

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΟΤΑ

Το παρόν εγχειρίδιο συντάχθηκε από τις:

Δρ. Βασιλική Δεληθέου

Επικ. Καθηγήτρια Παντείου
Πανεπιστημίου ΚΠΕ Αθηνών

Δρ. Μαρία Βινιεράτου

Ειδικό Επιστημονικό Προσωπικό
Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης

για τις ανάγκες της **ΚΔ' Εκπαιδευτικής Σειράς** κατά το έτος **2017** και
επικαιροποιήθηκε από τους:

Αθανασία Τριανταφυλλοπούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα
Διοίκησης Επιχειρήσεων και
Οργανισμών στο ΤΕΙ Πελοποννήσου
υπάλληλο του Υπουργείου Εσωτερικών
και εκδότη του ηλεκτρονικού
περιοδικού «προΤΑση»

Κίμωννα Σιδηρόπουλο

για τις ανάγκες της **ΚΕ' Εκπαιδευτικής Σειράς** κατά το έτος **2018**

Περιεχόμενα

Εισαγωγικό Σημείωμα	8

A. Βασικές έννοιες της διοικητικής οργάνωσης. Εισαγωγή στην έννοια της

αποκέντρωσης.....	9

Η έννοια της διοικητικής οργάνωσης	9
Συστήματα Διοικητικής Οργάνωσης.....	10
Η Διοικητική οργάνωση της χώρας σύμφωνα με το Σύνταγμα.....	12
Ανεξάρτητες Αρχές.....	12
Έννοια της Αποκέντρωσης	14
Η διαφορά μεταξύ αποκέντρωσης και αυτοδιοίκησης	16

B. Εισαγωγή στην έννοια της αυτοδιοίκησης. Μορφές αυτοδιοίκησης .....

Μορφές αυτοδιοίκησης (τοπική, καθ' ύλην).....	18
Η συνταγματική επιταγή της λειτουργίας δύο βαθμίδων αυτοδιοίκησης	18
Η νέα αναδιοργάνωση του κράτους και ο επανασχεδιασμός της διακυβέρνησης.....	19
Η αναδιοργάνωση του αναπτυξιακού προγραμματισμού των περιφερειών και των δήμων	21
Διαχρονική εξέλιξη του συστήματος τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα	25

Γ. Εκλογικό Σύστημα και εκλογική διαδικασία Δημοτικών και περιφερειακών

Αρχών και συγκρότηση και λειτουργία οργάνων διοίκησης της τοπικής αυτοδιοίκησης κατά το νόμο 4555/2018-Ο θεσμός του δημοτικού και περιφερειακού διαμεσολαβητή.....	29

Προλεγόμενα	29
Μέρος Πρώτο.....	30
Πρωτοβάθμια Τοπική Αυτοδιοίκηση.....	30
Καθορισμός Δήμων.....	30
Καθορισμός Κοινοτήτων και Όργανα Διοίκησης.....	31
Όργανα διοίκησης κοινοτήτων άνω των τριακοσίων κατοίκων.....	31
Όργανο διοίκησης κοινοτήτων μέχρι τριακοσίου κατοίκους	32
Μέρος δεύτερο	33
Ανάδειξη Τοπικών Αρχών πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης.....	33
Δικαίωμα του εκλέγειν	33
Προσόντα εκλογιμότητας για την ανάδειξη των δημοτικών αρχών	33
Κωλύματα εκλογιμότητας και ασυμβίβαστα	34
Περιορισμοί	36
Ασυμβίβαστο εξαιτίας οφειλών	36

Δικαίωμα του εκλέγειν αντιπροσώπων της Δικαστικής Αρχής και εφόρων των αντιπροσώπων των τοπικών εκλογών.....	37
Υποψηφιότητες - Κατάρτιση συνδυασμών	37
Απαράδεκτη δήλωση συνδυασμού.....	38
Επίδοση Δήλωσης.....	38
Εκλογές κοινοτήτων άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων	39
Εκλογές κοινοτήτων έως τριακοσίων (300) κατοίκων - Υποψηφιότητες σε ενιαίο ψηφοδέλτιο	40
Ένωση κοινότητας σε περίπτωση μη υποβολής υποψηφιοτήτων.....	40
Ανακήρυξη και κοινοποίηση συνδυασμών ή μεμονωμένων υποψηφίων ενιαίου ψηφοδελτίου	40
Αντικατάσταση υποψηφίων που παραιτήθηκαν ή απεβίωσαν.....	41
Δικαιώματα συνδυασμών και υποψηφίων	41
Πρόγραμμα εκλογής	42
Περιεχόμενο των ψηφοδελτίων για τις δημοτικές εκλογές και τις εκλογές των κοινοτήτων.....	42
Περιεχόμενο ψηφοδελτίου για τις εκλογές κοινοτήτων άνω των 300 κατοίκων	42
Περιεχόμενο ψηφοδελτίου κοινοτήτων έως 300 κατοίκων.....	43
Σταυροί προτίμησης για την εκλογή δημοτικών αρχών.....	43
Άκυρα ψηφοδέλτια.....	44
Εκλογικό σύστημα - Κατανομή των εδρών του δημοτικού συμβουλίου	44
Επανάληψη της ψηφοφορίας για την εκλογή δημοτικών αρχών	45
Κατανομή των εδρών του δημοτικού συμβουλίου ανά εκλογική περιφέρεια...45	
Κατανομή εδρών συμβούλων της κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων	46
Εκλογή προέδρου κοινότητας κάτω των τριακοσίων (300) κατοίκων	47
Τακτικοί και αναπληρωματικοί σύμβουλοι κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων-Ισοψηφία	47
Επικύρωση της εκλογής.....	47
Παραίτηση αιρετών	48
Αντικατάσταση και αναπλήρωση μελών.....	48
Αναπληρωματική εκλογή.....	49
Λειτουργία συμβουλίων με ελλιπή σύνθεση	49
Εκλογή εξαιτίας διάλυσης συμβουλίων	50
Περιφερειακές αρχές- εκλογική διαδικασία- εκλογικό σύστημα.....	51
Διάρκεια περιφερειακής περιόδου	51
Εκλογικό δικαίωμα - Εκλογείς - Εκλόγιμοι.....	51
Εκλογικοί κατάλογοι	52
Κωλύματα εκλογιμότητας και ασυμβίβαστα	53
Υποψηφιότητες - κατάρτιση συνδυασμών στις περιφερειακές εκλογές.....	54
Περιεχόμενο των ψηφοδελτίων για τις περιφερειακές εκλογές	55
Σταυροί προτίμησης για την εκλογή περιφερειακών αρχών	56
Άκυρα ψηφοδέλτια.....	56
Εκλογικό σύστημα - Κατανομή των εδρών του περιφερειακού συμβουλίου	57
Επανάληψη της ψηφοφορίας.....	57
Παραίτηση αιρετών	59

Σύστημα Διακυβέρνησης Δήμων- Κοινοτήτων	60
Αντιδήμαρχοι	60
Εκλογή νέου δημάρχου.....	61
Εκλογή προεδρείου δημοτικού συμβουλίου	61
Δημοτικές παρατάξεις	63
Σύγκληση του δημοτικού συμβουλίου	64
Υποχρεώσεις δημοτικών συμβούλων.....	66
Επιτροπές.....	66
Συγκρότηση και Εκλογή Οικονομικής Επιτροπής και Επιτροπής Ποιότητας Ζωής	67
Λειτουργία της Οικονομικής Επιτροπής και της Επιτροπής Ποιότητας Ζωής.....	68
Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης	70
Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων	72
Διοίκηση Κοινοτήτων.....	74
Πρόεδρος συμβουλίου κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων.....	74
Πρόεδρος κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων	74
Αρμοδιότητες προέδρου συμβουλίου κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων	75
Αρμοδιότητες προέδρου κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων	75
Αρμοδιότητες συμβουλίου κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων ...	77
Δημοσίευση εκτελεστότητας αποφάσεων οργάνων διοίκησης κοινοτήτων	79
Γενικές διατάξεις για τη λειτουργία των κοινοτήτων	80
Συνέλευση κατοίκων κοινότητας.....	80
Διαδικασία υλοποίησης αποφάσεων προέδρου ή συμβουλίου κοινότητας.....	81
Σύγκληση του συμβουλίου της κοινότητας.....	81
Τόπος συνεδρίασης, απαρτία και λήψη αποφάσεων του συμβουλίου της κοινότητας	82
Συγκρότηση διοικήσεων νομικών προσώπων των δήμων	82
Σύστημα Διακυβέρνησης Περιφερειών.....	83
Αντιπεριφερειάρχες.....	83
Αναπλήρωση και αντικατάσταση περιφερειάρχη.....	84
Εκλογή νέου περιφερειάρχη.....	84
Αποφασιστικού χαρακτήρα επιτροπές περιφερειακού συμβουλίου	85
Γνωμοδοτικού χαρακτήρα επιτροπές περιφερειακού συμβουλίου	85
Συγκρότηση - εκλογή προεδρείου του περιφερειακού συμβουλίου	86
Παραίτηση	88
Σύγκληση περιφερειακού συμβουλίου	88
Λειτουργία περιφερειακού συμβουλίου -περιφερειακές παρατάξεις.....	90
Οικονομική Επιτροπή.....	91
Λειτουργία της Οικονομικής Επιτροπής	92
Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης.....	93
Τοπικά δημοψηφίσματα.....	95
Πρωτοβουλία για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος	95
Περιορισμοί στη διεξαγωγή δημοτικού και περιφερειακού δημοψηφίσματος	96
Διαδικασία προκήρυξης του δημοτικού ή περιφερειακού δημοψηφίσματος-Ερώτημα.....	96

Υποχρεωτικός έλεγχος νομιμότητας απόφασης περί διενέργειας δημοτικού ή περιφερειακού δημοψηφίσματος.....	97
Ψηφοφορία - Δικαίωμα εκλέγειν	97
Δημόσιος διάλογος	97
Προεκλογική περίοδος- Χρηματοδότηση και δαπάνες των μετεχόντων στο δημοψήφισμα.....	98
Κανόνες οικονομικής διαχείρισης και διαφάνειας εκλογικών δαπανών.....	99
Δημόσια προβολή- Απαγορεύσεις κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου- Δημοσκοπήσεις.....	99
Επιτροπή Ελέγχου Δαπανών και Εκλογικών Παραβάσεων	99
Αντιπρόσωποι και έφοροι δικαστικής αρχής -Εφορευτικές επιτροπές	99
Εκλογικά τμήματα - Καταστήματα ψηφοφορίας	100
Ψηφοδέλτια	100
Τρόπος ψηφοφορίας	100
Διαλογή των ψήφων - Επικρατούσα απάντηση	100
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας.....	100
Έλεγχος του κύρους του δημοψηφίσματος και του αποτελέσματος της ψηφοφορίας	101
Δημοτική και Περιφερειακή Διαμεσολάβηση	102
Γενικές αρχές που διέπουν την τοπική και περιφερειακή διαμεσολάβηση	102
Όργανα δημοτικής και περιφερειακής διαμεσολάβησης	102
Προσόντα- Εγγυήσεις λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας δημοτικών και περιφερειακών διαμεσολαβητών	102
Κωλύματα και ασυμβίβαστα	103
Ευθύνη του Δημοτικού και Περιφερειακού Διαμεσολαβητή	103
Αντιμισθία.....	103
Θητεία του Δημοτικού και Περιφερειακού Διαμεσολαβητή	104
Διαδικασία επιλογής του Δημοτικού Διαμεσολαβητή.....	104
Διαδικασία επιλογής του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή	105
Παύση Διαμεσολαβητή.....	106
Αρμοδιότητες δημοτικού και περιφερειακού διαμεσολαβητή	107
Επιμέρους αρμοδιότητες - Τρόπος επίλυσης υποθέσεων	107
Σχέσεις του Διαμεσολαβητή με τους πολίτες.....	108
Σχέσεις του Διαμεσολαβητή με τις αυτοδιοικητικές υπηρεσίες.....	108
Οργανωτική συγκρότηση- διοικητική υποστήριξη του έργου του δημοτικού και του περιφερειακού διαμεσολαβητή	108
Αυτοτελές Γραφείο Δημοτικού Διαμεσολαβητή	108
Αυτοτελές Γραφείο Περιφερειακού Διαμεσολαβητή.....	110
Εθνικό Συμβούλιο Τοπικών Διαμεσολαβητών	111
Αρμοδιότητες.....	111
Συγκρότηση και λειτουργία	111
Σχέσεις του δημοτικού και του περιφερειακού διαμεσολαβητή με άλλα όργανα και φορείς διαμεσολάβησης και ελέγχου	112
Σχέσεις με το Συνήγορο του Πολίτη	112
Δ. Έλεγχος Διοικητικής Δράσης ΟΤΑ.....	113

Άσκηση κρατικής εποπτείας- μία συνταγματική επισκόπηση	113
Άσκηση κρατικής εποπτείας- οι Δημοτικοί και Κοινοτικοί Κώδικες.....	113
Άσκηση κρατικής εποπτείας κατά το ν. 3852/ 2010	115
Κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας της Αυτοτελούς Υπηρεσίας Εποπτείας ΟΤΑ (ΑΥΕ-ΟΤΑ)	115
Έλεγχος νομιμότητας πράξεων ΟΤΑ, κατά το μεταβατικό στάδιο	116
Προσφυγή ενώπιον της Ειδικής Επιτροπής άρθρου 152 του ΚΔΚ	116
Λειτουργία της Επιτροπής Ελέγχου των Πράξεων του άρθρου 18 του ν. 2218/1994	118
Υποχρεωτικός έλεγχος νομιμότητας.....	119
Όρια ελέγχου νομιμότητας.....	120
Αποδεικτικό δημοσίευσης	120
Αναγκαία στοιχεία που συναποστέλλονται	120
Αναρμοδιότητα	121
Παράβαση τύπων της διαδικασίας.....	121
Παράβαση νόμου.....	122
Αυτεπάγγελτος έλεγχος νομιμότητας.....	124
Ειδική διοικητική προσφυγή	125
Εξέταση προσφυγής	127
Προϋποθέσεις παραδεκτού της προσφυγής.....	127
το έννομο συμφέρον	127
Προθεσμία	128
Φύση της προσβαλλόμενης της πράξης.....	131
Εκτελεστές διοικητικές πράξεις	131
Προϋποθέσεις βασίμου της προσφυγής.....	132
Παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας.....	133
Κατάχρηση εξουσίας.....	134
Απόφαση Συντονιστή (Επόπτη)	135
Δημοσίευση των αποφάσεων του Επόπτη- Υποχρέωση συμμόρφωσης.....	135

Ε. Πειθαρχική και ποινική Ευθύνη των Αιρετών της Πρωτοβάθμιας και

Δευτεροβάθμιας Αυτοδιοίκησης.....	136
Εισαγωγή.....	136
Πειθαρχική Ευθύνη των Αιρετών	138
Ερμηνεία των διατάξεων για την πειθαρχική ευθύνη των αιρετών	141
Γενικές αρχές που διέπουν την πειθαρχική δίωξη των αιρετών.....	141
Αιρετοί που υπόκεινται σε πειθαρχική ευθύνη	142
Διατάξεις που προβλέπουν αυτοτελή πειθαρχικά παραπτώματα των αιρετών	143
Στοιχειοθέτηση «παράβασης καθήκοντος»	145
Υπέρβαση αρμοδιότητας.....	146
Δόλος ή βαριά αμέλεια.....	146
Χρόνος παραγραφής των πειθαρχικών παραπτωμάτων	146
Ο Επόπτης αποκλειστικά αρμόδιο όργανο για πειθαρχική δίωξη αιρετών.....	148
Προδικασία	149

Παραπομπή στο Πειθαρχικό Συμβούλιο	150
Πειθαρχικό Συμβούλιο αιρετών	151
Απόφαση επιβολής πειθαρχικής ποινής	153
Εξέταση προσφυγής από το Συμβούλιο της Επικρατείας	155
Περιπτώσεις πειθαρχικής ευθύνης	156
Έκπτωση εξ' αιτίας καταδίκης	156
Ερμηνεία των διατάξεων που προβλέπουν την επιβολή διοικητικού μέτρου	157
Νομιμότητα θέσπισης της διάταξης.....	159
Αναφορικά με το αδίκημα της «παράβασης καθήκοντος».	160
Έκδοση διαπιστωτικής πράξης θέσης αιρετού σε αργία ή έκπτωση	161
Προηγούμενη ακρόαση του εγκαλούμενου.....	163
Δίκη ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας	163
Πειθαρχική ποινή της Παύσης Αιρετού.....	165
Μεταβατικό Στάδιο.....	167
Επίλογος.....	169
Ενδεικτική βιβλιογραφία	170

Εισαγωγικό Σημείωμα

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό αποτελεί επικαιροποίηση του εκπαιδευτικού υλικού με τίτλο: «Αποκέντρωση και Αυτοδιοίκηση, Σημειώσεις Παραδόσεων» που είχε συνταχθεί για τις εκπαιδευτικές ανάγκες της ΚΔ Εκπαιδευτικής Σειράς της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης του έτους 2017.

Η παρούσα εργασία προσπαθεί να συνθέσει τις αλλαγές που επήλθαν με το «Πρόγραμμα Κλεισθένης Ι» στην οργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης με το εκπαιδευτικό αυτό υλικό, ώστε να παρασχεθεί στους σπουδαστές της ΚΕ' Εκπαιδευτικής Σειράς ένα σύγχρονο και ενημερωμένο κείμενο αναφορικά με την τοπική αυτοδιοίκηση και τον ασκούμενο διοικητικό έλεγχο επ' αυτής.

Προσδοκία μας αποτελεί να ανταποκριθεί η παρούσα εργασία στις θεωρητικές αναζητήσεις των σπουδαστών και να αποτελεί ένα χρήσιμο εγχειρίδιο στις καθημερινές ανάγκες της υπαλληλικής τους σταδιοδρομίας.

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2018

Αθανασία Τριανταφυλλοπούλου
Κίμων Σιδηρόπουλος

Α. Βασικές έννοιες της διοικητικής οργάνωσης. Εισαγωγή στην έννοια της αποκέντρωσης

Η έννοια της διοικητικής οργάνωσης

Η οργάνωση της δημόσιας διοίκησης, γενικά μπορεί να ορισθεί ως η συστηματική διάρθρωσή της, αλλά και η λειτουργία της ως συνόλου οργανωτικών μονάδων. Η οργάνωση προϋποθέτει τον σχηματισμό οργάνων και την ανάθεση στα όργανα συγκεκριμένου έργου, δηλαδή εξουσίας ή αρμοδιότητας.

Δημόσια διοίκηση με την οργανική έννοια θα μπορούσε να ορισθεί ως το σύνολο των διοικητικών οργάνων που προβλέπουν οι κανόνες δικαίου, και τα οποία έχουν αρμοδιότητα να ασκούν δημόσια εξουσία. Αντίθετα, με την ουσιαστική - λειτουργική έννοια, δηλαδή από την άποψη της δραστηριότητας, η έννοια της δημόσιας διοίκησης ανάγεται στη διενέργεια νομικών πράξεων και υλικών ενεργειών για την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος.¹

Οι αρμοδιότητες που η έννομη τάξη καθορίζει στα διοικητικά όργανα, περιλαμβάνουν:

- Τη θέσπιση κανόνων δικαίου για τη ρύθμιση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των διοικουμένων (ρυθμιστική αρμοδιότητα), ή / και
- Την εκτέλεση συγκεκριμένου έργου, και την παραγωγή και διάθεση αγαθών και υπηρεσιών, όπως η κατασκευή υποδομών, οι υπηρεσίες παιδείας, υγείας, (παραγωγική αρμοδιότητα)

Μέχρι, περίπου το 1920, στην Ελλάδα, οι παραγωγικές δραστηριότητες της δημόσιας διοίκησης ασκούνταν αποκλειστικά από το δημόσιο. Όμως, σταδιακά, μετά την περίοδο αυτή, η αύξηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων στις οποίες συμμετείχε το κράτος, οδήγησε στην επιλογή πιο ευέλικτων σχημάτων όπως η δημιουργία νομικών προσώπων του δημοσίου που ενεργούν όπως οι ιδιώτες, και ακόμη και η ίδρυση από το δημόσιο εταιριών, που διέπονται από το ιδιωτικό δίκαιο.

Σαν συνέπεια, σήμερα, τη δημόσια διοίκηση απαρτίζουν τα όργανα του Νομικού Προσώπου του Κράτους ή άλλων Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου. Η εκδήλωση της βούλησης των οργάνων αυτών δημιουργεί έννομες σχέσεις απέναντι στους διοικούμενους, όχι ως εκδήλωση της βούλησης των προσωπικών φορέων των οργάνων, αλλά ένεκα της νομικής ρύθμισης, κατά την οποία τα διοικητικά όργανα είναι «εκτελεστές της θέλησης του Κράτους» (άρθρο 103 § 1 Σύντ.).

Το Σύνταγμα ορίζει ότι η εκτελεστική,²² δηλαδή η διοικητική λειτουργία ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση (άρθρο 26 §1 Σ), μέσω των δημοσίων υπηρεσιών (άρθρο 82 §2 Σ) αλλά και των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίοι και αποτελούν εκτελεστές της θέλησης του κράτους και υπηρετούν τον λαό (άρθρο 103 § 1Σ). Το κυριότερο χαρακτηριστικό της οργάνωσης των υπαλληλικών σχέσεων στη δημόσια διοίκηση είναι η ένταξή τους σε ιεραρχική δομή. Οι βασικότερες διακρίσεις των διοικητικών οργάνων είναι οι ακόλουθες:³

¹ Δημητρόπουλος, Ανδρέας, Οργάνωση και Λειτουργία του Κράτους, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2004.

² Εκτελεστική λειτουργία: Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Κυβέρνηση - Δημόσια Διοίκηση (κεντρική διοίκηση - αποκεντρωμένη διοίκηση), τοπική αυτοδιοίκηση.

³ Ακριβοπούλου, Χ., Ανθόπουλος, Χ. 2015. Εισαγωγή στο διοικητικό δίκαιο. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 3. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2535>.

α) Άμεσα και έμμεσα διοικητικά όργανα ανάλογα με το αν προβλέπονται στο Σύνταγμα, όπως ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και η Κυβέρνηση, ή αν εντάσσονται στην διοικητική ιεραρχία, όπως οι δημόσιοι υπάλληλοι και ο Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

β) Διοριζόμενα και αιρετά διοικητικά όργανα, ανάλογα με το αν διορίζονται, όπως για παράδειγμα οι δημόσιοι υπάλληλοι, ή εκλέγονται από το λαό.

γ) Μονομελή ή μονοπρόσωπα και συλλογικά, ανάλογα με το αν περιέχουν ένα ή περισσότερα μέλη στην σύνθεσή τους.

ε) Κεντρικά και περιφερειακά διοικητικά όργανα. Κεντρικά ονομάζονται τα διοικητικά όργανα που ανήκουν στο κεντρικό κράτος, όπως για παράδειγμα η κυβέρνηση, ενώ περιφερειακά, είναι τα όργανα τα οποία ασκούν τις αρμοδιότητες τους στην περιφέρεια, όπως για παράδειγμα ο Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοικήσεως.

Δημόσιοι υπάλληλοι είναι τα φυσικά πρόσωπα τα οποία συνδέονται με το Κράτος ή με Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου με μια ιδιότυπη, προαιρετική αλλά πειθαρχική υπηρεσιακή σχέση, με βάση την οποία ασκούν δημόσια εξουσία κατ' επάγγελμα και με αμοιβή. Την υπηρεσιακή κατάστασή τους κατοχυρώνουν οι διατάξεις των άρθρων 103 και 104 του Συντάγματος, και συμπληρωματικά τα άρθρα 12 §4, 29 §3 και 56 Σ, ενώ νομοθετικά, την υπηρεσιακή τους κατάσταση την διέπει ο Υπαλληλικός Κώδικας (Ν. 3528/2007). Οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι εκτελεστές της θέλησης του Κράτους και υπηρετούν τον Λαό, οφείλουν πίστη στο Σύνταγμα και αφοσίωση στην Πατρίδα. Τα προσόντα και ο τρόπος του διορισμού τους ορίζονται από τον νόμο.⁴

Δεν είναι δημόσιοι υπάλληλοι και διακρίνονται από αυτούς οι:

α) Οι δικαστικοί λειτουργοί (άρθρα 87-91 Σ).

β) Οι στρατιωτικοί, καθώς και υπηρετούντες σε σώματα ασφαλείας, όπως οι αστυνομικοί.

γ) Οι εκκλησιαστικοί λειτουργοί.

δ) Οι δημόσιοι λειτουργοί. Στην κατηγορία των δημόσιων λειτουργών περιλαμβάνονται οι διδάσκοντες στα ΑΕΙ και ΑΤΕΙ, τα μέλη των Ανεξάρτητων Αρχών, καθώς και οι γιατροί του ΕΣΥ αλλά και όσοι ασκούν λειτουργήματα εκ της θέσεώς τους, όπως οι δάσκαλοι και οι καθηγητές.

Ο διοικητικός έλεγχος ασκείται με τη μορφή του ιεραρχικού ελέγχου (εντός των πλαισίων των ιεραρχικών σχέσεων) ή της διοικητικής εποπτείας. Ο ιεραρχικός έλεγχος περιλαμβάνει τον έλεγχο της νομιμότητας (εάν τηρήθηκαν οι ισχύοντες κανόνες δικαίου) και τον έλεγχο της σκοπιμότητας της πράξης (η ουσιαστική εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών). Ο ιεραρχικός έλεγχος μπορεί να είναι προληπτικός ή κατασταλτικός.⁵

Συστήματα Διοικητικής Οργάνωσης

Η διοικητική οργάνωση της χώρας μας, με τη μορφή που τη γνωρίζουμε, έχει τις απαρχές της στα πρώτα χρόνια που ακολούθησαν τη σύσταση του ελληνικού κράτους μετά την επανάσταση, στα πρότυπα των ευρωπαϊκών «εθνικών κρατών»

⁴ Δεληθέου Β., «Η Οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης», Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδας, 2012.

⁵ Δεληθέου Β., «Η Οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης», Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδας, 2012.

που δημιουργήθηκαν κατά τον 18ο αιώνα. Η εγκατάσταση της αντιβασιλείας του Όθωνα από το 1833 και μετά, συνοδεύτηκε και από τις πρώτες συστηματικές προσπάθειες δημιουργίας θεσμών και δικαϊκού συστήματος οργάνωσης και λειτουργίας της διοίκησης του ελληνικού κράτους, αντιγράφοντας, σε μεγάλο βαθμό, το αντίστοιχο γαλλικό πρότυπο της εποχής.⁶ Στο πλαίσιο του μοντέλου κρατικής οργάνωσης που κυριαρχεί από την εποχή εκείνη και έως σήμερα στην Ευρώπη, το σύστημα άσκησης της διοίκησης παραδοσιακά, ορίζεται ως συγκεντρωτικό ή αποκεντρωτικό, ανάλογα με την έκταση της εκχώρησης της αποφασιστικής αρμοδιότητας σε κεντρικά ή περιφερειακά διοικητικά όργανα.

Ειδικότερα, η οργάνωση του κράτους μπορεί να προβλέπει ότι τα όργανά του ασκούν τις αποφασιστικές τους αρμοδιότητες σε ολόκληρη την επικράτεια, ή ότι ορισμένα από τα όργανα αυτά, ασκούν αποφασιστικές αρμοδιότητες σε ένα τμήμα μόνο της επικράτειας, τη διοικητική περιφέρεια. Στην πρώτη περίπτωση, τα όργανα λέγονται κεντρικά, και το νομικό πρόσωπο του κράτους οργανώνεται σύμφωνα με το συγκεντρωτικό σύστημα, ενώ στη δεύτερη, τα όργανα λέγονται περιφερειακά και εφαρμόζεται το αποκεντρωτικό σύστημα.⁷

Όσο πιο αποκεντρωμένη είναι η κρατική εξουσία, τόσο συχνότερα και σε μεγαλύτερο βαθμό ανατίθεται από το νομοθέτη σε περιφερειακά διοικητικά όργανα η αποφασιστική αρμοδιότητα για τα ζητήματα όλων των τομέων διοίκησης που αφορούν σε μια συγκεκριμένη περιοχή.⁸ Σύμφωνα με τη θεώρηση αυτή, τα όργανα της διοικητικής αποκέντρωσης εξακολουθούν να ανήκουν στο νομικό πρόσωπο του κράτους και ασκούν κρατική διοίκηση σε τοπικό επίπεδο, μεταφέροντας σε μεγάλο βαθμό, στο επίπεδο αυτό τη βούληση της κεντρικής εξουσίας.

Η εφαρμογή της αποκέντρωσης έχει σαν κύριους στόχους

- Την επίτευξη αμεσότερης επαφής της διοίκησης με τους πολίτες.
- Τον καταμερισμό των έργων της διοίκησης και την

αποτελεσματικότερη επίλυση των θεμάτων μέσα από την ορθότερη αντίληψη των τοπικών συνθηκών.

Στην πραγματικότητα, η συγκέντρωση και η αποκέντρωση αποτελούν τις δύο αντίρροπες κατευθύνσεις άσκησης της κρατικής (με τη στενή έννοια) διοίκησης, δηλαδή της άσκησης δημόσιας διοίκησης από το ίδιο το νομικό πρόσωπο του κράτους. Αντίθετα, μια άλλη έννοια, αυτή της αυτοδιοίκησης, προϋποθέτει τη δημιουργία από το κράτος μικρότερων, περιφερειακών ή ειδικών θεσμών με δική τους νομική προσωπικότητα, που ασκούν το διοικητικό έργο με δικά τους όργανα.⁹ Συνεπώς, στην περίπτωση της αυτοδιοίκησης, το ίδιο το κράτος παραχωρεί στα νομικά αυτά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, το δικαίωμα να ασκούν, σε ορισμένα θεματικά αντικείμενα, ή / και σε ορισμένη γεωγραφική περιοχή της επικράτειας δημόσια εξουσία, αλλά και συχνά, να αυτοκαθορίζονται σε μια πληθώρα ζητημάτων και αποφάσεων (πολιτική εξουσία).

Αν και τα παραπάνω θεωρούνται τα επικρατέστερα συστήματα διοικητικής οργάνωσης, η θεωρία της διοικητικής επιστήμης, έχει κατά καιρούς, εστιάσει και σε

⁶ Μαθιουδάκης Μ., Ανδρονόπουλος Β., «Αποκέντρωση και Αυτοδιοίκησης», 1974.

⁷ Φλογαίτης Σ., «Θεμελιώδεις Έννοιες Διοικητικής Οργάνωσης», 1981.

⁸ Ψυχάρης Ι, Σιμάτου Ε., «Η Οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης σε Περιφερειακό και Τοπικό Επίπεδο στην Ελλάδα», Σειρά Ερευνητικών Εργασιών 2/29 (645-684), Αθήνα 2003

⁹ Παπαχατζής Γ., «Σύστημα του Ισχύοντος στην Ελλάδα Διοικητικού Δικαίου», Αθήνα 1976.

άλλες διακρίσεις τους, όπως η διοικητική οργάνωση με μονομελή ή με συλλογικά όργανα, η διοίκηση με υπαλλήλους ή με «επίτιμους λειτουργούς», κα.

Η Διοικητική οργάνωση της χώρας σύμφωνα με το Σύνταγμα

Στη χώρα μας, το ισχύον Σύνταγμα (1975/1086/2001), άρθρο 101 παρ. 1-3, ορίζει ότι:¹⁰

- «η διοίκηση του κράτους οργανώνεται σύμφωνα με το αποκεντρωτικό σύστημα», «η διοικητική διαίρεση της χώρας διαμορφώνεται με βάση τις γεωοικονομικές, κοινωνικές και συγκοινωνιακές συνθήκες»,
- «τα περιφερειακά όργανα έχουν γενική αποφασιστική αρμοδιότητα για τις υποθέσεις της περιφέρειάς τους, ενώ τα κεντρικά όργανα παρέχουν τη γενική κατεύθυνση, τον συντονισμό και τον έλεγχο των πράξεων των περιφερειακών οργάνων».

Επίσης, κατά το Σύνταγμα (άρθρο 102 παρ 1) «η διοίκηση των τοπικών υποθέσεων ανήκει στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού».

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η διοικητική αποκέντρωση και η τοπική αυτοδιοίκηση, αποτελούν τις θεμελιώδεις αρχές με βάση τις οποίες ρυθμίζονται η μορφή, η οργάνωση και η λειτουργία του διοικητικού συστήματος στην Ελλάδα, ενώ καθιερώνεται τεκμήριο αρμοδιότητας υπέρ των περιφερειακών οργάνων και των θεσμών της τοπικής αυτοδιοίκησης. Μάλιστα, το άρθρο 101, κατοχυρώνει ειδικά τα δύο θεμελιώδη συστατικά στοιχεία της αποκέντρωσης, δηλαδή τη σύσταση αποκεντρωμένων οργάνων και την ανάθεση σε αυτά αποφασιστικών αρμοδιοτήτων. Διάφορο, παραμένει όμως το ζήτημα, κατά πόσον υλοποιείται η ουσιαστική μεταβίβαση εκείνων των αρμοδιοτήτων, πόρων και υποδομών που θα επέτρεπαν στα όργανα της αποκέντρωσης να αναλάβουν πραγματικά το ρόλο που τους ορίζει το Σύνταγμα.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το Σύνταγμα του 1975/1986 κατοχύρωνε μόνο την πρώτη βαθμίδα αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα, δηλαδή τους «δήμους» και τις «κοινότητες», και προέβλεπε απλώς τη δυνατότητα ίδρυσης «λοιπών βαθμίδων». Η συνταγματική αναθεώρηση του 2001 κατοχυρώνει για πρώτη φορά τους δύο βαθμούς αυτοδιοίκησης, χωρίς όμως και αυτή να περιλαμβάνει καμία περαιτέρω αναφορά στον οργανωτικό τύπο τόσο της πρωτοβάθμιας, όσο και της δευτεροβάθμιας αυτοδιοίκησης.¹¹

Ανεξάρτητες Αρχές

Οι Ανεξάρτητες Αρχές (Α.Δ.Α., άρθρο 101 Α Σ.) αποτελούν ιδιότυπα όργανα της δημόσιας δράσης, τα οποία εισήχθησαν πρόσφατα στην ελληνική διοικητική πραγματικότητα. Η ιδιομορφία τους έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι μπορούν να συνδυάζουν κανονιστικές, εκτελεστικές και οιονεί δικαστικές αρμοδιότητες. Το γεγονός αυτό καθιστά δυσχερή, όχι μόνο την κατηγοριοποίησή τους στο πλαίσιο της δημόσιας διοικητικής οργάνωσης, αλλά ακόμη και την κατάταξή τους με βάση το κλασικό σχήμα της τριμερούς διάκρισης των λειτουργιών (νομοθετική, εκτελεστική,

¹⁰ Δεληθέου Β., «Οργάνωση και Οικονομικά της Αυτοδιοίκησης», Σημειώσεις Παραδόσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2016.

¹¹ Ψυχάρης Ι, Σιμάτου Ε., «Η Οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης σε Περιφερειακό και Τοπικό Επίπεδο στην Ελλάδα», Σειρά Ερευνητικών Εργασιών 2/29 (645-684), Αθήνα 2003.

δικαστική). Οι ανεξάρτητες αρχές είναι ενταγμένες στο νομικό πρόσωπο του κράτους και δεν διαθέτουν δική τους νομική προσωπικότητα, έχουν όμως διοικητική και δημοσιονομική αυτοτέλεια. Η ανεξαρτησία τους συνεπάγεται ότι δεν υπόκεινται στον έλεγχο της κυβέρνησης.

Ιστορικά, οι πρώτες ανεξάρτητες ρυθμιστικές αρχές εμφανίζονται την δεκαετία του '30 στην Αμερική. Μεταπολεμικά, δημιουργούνται και στην Ευρώπη κυρίως στη Βρετανία, αλλά και στη Γαλλία, όπου άρχισαν να διαμορφώνονται κατά τη δεκαετία του 1950. Στην Ελλάδα οι πρώτες Α.Δ.Α. συγκροτούνται από τα τέλη της δεκαετίας του '80.

Το κράτος αναθέτει στις ΑΔΑ την αντιμετώπιση ζητημάτων που προκύπτουν από τις συνεχώς αυξανόμενες προκλήσεις της σύγχρονης ζωής, κυρίως με την ανάπτυξη της τεχνολογίας, σε ευαίσθητες περιοχές της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής δράσης, και σε τομείς που προϋποθέτουν ειδικές τεχνικές γνώσεις για τη διευθέτηση των ανακυπτόντων ζητημάτων. Οι τομείς αυτοί δραστηριοποίησης των Α.Δ.Α. σχετίζονται συνήθως με τον ευαίσθητο χώρο της άσκησης ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων (ενδεικτικά, προστασία προσωπικών δεδομένων στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και στις τηλεπικοινωνίες, διασφάλιση του ελεύθερου ανταγωνισμού, αξιοκρατική πρόσβαση στο δημόσιο, κ.ά)

Ο χαρακτηρισμός «ανεξάρτητες», σημαίνει ειδικότερα ότι οι Α.Δ.Α. είναι απαλλαγμένες από ιεραρχική και διοικητική εποπτεία,¹² και διαθέτουν ανεξαρτησία λειτουργική και οργανική. Για την εξασφάλιση αυτής της ανεξαρτησίας προβλέπεται η ανάθεση της διοίκησής τους σε συλλογικά όργανα, τα μέλη των οποίων υπηρετούν με βραχεία εντολή και θητεία μη ανανεώσιμη, και απολαύουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, παρεμφερούς με αυτή των δικαστών. Ακόμα, προβλέπεται η στελέχωσή τους από εξειδικευμένο, σε σχέση με τον εποπτευόμενο τομέα, προσωπικό.¹³ Επιπλέον, οι Α.Δ.Α. διαθέτουν ανεξάρτητο προϋπολογισμό, για τη διασφάλιση της οικονομικής τους αυτονομίας.

Στην Ελλάδα η σύσταση ανεξάρτητων αρχών άρχισε το 1989 με την ίδρυση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης. Επίσημα όμως, η συνταγματική αναθεώρηση του 2001 ήταν η πρώτη που προέβλεψε τις Α.Δ.Α., στο άρθρο 101Α. Στην Ελλάδα λειτουργούν σήμερα 10 οργανισμοί με τα θεσμικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά των Α.Δ.Α., εκ των οποίων οι ακόλουθοι πέντε προβλέπονται απευθείας από το Σύνταγμα:¹⁴

1. Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ)
2. Ο Συνήγορος του Πολίτη
3. Το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ)
4. Η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων
5. Η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών.

Εξάλλου, ως ανεξάρτητα όργανα εποπτείας και ρύθμισης της λειτουργίας της αγοράς, έχουν συσταθεί:

- Η Επιτροπή Ανταγωνισμού
- Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς

¹² Δεληθέου Β., «Οργάνωση και Οικονομικά της Αυτοδιοίκησης», Σημειώσεις Παραδόσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2016.

¹³ Άρθρο 101 του Συντάγματος, αλλά και ν. 3051/2002.

¹⁴ Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εγγυήσεις προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας προβλέπονται από το Σύνταγμα μόνο για τις συνταγματικά κατοχυρωμένες ΑΔΑ. Υπόκειται, επομένως στη βούληση του κοινού νομοθέτη το κατά πόσον, οι ίδιες εγγυήσεις θα καλύπτουν τις υπόλοιπες από αυτές.

- Η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (Ε.Ε.Τ.Τ.)
- Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (Ρ.Α.Ε.)
- Η Ρυθμιστική Αρχή Θαλασσίων Ενδομεταφορών.

Οι περισσότερες Α.Δ.Α., διαθέτουν ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων. Μερικές έχουν κανονιστικές αρμοδιότητες, μπορούν δηλαδή να εκδίδουν κανονιστικές πράξεις ή να διατυπώνουν απλές ή σύμφωνες γνώμες προς τον αντίστοιχο υπουργό για την έκδοση κανονιστικής πράξης. Ιδιαίτερες περιπτώσεις κανονιστικών αρμοδιοτήτων αποτελούν αφενός η αρμοδιότητα έκδοσης του κανονισμού λειτουργίας των Α.Δ.Α. κι αφετέρου η έκδοση Κωδίκων Δεοντολογίας.

Αρκετές Α.Δ.Α. έχουν αδειοδοτικές αρμοδιότητες. Σε αυτές, περιλαμβάνονται οι αρμοδιότητες ανανέωσης και ανάκλησης αδειών λειτουργίας που έχουν το Ε.Σ.Ρ., η Ρ.Α.Ε. κι η Ε.Ε.Τ.Τ.. Κάποιες Α.Δ.Α. μπορούν να επιβάλουν διοικητικές κυρώσεις σε παραβάτες της κείμενης νομοθεσίας. Ανάλογα με τη βαρύτητα παράβασης, οι κυρώσεις μπορούν να περιλαμβάνουν ενδεικτικά, τη διατύπωση σύστασης ή προειδοποίησης, ή και την επιβολή προστίμων, φθάνοντας μέχρι και την αναστολή ή ανάκληση της άδειας λειτουργίας του παραβάτη.

Οι Α.Δ.Α. έχουν ακόμα ελεγκτικές αρμοδιότητες, δηλαδή τη δυνατότητα να προβαίνουν σε παντός είδους διοικητικούς ελέγχους των υποκείμενων φορέων, με την υποχρεωτική μάλιστα συνδρομή των αρμοδίων διοικητικών και δικαστικών αρχών, και αφετέρου στην υποχρέωσή τους να υποβάλλουν κάθε χρόνο έκθεση πεπραγμένων, κατά κανόνα στη Βουλή, στην οποία αναφέρουν τα πορίσματα των ερευνών τους από πλευράς νομιμότητας στον τομέα που ελέγχουν. Ο Σ.τ.Π., και δευτερευόντως το Α.Σ.Ε.Π., είναι οι Α.Δ.Α. με τις κατεξοχήν ελεγκτικές αρμοδιότητες.¹⁵

Οι Α.Δ.Α. υπάγονται σε έλεγχο νομιμότητας (δικαστικό έλεγχο).¹⁶ Αυτός ασκείται από το ΣτΕ και αφορά στην νομιμότητα των αποφάσεων των ΑΔΑ. Επίσης, από το Ελεγκτικό Συνέδριο ασκείται δημοσιονομικός έλεγχος, ο οποίος αφορά στη νομιμότητα των δαπανών των Α.Δ.Α.

Επίσης, το αρ. 101Α παρ.3 του Συντάγματος ρητά προβλέπει τον έλεγχο των ΑΔΑ από το Κοινοβούλιο και παραπέμπει στον κανονισμό της Βουλής για την ρύθμιση των μορφών ελέγχου. Έτσι, με βάση των Κανονισμό η Βουλή μπορεί να καλεί σε ακρόαση τα όργανα διοίκησης των Α.Δ.Α., ζητώντας πάσης φύσεως πληροφορίες σχετικά με τη δράση και τις αποφάσεις του οργάνου διοίκησής τους.

Έννοια της Αποκέντρωσης

Αποκεντρωτικό είναι το σύστημα σύμφωνα με το οποίο έχουν μεταβιβαστεί εξουσίες και αποφασιστικές αρμοδιότητες σε περιφερειακά όργανα, για την άσκηση πολιτικής σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική ενότητα (περιοχή) του κράτους. Παράδειγμα, στο πλαίσιο της γεωργικής πολιτικής, το Υπουργείο Γεωργίας/Αγροτικής Ανάπτυξης εκχωρεί, για ορισμένα θέματα, μέρος των αρμοδιοτήτων του στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, οι οποίες μπορούν, με δικές τους αποφάσεις, να ρυθμίζουν τα θέματα αυτά, στην περιοχή δικαιοδοσίας τους.¹⁷ Ο βαθμός της

¹⁵ Παναγιωτόπουλος Χ., «Οι Ανεξάρτητες Αρχές», Πανεπιστημιακή Εργασία, ΝΟΠΕ, Αθήνα 2010.

¹⁶ Αντωνόπουλος Μανώλης «Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1995, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 57επ.

¹⁷ Πετράκος Γ., Ψυχάρης Ι., «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», Αθήνα 2004.

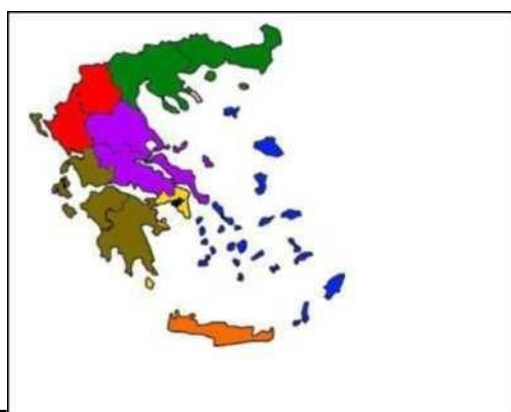
συντελούμενης αποκέντρωσης εξαρτάται από την έκταση και από τη σημαντικότητα των αποφασιστικών αρμοδιοτήτων των περιφερειακών οργάνων.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της αποκέντρωσης είναι η εκχώρηση στα περιφερειακά όργανα, όχι οποιασδήποτε ειδικής αρμοδιότητας, αλλά της αποφασιστικής αρμοδιότητας πάνω στα τοπικά ζητήματα. Οι σχετικές αποφάσεις πρέπει να είναι άμεσα εφαρμοστέες και ισχυρές, χωρίς την ανάγκη επικύρωσης ή έγκλισης τους από κάποια κεντρική αρχή.

Ταυτόχρονα, η άσκηση του ιεραρχικού ελέγχου πάνω σε πράξεις της περιφερειακής αρχής δεν αναιρεί την εφαρμογή του αποκεντρωτικού συστήματος. Έτσι, οι αποφάσεις ενός περιφερειακού οργάνου (πχ αποκεντρωμένης διοίκησης) μπορεί να παράγουν άμεσα έννομα αποτελέσματα, όμως ο εκάστοτε καθ' ύλην αρμόδιος υπουργός διατηρεί το δικαίωμα να τις ακυρώσει εκ των υστέρων, σύμφωνα με τη διαδικασία ιεραρχικού ελέγχου που ορίζει ο νόμος.¹⁸

Η αποκέντρωση δεν αναιρεί την ενότητα της κρατικής διοίκησης στην οποία ανήκει. Η κεντρική εξουσία διατηρεί την αρμοδιότητα της παροχής των γενικών κατευθύνσεων, και κυρίως, τον ουσιαστικό και νομικό έλεγχο πάνω στα περιφερειακά όργανα.

Μετά τον Ν. 3852/2010 (Καλλικράτης), ως σημαντικότερα όργανα περιφερειακής διοίκησης - αποκέντρωσης του κράτους μπορούν να θεωρηθούν οι εξής 7 Αποκεντρωμένες Διοικήσεις:

- Αττικής
- Μακεδονίας - Θράκης
- Ηπείρου - Δυτ. Μακεδονίας
- Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδας
- Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου
- Αιγαίου
- Κρήτης

---

¹⁸ Παπαχατζής Γ Εώργιος, «Το Σύστημα του Ισχύοντος στην Ελλάδα Διοικητικού Δικαίου, 5η Έκδοση, Αθήνα, 1976.

Η Αποκεντρωμένη Διοίκηση αποτελεί βαθμίδα της ελληνικής δημόσιας διοίκησης και συστήθηκε το 2011 με το ν. 3852/ 2010 «Πρόγραμμα Καλλικράτης» που αποτελείται από τις συγκεντρωμένες στην χωρική περιφέρεια κάθε μίας αποκεντρωμένες υπηρεσίες της Κεντρικής Διοίκησης. Αρμοδιότητά της είναι η εφαρμογή των κυβερνητικών πολιτικών σε περιφερειακό επίπεδο.

Των υπηρεσιών των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων προΐσταται ο Συντονιστής ο οποίος είναι ανώτατος δημόσιος υπάλληλος βαθμού Γενικού Διευθυντή.

Παράλληλα με τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, προβλέπεται η ίδρυση, στην έδρα κάθε Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αυτοτελούς Υπηρεσίας Εποπτείας Ο.Τ.Α., που αποτελεί αποκεντρωμένη υπηρεσία του Υπουργείου Εσωτερικών, υπαγόμενη απευθείας στον Υπουργό. Η Υπηρεσία αυτή είναι αρμόδια για τον έλεγχο νομιμότητας των πράξεων των Ο.Τ.Α. και για τον πειθαρχικό έλεγχο των αιρετών κατά το άρθρο 102 παράγραφος 4 του Συντάγματος.¹⁹

Σε κάθε Αυτοτελή Υπηρεσία Εποπτείας Ο.Τ.Α. συνιστάται θέση Προϊσταμένου αυτής, που φέρει τον τίτλο «Επόπτης». Ο Επόπτης είναι ανώτατος υπάλληλος που διορίζεται με πενταετή θητεία και διαθέτει συγκεκριμένα προσόντα, που καθορίζονται αποκλειστικά στο νόμο. Η επιλογή του Επόπτη γίνεται, μετά από προκήρυξη του Υπουργείου Εσωτερικών, από το ΕΣΕΔ.

Η διαφορά μεταξύ αποκέντρωσης και αυτοδιοίκησης

Αντίθετα, με ό,τι συμβαίνει στο σύστημα της αποκέντρωσης, στο πλαίσιο μιας άλλης, συναφούς έννοιας, δηλαδή της αυτοδιοίκησης, η διαχείριση των τοπικών υποθέσεων είναι, ανατεθειμένη σε χωριστά νομικά πρόσωπα που ασκούν το έργο αυτό με δικά τους όργανα.²⁰ Επομένως, στην περίπτωση της αυτοδιοίκησης, υφίσταται σημαντικός βαθμός αυτονόμησης της αντίστοιχης περιφερειακής χωρικής μονάδας, με τη διατύπωση και εφαρμογή ανεξάρτητης πολιτικής έκφρασης.

Ιδιαίτερα η έκταση της εφαρμογής του συστήματος της τοπικής αυτοδιοίκησης αποτελεί διεθνώς, σημαντικό κριτήριο για το επίπεδο εκδημοκρατισμού μιας χώρας, αφού με τη διαδικασία αυτή, η διοίκηση των τοπικών υποθέσεων γίνεται από όργανα αιρετά και μερικώς ανεξάρτητα, και όχι από περιφερειακές υπηρεσίες του κεντρικού κράτους, ενώ η συμμετοχική δυνατότητα των ίδιων των πολιτών εμφανίζεται ως ευρύτερη και αμεσότερη.

Επομένως, κατ'αντιπαράθεση, αφ'ενός η διαδικασία της αποκέντρωσης επιδιώκει κυρίως τη διάχυση της κεντρικής κρατικής βούλησης, ενώ, αφ'ετέρου, ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης προάγει τη δημιουργία ξεχωριστής οντότητας για τις τοπικές κοινωνίες μέσα από την ενίσχυση του αυτοκαθορισμού τους, αναπτύσσοντας παράλληλα τα αισθήματα της συμμετοχής, συνεργασίας και συνευθύνης ανάμεσα στους ίδιους τους πολίτες.²¹

¹⁹ Άρθρο 102 παρ 4 Σ.: «4. Το Κράτος ασκεί στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης εποπτεία που συνίσταται αποκλειστικά σε έλεγχο νομιμότητας και δεν επιτρέπεται να εμποδίζει την πρωτοβουλία και την ελεύθερη δράση τους.»

²⁰ Μαθιουδάκης Μ., Ανδρονόπουλος Β., «Αποκέντρωσις - Αυτοδιοικήσις - Ιστοτική Εξέλιξις - Περιγραφή Υφισταμένης Καταστάσεως, Τόμος Πρώτος, Διοικητική Αποκέντρωσις - Τοπική Αυτοδιοίκησις Β' Βαθμού, Αθήνα, 1974, σελ. 20-27, και, Παπαχατζής Γ. εώργιος, «Το Σύστημα του Ισχύοντος στην Ελλάδα Διοικητικού Δικαίου, 5η Έκδοση, Αθήνα, 1976, σελ. 27-30.

²¹ Βινιεράτου - Μποσινάκη Μ, Τουρή Μ., Δεληθέου Β., «Οι Διαδικασίες του Ευρωπαϊκού Περιφερειακού Προγραμματισμού και η Εξέλιξη της Τοπική Αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα», Επιθεώρηση Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τεύχος 63, Αθήνα 2011, σελ. 67.

Επιπλέον, ιδιαίτερα στις μέρες μας, ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης ενισχύεται διεθνώς, στο πλαίσιο των σύγχρονων αναπτυξιακών μοντέλων, που εφαρμόζουν την «από κάτω προς τα πάνω» προσέγγιση, έναντι των κάθετων, τομεακών προτύπων, που εφαρμόζονται από το κεντρικό κράτος.

Β. Εισαγωγή στην έννοια της αυτοδιοίκησης. Μορφές αυτοδιοίκησης

Μορφές αυτοδιοίκησης (τοπική, καθ' ύλην)

Όπως είδαμε προηγούμενα, η έννοια της αυτοδιοίκησης προϋποθέτει την ύπαρξη οργανισμών με δική τους νομική προσωπικότητα (ξέχωρη από εκείνη του κεντρικού κράτους), οι οποίοι ασκούν διοικητικές αρμοδιότητες.

Στην περίπτωση της τοπικής αυτοδιοίκησης, η αρμοδιότητα των φορέων αυτών που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και διαθέτουν διοικητική και δημοσιονομική αυτοτέλεια, καθορίζεται με βάση το τοπικό κριτήριο, τη διευθέτηση δηλαδή των δημόσιων υποθέσεων σε μια ορισμένη εδαφική υποδιαίρεση της επικράτειας.

Αντίστοιχα, στην περίπτωση της καθ' ύλην αυτοδιοίκησης, πραγματοποιείται η ανάθεση σε αυτοτελή νομικά πρόσωπα «τομεακών» και όχι «τοπικών» αρμοδιοτήτων, και η εξυπηρέτηση συγκεκριμένων σκοπών, όπως είναι πχ., η δημόσια υγεία, η εκπαίδευση, η κοινωνική ασφάλιση, η ύδρευση και ο εξηλεκτρισμός, κα.

Η συνταγματική κατοχύρωση της «ειδικής» ή καθ' ύλην αυτοδιοίκησης είναι διαφορετική από αυτή της τοπικής, και τις περισσότερες φορές συνδέεται με τα άρθρα 56 παρ 1 & 3, και 23 παρ. 2 του Συντάγματος, που αναφέρονται σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, και σε επιχειρήσεις δημόσιου ή κοινωφελούς χαρακτήρα. Συνήθως, η επιστήμη του διοικητικού δικαίου υπάγει όλα αυτά τα μορφώματα στη γενική κατηγορία των «δημόσιων προσώπων ειδικών σκοπών», και τα διακρίνει σε:

- Νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου
- Δημόσια νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, στα οποία ανήκουν οι δημόσιες επιχειρήσεις, οι δημόσιες εταιρίες και οι επιχειρήσεις μικτής οικονομίας.
- Αναδόχους παραχωρηθείσας δημόσιας υπηρεσίας.

Η συνταγματική επιταγή της λειτουργίας δύο βαθμίδων αυτοδιοίκησης

Τα ελληνικά συνταγματικά κείμενα, από παλιά κατοχύρωναν, τουλάχιστον την πρώτη βαθμίδα τοπικής αυτοδιοίκησης, δηλαδή τους δήμους. Παράλληλα, και διεθνείς συμφωνίες δεσμεύουν τα ευρωπαϊκά κράτη προς την κατεύθυνση της διασφάλισης του θεσμικού ρόλου της αυτοδιοίκησης. Έτσι, σύμφωνα με τον Χάρτη της Τοπικής Αυτονομίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (15/10/1985), «Η αρχή της τοπικής αυτονομίας πρέπει να αναγνωρίζεται από την εσωτερική νομοθεσία και κατά το δυνατόν από το Σύνταγμα».²²

Το άρθρο 102 του Συντάγματος του 2001 καθιερώνει ρητά δύο βαθμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, χωρίς βέβαια να περιγράφει τον οργανωτικό τύπο, ούτε της πρωτοβάθμιας, ούτε της δευτεροβάθμιας.

Δηλαδή, με την πιο πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, παρέχεται η δυνατότητα στο νομοθέτη να αποφασίσει για την οργανωτική συγκρότηση και των δύο βαθμίδων, διασφαλίζοντας ότι το μέγεθος και οι σχέσεις εξάρτησης και συνεργασίας μεταξύ τους τις καθιστούν απόλυτα λειτουργικές.

²² Δεληθόου Β., «Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης της Τοπικής Αυτονομίας», 2016

Επίσης, η διατύπωση της συνταγματικής διάταξης αποκλείει την ύπαρξη και τρίτης βαθμίδας αυτοδιοίκησης.²³

Η ευελιξία που αφήνεται στον κοινό νομοθέτη συνάδει με το σύγχρονο ορισμό των «αναπτυξιακών περιφερειών» οι οποίες θεωρούνται γεωγραφικές περιοχές που εξελίσσονται δυναμικά, και για το λόγο αυτό, πχ., δεν έχουν σταθερά όρια. Ειδικότερα, τα όρια τους καθορίζονται και επαναπροσδιορίζονται ανάλογα με τις ανάγκες εφαρμογής των περιφερειακών πολιτικών.

Ιδιαίτερη όμως σημασία έχουν και οι ρυθμίσεις της παραγράφου 5 του ίδιου άρθρου, με τις οποίες εισάγονται τρεις νέοι κανόνες, θεμελιώδους σημασίας για την αποτελεσματική λειτουργία των ΟΤΑ:

1. Αναφέρεται ότι, κάθε μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από το κράτος στους ΟΤΑ πρέπει να συνοδεύεται και από την μεταφορά των αντίστοιχων πόρων.
2. Προβλέπεται η ανάληψη δράσης για τη διασφάλιση της διαφάνειας ως προς την διαχείριση των οικονομικών των ΟΤΑ.
3. Περιλαμβάνεται ρητή πρόβλεψη για την δυνατότητα των ΟΤΑ να επιβάλλουν και να εισπράττουν με δικές τους αποφάσεις και με δικούς τους μηχανισμούς τοπικά έσοδα, τα οποία δεν πρέπει να έχουν αναγκαστικά την μορφή του ανταποδοτικού τέλους, εφόσον στηρίζουν γενικότερα την λειτουργία και την αποστολή των ΟΤΑ.²⁴

Η νέα αναδιοργάνωση του κράτους και ο επανασχεδιασμός της διακυβέρνησης

Οι συνταγματικές ρυθμίσεις της χώρας που είδαμε παραπάνω, αποτέλεσαν αναγκαίες και επιμακρόν ζητούμενες προσαρμογές στα ευρωπαϊκά αναπτυξιακά προγράμματα που υλοποιούνται στην Ελλάδα, στους κανονισμούς των διαρθρωτικών ταμείων, καθώς και στις επιταγές του σύγχρονου χωροταξικού σχεδιασμού.²⁵

Ιδιαίτερα καθοριστική υπήρξε, διαχρονικά, η ανάγκη προσαρμογής στην αρχή της «εταιρικής σχέσης» που διέπει τη δράση της Ε.Ε., ήδη από την εποχή των πρώτων ενισχύσεων, και η οποία προώθησε στην Ελλάδα την «εκ των κάτω» ή «από τη βάση» προσέγγιση (“bottom up approach”), εγκαινιάζοντας την τάση λήψης των αποφάσεων στο κατώτερο δυνατό επίπεδο διοίκησης και την ισότιμη μεταχείριση των τοπικών και περιφερειακών αρχών δίπλα στις εθνικές και κοινοτικές.

Ειδικότερα, η αρχή της εταιρικής σχέσης, αναφέρεται στη συνεργασία ανάμεσα στις δημόσιες αρχές (εθνικές, περιφερειακές και τοπικές), τον ιδιωτικό τομέα και την κοινωνία των πολιτών, και αφορά στην ουσιαστική συμμετοχή και συνευθύνη όλων των εταίρων, σε όλη τη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης κάθε αναπτυξιακού προγράμματος (προετοιμασία - κατάρτιση, εφαρμογή, παρακολούθηση, αξιολόγηση). Στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης, τόσο η Ε.Ε. όσο και κάθε κράτος μέλος καλείται να συντονίσει μια αέναη και πολυεπίπεδη διαδικασία διαβούλευσης, με τη συμμετοχή των αρμόδιων περιφερειακών και τοπικών αρχών, των οικονομικών και κοινωνικών εταίρων, και των φορέων που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών (περιβαλλοντικές οργανώσεις, ΜΚΟ, κα).

²³ Πετράκος Γ., Ψυχάρης Ι. «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», Αθήνα 2004

²⁴ Σαπουνάκης Α., Οικονομικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, 2014

²⁵ Αιτιολογική Έκθεση του Σχεδίου Νόμου «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης»

Η διαβούλευση που οργανώνεται από το κράτος μέλος στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ ή του ΣΕΣ, πρέπει να βασίζεται σε συγκεκριμένους κανόνες διαφάνειας που περιλαμβάνουν, ενδεικτικά, τη σύνταξη του «χάρτη πορείας» των σχετικών διαδικασιών, και τη διασφάλιση της έγκαιρης ενημέρωσης των εμπλεκόμενων, την παροχή του χρόνου και των μέσων και διαύλων ανταλλαγής απόψεων, και τη διάχυση των πληροφοριών και τοποθετήσεων.

Οι φορείς την τοπικής αυτοδιοίκησης διαδραματίζουν σημαντικότατο ρόλο στις διαδικασίες αυτές, καθώς αποτελούν τον κοντινότερο στον πολίτη θεσμό.

Η συμμετοχή τους καλύπτει όλα τα στάδια, ξεκινώντας από τη διερεύνηση των προκλήσεων και αναγκών που πρέπει να χρηματοδοτηθούν από τα Διαρθρωτικά Ταμεία, και προχωρώντας την εξειδίκευση συγκεκριμένων στόχων και προτεραιοτήτων και την παρακολούθηση και αξιολόγηση της πορείας υλοποίησης.²⁶

Κατοχυρώνοντας και εξελίσσοντας ακόμη περισσότερο την αρχή της εταιρικής σχέσης, το 2009, η Επιτροπή των Περιφερειών, όργανο που ιδρύθηκε το 2004 με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, υιοθέτησε τη «Λευκή Βίβλο για την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση», διευκρινίζοντας ότι: «.. με την έννοια πολυεπίπεδη διακυβέρνηση εννοεί τη συντονισμένη δράση της Ένωσης, των κρατών - μελών και των τοπικών και περιφερειακών αρχών, η οποία βασίζεται στην εταιρική σχέση και στοχεύει στη χάραξη και υλοποίηση των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Είναι χαρακτηριστικό το ευρωπαϊκό πρότυπο που περιγράφει το ίδιο κείμενο της Λευκής Βίβλου, και στο οποίο αποτυπώνονται ως στόχοι:

- «η εδραίωση της παγκοσμιοποίησης και ανάδειξη ενός πολύπλοκου κόσμου ο οποίος καθορίζει τις προκλήσεις στις οποίες καλείται να ανταποκριθεί η Ε.Ε.
- Η συνέχιση της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που καταργεί τα σύνορα, ενώνει τις αγορές και φέρνει τους πολίτες πιο κοντά μεταξύ τους, χωρίς να τίθεται σε αμφισβήτηση ο σεβασμός της εθνικής κυριαρχίας και η διατήρηση της ταυτότητας».

Είναι σαφές ότι οι διακηρύξεις αυτές εκφράζουν την τάση να ανοιχθεί ο δρόμος στην περιφέρεια και την τοπική αυτοδιοίκηση, για την ανάληψη ακόμη και ρόλων που μέχρι τώρα αποδίδονταν στο πεδίο δράσης του εθνικού κράτους.²⁷

Για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις αυτές, η συγκεντρωτικών τάσεων ελληνική πολιτεία προχώρησε σταδιακά, από το 1980 και μετά, σε μεταβολές του θεσμικού πλαισίου αντίστοιχες με τις συνταγματικές επιταγές που είδαμε παραπάνω, και που εξειδικεύθηκαν περαιτέρω με την αναδιάρθρωση των διοικητικών ενοτήτων και τον επαναπροσδιορισμό - διεύρυνση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα.

Ιδιαίτερα η Νέα Αρχιτεκτονική Δομή της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης-Πρόγραμμα Καλλικράτης που θεσμοθετήθηκε με την ψήφιση του νόμου 3852/2010 και ισχύει από 1ης Ιανουαρίου του 2011, εκσυγχρόνισε και το θεσμικό πλαίσιο για τον αναπτυξιακό προγραμματισμό και εισήγαγε καινοτόμες διατάξεις για τη διακυβέρνηση στην Ελλάδα,

- αναβαθμίζοντας αποφασιστικά τη θέση των ΟΤΑ ως εταίρων του ευρωπαϊκού και εθνικού αναπτυξιακού προγραμματισμού,

²⁶ ΕΕΤΑΑ, «Οι Δήμοι στο Κατώφλι της Νέας Προγραμματικής Περιόδου», Αθήνα 2013.

²⁷ Χλέπας Νικ., Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, η Συνθήκη του Μάαστριχτ και η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Το Σύνταγμα, Ιανουάριος - Μάρτιος 1993, τεύχος 1.

-θεσμοθετώντας την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και τη δημιουργία των ψηφιακών Δήμων και Περιφερειών,²⁸

- ενσωματώνοντας για πρώτη φορά νέες αρχές τοπικής διακυβέρνησης,²⁹ όπως είναι μεταξύ των άλλων, οι Επιτροπές Διαβούλευσης, οι Συνελεύσεις των Κατοίκων Τοπικής Κοινότητας, ο Συμπαραστάτης του Δημότη και της Επιχείρησης, και τα Συμβούλια Μεταναστών, θεσμοί με τους οποίους επιδιώκεται ρητά η επίτευξη συναίνεσης και αυξημένης ενεργού συμμετοχής σε όλες τις επιλογές και τις διαδικασίες που σχετίζονται με την τοπική ανάπτυξη.

Η αναδιοργάνωση του αναπτυξιακού προγραμματισμού των περιφερειών και των δήμων

Ο βαθμός διοικητικής αποκέντρωσης μιας χώρας αλλά και το θεσμικό πλαίσιο της τοπικής αυτοδιοίκησης επηρεάζουν και επηρεάζονται από τη διαδικασία του περιφερειακού προγραμματισμού, η έννοια και εφαρμογή του οποίου εξελίχθηκε διεθνώς κατά τον εικοστό αιώνα, ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση του 1929-33 αλλά και του δύο παγκόσμιους πολέμους.

Η προσπάθεια γεωγραφικής κατανομής και συντονισμού των κρατικών δράσεων για την μόχλευση της αναπτυξιακής διαδικασίας, είναι η άσκηση της κρατικής περιφερειακής πολιτικής. Εργαλείο της περιφερειακής πολιτικής αποτελεί ο περιφερειακός προγραμματισμός, ο οποίος αφορά στον προσανατολισμό των δράσεων σε δεδομένη κλίμακα χώρου, «η οποία είναι κατά κανόνα μεγαλύτερη από την τοπική και μικρότερη από την εθνική, και ονομάζεται περιφέρεια προγραμματισμού» (Perroux 1986). Ως αναπτυξιακός προγραμματισμός έχει ορισθεί η προσπάθεια γεωγραφικής κατανομής και συντονισμού των κρατικών δράσεων για τη διόρθωση των χωρικών ασυμμετριών και την επίτευξη διαπεριφερειακής ισορροπίας.³⁰

Ενώ σε άλλες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής η διαδικασία του αναπτυξιακού προγραμματισμού είχε ήδη καθιερωθεί από τις αρχές του 20ού αιώνα, ως εργαλείο ισόρροπης και στοχευμένης ανάπτυξης των περιοχών τους και αντιμετώπισης σύγχρονων παγκόσμιων προκλήσεων, στην Ελλάδα, η ανάπτυξη του αναπτυξιακού προγραμματισμού ακολούθησε, και συχνά - στην πράξη - επιβλήθηκε από τις διαδικασίες προγραμματισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ σε συνδυασμό με τις γενικότερες τάσεις στο διεθνή χώρο, οδήγησαν σταδιακά την Ελλάδα στη δρομολόγηση πιο αποκεντρωτικών δομών στη διοικητική διάρθρωση και τον προγραμματισμό.

Πιο συγκεκριμένα, η εκταμίευση των κοινοτικών κονδυλίων από τα διαρθρωτικά ταμεία προς τις χώρες μέλη, συνδέθηκε εξ'αρχής με τον όρο της σύστασης οργάνων και υπηρεσιών, τόσο στην κεντρική διοίκηση όσο και σε συγκεκριμένες, υπο-εθνικές, χωρικές κλίμακες. Για το σκοπό αυτό, η στατιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης EUROSTAT προχώρησε στην καθιέρωση της κατηγοριοποίησης NUTS: Nomenclature of Territorial Units for Statistics, ή

²⁸ Λαδιάς Χ., «Σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2013.

²⁹ Άρθρα 75-78, και 178-179, Ν. 3852/2010.

³⁰ Παπαδασκαλόπουλος Αθ. - Χριστοφάκης Μαν., Περιφερειακός Προγραμματισμός, Εκδόσεις Παπαζήση, 2η έκδοση, Αθήνα 2009

Ονοματολογία Εδαφικών Στατιστικών Ενοτήτων, την οποία βάσισε σημαντικά στους διοικητικούς και αυτοδιοικητικούς θεσμούς που υφίστανται στα κράτη μέλη: Οι περιοχές NUTS I αντιστοιχούν σε ευρύτερες ενότητες που προσομοιάζουν περισσότερο στα κρατίδια ομόσπονδων χωρών, όπως τα γερμανικά κρατίδια. Οι NUTS II περιοχές αντιστοιχούν στις ελληνικές δεκατρείς περιφέρειες, οι οποίες χωρίζονται σε μικρότερες περιοχές, όπως οι παλαιοί ελληνικοί νομοί (NUTS III).

Στο τοπικό επίπεδο διακρίνονται οι ενότητες LAU I (δήμοι) και LAU II (δημοτικά διαμερίσματα).³¹

Στη συνέχεια, καθιερώθηκαν διαφορετικά κριτήρια χρηματοδότησης, ανάλογα με τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των περιφερειών (NUTS II), και όχι των κρατών. Χαρακτηριστικά, το Σ.Ε.Σ. 2014-20, χρηματοδοτεί τις ακόλουθες τρεις κατηγορίες περιφερειών:³²

- λιγότερο ανεπτυγμένες (κατά κεφαλήν ΑΕΠ <75% του μέσου ευρωπαϊκού),
- περιφέρειες σε μετάβαση (κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ 75% και 90%) και
- περισσότερο ανεπτυγμένες (κατά κεφαλήν ΑΕΠ > 90%).

Οι απαιτήσεις αυτές «γεννούν» στην Ελλάδα τη σύσταση των περιφερειών και την εγκαίνιαση διαδικασιών δημοκρατικού προγραμματισμού στη χώρα μας, την ίδια χρονιά της έναρξης εφαρμογής των ΜΟΠ, με τον Ν 1622/1986. Στη συνέχεια, τα τρία Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης που ακολούθησαν (Α' ΚΠΣ 1989-93, Β' ΚΠΣ 1994-99 και Γ' ΚΠΣ 2000-06) καθώς και το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007-13 και το Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης (ΣΕΣ) 2014-20, καθιέρωσαν την εφαρμογή ολοκληρωμένων, πολυετών, πολυταμειακών (χρηματοδοτούμενων από πολλά ταμεία της Ε.Ε. Ένωσης) αναπτυξιακών προγραμμάτων, με περιεχόμενο τομεακό (πχ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα») ή περιφερειακό (πχ Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα - ΠΕΠ Κρήτης).

Με αφορμή τη διαδικασία του περιφερειακού προγραμματισμού, η Ε.Ε. δεν σταματά να αναβαθμίζει διαχρονικά, στο έπακρο, το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης:

- Το άρθρο 1 του Χάρτη για τις Περιφέρειες που υιοθετήθηκε το 1988 από το Ευρωκοινοβούλιο προβαίνει στη διατύπωση ορισμού για το θεσμό των περιφερειών: για την Ε. Ένωση, περιφέρειες είναι όσες περιοχές σχηματίζουν μια γεωγραφική ενότητα ή «αποτελούν ένα οριοθετημένο σύμπλεγμα» και διαθέτουν πληθυσμό που «χαρακτηρίζεται από ορισμένα κοινά στοιχεία». Προβλέπει επίσης την ύπαρξη αιρετού συλλογικού οργάνου και ένα είδος «κυβέρνησης της περιφέρειας», με κανονιστικές και ελεγκτικές αρμοδιότητες. Στη συνέχεια, στο άρθρο 14 προβλέπεται ότι η περιφέρεια βρίσκεται ανάμεσα στο επίπεδο του κράτους και εκείνο του δήμου.³³

- Το 1994, η Συνθήκη του Μάαστριχτ προέβλεψε, μεταξύ άλλων, την ενίσχυση της εκπροσώπησης και επιρροής των περιφερειακών και τοπικών αρχών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το Συμβούλιο,

³¹ Παπαδασκαλόπουλος Αθ. - Χριστοφάκης Μαν., Περιφερειακός Προγραμματισμός, Εκδόσεις Παπαζήση, 2η έκδοση, Αθήνα 2009.

³² Δεληθέου Β., «2014-2020: Κατευθύνσεις Αναπτυξιακού Σχεδιασμού», Παρουσίαση, 2015.

³³ Χλέπας Νικ., Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, η Συνθήκη του Μάαστριχτ και η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Το Σύνταγμα, Ιανουάριος – Μάρτιος 1993, τεύχος 1

όπου θεμελιώνεται το δικαίωμα της περιφέρειας ακόμη και να διευθύνει την εθνική αντιπροσωπεία του κράτους - μέλους, και ενδεχομένως να προεδρεύει του κορυφαίου αυτού πολιτικού οργάνου της Ένωσης.³⁴

Η νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται δημιουργεί για την αυτοδιοίκηση απαιτήσεις κατάλληλης θεσμικής και οικονομικής υποδομής, δημοσιονομικής αυτοτέλειας, στελέχωσης, μεταβίβασης αποφασιστικών αρμοδιοτήτων αλλά και δυνατοτήτων άμεσης διεθνούς εκπροσώπησης.

Για άλλη μια φορά, οι προοπτικές αυτές, ταιριάζουν σε ευρωπαϊκές χώρες όπου η αυτοδιοίκηση, παραδοσιακά, διαθέτει αυξημένες εξουσίες (πχ ομόσπονδα κράτη με περιφέρειες - κρατίδια), ή σε χώρες που γρήγορα υιοθετούν αντίστοιχες ρυθμίσεις στο εσωτερικό τους. Όμως, στη χώρα μας, κυρίως οι σκοπιμότητες του ελληνικού πολιτικού συστήματος, κρατούν για δεκαετίες, το θεσμό της αυτοδιοίκησης δέσμιο των αποφάσεων και στρατηγικών επιλογών του κέντρου.³⁵ Τελικά, δεκατρία χρόνια μετά τη μεταρρυθμιστική προσπάθεια του «Καποδίστρια» (Ν.2539/97), το σχέδιο «Καλλικράτης» (Ν. 3852/2010) προβαίνει στις ουσιαστικότερες καινοτομίες που είχαν μέχρι τότε συντελεστεί.

Το Πρόγραμμα «Καλλικράτης» εκσυγχρόνισε το θεσμικό πλαίσιο για την περιφερειακή ανάπτυξη με έμφαση στις ρυθμίσεις που αναφέρονται, τόσο στις πρωτοβουλίες των ΟΤΑ για την ενδογενή ανάπτυξη των χωρικών ενότητων τους, όσο και στις αρμοδιότητές τους σχετικά με την εφαρμογή δράσεων ή άλλων αναπτυξιακών προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Κράτους, τόσο εντός των χωρικών αρμοδιοτήτων τους, όσο και εκτός, όταν οι δράσεις απαιτούν διαπεριφερειακή συνεργασία.

Στην κατεύθυνση αυτή, η σύσταση των νέων Δήμων όπως προβλέπεται στο άρθρο 1 του Ν. 3852/2010, βασίζεται στην αναγκαιότητα της δημιουργίας μεγαλύτερων Δήμων, όχι μόνο βάσει του πληθυσμιακού κριτηρίου, αλλά κυρίως του χωρικού, ρύθμιση που προσδιορίζει μια νέα αναπτυξιακή λειτουργική οντότητα.

Εισάγοντας το στοιχείο της «ενότητας των αναπτυξιακών στόχων» σαν κριτήριο για την ανασύσταση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, ο νέος νόμος προβλέπει ότι: «...Οι Δήμοι πρέπει να αποτελούν ισχυρές μονάδες τοπικής ανάπτυξης...».³⁶

Ένα βασικό εργαλείο προς αυτή την κατεύθυνση είναι και η κατάρτιση των Ε.Π.,³⁷ (άρθρο 266 Ν. 3852/2010) που περιλαμβάνουν τους άξονες πολιτικής και το

³⁴ Χλέπας Νικ., Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, η Συνθήκη του Μάαστριχτ και η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Το Σύνταγμα, Ιανουάριος - Μάρτιος 1993, τεύχος 1.

³⁵ Σαν παράδειγμα, και σύμφωνα με τους Ψυχάρη Ι. - Σιμάτου Ε., («Η Οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης σε Περιφερειακό και Τοπικό Επίπεδο στην Ελλάδα» Σειρά ερευνητικών Εργασιών 9(29) 645-684, 2003), μια από τις αξιόλογες προσπάθειες ενεργοποίησης του 2ου βαθμού αυτοδιοίκησης και ενίσχυσης της αποκέντρωσης, συντελέστηκε με το νόμο 2218/1994, ο οποίος προέβλεπε τη σύσταση της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης ως μονάδας προγραμματισμού και τη συγκέντρωση περιφερειακών αρμοδιοτήτων του κράτους στις 13 περιφέρειες. Στην πράξη, το νομοθέτημα παρέμεινε ανενεργό, αφού τα Υπουργεία με διάφορους χειρισμούς απέφυγαν τη μεταφορά των αρμοδιοτήτων τους, ενώ και η ανάθεση αυτοδιοικητικών αρμοδιοτήτων στις νομαρχίες παρέμεινε ως συνήθως χωρίς θεσμική κατοχύρωση διαδικασιών, πόρων και υλικοτεχνικών μέσων

³⁶ Λαδιάς Χ., «Σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2013.

³⁷ Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα είναι στρατηγικό και επιχειρησιακό κείμενο που καταγράφει και αναλύει τις αναπτυξιακές

προτεραιότητες του Τομέα ή της Περιφέρειας για μία ορισμένη προγραμματική περίοδο. Συντάσσεται από τον αρμόδιο φορέα

και διαμορφώνεται ύστερα από διαβούλευση με όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς. Οι επιμέρους ενότητες ενός επιχειρησιακού

όραμα του κάθε σύγχρονου Δήμου. Τα Ε.Π. αφορούν στο μεσοπρόθεσμο προγραμματισμό του Δήμου και πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις γενικότερες δεσμεύσεις και κατευθύνσεις του συνολικού αναπτυξιακού, χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού της χώρας.³⁸

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου³⁹ αποσκοπεί στην υλοποίηση του αναπτυξιακού σχεδιασμού ενός πρωτοβάθμιου ΟΤΑ, καθορίζοντας τους στρατηγικούς στόχους και οι προτεραιότητες της τοπικής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την 1179/23-10-2014 (Φ4ΕΚ 2970 Β) Υπουργική Απόφαση «Περιεχόμενο, δομή και τρόπος υποβολής των Πενταετών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) α' βαθμού για τη δημοτική περίοδο 2014-2019», τα Ε.Π. των Δήμων αφορούν «στις υποδομές και τις τοπικές επενδύσεις, καθώς και στη βελτίωση της υφιστάμενης οργάνωσης και λειτουργίας των ΟΤΑ, μεριμνώντας για τη βελτίωση της διοικητικής ικανότητας του Δήμου και την παροχή ποιοτικότερων υπηρεσιών προς τους πολίτες».

Τα ΕΠ, που περιλαμβάνουν συγκεκριμένους άξονες προτεραιότητας αλλά και δείκτες αξιολόγησης, υποβάλλονται από την αρχή της δημοτικής περιόδου και για πενταετή διάρκεια. Ενδεικτικά, μπορούν να αφορούν δράσεις όπως: ύδρευση και αποχέτευση, διαχείριση απορριμμάτων, κοινωνική φροντίδα, πολιτισμό και αθλητισμό, απασχόληση, τουριστική ανάπτυξη, οικονομικά των ΟΤΑ, ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού, πληροφοριακά συστήματα, ηλεκτρονικές υπηρεσίες στον πολίτη, κ.α.⁴⁰

Όμως, ιδιαίτερα εκτεταμένες είναι, μετά τον Καλλικράτη, και οι αρμοδιότητες των αυτοδιοικούμενων περιφερειών οι οποίες προσομοιάζουν σε αυτές μιας μίνι κυβέρνησης. Χαρακτηριστικά, η αυτοδιοικούμενη περιφέρεια:⁴¹

- Είναι αρμόδια για την κατάρτιση, διαχείριση και υλοποίηση - έλεγχο των αναπτυξιακών προγραμμάτων της περιοχής της, όπως είναι το αντίστοιχο περιφερειακό επιχειρησιακό πρόγραμμα (ΠΕΠ) του ΕΣΠΑ (Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς)
- Συντονίζει τη διαδικασία διαβούλευσης με τους άλλους φορείς της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης και τους κοινωνικούς εταίρους και διαμορφώνει στρατηγικούς στόχους για το χωρικό της πλαίσιο.
- Για πρώτη φορά, καταρτίζει και υλοποιεί - διαχειρίζεται επίσης το ετήσιο πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων που την αφορά.
- Αναλαμβάνει «τη συγκέντρωση, επεξεργασία και τεκμηρίωση γεωγραφικών, δημογραφικών, οικονομικών, κοινωνικών και άλλων στοιχείων» που την αφορούν. Με τον τρόπο αυτό εγκαινιάζεται η τήρηση στατιστικών δεδομένων σε περιφερειακό επίπεδο.
- Διαθέτει πιο ολοκληρωμένη πλέον αρμοδιότητα εκπροσώπησης, κάτι που της προσδίδει διεθνή παρουσία: η αυτοδιοικούμενη περιφέρεια αποκτά τη

προγράμματος διέπονται από σαφή λογική συνάφεια. Σ αυτό το πλαίσιο έχουν την ακόλουθη σειρά :

- Ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης
  - Στρατηγική
  - Άξονες προτεραιότητας
  - Διατάξεις εφαρμογής
  - Χρηματοδότηση

³⁸ Υπ. Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, ΑΠ8586/31.03.2015.

³⁹ Δεληθέου Β., Παππά Α., «Επιχειρησιακός Προγραμματισμός της Αυτοδιοίκησης», Παρουσίαση, 2015.

⁴⁰ ΥΑ 1179/23-10-2014 (ΦΕΚ 2970 Β')

⁴¹ Ν. 3852/ 2010

δυνατότητα σύναψης συμβάσεων συνεργασίας με άλλους ελληνικούς και κοινοτικούς φορείς, χωρίς την «κηδεμονία» (αλλά με την έγκριση) της κεντρικής διοίκησης, ενώ παράλληλα, διασφαλίζει ουσιαστική συμμετοχή σε θεσμικά όργανα, όπως η Επιτροπή των Περιφερειών.

Διαχρονική εξέλιξη του συστήματος τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα

Η έννοια της διοικητικής αποκέντρωσης αλλά και της τοπικής αυτοδιοίκησης στη σύγχρονη Ελλάδα ορίζονται σύμφωνα με την κρατούσα δυτικοευρωπαϊκή θεωρία που τις συσχετίζει με την ύπαρξη κεντρικού κράτους το οποίο διαχειρίζεται τις «γενικές» έναντι των «τοπικών» υποθέσεων. Πριν από τη σύσταση του νεώτερου ελληνικού κράτους, μπορούμε να επισημάνουμε τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν στα συνταγματικά - νομοθετικά κείμενα της επανάστασης για την πρώιμη οργάνωση της συστηνόμενης ελληνικής διοίκησης με βάση τρεις επιμέρους «κεντρικές» συλλογικές αρχές: Δυτικής Στερεάς, Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος και Πελοποννήσου, οι οποίες χωρίζονταν σε «επαρχίες» και «χωρία». Τα χωρία εμφανίζουν μεγαλύτερη συνάφεια με τις κάποιες μορφές τοπικής οργάνωσης που διατήρησαν οι Έλληνες στη διάρκεια της τουρκοκρατίας, ενώ οι επαρχίες αποτελούν μια νέα προσπάθεια θεσμοθέτησης μιας περιφερειακής διοικητικής μονάδας, υπό τη διοίκηση μάλιστα αιρετής αρχής. Οι διαιρέσεις αυτές διατηρήθηκαν με παραλλαγές και προσθήκες μέχρι τη δολοφονία του Καποδίστρια.⁴²

Κατά την περίοδο της αντιβασιλείας του Όθωνα γίνεται η πρώτη ολοκληρωμένη θεσμοθέτηση διοικητικού συστήματος για το ελληνικό κράτος. Ο καθηγητής γαλλικού δικαίου στο πανεπιστήμιο του Μονάχου G. Mauger αποτύπωσε τότε στη χώρα μας το σύστημα που γέννησε η γαλλική επανάσταση και καθιέρωσε στη Γαλλία ο Ναπολέων, διακρίνοντας ανάμεσα σε κεντρική και αποκεντρωμένη εξουσία. Το από 3 Απριλίου 1833 διάταγμα «περί της διαιρέσεως του Βασιλείου και της διοικήσεώς του» διαίρεσε την επικράτεια σε δέκα νομούς και σαράντα επτά επαρχίες, εισάγοντας το θεσμό του νομού.⁴³ Από τότε και μέχρι τα μέσα του εικοστού αιώνα, ο νομός θα είναι ο θεσμός που θα πρωταγωνιστήσει στην ιστορία της ελληνικής διοικητικής αποκέντρωσης. Κατά καιρούς, θα τροποποιηθεί η λειτουργία του αλλά και η σημασία του έναντι μικρότερων και μεγαλύτερων μονάδων κρατικής οργάνωσης, και θα επιβιώσει από πολλές νομοθετικές και πολιτικές παλινδρομήσεις. Μέχρι τα πολύ πρόσφατα χρόνια, η νομαρχία αποτέλεσε βαθμίδα αποκέντρωσης της κεντρικής κρατικής εξουσίας, και όχι βαθμίδα αυτοδιοίκησης.⁴⁴ Μάλιστα, με το νομοθετικό διάταγμα 532/1970 συμπεριέλαβε όλες τις πολιτικές διοικητικές υπηρεσίες νομαρχιακού επιπέδου, ενώ όπως χαρακτηριστικά όριζε ο Ν 1235/1982, ο νομάρχης ήταν «ο άμεσος εκπρόσωπος της κυβέρνησης και υπεύθυνος για την άσκηση και εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής στο νομό». Η πρώτη απόπειρα καθιέρωσης της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης ως δεύτερης βαθμίδας οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης έγινε με το Ν 1622/1986 «τοπική αυτοδιοίκηση, περιφερειακή ανάπτυξη και δημοκρατικός προγραμματισμός», προβλέποντας αιρετό νομαρχιακό συμβούλιο με το

⁴² Παπαχατζής Γεώργιος, Το Σύστημα του Ισχύοντος στην Ελλάδα Διοικητικού Δικαίου, 5η έκδοση, Αθήνα 1976.

⁴³ Μαθιουδάκης Μ., - Ανδρονόπουλος Βασ., Αποκέντρωση Αυτοδιοίκησης - Ιστορική Εξέλιξις - Περιγραφή Υφισταμένης Καταστάσεως, Τόμος Πρώτος, Διοικητική Αποκέντρωση- Τοπική Αυτοδιοίκησης 2^{ου} Βαθμού, Αθήνα 1974

⁴⁴ Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Κοινωνίας «Αποκέντρωση και Αυτοδιοίκηση. Προτάσεις, Αθήνα 2000

διοριζόμενο νομάρχη να ασκεί εποπτεία, και επεκτείνοντας τις αρμοδιότητες σε σχέση με το σχεδιασμό και τη διαχείριση μεσοχρόνιων αναπτυξιακών προγραμμάτων, τη διατύπωση προτάσεων στα πλαίσια της διαβούλευσης με τις ανώτερες βαθμίδες διοίκησης και τους κοινωνικούς εταίρους. Όμως η προσπάθεια αυτή του νομοθέτη παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό ανεφάρμοστη στην πράξη, προσκρούοντας πάνω σε «πολιτικά κόστη» και αντιδράσεις μικροκομματικών συμφερόντων, από ένα πολιτικό σύστημα συνηθισμένο να διατηρεί τον έλεγχο και την εξάρτηση των πάντων από το κέντρο.

Ο Ν 2218/1994, όπως τροποποιήθηκε από τον Ν 2240/1994, είναι αυτός που τελικά ιδρύει τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση (ΝΑ),⁴⁵ καταργώντας την κρατική διοίκηση σε επίπεδο νομού. Στις ΝΑ ανατίθεται η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιφέρειάς τους.

Αντίστοιχα με το ρόλο του νομού στο πλαίσιο της διοικητικής αποκέντρωσης, οι δήμοι αποδεικνύονται ο ανθεκτικότερος διαχρονικά θεσμός πρώτου βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης. Την περίοδο της αντιβασιλείας, ο νόμος της 27ης Δεκεμβρίου 1833 «περί συστάσεως των Δήμων» προέβλεψε αιρετό δημοτικό συμβούλιο αλλά και ένα μονοπρόσωπο εκτελεστικό όργανο, το δήμαρχο, που διοριζόταν από το Βασιλιά ανάμεσα σε τρεις προσωπικότητες του τόπου που πρότεινε το δημοτικό συμβούλιο. Το σύστημα αυτό ίσχυε με πολύ μικρές μεταβολές για τα επόμενα ογδόντα έτη. Νέα νομοθετική ρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης έγινε με το Ν ΔΝΖ 1912 «περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων». Ο εισαγόμενος εδώ, διαχωρισμός σε δήμους και κοινότητες στόχευε αφενός στη διασφάλιση της διάχυσης και αξιοποίησης των διατιθέμενων πόρων υπέρ των τοπικών αναγκών, και όχι υπέρ της πρωτεύουσας του μέχρι τότε δήμου, και αφετέρου, στην εξυγίανση του πολιτικού συστήματος με την απεξάρτηση των βουλευτών της εποχής από τους ισχυρούς δημάρχους.⁴⁶

Πολλές νομοθετικές απόπειρες έγιναν στους κατοπινούς χρόνους στην κατεύθυνση της μεγαλύτερης ή μικρότερης αυτονόμησης των δήμων, αλλά και της χωρικής διεύρυνσής τους. Το δίλημμα μικρές ή μεγάλες τοπικές κοινότητες επανήλθε κατ' επανάληψη στην επικαιρότητα, με τα νεώτερα νομοθετήματα να ενθαρρύνουν με οικονομικά κίνητρα τις εθελούσιες συνενώσεις (Ν1065/1980 «δημοτικός και κοινοτικός κώδικας», αλλά και Ν1622/1986). Τα τελευταία χρόνια, οι ανάγκες συμμετοχής στις διαδικασίες προγραμματισμού στα πλαίσια των κανόνων και μέσων της Ευρωπαϊκής Ένωσης οδηγούν με επιτακτικό πλέον τρόπο στη δημιουργία πρωτοβάθμιων αυτοδιοικητικών ενοτήτων με ευρύτερη έκταση και ενισχυμένα μέσα και αρμοδιότητες, αλλά και δευτεροβάθμιας αυτοδιοίκησης στο επίπεδο της περιφέρειας.⁴⁷ Αυτή η εξέλιξη οδηγεί τον έλληνα νομοθέτη σε ριζικότερη αναδιάρθρωση του χάρτη αποκέντρωσης - αυτοδιοίκησης της χώρας με την υποχρεωτική συνένωση - διεύρυνση των δήμων (Ν2539/1997 «Καποδίστριας») και τη σημερινή μετάβαση από τη νομαρχιακή στην περιφερειακή αυτοδιοίκηση (Ν3852/2010 «Καλλικράτης»).

⁴⁵ Δεληθέου Β., «Οργάνωση και Οικονομικά της Αυτοδιοίκησης», Παρουσίαση, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2016.

⁴⁶ Φλογαΐτης Σπ., Το Ελληνικό Διοικητικό Σύστημα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1987

⁴⁷ Βινιεράτου - Μποσινάκη Μ, Τουρή Μ., Δεληθέου Β., «Οι Διαδικασίες του Ευρωπαϊκού Περιφερειακού Προγραμματισμού και η Εξέλιξη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα», Επιθεώρηση Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τεύχος 63, Αθήνα 2011,

Οι ελληνικές περιφέρειες

Η εισαγωγή της κατά ευρύτερες περιοχές διοίκησης του ελληνικού κράτους παρουσίασε σημαντική καθυστέρηση σε σχέση με τους νομούς και τους δήμους, και υπαγορεύθηκε πάντοτε από συγκεκριμένες πρακτικές ανάγκες.⁴⁸

Μετά τους βαλκανικούς πολέμους, ο Ν ΔΡΛΔ/28 Φεβρουαρίου/2 Μαρτίου 1913 αντιμετωπίζει το ζήτημα της διοίκησης των νέων χωρών που προσαρτήθηκαν στο βορρά με την καθιέρωση των «γενικών διοικήσεων». Ο Ν3200/1955 κατάργησε όλες τις γενικές διοικήσεις, διατηρώντας στις μέχρι τότε έδρες τους υπηρεσίες διανομαρχιακού επιπέδου, που ανήκαν σε νομαρχίες.

Το 1970, το ΝΔ 532 κατένειμε τη χώρα σε επτά «διανομαρχιακές περιοχές», με τη λογική των υπηρεσιών διανομαρχιακού επιπέδου, συντονίζοντας έτσι, σε τοπική κλίμακα περιφερειακές υπηρεσίες των υπουργείων. Οι περιφερειακές διοικήσεις, όπως ονομάστηκαν, καταργήθηκαν με το ΝΔ 241/1973, χωρίς όμως να θιγεί και η λειτουργία των οργανωμένων υπηρεσιών διανομαρχιακού επιπέδου.⁴⁹

Τελείως διαφορετική είναι η βάση θεμελίωσης της σημερινής περιφέρειας από το Ν 1622/1986, όπου αναγορεύεται αρμόδια για το σχεδιασμό, προγραμματισμό και συντονισμό της περιφερειακής ανάπτυξης. Η περιφέρεια, όπως και η τότε νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, ακολουθώντας τις επιταγές της εκταμίευσης των κοινοτικών κονδυλίων, αναβαθμίζονται υποχρεωτικά από την ελληνική πολιτεία, σε φορείς διαβούλευσης στο δικό τους επίπεδο, με ρόλο και αρμοδιότητες συμμετοχής στις διαδικασίες κατάρτισης, εφαρμογής και διαχείρισης των αναπτυξιακών προγραμμάτων που τους αφορούν χωρικά, αλλά και των εθνικών. Στην ουσία όμως οι νέες τους αρμοδιότητες παραμένουν για αρκετά χρόνια, περισσότερο διαχειριστικές και πολύ λιγότερο αποφασιστικές. Ο νόμος 1622/1986 προέβλεψε τον προσδιορισμό των περιφερειών με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται μετά από πρόταση των υπουργών εσωτερικών, οικονομίας και περιβάλλοντος.

Με την πράξη αρ. 23/19 Ιανουαρίου 1987 «καθορισμός των περιφερειών της χώρας για το σχεδιασμό, προγραμματισμό και συντονισμό της περιφερειακής ανάπτυξης» αποφασίστηκε η κατανομή τη χώρας στις δεκατρείς περιφέρειες που σήμερα αποτελούν τους φορείς του Β' βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης, μετά τη μεταρρύθμιση του Καλλικράτη: Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, Κεντρικής Μακεδονίας, Δυτικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας, Ιονίων Νήσων, Δυτικής Ελλάδας, Στερεάς Ελλάδας, Αττικής, Πελοποννήσου, Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου, και Κρήτης.⁵⁰

⁴⁸ Χλέπα Ν.-Κ., «Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα. Ο Διαλεκτικός Ανταγωνισμός της Αποκέντρωσης με την Αυτοδιοίκηση», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1999

⁴⁹ Φλογαΐτης Σπ., Το Ελληνικό Διοικητικό Σύστημα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1987.

⁵⁰ Δεληθέου Βασ., Τοπική Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση - Θεσμικό Πλαίσιο - Αναπτυξιακά Προγράμματα και Παγκοσμιοποίηση, περιληπτικές σημειώσεις από τις παραδόσεις, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, ΠΜΣ Βιώσιμη Ανάπτυξη, 2012.

Οι δεκατρείς περιφέρειες του Νόμου Καλλικράτη⁵¹

---

⁵¹ Χρηστάκης Μ., «Νέα Αρχιτεκτονική για την Αυτοδιοίκηση Α΄ και Β΄ Βαθμού και Συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση», 2016.

Γ. Εκλογικό Σύστημα και εκλογική διαδικασία Δημοτικών και περιφερειακών Αρχών και συγκρότηση και λειτουργία οργάνων διοίκησης της τοπικής αυτοδιοίκησης κατά το νόμο 4555/2018-Ο Θεσμός του δημοτικού και περιφερειακού διαμεσολαβητή.

Προλεγόμενα

Στο νέο νόμο περί της «Μεταρρύθμισης του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Εμβάθυνση της Δημοκρατίας - Ενίσχυση της Συμμετοχής- Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α. [Πρόγραμμα «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ Ι»] -Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας των ΦΟΔΣΑ - Ρυθμίσεις για την αποτελεσματικότερη, ταχύτερη και ενιαία άσκηση των αρμοδιοτήτων σχετικά με την απονομή ιθαγένειας και την πολιτογράφηση - Λοιπές διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών και άλλες διατάξεις», γίνεται μια αναθεώρηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, ως προς την ανάδειξη των τοπικών Αρχών, την εκπροσώπηση του πολίτη στη διοίκηση των τοπικών υποθέσεων και την τοπική δημοκρατία, καθώς και στην θέσπιση αρχών για την κακοδιοίκηση σε τοπικό επίπεδο, ενώ συμπληρώνει και τροποποιεί ρυθμίσεις σχετικές με τα νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και στους αναπτυξιακούς θεσμούς στη τοπική αυτοδιοίκηση.

Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση οι συνθήκες του κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντος, εντός των οποίων θεσμοθετήθηκε η «Νέα Αρχιτεκτονική στη τοπική αυτοδιοίκηση και την αποκεντρωμένη διοίκηση- Πρόγραμμα Καλλικράτης», συνετέλεσαν ώστε, η πολιτεία να προχωρήσει μεν «θαρραλέα (αν και με επιμέρους αστοχίες) προσπάθεια αναδιάταξης του «χάρτη» της τοπικής αυτοδιοίκησης και ακολούθησε με συνέπεια την κεντρική της επιλογή για συγκρότηση μεγαλύτερων και ισχυρότερων αυτοδιοικητικών μονάδων, «διατήρησε εν τούτοις ένα εκλογικό σύστημα που, στο όνομα της αποτελεσματικότητας και της επιχειρησιακής αυτοδυναμίας, υποβαθμίζει μέχρι λειτουργικού εκμηδενισμού, σχεδόν, κάθε έννοια αντιπροσωπευτικότητας στην έκφραση του εκλογικού σώματος.....».

Ο νέος νόμος προβλέπει αναλογικότερη εκπροσώπηση των υποψηφίων συνδυασμών στην κατανομή των εδρών, ενώ αναλογικότερη προβλέπεται και η συγκρότηση των συλλογικών οργάνων διοίκησης των δήμων και των περιφερειών.

Στην εργασία αυτή και στο πλαίσιο του μαθήματος, γίνεται μια αναλυτική διατύπωση των ρυθμίσεων του νέου νόμου, ως προς το εκλογικό σύστημα, τη συγκρότηση των οργάνων διοίκησης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας αυτοδιοίκησης και του νέου θεσμού του «Διαμεσολαβητή». Με δεδομένο ότι, η θέσπιση των ρυθμίσεων είναι πρόσφατη και ως εκ τούτου ελλείπει μια θεωρητική ανάλυση του νόμου, ενώ τα όργανα ελέγχου δεν έχουν επιληφθεί τυχόν θεμάτων, η εργασία θεμελιώνεται αποκλειστικά και μόνο στις νομοθετικές διατάξεις, προσαρμοσμένες αναλόγως για τις ανάγκες του μαθήματος, στη σχετική δε βιβλιογραφία που αναφέρεται, παραπέμπονται προς μελέτη ζητήματα του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης, της ανάδειξης των τοπικών Αρχών και της διοίκησης και λειτουργίας των οργάνων διοίκησης σε τοπικό επίπεδο.

Ειδικότερα η εργασία δομείται σε ένα πρώτο μέρος στο οποίο γίνεται αναφορά του καθορισμού των πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, στο δεύτερο μέρος αναλύεται το εκλογικό σύστημα και η εκλογική διαδικασία, στη συνέχεια γίνεται αναφορά στη συγκρότηση και τη λειτουργία των συλλογικών δημοτικών και περιφερειακών οργάνων διοίκησης και στο τέταρτο μέρος διατυπώνονται οι ρυθμίσεις για τον δημοτικό και περιφερειακό διαμεσολαβητή.

Μέρος Πρώτο

Πρωτοβάθμια Τοπική Αυτοδιοίκηση

Καθορισμός Δήμων

Ο νόμος 4555/2018 διατηρεί την οριοθέτηση, την οποία ο νομοθέτης θέσπισε το 2010 με το ν.3852/2010, ωστόσο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου βαθμού, χαρακτηρίζονται βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, τα οποία αναφέρονται τόσο σε γεωμορφολογικά και χωροταξικά χαρακτηριστικά, όσο και των κλάδων οικονομίας, στους οποίους δραστηριοποιούνται οι πολίτες στα όρια αυτών και οι δυνατότητες που παρέχει για το λόγο αυτό κάθε οργανισμός στα όριά του και της δυνατότητάς του να μετατραπεί σε αστικό κέντρο. Κατά τη διάταξη του άρθρου 2 του νόμου, τα κριτήρια λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να κατανεμηθούν οι αρμοδιότητες των δήμων και η χορήγηση κρατικής οικονομικής ενίσχυσης, η χρηματοδότηση από εθνικούς ή άλλους οικονομικούς πόρους και, η ως εκ τούτου, ρύθμιση περί των διοικητικών Υπηρεσιών που πρέπει να ενταχθούν κατά την εκπόνηση των Εσωτερικών κανονισμών, για την λειτουργία τους και την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους.⁵² Καθορίζονται, επίσης, οι κοινότητες.

Λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων αυτών οι δήμοι εντάσσονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

α) Δήμοι Μητροπολιτικών Κέντρων. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται όλοι οι δήμοι των Περιφερειακών Ενοτήτων Κεντρικού, Βόρειου, Νότιου και Δυτικού Τομέα Αθηνών και της Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς της Περιφέρειας Αττικής, καθώς και οι Δήμοι Θεσσαλονίκης, Αμπελοκήπων - Μενεμένης, Καλαμαριάς, Κορδελιού - Ευόσμου, Νεάπολης - Συκεών, Παύλου Μελά και Πυλαίας -«Χορτιάτη της Περιφερειακής Ενότητας Θεσσαλονίκης.

β) Μεγάλοι Ηπειρωτικοί Δήμοι και Δήμοι Πρωτεύουσες Νομών. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται όλοι οι ηπειρωτικοί δήμοι, καθώς και οι δήμοι της Περιφέρειας Κρήτης και της Περιφερειακής Ενότητας Ευβοίας, με πληθυσμό άνω

---

⁵² Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 97 του ν.3852/2010, στον Οργανισμό Εσωτερικών Υπηρεσιών των δήμων εντάσσονται οι ακόλουθες διευθύνσεις:

- α) Προγραμματισμού και Ανάπτυξης
- β) Οικονομική υπηρεσία
- γ) Τεχνική υπηρεσία
- δ) Τεχνολογίας, Πληροφορικής και Επικοινωνιών
- ε) Διαφάνειας
- στ) Νομικής υποστήριξης
- ζ) Διοίκησης- Διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού
- η) Άσκησης Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ισότητας των Φύλων
- θ) Περιβάλλοντος- Πολιτικής Προστασίας
- ι) Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού, Νέας Γενιάς και
- ια) Γεωργίας, Κτηνοτροφίας και Αλιείας, εφόσον ασκούνται αντίστοιχες Αρμοδιότητες.

των 25.000 κατοίκων, με βάση τα στοιχεία μόνιμου πληθυσμού της τελευταίας απογραφής της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, καθώς και οι δήμοι που αποτελούν πρωτεύουσα νομού, περιλαμβανομένων και των νησιωτικών νομών.

γ) Μεσαίοι Ηπειρωτικοί Δήμοι. Στην κατηγορία αυτοί υπάγονται όλοι οι ηπειρωτικοί δήμοι, καθώς και οι δήμοι της Περιφέρειας Κρήτης και της Περιφερειακής Ενότητας Ευβοίας, με πληθυσμό άνω των 10.000 και έως 25.000 κατοίκων, με βάση τα στοιχεία μόνιμου πληθυσμού της τελευταίας απογραφής της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής.

δ) Μικροί Ηπειρωτικοί και Μικροί Ορεινοί Δήμοι. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται όλοι οι ηπειρωτικοί δήμοι, καθώς και οι δήμοι της Περιφέρειας Κρήτης με πληθυσμό κάτω των 10.000 κατοίκων, με βάση τα στοιχεία μόνιμου πληθυσμού της τελευταίας απογραφής της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Ως ορεινοί δήμοι νοούνται: α) Οι δήμοι που χαρακτηρίζονται ως ορεινοί β) οι δήμοι των οποίων τουλάχιστον το πενήντα τοις εκατό (50%) των κοινοτήτων χαρακτηρίζονται ως ορεινές στο Μητρώο Δήμων, Κοινοτήτων και Οικισμών της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής.

ε) Μεγάλοι και Μεσαίοι Νησιωτικοί Δήμοι. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται όλοι οι νησιωτικοί δήμοι με πληθυσμό άνω των 3.500 κατοίκων, με βάση τα στοιχεία μόνιμου πληθυσμού της τελευταίας απογραφής της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής.

στ) Μικροί Νησιωτικοί Δήμοι. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται όλοι οι νησιωτικοί δήμοι, με πληθυσμό έως 3.500 κατοίκους, βάσει της τελευταίας απογραφής της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής.

Ο νόμος παρέχει εξουσιοδότηση στον αρμόδιο Υπουργό, μετά από έκφραση απλής γνώμης του συλλογικού οργάνου της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και λαμβάνοντας υπόψη τα γεωμορφολογικά, ιδίως, χαρακτηριστικά, να διακρίνει περαιτέρω σε υποκατηγορίες τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης του πρώτου βαθμού προκειμένου να εξυπηρετηθούν ειδικότερες λειτουργικές, οικονομικές ή αναπτυξιακές ανάγκες των δήμων

Καθορισμός Κοινοτήτων και Όργανα Διοίκησης

Κοινότητα συγκροτούν:

1. τα τοπικά διαμερίσματα νησιών που έχουν πληθυσμό άνω των χιλίων (1.000) κατοίκων.
2. ανεξαρτήτως πληθυσμού, πρώην κοινότητες ή τοπικά διαμερίσματα που εκτείνονται σε όλη την περιφέρεια του νησιού και δεν αποτελούν δήμο.
3. τα δημοτικά διαμερίσματα στα οποία διαιρούνται οι δήμοι άνω των 100.00 κατοίκων.

Οι κοινότητες διακρίνονται σε:

1. Κοινότητες με πληθυσμό άνω των τριακοσίων κατοίκων
2. Κοινότητες με πληθυσμό έως τριακόσιους κατοίκους

Όργανα διοίκησης κοινοτήτων άνω των τριακοσίων κατοίκων

Όργανα των κοινοτήτων με μόνιμο πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων, με βάση τα στοιχεία μόνιμου πληθυσμού της τελευταίας απογραφής της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, είναι:

- α) Το συμβούλιο της κοινότητας και

β) Ο πρόεδρος του συμβουλίου της κοινότητας.

Τα μέλη του συμβουλίου της κοινότητας εξαρτώνται από τον πληθυσμό της και ειδικότερα:

Πληθυσμός Κοινότητας	Μέλη Συμβουλίου
301-2000	5
2001-10.000	7
10.001-50.000	11
50.001--	15

Όργανο διοίκησης κοινοτήτων μέχρι τριακοσίους κατοίκους

Όργανο των κοινοτήτων με μόνιμο πληθυσμό έως τριακοσίους (300) κατοίκους αποτελεί ο πρόεδρος της κοινότητας.

Μέρος δεύτερο

Ανάδειξη Τοπικών Αρχών πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης

Οι τοπικές Αρχές εκλέγονται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία. Οι εκλογές για την ανάδειξη των τοπικών Αρχών γίνονται κάθε δεύτερη Κυριακή του μηνός Οκτωβρίου.⁵³ Η διάρκεια της δημοτικής περιόδου ορίζεται σε 4 έτη. Η εγκατάσταση των αρχών γίνεται την 1η Ιανουαρίου του επόμενου έτους από τη διεξαγωγή των εκλογών και η θητεία τους λήγει την 31η Δεκεμβρίου του τέταρτου έτους

Δικαίωμα του εκλέγειν

Δικαίωμα του εκλέγειν έχουν:

I. οι Έλληνες πολίτες ο οποίοι είναι εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους

II. οι πολίτες των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι είναι εγγεγραμμένοι στους ειδικούς εκλογικούς καταλόγους.

Δικαίωμα συμμετοχής στην ψηφοφορία για την εκλογή των μελών των συμβουλίων των κοινοτήτων με μόνιμο πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων και των προέδρων των κοινοτήτων με μόνιμο πληθυσμό έως τριακοσίων (300) κατοίκων έχουν οι εκλογείς που είναι εγγεγραμμένοι στους αντίστοιχους εκλογικούς καταλόγους.⁵⁴

Στην περίπτωση μεταδημότευσης για τη συμμετοχή στις εκλογές, αυτή πραγματοποιείται από την 1η Αυγούστου του έτους των εκλογών.

Οι εκλογικοί κατάλογοι που ισχύουν για τις βουλευτικές εκλογές ισχύουν και για τις εκλογές των δημοτικών αρχών, των συμβουλίων των κοινοτήτων με μόνιμο πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων και των προέδρων των κοινοτήτων με μόνιμο πληθυσμό έως τριακοσίων (300) κατοίκων. Ισχύουν επίσης, οι ειδικοί εκλογικοί κατάλογοι των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.δ. 133/1997)

Προσόντα εκλογιμότητας για την ανάδειξη των δημοτικών αρχών

1. Δήμαρχος μπορεί να εκλεγεί:

α) ο δημότης που έχει την ικανότητα να εκλέγει και έχει συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας του κατά την ημέρα διενέργειας των εκλογών και

β) ο πολίτης κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον έχει συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας του κατά την ημέρα των εκλογών και έχει την ικανότητα να εκλέγει, σύμφωνα και με τις ειδικότερες διατάξεις της σχετικής νομοθεσίας.

⁵³Για την πρώτη εφαρμογή του νόμου: α) Ο πρώτος γύρος της εκλογικής διαδικασίας θα διεξαχθεί την Κυριακή κατά την οποία διενεργείται η ψηφοφορία για την εκλογή των αντιπροσώπων της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο του έτους 2019.β) Σε περίπτωση που δεν έχει αναδειχθεί επιτυχών συνδυασμός, η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή στα ίδια εκλογικά τμήματα, με τις ίδιες εφορευτικές επιτροπές, τους ίδιους αντιπροσώπους της δικαστικής αρχής και τους ίδιους εφόρους αντιπροσώπων. Με την επιφύλαξη ειδικότερων ρυθμίσεων, η προεκλογική περίοδος αρχίζει δύο (2) μήνες πριν την ημερομηνία των εκλογών. γ) Η εγκατάσταση των νέων αρχών θα γίνει την 1η Σεπτεμβρίου 2019 και η θητεία τους λήγει την 31η Δεκεμβρίου 2023 και λογίζεται πλήρης για όλες τις συνέπειες. δ) Η εκλογή προεδρείου συμβουλίων και επιτροπών διενεργείται κατά τους μήνες Σεπτέμβριο και Μάρτιο

⁵⁴Ειδικά για τις εκλογές του 2019, η προθεσμία ορίζεται στην πρώτη (1η) Απριλίου

2. Δημοτικός σύμβουλος, σύμβουλος κοινότητας με μόνιμο πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων ή πρόεδρος κοινότητας με μόνιμο πληθυσμό έως τριακοσίων (300) κατοίκων μπορεί να εκλεγεί:

α) ο δημότης που έχει την ικανότητα να εκλέγει και έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του κατά την ημέρα των εκλογών και

β) ο πολίτης κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του κατά την ημέρα των εκλογών και έχει την ικανότητα να εκλέγει, σύμφωνα και με τις ειδικότερες διατάξεις της σχετικής νομοθεσίας.

Κωλύματα εκλογιμότητας και ασυμβίβαστα

Δεν μπορούν να εκλεγούν ή να είναι δήμαρχοι, δημοτικοί σύμβουλοι, σύμβουλοι κοινότητας με μόνιμο πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων ή πρόεδροι κοινότητας με μόνιμο πληθυσμό έως τριακοσίων (300) κατοίκων:

α) Δικαστικοί λειτουργοί, αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας, θρησκευτικοί λειτουργοί των γνωστών θρησκειών και μέλη Ανεξαρτήτων Αρχών. Κατ' εξαίρεση, δικαστικοί λειτουργοί και αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας, εφόσον δεν υπηρέτησαν εντός των ορίων του δήμου στον οποίο επιθυμούν να θέσουν υποψηφιότητα κατά τους τελευταίους είκοσι τέσσερις (24) μήνες πριν από τη διεξαγωγή των αυτοδιοικητικών εκλογών, μπορούν να είναι υποψήφιοι υπό την προϋπόθεση να παραιτηθούν από τη θέση τους σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 30 του π.δ. 26/2012, πριν από την ημερομηνία ανακήρυξης των υποψηφίων, εκτός εάν, ειδικές διατάξεις απαγορεύουν την υποβολή ή την αποδοχή της παραίτησης των προσώπων αυτών ή περιορίζουν το δικαίωμά τους να παραιτηθούν ή την αρμοδιότητα της αρχής να αποδεχθεί την παραίτησή τους. β) Ο Δημοτικός και Περιφερειακός Διαμεσολαβητής, εφόσον η χωρική του αρμοδιότητα αφορά ή καταλαμβάνει το δήμο για τον οποίο θέτει υποψηφιότητα, για τέσσερα (4) έτη από τη λήξη της θητείας του με οποιονδήποτε τρόπο. γ) Ο Επόπτης Ο.Τ.Α., στο σύνολο των δήμων στους οποίους εκτείνεται η αρμοδιότητά του, για τέσσερα (4) έτη από τη λήξη της θητείας του με οποιονδήποτε τρόπο. δ) Διοικητές, υποδιοικητές, πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, διευθύνοντες ή εντεταλμένοι σύμβουλοι των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των κρατικών νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, των δημοσίων επιχειρήσεων και των επιχειρήσεων τη διοίκηση των οποίων ορίζει άμεσα ή έμμεσα το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχος, καθώς και των πάσης φύσεως νομικών προσώπων των δήμων, οι οποίοι δεν είναι αιρετοί της τοπικής αυτοδιοίκησης ή δεν έχουν εκλεγεί στα ανωτέρω αξιώματα, στους δήμους στη χωρική περιφέρεια των οποίων εκτεινόταν η αρμοδιότητά τους, μέσα στο δεκαοκτάμηνο πριν από τη διενέργεια των δημοτικών εκλογών. Ειδικά για τις πρώτες εκλογές που θα διεξαχθούν μετά την ισχύ του παρόντος, τα ως άνω πρόσωπα που θέτουν υποψηφιότητα στους άλλους δήμους της χωρικής περιφέρειας του νομικού προσώπου, πλην του δήμου της έδρας αυτού, παραιτούνται από τη θέση τους, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 30 του π.δ. 26/2012, πριν την ανακήρυξη των υποψηφίων. Αν τα ως άνω πρόσωπα θέτουν υποψηφιότητα σε δήμο της έδρας του νομικού προσώπου, ισχύουν τα οριζόμενα στο πρώτο εδάφιο. ε) Υπάλληλοι με σχέση εργασίας δημοσίου δικαίου και ιδιωτικού

δικαίου αορίστου χρόνου του Δημοσίου, των δήμων, των περιφερειών και των νομικών προσώπων που είναι ενταγμένα στο Μητρώο Φορέων της Γενικής Κυβέρνησης του δημόσιου τομέα, όπως αυτό ισχύει, δώδεκα μήνες πριν τη διενέργεια των εκλογών, οι οποίοι άσκησαν καθήκοντα προϊσταμένου οργανικής μονάδας επιπέδου Διεύθυνσης ή ανώτερου, μέσα στο δωδεκάμηνο πριν από τη διενέργεια των αυτοδιοικητικών εκλογών, στους δήμους στα διοικητικά όρια των οποίων εκτείνονταν η αρμοδιότητα των ανωτέρω οργανικών μονάδων. Το κώλυμα αυτό δεν ισχύει για τους διευθυντές σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και τους διευθυντές τμημάτων, μονάδων, κλινικών και εργαστηρίων ιατρικής υπηρεσίας του Ε.Σ.Υ.. Αντίθετα έχουν κώλυμα οι Περιφερειακοί Διευθυντές Εκπαίδευσης και οι Προϊστάμενοι Διευθύνσεων Εκπαίδευσης, καθώς και οι Διευθυντές ιατροί που προΐστανται της Ιατρικής Υπηρεσίας και των Κέντρων Υγείας, καθώς και ο υπεύθυνος συντονιστής επιστημονικής λειτουργίας Κέντρου Υγείας. στ) Όποιοι συνδέονται με τον οικείο δήμο, τα νομικά του πρόσωπα ή τα νομικά πρόσωπα στα οποία αυτός συμμετέχει, με σύμβαση προμήθειας, εκτέλεσης έργου, παροχής υπηρεσιών, παραχώρησης δικαιώματος εκμετάλλευσης έργου ή υπηρεσίας με αντικείμενο αξίας πάνω από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ ετησίως. Δεν αποτελεί κώλυμα ή ασυμβίβαστο η ιδιότητα του μέλους της διοίκησης ή του υπάλληλου δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών κοινής ωφέλειας, που συνδέονται με τον οικείο δήμο, τα νομικά του πρόσωπα ή τα νομικά πρόσωπα στα οποία αυτός συμμετέχει, με σύμβαση που είναι σχετική με το αντικείμενο της δραστηριότητάς τους. Δεν αποτελεί ασυμβίβαστο η σύναψη σύμβασης αγοράς, εκποίησης ή εκμίσθωσης δημοτικών ακινήτων, εφόσον η σχετική σύμβαση έχει συναφθεί ύστερα από πλειοδοτική δημοπρασία. ζ) Γενικοί διευθυντές, διευθύνοντες σύμβουλοι, πρόεδροι και μέλη διοικητικών συμβουλίων, διαχειριστές, μέτοχοι και εταίροι κεφαλαιουχικών εταιρειών, που έχουν συμβληθεί με τον οικείο δήμο, τα νομικά του πρόσωπα ή τα νομικά πρόσωπα στα οποία αυτός συμμετέχει, εφόσον το ποσοστό συμμετοχής τους στις εταιρείες υπερβαίνει το πέντε τοις εκατό (5%) του συνολικού κεφαλαίου της εταιρείας, καθώς και εταίροι προσωπικών εταιρειών και κοινοπρακτούντα πρόσωπα, που έχουν συμβληθεί με τον οικείο δήμο, τα νομικά του πρόσωπα ή τα νομικά πρόσωπα στα οποία αυτός συμμετέχει, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της περίπτωσης στ'. Αν ο οικείος δήμος συμμετέχει με οποιονδήποτε τρόπο στην επιχείρηση με την οποία συμβάλλεται ο ίδιος, τα νομικά του πρόσωπα ή τα νομικά πρόσωπα στα οποία μετέχει, δεν υπάρχει ασυμβίβαστο για τους αιρετούς του δήμου που μετέχουν στη διοίκηση της επιχείρησης αυτής. η) Γενικοί γραμματείς δήμων και δικηγόροι με έμμισθη εντολή των δήμων, στους δήμους στους οποίους υπηρέτησαν κατά την προηγούμενη των εκλογών αυτοδιοικητική περίοδο. θ) Υπάλληλοι με σχέση εργασίας δημοσίου δικαίου και ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου στον ίδιο δήμο και τα πάσης φύσεως νομικά πρόσωπα, τα οποία έχει συστήσει ή στα οποία μετέχει ο δήμος, οι οποίοι άσκησαν καθήκοντα προϊσταμένου επιπέδου Διεύθυνσης ή ανώτερου, μέσα στο δωδεκάμηνο πριν από τη διενέργεια των αυτοδιοικητικών εκλογών.⁵⁵ ι) Όσοι έχουν εκπέσει από οποιοδήποτε αιρετό αξίωμά, ύστερα από

⁵⁵Το κώλυμα αίρεται εφόσον οι υπάλληλοι, όλων των κατηγοριών που αναφέρονται στη διάταξη του νόμου, παραιτηθούν από τη θέση τους (άρθρο 30 του π.δ. 26/2012), πριν την ανακήρυξη των υποψηφίων. Στην περίπτωση αυτή, οι εν λόγω υπάλληλοι μπορούν να επανέλθουν στην υπηρεσία. (άρθρο 32 του ν.4257/2014).

αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση, καθώς και όσοι έχουν εκπέσει από αιρετό αξίωμα, ύστερα από πειθαρχικό παράπτωμα. (Το κώλυμα ισχύει για την επόμενη της έκπτωσης αυτοδιοικητική περίοδο).

Περιορισμοί

Υποψηφιότητα και στους δύο βαθμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή για περισσότερα του ενός αυτοδιοικητικά αξιώματα στον ίδιο ή σε άλλο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης δεν επιτρέπεται. Υποψήφιος ο οποίος θέτει υποψηφιότητα κατά παράβαση του περιορισμού αυτού, δεν ανακηρύσσεται σε καμία από τις θέσεις για τις οποίες έχει θέσει υποψηφιότητα. Εφόσον, ανακηρυχθεί, η υποψηφιότητά του, ακυρώνεται για όλες τις θέσεις με την έκδοση δικαστικής απόφασης, ύστερα από σχετική ένσταση.

Δεν επιτρέπεται η σύμπτωση στο ίδιο πρόσωπο της ιδιότητας αιρετού και στους δύο βαθμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή δύο άμεσα αιρετών αυτοδιοικητικών αξιωμάτων. Στην περίπτωση αυτή, επέρχεται αυτοδίκαιη έκπτωση και από τα δύο αξιώματα, με διαπιστωτική πράξη του οικείου Επόπτη Ο.Τ.Α..

Όσοι ασκούν καθήκοντα Δημοτικού και Περιφερειακού Συμπαραστάτη μπορούν να είναι υποψήφιοι δήμαρχοι, δημοτικοί σύμβουλοι, σύμβουλοι ή πρόεδροι κοινότητας, στους δήμους όπου υπηρετούν, στις αυτοδιοικητικές εκλογές, εφόσον παραιτηθούν από τη θέση τους πριν από την ημέρα ανακήρυξης των υποψηφίων.

Ασυμβίβαστο εξαιτίας οφειλών

Δεν μπορούν να είναι δήμαρχοι, δημοτικοί σύμβουλοι, σύμβουλοι ή πρόεδροι κοινότητας εκείνοι που είναι, από οποιαδήποτε αιτία, οφειλέτες του οικείου δήμου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου αυτού, των κοινωφελών επιχειρήσεων του καθώς και της δημοτικής επιχείρησης ύδρευσης και αποχέτευσης του (Δ.Ε.Υ.Α.), εφόσον η συνολική οφειλή τους υπερβαίνει το ποσό των πεντακοσίων (500) ευρώ. Αν οφειλέτης του δήμου ή των νομικών προσώπων εκλεγεί δήμαρχος, δημοτικός σύμβουλος ή σύμβουλος κοινότητας, οφείλει να εξοφλήσει την οφειλή του, εφόσον αυτή υπερβαίνει το ποσό των πεντακοσίων (500) ευρώ, έως την ημέρα εγκατάστασης των νέων δημοτικών αρχών.

Στην περίπτωση αιρετών, οι οποίοι καθίστανται οφειλέτες του δήμου ή των νομικών προσώπων μετά την εκλογή τους, οφείλουν να εξοφλήσουν την οφειλή τους μέσα σε προθεσμία δύο (2) μηνών, αφότου κατέστη οριστική η βεβαίωση της οφειλής και έλαβαν γνώση αυτής ή σε περίπτωση άσκησης ενδίκων βοηθημάτων, αφότου εκδόθηκε τελεσίδικη δικαστική απόφαση. Αν η εξόφληση των οφειλών δεν γίνει μέσα στην ανωτέρω προθεσμία, εκτός από την περίπτωση διακανονισμού της οφειλής, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, εκπίπτουν από το αξίωμά τους.

Δήμαρχοι, δημοτικοί σύμβουλοι, σύμβουλοι ή πρόεδροι κοινοτήτων που αποδέχονται οποιοδήποτε από τα καθήκοντα ή τα έργα που συνιστούν ασυμβίβαστο ή δεν εξόφλησαν την οφειλή τους ή αποκτούν δημοτικότητα σε άλλο δήμο, εκπίπτουν από το αξίωμά τους.⁵⁶

⁵⁶Το κατά τόπο αρμόδιο Διοικητικό Πρωτοδικείο με απόφαση του διαπιστώνει την ύπαρξη του ασυμβιβάστου και την έκπτωση από το αξίωμα, μετά από ένσταση. Κατά της απόφασης χωρεί αίτηση αναίρεσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Δικαίωμα του εκλέγειν αντιπροσώπων της Δικαστικής Αρχής και εφόρων των αντιπροσώπων των τοπικών εκλογών

Οι αντιπρόσωποι της δικαστικής αρχής και οι έφοροι αυτών ψηφίζουν στις δημοτικές εκλογές, για την ανάδειξη δημάρχων, δημοτικών συμβούλων, προέδρων κοινότητας, ή συμβούλων κοινότητας, μόνον αν είναι γραμμένοι στον εκλογικό κατάλογο της οικείας περιφέρειας, όπου ασκούν τα καθήκοντά τους αυτά.

Αν δεν είναι εγγεγραμμένοι στον εκλογικό κατάλογο του δήμου, στον οποίο ανήκει το εκλογικό τμήμα, στο οποίο ασκούν τα καθήκοντά τους και είναι εγγεγραμμένοι στον εκλογικό κατάλογο άλλου δήμου, υπογράφουν υπεύθυνη δήλωση στην οποία αναφέρεται ο δήμος στους εκλογικούς καταλόγους του οποίου είναι εγγεγραμμένοι και ψηφίζουν.

Τα τακτικά και αναπληρωματικά μέλη των εφορευτικών επιτροπών κληρώνονται, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών. Αν η ψηφοφορία ματαιωθεί, ή επαναληφθεί η ψηφοφορία, , οι εκλογές διεξάγονται με τα ίδια μέλη των εφορευτικών επιτροπών.

Υποψηφιότητες - Κατάρτιση συνδυασμών

Η εκλογή του δημάρχου και των δημοτικών συμβούλων γίνεται κατά συνδυασμούς. Υποψηφιότητες εκτός συνδυασμών αποκλείονται. Κάθε συνδυασμός περιλαμβάνει: α) Τον υποψήφιο δήμαρχο και β) Τους υποψήφιους δημοτικούς συμβούλους ανά εκλογική περιφέρεια. Δεν επιτρέπεται η συμμετοχή σε περισσότερους συνδυασμούς, ενώ υποψηφιότητα από το ίδιο πρόσωπο για την εκλογή του και ως δημάρχου και ως μέλους δημοτικού συμβουλίου ή μέλους συμβουλίου κοινότητας ή προέδρου κοινότητας δεν επιτρέπεται.

Ο συνδυασμός καταρτίζεται με γραπτή δήλωση που υπογράφει ο επικεφαλής του,⁵⁷ στην οποία επισυνάπτονται τα δικαιολογητικά που ορίζονται στο

⁵⁷ Στη δήλωση του συνδυασμού αναγράφονται κατά σειρά: α) Το όνομα, καθώς και το έμβλημα του συνδυασμού, εφόσον αυτό υπάρχει. β) Το επώνυμο, το κύριο όνομα και το πατρώνυμο του υποψήφιου δημάρχου, με την αντίστοιχη ένδειξη, η οποία τίθεται είτε δίπλα είτε κάτω από το όνομα του υποψήφιου δημάρχου. Επιτρέπεται να χρησιμοποιηθεί πέραν του κυρίου ονόματος του υποψηφίου ή του επωνύμου και υποκοριστικό ή ψευδώνυμο, καλλιτεχνικό ή άλλο, αυτού, εφόσον με αυτό είναι ευρύτερα γνωστός. Στην περίπτωση αυτή το υποκοριστικό ακολουθεί το κύριο όνομα ή το επώνυμο και τίθεται σε παρένθεση. Δεν επιτρέπεται να τίθεται άλλο στοιχείο πέραν του υποκοριστικού ή ψευδωνύμου, όπως κάθε είδους επαγγελματική, πολιτική ή άλλη ιδιότητα. Στην περίπτωση αυτή, η αναγραφή θεωρείται μη γενόμενη και ο υποψήφιος ανακηρύσσεται από το δικαστήριο μόνο με τα ονοματεπωνυμικά του στοιχεία. Κάθε υποψήφιος, εφόσον είναι έγγαμος ή έγγαμη ή έχει συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, μπορεί να προσθέσει, ανεξαρτήτως σειράς, και το επώνυμο του συζύγου ή συμβιούχου. Γυναίκες που είναι εγγεγραμμένες στην οικογενειακή τους μερίδα με το επώνυμο του συζύγου τους, μπορούν να χρησιμοποιήσουν ως πρώτο επώνυμο είτε το πατρικό είτε του συζύγου είτε μόνο ένα από αυτά. Αν γίνει χρήση μόνο του συζυγικού επωνύμου, αντί του πατρωνύμου τίθεται το όνομα του συζύγου, με την ένδειξη «σύζυγος» ή, συντετμημένα, «συζ.». Αν δεν αναγραφεί ένδειξη, ο πρώτος υποψήφιος του συνδυασμού θεωρείται υποψήφιος δήμαρχος. γ) Ακολουθεί η ονομασία της εκλογικής περιφέρειας και αναγράφεται με αλφαβητική σειρά το επώνυμο, το όνομα και το πατρώνυμο των υποψηφίων δημοτικών συμβούλων αυτής. Οι εκλογικές περιφέρειες αναγράφονται με την αλφαβητική σειρά της ονομασίας τους. Ο αριθμός των υποψηφίων δημοτικών συμβούλων πρέπει να είναι τουλάχιστον ίσος με τον αριθμό των εδρών κάθε εκλογικής περιφέρειας με δυνατότητα προσαύξησης έως και τριάντα τοις εκατό (30%). Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι ίσο με μισό της μονάδας και άνω. Στις εκλογικές περιφέρειες που εκλέγονται λιγότεροι από πέντε (5) σύμβουλοι ο αριθμός των υποψηφίων δημοτικών συμβούλων μπορεί να προσαυξηθεί έως ακόμη έναν (1). Ο αριθμός των υποψηφίων δημοτικών συμβούλων από κάθε φύλο ανέρχεται σε ποσοστό σαράντα τοις εκατό (40%), τουλάχιστον, του συνολικού αριθμού των υποψηφίων του οικείου συνδυασμού.

νόμο.⁵⁸ Στη δήλωση ορίζεται όνομα και, δυνητικά, έμβλημα συνδυασμού. Απαγορεύεται να ορίζεται ή να χρησιμοποιείται ως όνομα ή ως έμβλημα του συνδυασμού σύμβολο θρησκευτικής λατρείας ή σημαία ή άλλο παρόμοιο σύμβολο κράτους ή σημείο ιδιαίτερης ευλάβειας, στέμμα, όνομα ή έμβλημα πολιτικής οργάνωσης, φωτογραφία οποιουδήποτε προσώπου, έμβλημα κράτους, που ίσχυε παλαιότερα ή ισχύει ακόμη, καθώς και σύμβολα ή εμβλήματα του δικτατορικού καθεστώτος της 21ης Απριλίου 1967 ή σύμβολα ή εμβλήματα με ρατσιστικό ή ξενοφοβικό περιεχόμενο, σύμφωνα με το άρθρο 1 του ν. 927/1979 (Α' 139). Αν γίνουν περισσότερες δηλώσεις με το ίδιο όνομα ή έμβλημα από υποψήφιους συνδυασμούς για την ανάδειξη δημοτικών αρχών του ίδιου δήμου, δικαίωμα χρήσης έχει όποιος το έχει δηλώσει πρώτος. Αν γίνει παράβαση των διατάξεων περί του ονόματος του συνδυασμού και η παράβαση βεβαιωθεί από το αρμόδιο δικαστήριο, εφόσον η παράβαση αφορά το έμβλημα του συνδυασμού, αυτός ανακηρύσσεται μόνο με το όνομά του και χωρίς έμβλημα, ενώ εφόσον αφορά το όνομα του συνδυασμού, η δήλωση είναι απαράδεκτη. Αν δεν προσκομίζονται τα προβλεπόμενα δικαιολογητικά για κάποιον υποψήφιο, ο υποψήφιος αυτός δεν ανακηρύσσεται. Αντίθετα, απλά σφάλματα στην αναγραφή των ονοματεπωνυμικών στοιχείων υποψηφίου, μπορούν να διορθώνονται αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, εφ' όσον τα ορθά στοιχεία του προκύπτουν, χωρίς αμφιβολία, από τα λοιπά προσκομιζόμενα δικαιολογητικά.

Απαράδεκτη δήλωση συνδυασμού.

Η δήλωση είναι απαράδεκτη, εάν βεβαιωθεί από το δικαστήριο ότι:

1. Δεν περιλαμβάνει τα ελάχιστα στοιχεία
2. Δεν περιλαμβάνει έγκυρο όνομα συνδυασμού,
3. Υποβάλλεται εκπρόθεσμα
4. Περιλαμβάνει, εξ αρχής λιγότερους υποψήφιους από τα ελάχιστα όρια⁵⁹
5. Δεν περιλαμβάνει υποψηφίους για το σύνολο των εκλογικών περιφερειών
6. Δεν πληροί την ποσόστωση φύλου.

Επίδοση Δήλωσης

Η δήλωση του συνδυασμού επιδίδεται από τον υποψήφιο δήμαρχο ή με δικαστικό επιμελητή, ύστερα από παραγγελία του υποψήφιου δημάρχου, στον πρόεδρο του πολυμελούς πρωτοδικείου το αργότερο είκοσι (20) ημέρες πριν από την ημέρα της ψηφοφορίας.

⁵⁸ α) Πιστοποιητικό εγγραφής στο δημοτολόγιο του δήμου, όπου είναι υποψήφιος.β) Υπεύθυνη δήλωση του υποψήφιου ότι αποδέχεται την υποψηφιότητα για το συγκεκριμένο αξίωμα και στη συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια και ότι δεν έχει στερηθεί κανένα πολιτικό του δικαίωμα ή ότι έληξε η πρόσκαιρη αποστέρηση των δικαιωμάτων αυτών ή θα έχει λήξει την ημέρα της εκλογής, καθώς και ότι δεν συντρέχουν τα κωλύματα εκλογιμότητας του άρθρου 14 του παρόντος. Στην υπεύθυνη δήλωση δεν απαιτείται η θεώρηση του γνησίου της υπογραφής του δηλούντος.γ) Αποδεικτικό είσπραξης Δ.Ο.Υ. ή παράβολο από το οποίο προκύπτει ότι ο υποψήφιος δήμαρχος και κάθε υποψήφιος δημοτικός σύμβουλος, έχει καταθέσει υπέρ του δημοσίου ποσό των διακοσίων (200) και πενήντα (50) ευρώ αντίστοιχα. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Οικονομικών μπορεί να αναπροσαρμόζονται τα ποσά αυτά.

⁵⁹ Θεωρείται νόμιμος συνδυασμός, που περιέχει αριθμό υποψηφίων δημοτικών συμβούλων ή συμβούλων κοινότητας μικρότερο από το ελάχιστο όριο που ορίζουν οι σχετικές διατάξεις, περιλαμβανομένων και των ποσοστών από κάθε φύλο, εξαιτίας παραίτησης ή θανάτου υποψηφίων του, μετά το πέρας της προθεσμίας κατάθεσης της δήλωσης συνδυασμού.

Εκλογές κοινοτήτων άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων

Η εκλογή των συμβούλων των κοινοτήτων με μόνιμο πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων γίνεται με χωριστή κάλπη και κατά συνδυασμούς. Υποψηφιότητες εκτός συνδυασμών αποκλείονται. Κάθε συνδυασμός περιλαμβάνει τον υποψήφιο πρόεδρο του συμβουλίου κοινότητας, ως επικεφαλής του συνδυασμού και τους υποψήφιους συμβούλους της κοινότητας. Κανείς δεν επιτρέπεται να συμμετέχει σε περισσότερους συνδυασμούς ή να θέτει υποψηφιότητα σε περισσότερες της μίας κοινότητες ή για περισσότερα του ενός αυτοδιοικητικά αξιώματα. Ο συνδυασμός καταρτίζεται με γραπτή δήλωση που υπογράφει ο επικεφαλής του συνδυασμού. Στη δήλωση του συνδυασμού αναγράφονται κατά σειρά: α) Το όνομα και, αν υπάρχει, το έμβλημα του συνδυασμού. β) Το επώνυμο, το κύριο όνομα και το πατρώνυμο του υποψηφίου προέδρου του συμβουλίου, με την αντίστοιχη ένδειξη, η οποία τίθεται είτε δίπλα είτε κάτω από το όνομα του υποψηφίου προέδρου. Εάν δεν αναγραφεί ένδειξη, ο πρώτος υποψήφιος του συνδυασμού θεωρείται υποψήφιος πρόεδρος του συμβουλίου. γ) Με αλφαβητική σειρά, το επώνυμο, το όνομα και το πατρώνυμο των υποψηφίων συμβούλων κοινότητας του συνδυασμού.⁶⁰

Ο αριθμός των υποψηφίων συμβούλων πρέπει να είναι τουλάχιστον ίσος με τον αριθμό των εδρών του συμβουλίου της οικείας κοινότητας με δυνατότητα προσαύξησης έως και τριάντα τοις εκατό (30%). Αν κατά τον υπολογισμό του πιο πάνω αριθμού προκύπτει δεκαδικός αριθμός και το δεκαδικό κλάσμα του αριθμού αυτού είναι ίσο ή μεγαλύτερο του 0,5, ο ακέραιος αριθμός αυξάνεται κατά μία μονάδα. Κατ' εξαίρεση, στις κοινότητες που εκλέγουν πενταμελή συμβούλια, ο αριθμός των υποψηφίων μπορεί να προσαυξάνεται κατά έναν (1) ακόμα υποψήφιο. Ο αριθμός των υποψηφίων συμβούλων από κάθε φύλο ανέρχεται σε ποσοστό σαράντα τοις εκατό (40%), τουλάχιστον, του συνολικού αριθμού των υποψηφίων συμβούλων του οικείου συνδυασμού.

Επιτρέπεται να κατατεθούν συνδυασμοί με το ίδιο όνομα και έμβλημα σε περισσότερες της μίας κοινότητες του ίδιου δήμου, εφόσον αυτό ταυτίζεται με το όνομα και το έμβλημα συνδυασμού υποψηφίου δημάρχου και δημοτικών συμβούλων του ίδιου δήμου. Στην περίπτωση αυτή, η δήλωση υποβάλλεται υποχρεωτικά, για όλους τους συνδυασμούς από τον υποψήφιο δήμαρχο επικεφαλής του συνδυασμού. Η ακύρωση του συνδυασμού σε μία ή περισσότερες κοινότητες δεν επιφέρει ακυρότητα ολόκληρου του συνδυασμού.

Η δήλωση του συνδυασμού επιδίδεται από τον υποψήφιο πρόεδρο του συμβουλίου κοινότητας ή με δικαστικό επιμελητή, ύστερα από παραγγελία του υποψηφίου προέδρου του συμβουλίου κοινότητας, στον πρόεδρο του πολυμελούς πρωτοδικείου το αργότερο είκοσι (20) ημέρες πριν από την ημέρα της ψηφοφορίας.

⁶⁰ Στη δήλωση επισυνάπτονται για κάθε υποψήφιο του συνδυασμού: α) Πιστοποιητικό εγγραφής στο δημοτολόγιο του δήμου, όπου είναι υποψήφιος. β) Υπεύθυνη δήλωση του υποψηφίου ότι αποδέχεται την υποψηφιότητα για το συγκεκριμένο αξίωμα και ότι δεν έχει στερηθεί τα πολιτικά του δικαιώματα ή ότι έληξε η πρόσκαιρη αποστέρηση των δικαιωμάτων αυτών ή θα έχει λήξει την ημέρα της εκλογής, καθώς και ότι δεν συντρέχουν τα κωλύματα εκλογιμότητας. Στην υπεύθυνη δήλωση δεν απαιτείται η θεώρηση του γνησίου της υπογραφής του δηλούντος. γ) Αποδεικτικό είσπραξης Δ.Ο.Υ., ή παράβολο από το οποίο προκύπτει ότι κάθε υποψήφιος σύμβουλος κοινότητας έχει καταθέσει υπέρ του δημοσίου, αντίστοιχα, το ποσό των δέκα (10) ευρώ. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Οικονομικών μπορεί να γίνεται αναπροσαρμογή του ποσού αυτού.

Εκλογές κοινοτήτων έως τριακοσίων (300) κατοίκων - Υποψηφιότητες σε ενιαίο ψηφοδέλτιο

Η εκλογή προέδρων των κοινοτήτων με μόνιμο πληθυσμό έως τριακοσίων (300) κατοίκων γίνεται με χωριστή κάλη και με ενιαίο ψηφοδέλτιο, όλων των μεμονωμένων υποψηφίων. Οι υποψηφιότητες κατατίθενται με γραπτή δήλωση κάθε υποψήφιου, στην οποία αναγράφεται η κοινότητα για την οποία κατατίθεται υποψηφιότητα και το επώνυμο, το όνομα και το πατρώνυμο του υποψηφίου⁶¹. Τα ονόματα των υποψηφίων στο ψηφοδέλτιο τίθενται με αλφαβητική σειρά. Κανείς δεν επιτρέπεται να θέτει υποψηφιότητα σε περισσότερες της μίας κοινότητες ή για περισσότερα του ενός αυτοδιοικητικά αξιώματα.

Αν με τη δήλωση υποψηφιότητας δεν προσκομίζονται τα προβλεπόμενα στην δικαιολογητικά ή η δήλωση υποψηφιότητας δεν περιλαμβάνει τα ελάχιστα στοιχεία κατά το νόμο, ή υποβάλλεται εκπρόθεσμα και αυτό βεβαιωθεί από το δικαστήριο, η δήλωση είναι απαράδεκτη και ο υποψήφιος αυτός δεν ανακηρύσσεται. Αντίθετα, απλά σφάλματα στην αναγραφή των ονοματεπωνυμικών στοιχείων υποψηφίου, μπορούν να διορθώνονται αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, εφόσον τα ορθά στοιχεία του προκύπτουν χωρίς αμφιβολία από τα λοιπά προσκομιζόμενα δικαιολογητικά.

Η δήλωση υποψηφιότητας επιδίδεται από τον υποψήφιο ή με δικαστικό επιμελητή, ύστερα από παραγγελία του υποψηφίου, στον πρόεδρο του πολυμελούς πρωτοδικείου το αργότερο είκοσι (20) ημέρες πριν από την ημέρα της ψηφοφορίας.

Ένωση κοινότητας σε περίπτωση μη υποβολής υποψηφιοτήτων

Αν σε μία κοινότητα ματαιωθεί η εκλογή συμβούλων, επειδή δεν έχει υποβληθεί δήλωση συνδυασμού υποψηφίων ή, σε κοινότητα έως και τριακοσίων (300) κατοίκων, δήλωση υποψηφιότητας μεμονωμένων υποψηφίων, ο δήμαρχος εκδίδει αμελλητί πρόγραμμα για την επανάληψη της εκλογής.

Αν και κατά τη νέα εκλογή δεν δηλωθεί συνδυασμός υποψηφίων ή μεμονωμένες υποψηφιότητες, η κοινότητα αυτή ενώνεται με όμορη αυτής κοινότητα του ίδιου δήμου. Η ένωση γίνεται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εσωτερικών και γνώμη του οικείου δημοτικού συμβουλίου.

Ανακήρυξη και κοινοποίηση συνδυασμών ή μεμονωμένων υποψηφίων ενιαίου ψηφοδελτίου

Τη δέκατη πέμπτη (15η) ημέρα πριν από την ψηφοφορία το πρωτοδικείο ανακηρύσσει σε δημόσια συνεδρίαση τους συνδυασμούς, καθώς και τους υποψηφίους ενιαίου ψηφοδελτίου κοινοτήτων έως και τριακοσίων (300) κατοίκων, που έχουν δηλωθεί νόμιμα. Ο πρόεδρος του πρωτοδικείου κοινοποιεί αμέσως στον περιφερειάρχη τις σχετικές αποφάσεις. Ο περιφερειάρχης θεωρεί και αποστέλλει

⁶¹ Στη δήλωση επισυνάπτονται: α) Πιστοποιητικό εγγραφής στο δημοτολόγιο του δήμου, όπου είναι υποψήφιος. β) Υπεύθυνη δήλωση του υποψήφιου ότι δεν έχει στερηθεί τα πολιτικά του δικαιώματα ή ότι έληξε η πρόσκαιρη αποστέρηση των δικαιωμάτων αυτών ή θα έχει λήξει την ημέρα της εκλογής, καθώς και ότι δεν συντρέχουν τα κωλύματα εκλογιμότητας. Στην υπεύθυνη δήλωση δεν απαιτείται η θεώρηση του γνησίου της υπογραφής του δηλούντος. γ) Αποδεικτικό είσπραξης Δ.Ο.Υ., ή παράβολο από το οποίο προκύπτει ότι κάθε υποψήφιος έχει καταθέσει υπέρ του δημοσίου, αντίστοιχα, το ποσό των δέκα (10) ευρώ. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Οικονομικών μπορεί να γίνεται αναπροσαρμογή του ποσού αυτού.

αμέσως σε κάθε δήμο πίνακα των συνδυασμών και υποψηφίων που έχουν ανακηρυχθεί.

Αντικατάσταση υποψηφίων που παραιτήθηκαν ή απεβίωσαν

Ο υποψήφιος δήμαρχος ή πρόεδρος συμβουλίου κοινότητας με μόνιμο πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων μπορεί να παραιτηθεί από την υποψηφιότητά του. Η παραίτηση γίνεται με γραπτή δήλωσή του, η οποία επιδίδεται με δικαστικό επιμελητή ή παραδίδεται με απόδειξη στον πρόεδρο του πρωτοδικείου την όγδοη (8η) ημέρα, το αργότερο, πριν από τη διεξαγωγή της ψηφοφορίας.

Σε περίπτωση παραίτησης ή θανάτου του υποψήφιου δημάρχου ή του υποψηφίου προέδρου συμβουλίου κοινότητας με πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων, τη θέση του στο συνδυασμό καταλαμβάνει είτε νέος υποψήφιος είτε ένας από τους υποψήφιους συμβούλους του συνδυασμού, ύστερα από δήλωση της πλειοψηφίας των υποψηφίων που επιδίδεται με απόδειξη στον πρόεδρο του πρωτοδικείου, δύο (2) ημέρες το αργότερο πριν από τη διεξαγωγή της ψηφοφορίας. Το αρμόδιο δικαστήριο ανακηρύσσει τον υποψήφιο που αντικαθιστά εκείνον που παραιτήθηκε ή απεβίωσε μέχρι και την παραμονή της διενέργειας των εκλογών. Αν δεν έγινε αντικατάσταση, τη θέση του δημάρχου καταλαμβάνει ο δημοτικός σύμβουλος του συνδυασμού που θα λάβει τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης στο δήμο. Αν δεν έγινε αντικατάσταση του υποψηφίου προέδρου συμβουλίου κοινότητας με πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων, υποψήφιος για τη θέση του προέδρου του συμβουλίου, εφόσον ο συνδυασμός βρίσκεται μεταξύ των δύο συνδυασμών που έλαβαν τις περισσότερες ψήφους, είναι ο σύμβουλος του συνδυασμού που θα λάβει τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης στην κοινότητα.

Σε περίπτωση θανάτου ή παραίτησης υποψήφιου δημοτικού συμβούλου ή υποψήφιου συμβούλου κοινότητας, αυτός δεν αναπληρώνεται, εκτός και αν ο θάνατος ή η παραίτηση λάβει χώρα πριν από την πάροδο της προθεσμίας κατάθεσης της δήλωσης συνδυασμού, οπότε υποβάλλεται συμπληρωματική δήλωση.

Δικαιώματα συνδυασμών και υποψηφίων

Κάθε συνδυασμός και κάθε υποψήφιος έχει δικαίωμα να διορίσει έναν αντιπρόσωπο και έως δύο αναπληρωτές του σε κάθε εκλογικό τμήμα, με γραπτή δήλωση του υποψήφιου δημάρχου. Με την ίδια δήλωση μπορεί να ορισθεί και γενικός αντιπρόσωπος και έως δύο αναπληρωτές του για συγκεκριμένο αριθμό εκλογικών τμημάτων. Επίσης, κάθε συνδυασμός έχει δικαίωμα να διορίζει πληρεξούσιο με συμβολαιογραφική δήλωση του υποψήφιου δημάρχου. Ο πληρεξούσιος ενεργεί για λογαριασμό του συνδυασμού οτιδήποτε μπορεί να ενεργήσει, σύμφωνα με τη νομοθεσία για την εκλογή βουλευτών, ο υποψήφιος δήμαρχος, κατά τη διεξαγωγή της εκλογής. Σε περίπτωση που ο υποψήφιος δήμαρχος έχει αποβιώσει ή παραιτηθεί, χωρίς να έχει αντικατασταθεί, ο διορισμός των αντιπροσώπων και του πληρεξουσίου γίνεται με δήλωση της πλειοψηφίας των υποψηφίων δημοτικών συμβούλων του οικείου συνδυασμού που έχουν ανακηρυχθεί. Οι υποψήφιοι, οι γενικοί αντιπρόσωποι, οι αντιπρόσωποι των συνδυασμών και οι αναπληρωτές τους έχουν δικαίωμα να είναι παρόντες κατά τη διάρκεια όλης της διαδικασίας της εκλογής, ώσπου να σφραγιστούν οι σάκοι και να υποβάλλουν κάθε είδους παρατηρήσεις και ενστάσεις. Δεν μπορούν να διοριστούν γενικοί αντιπρόσωποι ή αντιπρόσωποι,

αναπληρωτές τους ή πληρεξούσιοι συνδυασμών οι εν ενεργεία δήμαρχοι, αντιδήμαρχοι, καθώς και όποιοι δεν έχουν το δικαίωμα να εκλέγουν και όλοι όσοι δεν μπορούν να εκλεγούν.

Πρόγραμμα εκλογής

Ο δήμαρχος εκδίδει και δημοσιεύει, με τοιχοκόλληση, σε όλες τις συνοικίες, σε όλα τα χωριά και τους οικισμούς του δήμου και αναρτά στην ιστοσελίδα του δήμου, τρεις (3) τουλάχιστον ημέρες πριν από την ψηφοφορία, πρόγραμμα που αναφέρει ακριβώς την ημέρα της ψηφοφορίας, τις ώρες που αρχίζει και τελειώνει, τον τόπο και το κατάστημα της ψηφοφορίας, τις έδρες για τις οποίες γίνεται η εκλογή και τους συνδυασμούς μαζί με τα ονόματα των υποψηφίων, που συγκροτούν κάθε συνδυασμό ή τα ενιαία ψηφοδέλτια μεμονωμένων υποψηφιοτήτων κοινοτήτων με μόνιμο πληθυσμό έως τριακοσίων (300) κατοίκων, όπως έχουν ανακηρυχθεί από το οικείο δικαστήριο. Το πρόγραμμα της πρώτης εκλογής σε νέο δήμο εκδίδεται και δημοσιεύεται από τον περιφερειάρχη.

Περιεχόμενο των ψηφοδελτίων για τις δημοτικές εκλογές και τις εκλογές των κοινοτήτων

Στο επάνω μέρος του ψηφοδελτίου σημειώνονται το όνομα και το τυχόν έμβλημα του συνδυασμού, όπως αναγράφονται στην απόφαση ανακήρυξης.

Για τις δημοτικές εκλογές:

α) Σε δήμους που αποτελούν ενιαία εκλογική περιφέρεια, στο ψηφοδέλτιο μετά την ονομασία του συνδυασμού αναγράφονται, κατά σειρά, όπως αναφέρονται στην απόφαση ανακήρυξης:

αα. το επώνυμο, το κύριο όνομα και το πατρώνυμο του υποψήφιου δημάρχου, με την αντίστοιχη ένδειξη, η οποία τίθεται είτε δίπλα είτε κάτω από το όνομα του υποψήφιου δημάρχου.

ββ. το επώνυμο, το κύριο όνομα και το πατρώνυμο των υποψηφίων δημοτικών συμβούλων, με αλφαβητική σειρά.

β) Σε δήμους που αποτελούνται από περισσότερες εκλογικές περιφέρειες, στο ψηφοδέλτιο, μετά την ονομασία του συνδυασμού, αναγράφονται κατά σειρά, όπως αναφέρονται στην απόφαση ανακήρυξης:

αα. το επώνυμο, το κύριο όνομα και το πατρώνυμο του υποψήφιου δημάρχου, με την αντίστοιχη ένδειξη, η οποία τίθεται είτε δίπλα είτε κάτω από το όνομα του υποψήφιου δημάρχου.

ββ. το επώνυμο, το κύριο όνομα και το πατρώνυμο των υποψηφίων δημοτικών συμβούλων της αντίστοιχης εκλογικής περιφέρειας, με αλφαβητική σειρά,

γγ. το επώνυμο, το κύριο όνομα και το πατρώνυμο των υποψηφίων, με αλφαβητική σειρά, όλων των υπόλοιπων εκλογικών περιφερειών και, εντός παρενθέσεως, η εκλογική περιφέρεια στην οποία είναι υποψήφιοι.

Περιεχόμενο ψηφοδελτίου για τις εκλογές κοινοτήτων άνω των 300 κατοίκων

Για τις εκλογές των κοινοτήτων άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων, στο ψηφοδέλτιο, μετά την ονομασία του συνδυασμού αναγράφονται, κατά σειρά, όπως αναφέρονται στην απόφαση ανακήρυξης:

α. το επώνυμο, το κύριο όνομα και το πατρώνυμο του υποψήφιου προέδρου του συμβουλίου, με την αντίστοιχη ένδειξη, η οποία τίθεται είτε δίπλα είτε κάτω από το όνομα του υποψήφιου προέδρου.

β. το επώνυμο, το κύριο όνομα και το πατρώνυμο των υποψηφίων συμβούλων της κοινότητας, με αλφαβητική σειρά.

Περιεχόμενο ψηφοδέλτιου κοινοτήτων έως 300 κατοίκων

Το ενιαίο ψηφοδέλτιο κάθε κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων φέρει τον τίτλο «Υποψήφιοι Πρόεδροι της Κοινότητας ... του Δήμου...», όπου τίθεται το όνομα της οικείας κοινότητας και του οικείου δήμου και ακολουθούν με αλφαβητική σειρά τα ονόματα των υποψηφίων της κοινότητας αυτής που έχουν ανακηρυχθεί από το αρμόδιο δικαστήριο, το οποίο και γνωστοποιεί αμελλητί στον οικείο Δήμαρχο τους ανακηρυχθέντες υποψηφίους.

Σταυροί προτίμησης για την εκλογή δημοτικών αρχών

Για την εκλογή δημοτικών συμβούλων, σε δήμους που αποτελούν ενιαία εκλογική περιφέρεια, ο εκλογέας μπορεί να εκφράσει την προτίμησή του υπέρ ενός ή δύο ή τριών υποψηφίων. Για την εκλογή δημοτικών συμβούλων σε δήμους που αποτελούνται από περισσότερες εκλογικές περιφέρειες, ο εκλογέας μπορεί να εκφράσει την προτίμησή του υπέρ ενός ή δύο ή τριών υποψηφίων της εκλογικής περιφέρειας στους εκλογικούς καταλόγους της οποίας είναι γραμμένος και υπέρ ενός υποψηφίου σε μία από τις άλλες εκλογικές περιφέρειες του οικείου δήμου. Στις μονοεδρικές, διεδρικές και τριεδρικές εκλογικές περιφέρειες ο εκλογέας μπορεί να εκφράσει την προτίμησή του μόνον υπέρ ενός υποψηφίου της εκλογικής περιφέρειας στους εκλογικούς καταλόγους της οποίας είναι γραμμένος και υπέρ ενός υποψηφίου σε μία από τις άλλες εκλογικές περιφέρειες του οικείου δήμου.

Για την εκλογή συμβουλίων κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων, ο εκλογέας μπορεί να εκφράσει την προτίμησή του υπέρ ενός (1) υποψηφίου συμβουλίου κοινότητας στις κοινότητες που εκλέγουν πενταμελή Συμβούλια και έως δύο (2) υποψηφίων συμβούλων κοινότητας στις κοινότητες που εκλέγουν επταμελή, ενδεκαμελή ή δεκαπενταμελή Συμβούλια.

Για την εκλογή προέδρων συμβουλίων κοινότητας έως τριακοσίων (300) κατοίκων, ο εκλογέας μπορεί να εκφράσει την προτίμησή του υπέρ ενός (1) υποψηφίου.

Ψηφοδέλτιο που φέρει περισσότερους από τους επιτρεπόμενους σταυρούς προτίμησης, είναι έγκυρο και προσμετράται υπέρ του συνδυασμού, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη κανένας σταυρός προτίμησης.

Εξαιρούνται τα ενιαία ψηφοδέλτια υποψηφίων προέδρων συμβουλίων κοινότητας έως τριακοσίων (300) κατοίκων, όπου, ψηφοδέλτιο το οποίο δεν φέρει κανέναν σταυρό ή φέρει περισσότερους του ενός (1) σταυρούς, θεωρείται άκυρο.

Για τον υποψήφιο δήμαρχο και τον υποψήφιο πρόεδρο συμβουλίου κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων, δεν απαιτείται σταυρός προτίμησης και αν σημειωθεί δεν συνεπάγεται ακυρότητα του ψηφοδελτίου.

Σε όσες περιπτώσεις επαναληφθεί η ψηφοφορία για την εκλογή των δημοτικών αρχών, δεν απαιτείται σταυρός προτίμησης και αν σημειωθεί δεν συνεπάγεται ακυρότητα του ψηφοδελτίου.

Άκυρα ψηφοδέλτια

Το ψηφοδέλτιο είναι άκυρο όταν:

- α) έχει σημειωθεί σταυρός προτίμησης με χρώμα διαφορετικό
- β) έχει σχήμα, διαστάσεις ή μορφή που διαφέρουν, κατά τρόπο εμφανή, από αυτά που ορίζει η υπουργική απόφαση
- γ) έχει τυπωθεί σε χαρτί ή με μελάνι που το χρώμα του διαφέρει, κατά τρόπο εμφανή.
- δ) έχουν σημειωθεί σε οποιαδήποτε πλευρά του λέξεις, φράσεις, υπογραμμίσεις, στίγματα ή άλλα σημεία, εφόσον κριθεί ότι τα παραπάνω αποτελούν διακριτικά γνωρίσματα, που παραβιάζουν με τρόπο προφανή το απόρρητο της ψηφοφορίας. (Ο εκλογέας εκφράζει την προτίμηση του σε υποψήφιο συνδυασμού, σημειώνοντας στο ψηφοδέλτιο σταυρό παραπλεύρως του ονόματός του).

Το ψηφοδέλτιο είναι επίσης αυτοδικαίως άκυρο και στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- α) Αν βρεθεί στο φάκελο με ένα ή περισσότερα άλλα έγκυρα ή άκυρα ψηφοδέλτια, του ίδιου ή διαφορετικού συνδυασμού ή με λευκά.
- β) Αν βρεθεί μέσα σε φάκελο, διαφορετικό από αυτόν που ορίζεται από το νόμο.
- γ) Αν φέρει εγγραφές και διαγραφές, εκτός της περίπτωσης που επιτρέπεται η χρήση λευκών ψηφοδελτίων λόγω μη επάρκειας των εντύπων.

Εκλογικό σύστημα - Κατανομή των εδρών του δημοτικού συμβουλίου

Το σύνολο των εδρών του δημοτικού συμβουλίου κατανέμεται στους συνδυασμούς που έλαβαν μέρος στις εκλογές, ανάλογα με τον αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβαν στον Α' γύρο.

Η αναλογική κατανομή των εδρών γίνεται ως εξής: Το σύνολο των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβαν, σε όλα τα εκλογικά τμήματα δήμου, αθροιστικά όλοι οι συνδυασμοί που συμμετείχαν στις εκλογές διαιρείται με τον αριθμό των εδρών που αντιστοιχούν σε κάθε δημοτικό συμβούλιο και το πηλίκο αυξημένο κατά μία μονάδα, παραλειπομένου του κλάσματος, αποτελεί το εκλογικό μέτρο. Ο αριθμός των έγκυρων ψηφοδελτίων κάθε συνδυασμού διαιρείται στη συνέχεια με το εκλογικό μέτρο και καθένας τους καταλαμβάνει τόσες έδρες όσο και το ακέραιο πηλίκο της διαίρεσης. Αν οι έδρες που καταλαμβάνουν οι συνδυασμοί που συμμετέχουν στην κατανομή με την προηγούμενη διαδικασία είναι λιγότερες από τις προς διάθεση, όσες απομένουν κατανέμονται ανά μία μεταξύ όλων των συνδυασμών, είτε έλαβαν έδρα είτε όχι, ανάλογα με τα χρησιμοποιήτα υπόλοιπά τους. Αν οι συνδυασμοί αυτοί ή μερικοί από αυτούς έχουν ίσο αριθμό χρησιμοποιήτων υπολοίπων, διεξάγεται κλήρωση από το αρμόδιο δικαστήριο. Αν μετά την κατανομή των εδρών με βάση τα χρησιμοποιήτα υπόλοιπα παραμένουν αδιάθετες έδρες, κατανέμονται ανά μία, ανάλογα με το συνολικό αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων του συνδυασμού. Σε περίπτωση ίσου αριθμού έγκυρων ψηφοδελτίων δύο ή και περισσότερων συνδυασμών, διενεργείται μεταξύ τους κλήρωση από το αρμόδιο δικαστήριο. Αν έχει ανακηρυχθεί ένας μόνο συνδυασμός υποψηφίων, ο δήμαρχος εκλέγεται από το μοναδικό συνδυασμό. Οι πρώτοι κατά σειρά σε σταυρούς προτίμησης, και εωσότου συμπληρωθεί ο αριθμός των εδρών του δημοτικού συμβουλίου, εκλέγονται τακτικοί και οι υπόλοιποι αναπληρωματικοί σύμβουλοι.

Επανάληψη της ψηφοφορίας για την εκλογή δημοτικών αρχών

Αν κανένας συνδυασμός δεν συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των έγκυρων ψηφοδελτίων, η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή (Β' γύρος), ανάμεσα μόνο στους υποψήφιους δημάρχους των δύο συνδυασμών που έλαβαν τις περισσότερες ψήφους. Επιτυχών θεωρείται ο υποψήφιος δήμαρχος και ο συνδυασμός του που συγκέντρωσε στην επαναληπτική ψηφοφορία την απόλυτη πλειοψηφία ολόκληρου του αριθμού των έγκυρων ψηφοδελτίων. Αν στην επαναληπτική ψηφοφορία οι δύο συνδυασμοί ισοψηφήσουν, το αρμόδιο πρωτοδικείο διενεργεί κλήρωση για την ανάδειξη του επιτυχόντος συνδυασμού. Σε περίπτωση ισοψηφίας στην πρώτη θέση κατά την αρχική ψηφοφορία (Α' γύρος) δύο ή περισσότερων συνδυασμών, στην επαναληπτική ψηφοφορία μετέχουν οι υποψήφιοι δήμαρχοι όλων των συνδυασμών που ισοψήφησαν στην πρώτη θέση. Τούτο εφαρμόζεται και αν στην αρχική ψηφοφορία (Α' γύρος) μετείχαν μόνο δύο συνδυασμοί που ισοψήφισαν. Σε περίπτωση ισοψηφίας στη δεύτερη θέση κατά την αρχική ψηφοφορία δύο ή περισσότερων συνδυασμών, στην επαναληπτική μετέχουν ο υποψήφιος δήμαρχος του πρώτου σε αριθμό έγκυρων ψηφοδελτίων συνδυασμού και οι υποψήφιοι δήμαρχοι των συνδυασμών που ισοψήφησαν στη δεύτερη θέση.

Στην περίπτωση δεύτερου γύρου επιτυχών θεωρείται ο υποψήφιος δήμαρχος και ο συνδυασμός του που έλαβαν στην επαναληπτική ψηφοφορία τη σχετική πλειοψηφία.

Αν στην ψηφοφορία αυτή ισοψηφήσουν δύο υποψήφιοι δήμαρχοι, το αρμόδιο δικαστήριο διενεργεί κλήρωση για την ανάδειξη του επιτυχόντος δημάρχου και του συνδυασμού του.

Όλοι οι τακτικοί και αναπληρωματικοί σύμβουλοι εκλέγονται με βάση την πρώτη ψηφοφορία (Α' γύρος), σύμφωνα με τους σταυρούς προτίμησης που έλαβε καθένας στην ψηφοφορία αυτή.

Κατανομή των εδρών του δημοτικού συμβουλίου ανά εκλογική περιφέρεια

Οι έδρες του δημοτικού συμβουλίου που δικαιούται να καταλάβει κάθε συνδυασμός, στους δήμους που έχουν περισσότερες από μία εκλογικές περιφέρειες, κατανέμονται ανά εκλογική περιφέρεια ως εξής:

Η κατανομή ξεκινά από τις τυχόν μονοεδρικές εκλογικές περιφέρειες του δήμου. Η έδρα κάθε μονοεδρικής εκλογικής περιφέρειας αποδίδεται στον συνδυασμό που έλαβε τις περισσότερες έγκυρες ψήφους στη συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια, εφόσον αυτός δικαιούται να καταλάβει έδρα.

Αν κάποιος συνδυασμός λάβει περισσότερες έδρες από αυτές που δικαιούται, αυτές του αφαιρούνται ανά μία ξεκινώντας από τη μονοεδρική εκλογική περιφέρεια στις οποίες ο συνδυασμός έλαβε τις λιγότερες ψήφους.

Έδρες μονοεδρικών εκλογικών περιφερειών, οι οποίες παραμένουν αδιάθετες, απονέμονται στον δεύτερο σε εκλογική δύναμη συνδυασμό στη συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια.

Στη συνέχεια, υπολογίζεται το εκλογικό μέτρο για κάθε συνδυασμό, ως το πηλίκο των έγκυρων ψηφοδελτίων του συνδυασμού στο σύνολο του δήμου προς τις έδρες που δικαιούται να καταλάβει. Το πηλίκο, μετά την παράλειψη του κλάσματος, προσαυξάνεται κατά μία μονάδα. Ο αριθμός των έγκυρων ψηφοδελτίων του κάθε

συνδυασμού διαιρείται σε κάθε εκλογική περιφέρεια με το εκλογικό του μέτρο και ο συνδυασμός καταλαμβάνει τόσες έδρες όσο είναι το ακέραιο πηλίκο της διαίρεσης. Αν σε κάθε εκλογική περιφέρεια υπάρχουν τόσες διαθέσιμες έδρες όσες δικαιούται ο συνδυασμός, τις καταλαμβάνει όλες και ο αριθμός τους αφαιρείται από τις διαθέσιμες της περιφέρειας. Αν δεν υπάρχει επαρκής αριθμός, στο συνδυασμό κατακυρώνονται μόνον οι διαθέσιμες έδρες.

Αν, μετά και τη διαδικασία της παραγράφου 5, κάποιος συνδυασμός έχει λάβει συνολικά περισσότερες έδρες από αυτές που δικαιούται, αυτές του αφαιρούνται ανά μία ξεκινώντας από την εκλογική περιφέρεια, εξαιρουμένων των μονοεδρικών, στην οποία ο συνδυασμός έλαβε τις λιγότερες ψήφους.

Αν, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας αυτής, υπάρχουν αδιάθετες έδρες και συνδυασμοί που δικαιούνται να καταλάβουν έδρα, ξεκινώντας από τον μικρότερο σε εκλογική δύναμη στο σύνολο του δήμου συνδυασμό που δικαιούται να καταλάβει έδρα, διατίθενται οι διαθέσιμες έδρες ανά μία από κάθε εκλογική περιφέρεια, όπου αυτός διατηρεί το μεγαλύτερο, κατά φθίνουσα σειρά, αδιάθετο υπόλοιπο ψηφοδελτίων. Η διαδικασία της παρούσας παραγράφου επαναλαμβάνεται για όλους τους συνδυασμούς που δικαιούνται να καταλάβουν έδρα, κατ' αύξουσα σειρά εκλογικής δύναμης.

Αν, με την ολοκλήρωση της διαδικασίας και της παραγράφου 7, υπάρχουν εκλογικές περιφέρειες με αδιάθετες έδρες και συνδυασμοί που δικαιούνται να καταλάβουν έδρα σύμφωνα με το άρθρο 32, ξεκινώντας από την μεγαλύτερη σε αριθμό εδρών εκλογική περιφέρεια και επί όμοιων από εκείνη που έχει τις περισσότερες έγκυρες ψήφους και συνεχίζοντας με φθίνουσα σειρά, απονέμεται ανά μία αδιάθετη έδρα στο συνδυασμό που εξακολουθεί να δικαιούται έδρα και έχει λάβει τις περισσότερες έγκυρες ψήφους συνολικά. Η διαδικασία της παρούσας παραγράφου επαναλαμβάνεται όσες φορές χρειαστεί, μέχρι να εξαντληθούν οι διαθέσιμες έδρες ή οι συνδυασμοί που δικαιούνται να καταλάβουν έδρα σύμφωνα με το άρθρο 32. Έδρες που μετά την εξάντληση των δικαιούμενων να καταλάβουν έδρα συνδυασμών παραμένουν αδιάθετες, δεν διατίθενται, αλλά παραμένουν κενές.

Οι έδρες που κατανέμονται σε κάθε στάδιο, αφαιρούνται από τις διαθέσιμες της εκλογικής περιφέρειας.

Κατανομή εδρών συμβούλων της κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων

Στις εκλογές των συμβουλίων κοινότητας με μόνιμο πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων, η κατανομή των εδρών γίνεται αναλογικά, μεταξύ όλων των συνδυασμών που συμμετείχαν στις εκλογές για το συμβούλιο της κοινότητας, με τον ακόλουθο τρόπο:

Το σύνολο των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβαν στην κοινότητα όλοι μαζί οι συνδυασμοί που συμμετείχαν στις εκλογές διαιρείται με τον αριθμό των εδρών του συμβουλίου κοινότητας. Το πηλίκο που προκύπτει αυξημένο κατά μία μονάδα, παραλειπομένου του κλάσματος, αποτελεί το εκλογικό μέτρο.

Ο αριθμός των έγκυρων ψηφοδελτίων κάθε συνδυασμού διαιρείται στη συνέχεια με το εκλογικό μέτρο και κάθε συνδυασμός καταλαμβάνει τόσες έδρες, όσο και το ακέραιο πηλίκο αυτής της διαίρεσης.

Αν οι έδρες που καταλαμβάνουν οι συνδυασμοί που συμμετέχουν στην κατανομή με την προηγούμενη διαδικασία είναι λιγότερες από τις προς διάθεση έδρες, οι έδρες που απομένουν διανέμονται ανά μία μεταξύ όλων των συνδυασμών,

είτε έλαβαν έδρα κατά το προηγούμενο εδάφιο είτε όχι, ανάλογα με τα αχρησιμοποίητα υπόλοιπα που έχουν.

Αν οι συνδυασμοί αυτοί ή μερικοί από αυτούς έχουν ίσο αριθμό αχρησιμοποίητων υπολοίπων, γίνεται κλήρωση.

Αν και μετά τη διανομή των εδρών με βάση τα αχρησιμοποίητα υπόλοιπα παραμένουν αδιάθετες έδρες, αυτές κατανέμονται ανά μία, ανάλογα με το συνολικό αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβε κάθε συνδυασμός. Αν οι έδρες που καταλαμβάνουν οι συνδυασμοί με το εκλογικό μέτρο είναι περισσότερες από τις προς διάθεση έδρες, η πλεονάζουσα έδρα αφαιρείται από το συνδυασμό που έχει το μικρότερο σχετικώς υπόλοιπο έγκυρων ψηφοδελτίων. Σε περίπτωση ίσου αριθμού έγκυρων ψηφοδελτίων δύο ή και περισσότερων συνδυασμών, ενεργείται μεταξύ αυτών κλήρωση από το αρμόδιο πρωτοδικείο.

Αν έχει ανακηρυχθεί ένας μόνο συνδυασμός για το συμβούλιο της κοινότητας, οι σύμβουλοι της κοινότητας εκλέγονται από το μοναδικό αυτό συνδυασμό. Οι πρώτοι κατά σειρά σε σταυρούς προτίμησης, μέχρι να συμπληρωθεί ο αριθμός των εδρών του συμβουλίου της κοινότητας εκλέγονται τακτικοί σύμβουλοι και οι υπόλοιποι αναπληρωματικοί. Αν υποψήφιοι του ίδιου συνδυασμού ισοψηφήσουν, το πρωτοδικείο ενεργεί κλήρωση.

Εκλογή προέδρου κοινότητας κάτω των τριακοσίων (300) κατοίκων

Στις κοινότητες έως και τριακοσίων (300) κατοίκων, όπου η εκλογή του προέδρου του συμβουλίου διενεργείται με ενιαίο ψηφοδέλτιο πρόεδρος της κοινότητας εκλέγεται εκείνος που θα συγκεντρώσει τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης. Οι υπόλοιποι, κατά τη σειρά των σταυρών που έλαβαν, λογίζονται ως αναπληρωματικοί. Σε περίπτωση ισοψηφίας, το πρωτοδικείο διενεργεί κλήρωση.

Τακτικοί δημοτικοί σύμβουλοι εκλέγονται, από τους υποψηφίους καθενός από τους συνδυασμούς κατά σειρά, αυτοί που έλαβαν τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης, στην οικεία εκλογική περιφέρεια.

Τακτικοί και αναπληρωματικοί σύμβουλοι κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων-Ισοψηφία

Τακτικοί σύμβουλοι του συμβουλίου κοινότητας με μόνιμο πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων εκλέγονται, από τους υποψηφίους καθενός από τους συνδυασμούς, κατά σειρά, αυτοί που έλαβαν τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης. Οι λοιποί υποψήφιοι των συνδυασμών είναι αναπληρωματικοί των τακτικών συμβούλων του συμβουλίου της κοινότητας, με τη σειρά των σταυρών προτίμησης. Αν οι υποψήφιοι του ίδιου συνδυασμού ισοψηφήσουν, το πρωτοδικείο διενεργεί κλήρωση. Οι υποψήφιοι πρόεδροι του συμβουλίου κοινότητας των συνδυασμών που καταλαμβάνουν μία ή περισσότερες έδρες στο συμβούλιο, λογίζονται ως οι πρώτοι σε σταυρούς σύμβουλοι των συνδυασμών τους.

Επικύρωση της εκλογής

Το πολυμελές πρωτοδικείο ανακηρύσσει με χωριστή πράξη:

α) τον επιτυχόντα και τους επιλαχόντες συνδυασμούς, τον δήμαρχο, τους τακτικούς και αναπληρωματικούς δημοτικούς συμβούλους κάθε συνδυασμού, τους τακτικούς και αναπληρωματικούς συμβούλους των κοινοτήτων κάθε συνδυασμού, τους

προέδρους των κοινοτήτων έως τριακοσίων (300) κατοίκων με τους αναπληρωματικούς τους.

β) τους τακτικούς και αναπληρωματικούς συμβούλους της κάθε εκλογικής περιφέρειας κάθε συνδυασμού, και

γ) τους τακτικούς συμβούλους κάθε συνδυασμού, σύμφωνα με τον αριθμό των σταυρών προτίμησης που έχουν λάβει στο σύνολο της εδαφικής περιφέρειας του δήμου.

Οι σύμβουλοι των κοινοτήτων κατατάσσονται με τη σειρά της εκλογής τους, σύμφωνα με τον αριθμό των σταυρών προτίμησης που έχουν λάβει και, αν δεν υπάρχουν σταυροί, με αλφαβητική σειρά. Σε περίπτωση ισοψηφίας διενεργείται κλήρωση. Ο πρόεδρος του πρωτοδικείου εκθέτει τις αποφάσεις στο κατάστημα του δικαστηρίου επί τρεις (3) συνεχείς ημέρες και αποστέλλει αντίγραφό τους στον περιφερειάρχη και στο Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Αντίγραφο των αποφάσεων αποστέλλει ο αρμόδιος Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοίκησης σε κάθε δήμο που ανήκει στη χωρική αρμοδιότητα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

Παραίτηση αιρετών

Με την επιφύλαξη διατάξεων που ορίζουν συγκεκριμένο τρόπο παραίτησης αιρετών, η παραίτηση του δημάρχου υποβάλλεται εγγράφως στον Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης και γίνεται οριστική την επομένη της κατάθεσης της σχετικής δήλωσης στο πρωτόκολλο. Η παραίτηση των δημοτικών συμβούλων, των συμβούλων κοινοτήτων και των προέδρων κοινοτήτων υποβάλλεται εγγράφως στον οικείο δήμαρχο. Η παραίτηση γίνεται οριστική την επομένη της κατάθεσης της σχετικής δήλωσης στο πρωτόκολλο. Σε κάθε άλλη περίπτωση, η παραίτηση των αιρετών των δήμων από τις θέσεις που κατέχουν, λόγω της ιδιότητάς τους, υποβάλλεται γραπτώς στα όργανα, τα οποία τους εξέλεξαν ή τους διόρισαν και γίνεται οριστική την επομένη της κατάθεσής της στο πρωτόκολλο της οικείας υπηρεσίας. Η εκλογή ή ο ορισμός αντικαταστατών τους γίνεται για το υπόλοιπο χρονικό διάστημα της περιόδου, κατά την οποία οι παραιτηθέντες ασκούσαν καθήκοντα.

Αντικατάσταση και αναπλήρωση μελών

Τις έδρες των δημοτικών συμβούλων και των συμβούλων των κοινοτήτων άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων, που, για οποιονδήποτε λόγο, μένουν κενές, καταλαμβάνουν οι αναπληρωματικοί του ίδιου συνδυασμού της ίδιας εκλογικής περιφέρειας. Τη θέση άμεσα εκλεγόμενου προέδρου κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων, που, για οποιονδήποτε λόγο, μένει κενή, καταλαμβάνει, ο επόμενος, κατά σειρά σταυρών προτίμησης, υποψήφιος πρόεδρος της κοινότητας. Ο δήμαρχος καλεί αμέσως τους αναπληρωματικούς, με τη σειρά της εκλογής τους, και αυτοί οφείλουν να παρουσιαστούν για ορκωμοσία μέσα σε πέντε (5) ημέρες αφότου τους επιδόθηκε η πρόσκληση. Η ορκωμοσία γίνεται ενώπιον του δημάρχου. Αν δεν εμφανισθούν στην προθεσμία αυτή, αποβάλλουν αυτοδικαίως την ιδιότητα του αναπληρωματικού. Στην περίπτωση που εξαντληθεί ο αριθμός των αναπληρωματικών:

α) δημοτικών συμβούλων του συνδυασμού αυτού, στην ίδια εκλογική περιφέρεια, ή

β) συμβούλων των κοινοτήτων του συνδυασμού αυτού στην ίδια κοινότητα, καλούνται, αντίστοιχα να καταλάβουν τις θέσεις που έμειναν κενές, για οποιονδήποτε λόγο,

αα) αναπληρωματικοί δημοτικοί σύμβουλοι από άλλους επιλαχόντες συνδυασμούς της ίδιας εκλογικής περιφέρειας, με τη σειρά της εκλογικής τους δύναμης και με τη σειρά που έχουν ανακηρυχθεί ή

ββ) αναπληρωματικοί σύμβουλοι κοινότητας από άλλους επιλαχόντες συνδυασμούς, με τη σειρά της εκλογικής τους δύναμης και με τη σειρά που έχουν ανακηρυχθεί στην ίδια κοινότητα.

Στην περίπτωση θέσης σε αργία μελών δημοτικών ή συμβουλίων κοινοτήτων, εάν ο αριθμός των μελών που απομένουν είναι μικρότερος από τον αριθμό των μελών που απαιτείται για την απαρτία, ο δήμαρχος, για τον μέχρι τη λήξη της αργίας χρόνο, καλεί αναπληρωματικούς συμβούλους της ίδιας εκλογικής περιφέρειας ή της ίδιας κοινότητας από το συνδυασμό στον οποίο ανήκουν αυτοί που έχουν τεθεί σε αργία με τη σειρά της εκλογής τους. Σε περίπτωση θέσης σε αργία προέδρων συμβουλίων κοινοτήτων, ο δήμαρχος για το μέχρι λήξης της αργίας χρόνο καλεί τους αναπληρωματικούς τους.

Αναπληρωματική εκλογή

Αν μείνουν κενές έδρες δημοτικών συμβούλων των συνδυασμών και δεν υπάρχουν αναπληρωματικοί κανενός συνδυασμού, ο Περιφερειάρχης προκηρύσσει, σε δύο (2) μήνες το αργότερο, την εκλογή τόσων συμβούλων όσες είναι οι κενές έδρες και ισάριθμων αναπληρωματικών. Στην αναπληρωματική εκλογή εφαρμόζονται αναλόγως οι σχετικές διατάξεις του παρόντος νόμου που αφορούν την υποβολή υποψηφιότητας και την κατάρτιση συνδυασμών για τις δημοτικές εκλογές. Οι κενές θέσεις κατανέμονται ανάμεσα στους συνδυασμούς, αναλόγως με την εκλογική δύναμη του καθενός από αυτούς. Στο τελευταίο, όμως, έτος της δημοτικής περιόδου γίνεται εκλογή, μόνον αν οι σύμβουλοι που έχουν απομείνει δεν αρκούν για την ύπαρξη απαρτίας.

Λειτουργία συμβουλίων με ελλιπή σύνθεση

Τα δημοτικά συμβούλια και τα συμβούλια κοινοτήτων λειτουργούν νόμιμα, έστω και με ελλιπή σύνθεση που δεν μπορεί πάντως να είναι κατώτερη από τον αριθμό των μελών που απαιτείται για την απαρτία, αν μέλη δημοτικού συμβουλίου ή συμβουλίου κοινότητας αποποιηθούν την εκλογή τους, παραιτηθούν, αποβιώσουν, εκπέσουν ή τεθούν σε αργία ή αν οι έδρες μείνουν κενές για οποιονδήποτε άλλο λόγο και μέχρι οι κενές θέσεις να συμπληρωθούν με αναπλήρωση ή με εκλογές ή με τη λήξη του χρόνου της αργίας.

Για τη λήψη αποφάσεων των δημοτικών συμβουλίων και συμβουλίων κοινότητας, η απαρτία και οι απαραίτητες πλειοψηφίες υπολογίζονται με βάση τον αριθμό των δημοτικών συμβούλων που έχουν ορκισθεί και εγκατασταθεί.

Όταν το δημοτικό συμβούλιο ή το συμβούλιο κοινότητας δεν μπορεί να λειτουργήσει νόμιμα, επειδή υπάρχει έλλειψη μελών του, αναστέλλονται κάθε είδους προθεσμίες, των οποίων η τήρηση εξαρτάται από απόφαση του συμβουλίου, μέχρι να καταστεί δυνατή η νόμιμη λειτουργία του.

Εκλογή εξαιτίας διάλυσης συμβουλίων

Αν ένα δημοτικό συμβούλιο διαλυθεί, ο Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοίκησης προκηρύσσει εκλογές, ένα (1) μήνα το αργότερο από τη διάλυση. Κατά την εκλογή αυτή εκλέγονται και αναπληρωματικοί. Η διάλυση δημοτικού συμβουλίου, επιφέρει διάλυση και των οικείων συμβουλίων κοινότητας, καθώς και παύση των προέδρων των οικείων κοινοτήτων. Όταν προκηρυχθεί η εκλογή νέου δημοτικού συμβουλίου, τότε, κατά την εκλογή αυτή, εκλέγονται και τα μέλη των συμβουλίων των κοινοτήτων και οι πρόεδροι των κοινοτήτων έως τριακοσίων (300) κατοίκων. Ο Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοίκησης αναλαμβάνει τα σχετικά με τη διεξαγωγή της εκλογής και δύναται να αναθέτει σε υψηλόβαθμο δημόσιο υπάλληλο τα καθήκοντα του δημάρχου που σχετίζονται με τη διεκπεραίωση των επείγουσών υπηρεσιακών υποθέσεων. Η διαδικασία αυτή ακολουθείται και στην περίπτωση διάλυσης συμβουλίου κοινότητας. Στην περίπτωση αυτή, μέχρι τη νέα εκλογή, οι αρμοδιότητες του συμβουλίου ασκούνται από το δημοτικό συμβούλιο και οι αρμοδιότητες του προέδρου του συμβουλίου ασκούνται από τον δήμαρχο.

Περιφερειακές αρχές- εκλογική διαδικασία- εκλογικό σύστημα

Οι αντιπεριφερειάρχες είναι κατ' ελάχιστο ίσοι σε αριθμό με τις περιφερειακές ενότητες και ο μέγιστος αριθμός τους μπορεί να προσauζάνεται έως έξι (6), με απόφαση του περιφερειάρχη που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Ειδικά στις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Θεσσαλίας και Ιονίων Νήσων ο ελάχιστος αριθμός των αντιπεριφερειάρχων είναι ίσος με τον αριθμό των νομών της οικείας περιφέρειας.

Διάρκεια περιφερειακής περιόδου

Ο περιφερειάρχης και οι περιφερειακοί σύμβουλοι εκλέγονται κάθε τέσσερα (4) έτη, με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία. Η εκλογή στα ανωτέρω αξιώματα γίνεται τη δεύτερη Κυριακή του μηνός Οκτωβρίου, κάθε τέταρτο έτος⁶². Αν δεν έχει αναδειχθεί επιτυχών συνδυασμός, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο άρθρο 139 (Α' γύρος), η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή, στα ίδια εκλογικά τμήματα, με τις ίδιες εφορευτικές επιτροπές, τους ίδιους αντιπροσώπους της δικαστικής αρχής και τους ίδιους εφόρους αντιπροσώπων (Β' γύρος). Η εγκατάσταση των αρχών γίνεται την 1η Ιανουαρίου του επόμενου έτους από τη διεξαγωγή των εκλογών και η θητεία τους λήγει στις 31 Δεκεμβρίου του τέταρτου έτους.

Εκλογικό δικαίωμα - Εκλογείς - Εκλόγιμοι

Δικαίωμα να εκλέγουν τις περιφερειακές αρχές έχουν όλοι οι δημότες εκλογείς των δήμων της οικείας περιφέρειας, καθώς και οι πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι είναι εγγεγραμμένοι σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία στους ειδικούς εκλογικούς καταλόγους των δήμων αυτών.⁶³

Ως προς το όριο ηλικίας για την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος εφαρμόζονται οι διατάξεις της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών. Η πρώτη (1η) Ιανουαρίου κάθε έτους θεωρείται ημερομηνία γέννησης εκείνων που έχουν γεννηθεί κατά το έτος αυτό. Περιφερειάρχης μπορεί να εκλεγεί δημότης δήμου της οικείας περιφέρειας, που έχει την ικανότητα του εκλέγειν και έχει συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας του, κατά την ημέρα των εκλογών.

Μέλος του περιφερειακού συμβουλίου μπορεί να εκλεγεί:

⁶²Για την πρώτη εφαρμογή του νόμου:α) Ο πρώτος γύρος της εκλογικής διαδικασίας θα διεξαχθεί την Κυριακή κατά την οποία διενεργείται η ψηφοφορία για την εκλογή των αντιπροσώπων της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο του έτους 2019 ταυτόχρονα με τις δημοτικές εκλογές σε ολόκληρη τη επικράτεια, στα ίδια εκλογικά τμήματα, με τις ίδιες εφορευτικές επιτροπές και τους ίδιους αντιπροσώπους της δικαστικής αρχής και εφόρους αντιπροσώπων. Η ψηφοφορία διενεργείται σε διαφορετικές κάλπες. β) Σε περίπτωση που δεν έχει αναδειχθεί επιτυχών συνδυασμός, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 139, η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή στα ίδια εκλογικά τμήματα, με τις ίδιες εφορευτικές επιτροπές, τους ίδιους αντιπροσώπους της δικαστικής αρχής και τους ίδιους εφόρους αντιπροσώπων. Με την επιφύλαξη ειδικότερων ρυθμίσεων, η προεκλογική περίοδος αρχίζει δύο (2) μήνες πριν την ημερομηνία των εκλογών.γ) Η εγκατάσταση των νέων αρχών θα γίνει την 1η Σεπτεμβρίου 2019 και η θητεία τους λήγει την 31η Δεκεμβρίου 2023 και λογίζεται πλήρης για όλες τις συνέπειες.

⁶³Οι διατάξεις του π.δ. 133/1997 (Α' 121) για τη συμμετοχή των πολιτών των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην εκλογή των δημοτικών αρχών, εφαρμόζονται αναλόγως, με την επιφύλαξη ειδικότερων ρυθμίσεων του παρόντος νόμου, και για την εκλογή των περιφερειακών αρχών.

α) ο δημότης δήμου της οικείας περιφέρειας, που έχει την ικανότητα του εκλέγειν και έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του, κατά την ημέρα των εκλογών και

β) ο πολίτης κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του κατά την ημέρα των εκλογών και έχει την ικανότητα να εκλέγει, σύμφωνα και με τις ειδικότερες διατάξεις της σχετικής νομοθεσίας.

Οι περιπτώσεις στέρησης του εκλογικού δικαιώματος που προβλέπει η νομοθεσία για την εκλογή βουλευτών ισχύουν και για την εκλογή των περιφερειακών αρχών.

Ειδικά για την υποβολή υποψηφιότητας, επιτρέπεται η μεταδημότευση σε δήμο της οικείας περιφέρειας, χωρίς τη συνδρομή της προϋπόθεσης της διετούς κατοικίας. Το δικαίωμα αυτό μπορεί να ασκηθεί από την πρώτη (1η) Αυγούστου του έτους διενέργειας των εκλογών, μέχρι την προηγούμενη μέρα της κατάθεσης στο αρμόδιο δικαστήριο της δήλωσης κατάρτισης των συνδυασμών.⁶⁴ Η απόφαση μεταδημότευσης εκδίδεται υποχρεωτικά μέσα στην ίδια προθεσμία και είναι αμέσως εκτελεστή. Η απόφαση μεταδημότευσης παύει να ισχύει μετά την παρέλευση τριών (3) μηνών από την ανακήρυξη των συνδυασμών, εφόσον αυτός που μεταδημότευσε δεν ανακηρυχθεί υποψήφιος. Η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος είναι υποχρεωτική. Κατ' εξαίρεση η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος δεν είναι υποχρεωτική για τους κατοίκους του εξωτερικού, για όσους έχουν υπερβεί το 70ό έτος της ηλικίας τους, καθώς και για όσους βρίσκονται την ημέρα της ψηφοφορίας σε απόσταση μεγαλύτερη από 200 χιλιόμετρα από το εκλογικό τμήμα όπου ψηφίζουν. Στους δικαστικούς λειτουργούς και υπαλλήλους, στους δημόσιους πολιτικούς υπαλλήλους, στους στρατιωτικούς που υπηρετούν με οποιαδήποτε ιδιότητα στις ένοπλες δυνάμεις ή στην ελληνική αστυνομία ή στο λιμενικό σώμα ή στο πυροσβεστικό σώμα, καθώς και τους υπαλλήλους οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, τραπεζών, δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας, οι οποίοι την ημέρα της ψηφοφορίας δεν διαμένουν στο δήμο όπου ασκούν το εκλογικό τους δικαίωμα, χορηγείται, εφόσον δεν παρεμποδίζεται η ομαλή λειτουργία των υπηρεσιών, ειδική άδεια για να μεταβούν στο δήμο όπου δικαιούνται να ψηφίσουν. Τα ανωτέρω εφαρμόζονται αναλόγως και για το προσωπικό των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα, ύστερα από σχετική απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης.

Εκλογικοί κατάλογοι

Οι εκλογικοί κατάλογοι που ισχύουν για τις βουλευτικές εκλογές ισχύουν και για τις εκλογές των περιφερειακών αρχών. Ισχύουν επίσης, οι ειδικοί εκλογικοί κατάλογοι των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναλόγως προς τις διατάξεις του π.δ. 133/1997, όπως ισχύουν.

---

⁶⁴Ειδικά για τις εκλογές του 2019 η προθεσμία της παρ. 6 του άρθρου 116 του ν. 3852/2010 ορίζεται στην πρώτη (1η) Απριλίου.

Κωλύματα εκλογιμότητας και ασυμβίβαστα

Δεν μπορούν να εκλεγούν ή να είναι περιφερειάρχες ή περιφερειακοί σύμβουλοι:

α) Δικαστικοί λειτουργοί, αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας και θρησκευτικοί λειτουργοί των γνωστών θρησκειών, καθώς και μέλη Ανεξαρτήτων Αρχών. Κατ' εξαίρεση, δικαστικοί λειτουργοί και αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας, εφόσον δεν υπηρέτησαν εντός των ορίων της περιφέρειας στην οποία επιθυμούν να θέσουν υποψηφιότητα κατά τους τελευταίους είκοσι τέσσερις (24) μήνες πριν από τη διεξαγωγή των αυτοδιοικητικών εκλογών, μπορούν να είναι υποψήφιοι υπό την προϋπόθεση να παραιτηθούν από τη θέση τους σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 30 του π.δ. 26/2012, πριν την ανακήρυξη των υποψηφίων. Ειδικές διατάξεις που απαγορεύουν την υποβολή ή την αποδοχή της παραίτησης των προσώπων αυτών ή που περιορίζουν το δικαίωμά τους να παραιτηθούν ή την αρμοδιότητα της αρχής να αποδεχθεί την παραίτησή τους εξακολουθούν να ισχύουν. β) Ο Δημοτικός και Περιφερειακός Διαμεσολαβητής, εφόσον η χωρική του αρμοδιότητα αφορά ή καταλαμβάνει την περιφέρεια για την οποία θέτει υποψηφιότητα, για τέσσερα (4) έτη από τη λήξη της θητείας του με οποιονδήποτε τρόπο. γ) Ο Επόπτης Ο.Τ.Α., στο σύνολο των περιφερειών στις οποίες εκτείνεται η αρμοδιότητά του, για τέσσερα (4) έτη από τη λήξη της θητείας του με οποιονδήποτε τρόπο. δ) Διοικητές, υποδιοικητές, πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, διευθύνοντες ή εντεταλμένοι σύμβουλοι των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των κρατικών νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, των δημοσίων επιχειρήσεων και των επιχειρήσεων τη διοίκηση των οποίων ορίζει άμεσα ή έμμεσα το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχος, καθώς και των πάσης φύσεως νομικών προσώπων της περιφέρειας, οι οποίοι δεν είναι αιρετοί της τοπικής αυτοδιοίκησης ή δεν έχουν εκλεγεί στα ανωτέρω αξιώματα, στις περιφέρειες στα διοικητικά όρια των οποίων εκτεινόταν η αρμοδιότητά τους, μέσα στο δεκαοκτάμηνο πριν από τη διενέργεια των δημοτικών εκλογών. ε) Υπάλληλοι με σχέση εργασίας δημοσίου δικαίου και ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου των δημοσίων υπηρεσιών, των δήμων, των περιφερειών και των νομικών προσώπων που είναι ενταγμένα στο Μητρώο Φορέων της Γενικής Κυβέρνησης του δημόσιου τομέα, όπως αυτό ισχύει δώδεκα μήνες πριν τη διενέργεια των εκλογών, οι οποίοι άσκησαν καθήκοντα προϊσταμένου οργανικής μονάδας επιπέδου Διεύθυνσης ή ανώτερου, μέσα στο δωδεκάμηνο πριν από τη διενέργεια των αυτοδιοικητικών εκλογών, στις περιφέρειες στη χωρική περιφέρεια των οποίων εκτείνονταν η αρμοδιότητα των ανωτέρω οργανικών μονάδων. Στη ρύθμιση του προηγούμενου εδαφίου δεν υπάγονται οι διευθυντές σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και οι διευθυντές τμημάτων, μονάδων, κλινικών και εργαστηρίων ιατρικής υπηρεσίας του Ε.Σ.Υ., ενώ εμπίπτουν οι Περιφερειακοί Διευθυντές Εκπαίδευσης και οι Προϊστάμενοι Διευθύνσεων Εκπαίδευσης, καθώς και οι Διευθυντές ιατροί που προϊστάμενοι της Ιατρικής Υπηρεσίας και των Κέντρων Υγείας, καθώς και ο υπεύθυνος συντονιστής επιστημονικής λειτουργίας Κέντρου Υγείας. στ) Όποιοι συνδέονται με την οικεία περιφέρεια, τα νομικά της πρόσωπα ή τα νομικά πρόσωπα στα οποία αυτή συμμετέχει, με σύμβαση προμήθειας, εκτέλεσης έργου, παροχής υπηρεσιών, παραχώρησης δικαιώματος εκμετάλλευσης έργου ή υπηρεσίας με αντικείμενο αξίας πάνω από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ ετησίως. Δεν αποτελεί κώλυμα ή ασυμβίβαστο η ιδιότητα του μέλους της διοίκησης ή του υπαλλήλου δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών κοινής ωφέλειας, που συνδέονται με την οικεία

περιφέρεια, τα νομικά της πρόσωπα ή τα νομικά πρόσωπα στα οποία αυτή συμμετέχει, με σύμβαση που είναι σχετική με το αντικείμενο της δραστηριότητάς τους. Δεν αποτελεί ασυμβίβαστο η σύναψη σύμβασης αγοράς, εκποίησης ή εκμίσθωσης ακινήτων της περιφέρειας, εφόσον η σχετική σύμβαση έχει συναφθεί ύστερα από πλειοδοτική δημοπρασία. ζ) Γενικοί διευθυντές, διευθύνοντες σύμβουλοι, πρόεδροι και μέλη διοικητικών συμβουλίων, διαχειριστές, μέτοχοι και εταίροι κεφαλαιουχικών εταιρειών, που έχουν συμβληθεί με την οικεία περιφέρεια, τα νομικά της πρόσωπα ή τα νομικά πρόσωπα στα οποία αυτή συμμετέχει, εφόσον το ποσοστό συμμετοχής τους στις εταιρείες υπερβαίνει το πέντε τοις εκατό (5%) του συνολικού κεφαλαίου της εταιρείας, καθώς και εταίροι προσωπικών εταιρειών και κοινοπρακτούντα πρόσωπα, που έχουν συμβληθεί με την οικεία περιφέρεια, τα νομικά της πρόσωπα ή τα νομικά πρόσωπα στα οποία αυτή συμμετέχει, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της περίπτωσης στ'. Αν η οικεία περιφέρεια συμμετέχει με οποιονδήποτε τρόπο στην επιχείρηση με την οποία συμβάλλεται η ίδια, τα νομικά της πρόσωπα ή τα νομικά πρόσωπα στα οποία μετέχει, δεν υπάρχει ασυμβίβαστο για τους αιρετούς της περιφέρειας που μετέχουν στη διοίκηση της επιχείρησης αυτής.

Επιπλέον δεν μπορούν να εκλεγούν ή να είναι περιφερειάρχες ή περιφερειακοί σύμβουλοι:

α) Εκτελεστικοί γραμματείς περιφερειών και δικηγόροι με έμμισθη εντολή των περιφερειών, στις περιφέρειες στις οποίες υπηρέτησαν κατά την προηγούμενη των εκλογών αυτοδιοικητική περίοδο.

β) Με την επιφύλαξη της περίπτωσης ε' της παραγράφου 1, υπάλληλοι με σχέση εργασίας δημοσίου δικαίου και ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου στην ίδια περιφέρεια και τα πάσης φύσεως νομικά πρόσωπα τα οποία έχει συστήσει ή στα οποία μετέχει η περιφέρεια. Το κώλυμα αίρεται εφόσον οι υπάλληλοι αυτοί παραιτηθούν από τη θέση τους, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 30 του π.δ. 26/2012, πριν την ανακήρυξη των υποψηφίων. Στην περίπτωση αυτή, οι υπάλληλοι μπορούν να επανέλθουν στην υπηρεσία, κατά τις διατάξεις του άρθρου 32 του ν. 4257/2014.

Κώλυμα εκλογιμότητας συντρέχει για όσους έχουν εκπέσει από οποιοδήποτε αιρετό αξίωμά τους, ύστερα από αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση, καθώς και για όσους έχουν εκπέσει από το αιρετό αξίωμά τους, ύστερα από πειθαρχικό παράπτωμα.

Περιφερειάρχες ή περιφερειακοί σύμβουλοι που αποδέχονται οποιοδήποτε από τα καθήκοντα ή τα έργα που συνιστούν ασυμβίβαστο ή δεν εξόφλησαν την οφειλή τους ή αποκτούν δημοτικότητα σε δήμο εκτός των ορίων της οικείας περιφέρειας, εκπίπτουν από το αξίωμά τους. Το κατά τόπον αρμόδιο Διοικητικό Εφετείο με απόφαση του διαπιστώνει την ύπαρξη του ασυμβίβαστου και την έκπτωση από το αξίωμα, εφόσον υποβληθεί σχετική ένσταση. Κατά της απόφασης με την οποία διαπιστώνεται το ασυμβίβαστο χωρεί αίτηση αναίρεσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Υποψηφιότητες - κατάρτιση συνδυασμών στις περιφερειακές εκλογές

Η εκλογή του περιφερειάρχη και των περιφερειακών συμβούλων γίνεται κατά συνδυασμούς. Υποψηφιότητες εκτός συνδυασμών αποκλείονται.

Κάθε συνδυασμός περιλαμβάνει:

α) Έναν υποψήφιο περιφερειάρχη.

β) Υποψήφιους περιφερειακούς συμβούλους ανά εκλογική περιφέρεια.

Κανείς δεν επιτρέπεται να συμμετέχει σε περισσότερους συνδυασμούς. Υποψηφιότητα από το ίδιο πρόσωπο για την εκλογή του και ως περιφερειάρχης και ως μέλους περιφερειακού συμβουλίου δεν επιτρέπεται.

Ο συνδυασμός καταρτίζεται με γραπτή δήλωση που υπογράφει ο επικεφαλής του.⁶⁵

Στη δήλωση του συνδυασμού αναγράφονται κατά σειρά:

α) Το όνομα και, αν υπάρχει, το έμβλημα του συνδυασμού.

β) Το επώνυμο, το κύριο όνομα και το πατρώνυμο του υποψήφιου περιφερειάρχη, με την αντίστοιχη ένδειξη, η οποία τίθεται είτε δίπλα είτε κάτω από το όνομα του υποψήφιου περιφερειάρχη. Εάν δεν αναγραφεί ένδειξη, ο πρώτος υποψήφιος του συνδυασμού θεωρείται υποψήφιος περιφερειάρχης.

γ) Ακολουθεί η ονομασία της εκλογικής περιφέρειας και αναγράφεται με αλφαβητική σειρά το επώνυμο, το όνομα και το πατρώνυμο των υποψηφίων περιφερειακών συμβούλων αυτής. Οι εκλογικές περιφέρειες αναγράφονται επίσης με την αλφαβητική σειρά της ονομασίας τους. Ο αριθμός των υποψηφίων περιφερειακών συμβούλων πρέπει να είναι ίσος, τουλάχιστον, με τον αριθμό των εδρών κάθε εκλογικής περιφέρειας με δυνατότητα προσαύξησης έως και τριάντα τοις εκατό (30%). Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι ίσο με μισό της μονάδας και άνω. Στις εκλογικές περιφέρειες που εκλέγονται λιγότεροι από πέντε (5) σύμβουλοι ο αριθμός των υποψηφίων δημοτικών συμβούλων μπορεί να προσαυξηθεί έως ακόμη έναν (1). Ο αριθμός των υποψηφίων περιφερειακών συμβούλων από κάθε φύλο ανέρχεται σε ποσοστό σαράντα τοις εκατό (40%), τουλάχιστον, του συνολικού αριθμού των υποψηφίων του οικείου συνδυασμού.

Η δήλωση του συνδυασμού επιδίδεται από τον υποψήφιο περιφερειάρχη ή με δικαστικό επιμελητή, ύστερα από παραγγελία του υποψήφιου περιφερειάρχη, στον πρόεδρο του πολυμελούς πρωτοδικείου το αργότερο είκοσι (20) ημέρες πριν από την ημέρα της ψηφοφορίας. Έως τη λήξη της παραπάνω προθεσμίας, επιτρέπεται μόνο να συμπληρωθεί ο συνδυασμός έως τον επιτρεπόμενο αριθμό των υποψηφίων συμβούλων με συμπληρωματική δήλωση του υποψηφίου περιφερειάρχη. Μετά τη λήξη της ανωτέρω προθεσμίας καμιά μεταβολή της δήλωσης δεν επιτρέπεται, εκτός από την αντικατάσταση προσώπων που παραιτήθηκαν ή απεβίωσαν.

Περιεχόμενο των ψηφοδελτίων για τις περιφερειακές εκλογές

Σε κάθε εκλογική περιφέρεια ο συνδυασμός εκτυπώνει ιδιαίτερο ψηφοδέλτιο, στο επάνω μέρος του οποίου σημειώνεται το όνομα και, εφόσον υπάρχει, το έμβλημα

⁶⁵Στη δήλωση επισυνάπτονται για κάθε υποψήφιο του συνδυασμού: α) Πιστοποιητικό εγγραφής στο δημοτολόγιο δήμου της περιφέρειας. β) Υπεύθυνη δήλωση του υποψήφιου ότι αποδέχεται την υποψηφιότητα για το συγκεκριμένο αξίωμα και στη συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια και ότι δεν έχει στερηθεί τα πολιτικά του δικαιώματα ή ότι έληξε η πρόσκαιρη αποστέρηση των δικαιωμάτων αυτών ή θα έχει λήξει την ημέρα της εκλογής, καθώς και ότι δεν συντρέχουν τα κωλύματα εκλογιμότητας του άρθρου 117. Στην υπεύθυνη δήλωση δεν απαιτείται η θεώρηση του γνησίου της υπογραφής του δηλούντος. γ) Αποδεικτικό είσπραξης Δ.Ο.Υ., ή παράβολο από το οποίο προκύπτει ότι ο υποψήφιος περιφερειάρχης και κάθε υποψήφιος περιφερειακός σύμβουλος, έχει καταθέσει υπέρ του δημοσίου, αντίστοιχα, το ποσό των διακοσίων (200) και πενήντα (50) ευρώ αντίστοιχα. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Οικονομικών μπορεί να αναπροσαρμόζονται τα ποσά αυτά.

του συνδυασμού και ακολουθεί το επώνυμο, το όνομα και το πατρώνυμο του υποψήφιου περιφερειάρχη με την αντίστοιχη ένδειξη, η οποία τίθεται είτε δίπλα είτε κάτω από το όνομα του υποψηφίου και:

α. στο πρώτο μέρος του ψηφοδέλτιου τίθενται με αλφαβητική σειρά οι υποψήφιοι περιφερειακοί σύμβουλοι της αντίστοιχης εκλογικής περιφέρειας,

β. στο δεύτερο μέρος του ψηφοδέλτιου, ακολουθούν με αλφαβητική σειρά οι υποψήφιοι περιφερειακοί σύμβουλοι των υπολοίπων εκλογικών περιφερειών, με σημείωση, παραπλεύρως και μέσα σε παρένθεση, της εκλογικής περιφέρειας στην οποία είναι υποψήφιοι.

Σταυροί προτίμησης για την εκλογή περιφερειακών αρχών

Ο εκλογέας μπορεί να εκφράσει την προτίμησή του υπέρ:

α) ενός (1) υποψηφίου σε εκλογικές περιφέρειες που εκλέγουν έως τρεις (3) περιφερειακούς συμβούλους,

β) ενός (1) ή δύο (2) υποψηφίων σε εκλογικές περιφέρειες που εκλέγουν από τέσσερις (4) έως επτά (7) περιφερειακούς συμβούλους,

γ) ενός (1) ή δύο (2) ή τριών (3) υποψηφίων σε εκλογικές περιφέρειες που εκλέγουν από οκτώ (8) έως και δώδεκα (12) περιφερειακούς συμβούλους και

δ) ενός (1) ή δύο (2) ή τριών (3) ή τεσσάρων (4) υποψηφίων σε εκλογικές περιφέρειες που εκλέγουν περισσότερους από δώδεκα (12) περιφερειακούς συμβούλους.

Ψηφοδέλτιο συνδυασμού με περισσότερους σταυρούς προτίμησης από τους ανωτέρω κατά περίπτωση οριζόμενους είναι έγκυρο, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη κανένας σταυρός προτίμησης. Για τον υποψήφιο περιφερειάρχη δεν χρειάζεται σταυρός προτίμησης. Αν σημειωθεί, δεν συνεπάγεται ακυρότητα του ψηφοδέλτιου.

Άκυρα ψηφοδέλτια

Το ψηφοδέλτιο είναι άκυρο αν:

α) έχει σημειωθεί σταυρός προτίμησης με χρώμα διαφορετικό από αυτόν που ορίζεται στο νόμο.

β) έχει σχήμα, διαστάσεις ή μορφή που διαφέρουν, κατά τρόπο εμφανή.

γ) έχει τυπωθεί σε χαρτί ή με μελάνι που το χρώμα του διαφέρει, κατά τρόπο εμφανή, από αυτό που ορίζεται στο νόμο.

δ) έχουν σημειωθεί σε οποιαδήποτε πλευρά του λέξεις, φράσεις, υπογραμμίσεις, στίγματα ή άλλα σημεία, εφόσον κριθεί ότι τα παραπάνω αποτελούν διακριτικά γνωρίσματα, που παραβιάζουν με τρόπο προφανή το απόρρητο της ψηφοφορίας.

Το ψηφοδέλτιο είναι επίσης αυτοδικαίως άκυρο και στις εξής περιπτώσεις:

α) Αν βρεθεί στο φάκελο με ένα ή περισσότερα άλλα έγκυρα ή άκυρα ψηφοδέλτια, του ίδιου ή διαφορετικού συνδυασμού ή με λευκά.

β) Αν βρεθεί μέσα σε φάκελο, που δεν είναι σύμφωνος με τις ρυθμίσεις του νόμου.

γ) Αν φέρει εγγραφές και διαγραφές, εκτός της περίπτωσης στην οποία κατά τις διατάξεις της εκλογικής νομοθεσίας (π.δ. 26/2012) και σύμφωνα με τις εκεί προβλεπόμενες προϋποθέσεις επιτρέπεται η χρήση λευκών ψηφοδελτίων λόγω μη επάρκειας των εντύπων.

Εκλογικό σύστημα - Κατανομή των εδρών του περιφερειακού συμβουλίου

Το σύνολο των εδρών του περιφερειακού συμβουλίου κατανέμονται στους συνδυασμούς που μετείχαν στις εκλογές, ανάλογα με τον αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβαν.

Η αναλογική κατανομή των εδρών γίνεται ως εξής: Το σύνολο των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβαν στο σύνολο της περιφέρειας όλοι μαζί οι συνδυασμοί που συμμετείχαν στις εκλογές διαιρείται με τον αριθμό των εδρών που αντιστοιχούν σε κάθε περιφερειακό συμβούλιο και το πηλίκο αυξημένο κατά μία μονάδα, παραλειπομένου του κλάσματος, αποτελεί το εκλογικό μέτρο. Ο αριθμός των έγκυρων ψηφοδελτίων κάθε συνδυασμού διαιρείται στη συνέχεια με το εκλογικό μέτρο και καθένας τους καταλαμβάνει τόσες έδρες όσο και το ακέραιο πηλίκο της διαίρεσης. Αν οι έδρες που καταλαμβάνουν οι συνδυασμοί που συμμετέχουν στην κατανομή με την προηγούμενη διαδικασία είναι λιγότερες από τις προς διάθεση, όσες απομένουν κατανέμονται ανά μία μεταξύ όλων των συνδυασμών, ανεξαρτήτως εάν έλαβαν ή όχι έδρα κατά τη διαδικασία των προηγούμενων εδαφίων, ανάλογα με τα αχρησιμοποίητα υπόλοιπά τους. Αν οι συνδυασμοί αυτοί ή μερικοί από αυτούς έχουν ίσο αριθμό αχρησιμοποίητων υπολοίπων, γίνεται κλήρωση. Αν μετά την κατανομή των εδρών με βάση τα αχρησιμοποίητα υπόλοιπα παραμένουν αδιάθετες έδρες, αυτές κατανέμονται ανά μία, σε όλους τους συνδυασμούς, ανάλογα με το συνολικό αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων του συνδυασμού. Σε περίπτωση ίσου αριθμού έγκυρων ψηφοδελτίων δύο ή και περισσότερων συνδυασμών, ενεργείται μεταξύ τους κλήρωση από το αρμόδιο δικαστήριο. Αν έχει ανακηρυχθεί ένας μόνο συνδυασμός υποψηφίων, ο περιφερειάρχης εκλέγεται από το μοναδικό συνδυασμό. Οι πρώτοι κατά σειρά σε σταυρούς προτίμησης, και εωσότου συμπληρωθεί ο αριθμός των εδρών του περιφερειακού συμβουλίου, εκλέγονται τακτικοί και οι υπόλοιποι αναπληρωματικοί σύμβουλοι.».

Επανάληψη της ψηφοφορίας

Αν κανένας συνδυασμός δεν συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των έγκυρων ψηφοδελτίων, η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή (Β' γύρος) ανάμεσα μόνο στους υποψήφιους περιφερειάρχες των δύο συνδυασμών που έλαβαν τις περισσότερες ψήφους. Επιτυχών θεωρείται ο υποψήφιος περιφερειάρχης και ο συνδυασμός του που συγκέντρωσε στην επαναληπτική ψηφοφορία (Β' γύρο) την απόλυτη πλειοψηφία ολόκληρου του αριθμού των έγκυρων ψηφοδελτίων. Αν στην επαναληπτική ψηφοφορία (Β' γύρο) οι δύο συνδυασμοί ισοψηφήσουν, το οικείο πρωτοδικείο ενεργεί κλήρωση για την ανάδειξη του επιτυχόντος συνδυασμού. Σε περίπτωση ισοψηφίας στην πρώτη θέση κατά την πρώτη ψηφοφορία (Α' γύρο), δύο ή περισσότερων συνδυασμών, στην επαναληπτική ψηφοφορία (Β' γύρο) μετέχουν μόνο οι υποψήφιοι περιφερειάρχες όλων των συνδυασμών που ισοψήφησαν στην πρώτη θέση. Η παράγραφος αυτή εφαρμόζεται και αν στην αρχική ψηφοφορία (Α' γύρος) μετείχαν μόνο δύο συνδυασμοί που ισοψήφισαν. Σε περίπτωση ισοψηφίας στη δεύτερη θέση, κατά την αρχική ψηφοφορία (Α' γύρο) δύο ή περισσότερων συνδυασμών, στην επαναληπτική μετέχουν ο υποψήφιος περιφερειάρχης του πρώτου σε αριθμό έγκυρων ψηφοδελτίων συνδυασμού και οι υποψήφιοι περιφερειάρχες των συνδυασμών που ισοψήφησαν στη δεύτερη θέση. Αν στην ψηφοφορία αυτή (Β' γύρο) ισοψηφήσουν δύο ή περισσότεροι υποψήφιοι περιφερειάρχες στην πρώτη θέση, το Πρωτοδικείο

διενεργεί κλήρωση για την ανάδειξη του επιτυχόντος περιφερειάρχη και του συνδυασμού του. Οι τακτικοί και αναπληρωματικοί σύμβουλοι εκλέγονται με βάση την πρώτη ψηφοφορία (Α' γύρο) σύμφωνα με τους σταυρούς προτίμησης που έλαβε καθένας στην ψηφοφορία αυτή. Η επαναληπτική ψηφοφορία (Β' γύρος) γίνεται στα ίδια εκλογικά τμήματα, με τις ίδιες εφορευτικές επιτροπές, τους ίδιους δικαστικούς αντιπροσώπους και τους ίδιους εφόρους αντιπροσώπων.

Οι έδρες του περιφερειακού συμβουλίου που δικαιούται να καταλάβει κάθε συνδυασμός, κατανέμονται ανά εκλογική περιφέρεια ως εξής:

Η κατανομή ξεκινά από τις τυχόν μονοεδρικές εκλογικές περιφέρειες της περιφέρειας. Η έδρα κάθε μονοεδρικής εκλογικής περιφέρειας αποδίδεται στον συνδυασμό που έλαβε τις περισσότερες έγκυρες ψήφους στη συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια, εφόσον αυτός δικαιούται να καταλάβει έδρα. Αν με την κατανομή αυτή κάποιος συνδυασμός λάβει περισσότερες έδρες από αυτές που δικαιούται αυτές του αφαιρούνται ανά μία ξεκινώντας από τη μονοεδρική εκλογική περιφέρεια στις οποίες ο συνδυασμός έλαβε τις λιγότερες ψήφους. Έδρες μονοεδρικών εκλογικών περιφερειών, οι οποίες παραμένουν αδιάθετες, απονέμονται στον δεύτερο σε εκλογική δύναμη συνδυασμό στη συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια. Στη συνέχεια, υπολογίζεται το εκλογικό μέτρο για κάθε συνδυασμό, ως το πηλίκο των έγκυρων ψηφοδελτίων του συνδυασμού στο σύνολο της περιφέρειας προς τις έδρες που δικαιούται να καταλάβει. Το πηλίκο, μετά την παράλειψη του κλάσματος, προσαυξάνεται κατά μία μονάδα. Ο αριθμός των έγκυρων ψηφοδελτίων του κάθε συνδυασμού διαιρείται σε κάθε εκλογική περιφέρεια με το εκλογικό του μέτρο και ο συνδυασμός καταλαμβάνει τόσες έδρες όσο είναι το ακέραιο πηλίκο της διαίρεσης. Αν σε κάθε εκλογική περιφέρεια υπάρχουν τόσες διαθέσιμες έδρες όσες δικαιούται ο συνδυασμός, τις καταλαμβάνει όλες και ο αριθμός τους αφαιρείται από τις διαθέσιμες της περιφέρειας. Αν δεν υπάρχει επαρκής αριθμός, στο συνδυασμό κατακυρώνονται μόνον οι διαθέσιμες έδρες. Αν, μετά και τη διαδικασία αυτή κάποιος συνδυασμός έχει λάβει συνολικά περισσότερες έδρες από αυτές που δικαιούται, αυτές του αφαιρούνται ανά μία ξεκινώντας από την εκλογική περιφέρεια, εξαιρουμένων των μονοεδρικών, στην οποία ο συνδυασμός έλαβε τις λιγότερες ψήφους. Αν, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας υπάρχουν αδιάθετες έδρες και συνδυασμοί που δικαιούνται να καταλάβουν έδρα, ξεκινώντας από τον μικρότερο σε εκλογική δύναμη στο σύνολο της περιφέρειας συνδυασμό που δικαιούται να καταλάβει έδρα, διατίθενται οι διαθέσιμες έδρες ανά μία από κάθε εκλογική περιφέρεια, όπου αυτός διατηρεί το μεγαλύτερο, κατά φθίνουσα σειρά, αδιάθετο υπόλοιπο ψηφοδελτίων. Η διαδικασία αυτή επαναλαμβάνεται για όλους τους συνδυασμούς που δικαιούνται να καταλάβουν έδρα, κατ' αύξουσα σειρά εκλογικής δύναμης. Αν, με την ολοκλήρωση της διαδικασίας αυτής, υπάρχουν εκλογικές περιφέρειες με αδιάθετες έδρες και συνδυασμοί που δικαιούνται να καταλάβουν, ξεκινώντας από την μεγαλύτερη σε αριθμό εδρών εκλογική περιφέρεια και επί όμοιων από εκείνη που έχει συνολικά τις περισσότερες έγκυρες ψήφους και συνεχίζοντας με φθίνουσα σειρά, απονέμεται ανά μία αδιάθετη έδρα στο συνδυασμό που εξακολουθεί να δικαιούται έδρα και έχει λάβει τις περισσότερες έγκυρες ψήφους συνολικά. Η διαδικασία επαναλαμβάνεται όσες φορές χρειαστεί, μέχρι να εξαντληθούν οι διαθέσιμες έδρες ή οι συνδυασμοί που δικαιούνται να καταλάβουν έδρα. Έδρες που μετά την εξάντληση των δικαιούμενων να καταλάβουν έδρα συνδυασμών παραμένουν αδιάθετες, δεν διατίθενται, αλλά παραμένουν κενές.

Παραίτηση αιρετών

Η παραίτηση του περιφερειάρχη υποβάλλεται εγγράφως στον Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης και γίνεται οριστική την επομένη της κατάθεσης της σχετικής δήλωσης στο πρωτόκολλο. Η παραίτηση των περιφερειακών συμβούλων υποβάλλεται εγγράφως στον οικείο περιφερειάρχη. Η παραίτηση γίνεται οριστική την επομένη της κατάθεσης της σχετικής δήλωσης στο πρωτόκολλο. Σε κάθε άλλη περίπτωση η παραίτηση των αιρετών των περιφερειών από τις θέσεις που κατέχουν, λόγω της ιδιότητάς τους, υποβάλλεται γραπτώς στα όργανα, τα οποία τους εξέλεξαν ή τους διόρισαν. Η παραίτηση γίνεται οριστική την επομένη της κατάθεσής της στο πρωτόκολλο της οικείας υπηρεσίας. Η εκλογή ή ο ορισμός αντικαταστατών τους γίνεται για το υπόλοιπο χρονικό διάστημα της περιόδου, κατά την οποία οι παραιτηθέντες ασκούσαν καθήκοντα.

Σύστημα Διακυβέρνησης Δήμων- Κοινοτήτων

Αντιδήμαρχοι

Το δήμαρχο επικουρούν οι αντιδήμαρχοι. Αντιδήμαρχοι είναι οι σύμβουλοι που ορίζει ο δήμαρχος και στους οποίους μεταβιβάζει την άσκηση αρμοδιοτήτων καθ' ύλην και κατά τόπο. Κωλυομένου ή απουσιάζοντος ενός αντιδημάρχου, αυτός αναπληρώνεται από αυτόν που όρισε ο δήμαρχος ή, αν δεν έχει οριστεί, αναπληρώνει αυτόν ο ίδιος ο δήμαρχος. Η απόφαση του δημάρχου με την οποία ορίζονται οι αντιδήμαρχοι και τους μεταβιβάζονται αρμοδιότητες, δημοσιεύεται σε μία ημερήσια εφημερίδα και, αν δεν υπάρχει ημερήσια, σε μία εβδομαδιαία εφημερίδα της πρωτεύουσας του νομού και αναρτάται και στην ιστοσελίδα του δήμου. Η θητεία των αντιδημάρχων δεν μπορεί να είναι μικρότερη των δύο ετών. Κατά τη διάρκεια της θητείας τους, οι αντιδήμαρχοι δεν μπορούν να εκλεγούν ή να είναι μέλη του προεδρείου του δημοτικού συμβουλίου. Η ανάκληση του αντιδημάρχου πριν τη λήξη της θητείας του είναι δυνατή με ειδικώς αιτιολογημένη απόφαση του δημάρχου.

Οι κατά τόπον αρμοδιότητες ασκούνται στα όρια μιας ή περισσότερων δημοτικών ενοτήτων.

Αντιδήμαρχος δεν μπορεί να οριστεί σύμβουλος που ανήκει σε διαφορετική δημοτική παράταξη από αυτή του δημάρχου, εάν ο ορισμός δεν εγκριθεί από την πλειοψηφία των συμβούλων της παράταξης στην οποία ανήκει ο σύμβουλος αυτός.

Ο αριθμός των αντιδημάρχων ορίζεται ως εξής: Σε δήμους με πληθυσμό έως πέντε χιλιάδες (5.000) κατοίκους ορίζονται έως δύο (2) αντιδήμαρχοι, ενώ σε δήμους με πληθυσμό πάνω από πέντε χιλιάδες έναν (5.001) και έως είκοσι χιλιάδες (20.000) κατοίκους ορίζονται έως τέσσερις (4). Σε δήμους που έχουν πληθυσμό από είκοσι χιλιάδες έναν (20.001) έως πενήντα χιλιάδες (50.000) κατοίκους ορίζονται έως πέντε (5) αντιδήμαρχοι, ενώ σε δήμους από πενήντα χιλιάδες έναν (50.001) έως εκατό χιλιάδες (100.000) κατοίκους ορίζονται έως έξι (6) αντιδήμαρχοι. Σε δήμους από εκατό χιλιάδες έναν (100.001) κατοίκους και άνω ορίζονται έως οκτώ (8) αντιδήμαρχοι. Σε δήμους που προήλθαν από συνένωση, ο αριθμός των αντιδημάρχων αυξάνεται κατά έναν (1), εάν ο αριθμός των δημοτικών ενοτήτων που συνενώθηκαν είναι από πέντε (5) έως και επτά (7), κατά δύο (2) εάν ο αριθμός των δημοτικών ενοτήτων είναι από οκτώ (8) έως και εννέα (9) και κατά τρεις (3) εάν ο αριθμός των δημοτικών ενοτήτων είναι δέκα (10) και ανώτερος. Αν, στους νησιωτικούς δήμους, ο αριθμός των αντιδημάρχων που ορίζεται βάσει του πληθυσμού είναι μικρότερος από τον αριθμό των δημοτικών ενοτήτων, αυτός προσαυξάνεται ισάριθμα. Στους μικρούς νησιωτικούς δήμους, μπορεί να ορίζεται ένας αντιδήμαρχος επιπλέον των οριζόμενων σύμφωνα με τα προηγούμενα εδάφια. Στους αντιδημάρχους, εκτός των καθ' ύλην αρμοδιοτήτων, ο δήμαρχος μπορεί να μεταβιβάζει αρμοδιότητες που αφορούν τη δημοτική ενότητα.

Ενδεικτικά μεταβιβάζονται οι αρμοδιότητες:

α) ευθύνη της λειτουργίας των δημοτικών υπηρεσιών που είναι εγκατεστημένες στη δημοτική ενότητα.

β) παρακολούθηση της εξέλιξης των έργων και των εργασιών που εκτελούνται στη δημοτική ενότητα.

γ) μέριμνα για τη διατήρηση του εξοπλισμού, που βρίσκεται στη δημοτική ενότητα, σε κατάσταση καλής λειτουργίας.

δ) υπογραφή, με εξουσιοδότηση του δημάρχου, βεβαιώσεων, πιστοποιητικών και λοιπών διοικητικών εγγράφων, που εκδίδονται από τις δημοτικές υπηρεσίες που λειτουργούν στα όρια της δημοτικής ενότητας.

ε) συνεργασία με τους προέδρους των κοινοτήτων για την επίλυση των προβλημάτων τους.

Εκλογή νέου δημάρχου

Αν η θέση του δημάρχου κενωθεί για οποιονδήποτε λόγο, το δημοτικό συμβούλιο εκλέγει νέο δήμαρχο, μεταξύ των συμβούλων που έχουν εκλεγεί με τον πρώτο ή δεύτερο σε ψήφους συνδυασμό. Προς τούτο, το δημοτικό συμβούλιο συνεδριάζει εντός δεκαπέντε (15) ημερών από την κένωση της θέσης, ύστερα από πρόσκληση του Προέδρου του. Η πρόσκληση αυτή επιδίδεται με οποιοδήποτε δημόσιο όργανο ή όργανο του δήμου, έως την παραμονή της ημέρας της συνεδρίασης. Η εκλογή του νέου δημάρχου γίνεται με μυστική ψηφοφορία. Δήμαρχος αναδεικνύεται ο σύμβουλος που συγκεντρώνει την απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των μελών του δημοτικού συμβουλίου. Αν κατά την ψηφοφορία δεν αναδειχθεί δήμαρχος, διενεργείται δεύτερη ψηφοφορία. Αν και κατά τη δεύτερη ψηφοφορία κανένας σύμβουλος δεν συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία διενεργείται και τρίτη ψηφοφορία, κατά την οποία δήμαρχος εκλέγεται ο σύμβουλος που συγκεντρώνει τη σχετική πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των μελών του δημοτικού συμβουλίου. Σε περίπτωση ισοψηφίας, διενεργείται κλήρωση μεταξύ των συμβούλων που ισοψήφησαν και συντάσσεται σχετικό πρακτικό. Αν δεν επιτευχθεί εκλογή για οποιονδήποτε λόγο ή αν η συνεδρίαση ματαιωθεί, η διαδικασία επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή, εφαρμοζομένης της ίδιας διαδικασίας.

Η απόφαση του δημοτικού συμβουλίου για εκλογή δημάρχου αποστέλλεται στον Επόπτη Ο.Τ.Α., το αργότερο δύο μέρες μετά την έκδοσή της. Ο Επόπτης Ο.Τ.Α. αποφαινεται για τη νομιμότητα της απόφασης αυτής, αυτεπαγγέλτως ή ύστερα από προσφυγή δημότη και υποχρεούται να εκδώσει την απόφασή του μέσα σε πέντε (5) ημέρες από την περιέλευση της απόφασης εκλογής δημάρχου σ' αυτόν. Αν ο Επόπτης ακυρώσει την εκλογή του δημάρχου, το δημοτικό συμβούλιο συνέρχεται πάλι για να εκλέξει τον δήμαρχο πέντε (5) ημέρες μετά την περιέλευση της ακυρωτικής απόφασης στο δήμο.

Αν αυτός που έχει εκλεγεί δήμαρχος αποποιηθεί την εκλογή του, αποβιώσει ή ακυρωθεί η εκλογή του στο διάστημα που μεσολαβεί μέχρι την εγκατάσταση των αρχών του δήμου, μετά την εγκατάστασή τους και μέχρι να εκλεγεί νέος δήμαρχος, τα καθήκοντά του εκτελεί, ο σύμβουλος του επιτυχόντος συνδυασμού, που έχει εκλεγεί με τις περισσότερες ψήφους και, σε περίπτωση ισοψηφίας, διενεργείται κλήρωση. Η προθεσμία των 15 ημερών για την εκλογή νέου δημάρχου αρχίζει από την ημερομηνία εγκατάστασης των αρχών του δήμου.

Για όλες τις περιπτώσεις παραίτησης και εκλογής νέου δημάρχου ο Επόπτης Ο.Τ.Α. εκδίδει διαπιστωτική πράξη.

Εκλογή προεδρείου δημοτικού συμβουλίου

Το προεδρείο του δημοτικού συμβουλίου συγκροτείται από τον πρόεδρο, τον αντιπρόεδρο και τον γραμματέα.

α) Ο πρόεδρος προέρχεται από την παράταξη του εκλεγέντος δημάρχου, είτε αναδείχθηκε πρώτη είτε δεύτερη σε εκλογική δύναμη.

β) Ο αντιπρόεδρος προέρχεται από την παράταξη που αναδείχθηκε, αντίστοιχα, δεύτερη ή πρώτη σε εκλογική δύναμη, αλλά δεν ανέδειξε τον δήμαρχο.

γ) Ο γραμματέας προέρχεται από την τρίτη σε εκλογική δύναμη παράταξη.

Το προεδρείο του δημοτικού συμβουλίου εκλέγεται για διετή θητεία το πρώτο και το τρίτο έτος της δημοτικής περιόδου. Την πρώτη Κυριακή του Ιανουαρίου του έτους έναρξης της δημοτικής περιόδου και την πρώτη Κυριακή του Ιανουαρίου του τρίτου έτους αυτής, το δημοτικό συμβούλιο συνέρχεται προς τούτο, ύστερα από πρόσκληση του συμβούλου του επιτυχόντος συνδυασμού που έχει εκλεγεί με τις περισσότερες ψήφους και, σε περίπτωση ισοψηφίας, εκείνου που είναι γραμμένος πρώτος κατά σειρά στην απόφαση του δικαστηρίου. Στη συνεδρίαση αυτή προεδρεύει ο σύμβουλος που συγκάλυψε το συμβούλιο, ο οποίος αναθέτει τα καθήκοντα του ειδικού γραμματέα του συμβουλίου σε έναν από τους υπαλλήλους του δήμου.

Ο πρόεδρος, ο αντιπρόεδρος και ο γραμματέας του δημοτικού συμβουλίου εκλέγονται χωριστά και με μυστική ψηφοφορία, σύμφωνα με την ακόλουθη διαδικασία:

α) Πρώτα καλούνται οι δημοτικοί σύμβουλοι που ανήκουν στην παράταξη του δημάρχου και εκλέγουν με μυστική ψηφοφορία έναν εξ αυτών ως προτεινόμενο για το αξίωμα του προέδρου του δημοτικού συμβουλίου. Υποψήφιος για το αξίωμα αυτό εκλέγεται όποιος συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών της παράταξης. Εάν κανείς από τους ενδιαφερόμενους δεν συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία, τότε η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται. Εάν και κατά τη δεύτερη αυτή ψηφοφορία δεν συγκεντρωθεί η απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών της παράταξης ή υπάρξει ισοψηφία, τότε διενεργείται και τρίτη ψηφοφορία μεταξύ των δύο επικρατέστερων υποψήφιων. Κατά την τρίτη ψηφοφορία εκλέγεται όποιος συγκεντρώσει τη σχετική πλειοψηφία των παρόντων. Σε περίπτωση ισοψηφίας γίνεται κλήρωση. Την κλήρωση διενεργεί ο προεδρεύων σύμβουλος.

β) Έπειτα καλούνται οι δημοτικοί σύμβουλοι που ανήκουν στην παράταξη του δεύτερου συνδυασμού και εκλέγουν με μυστική ψηφοφορία έναν εξ αυτών ως προτεινόμενο για το αξίωμα του αντιπρόεδρου του δημοτικού συμβουλίου, με την ίδια διαδικασία.

γ) Εν συνεχεία καλούνται οι δημοτικοί σύμβουλοι που ανήκουν στην παράταξη του τρίτου συνδυασμού και εκλέγουν με μυστική ψηφοφορία έναν εξ αυτών ως προτεινόμενο για το αξίωμα του γραμματέα του δημοτικού συμβουλίου, με την ίδια διαδικασία.

Σε περίπτωση που για οποιαδήποτε από τις ανωτέρω θέσεις δεν υπάρξει υποψηφιότητα προερχόμενη από την αντίστοιχη παράταξη, τότε καλείται το σύνολο του σώματος, προκειμένου να εκλέξει μεταξύ του συνόλου των δημοτικών συμβούλων τον προτεινόμενο για το αξίωμα για το οποίο ελλείπει υποψήφιος.

δ) Μετά την εκλογή του προτεινόμενου υποψηφίου για καθένα από τα αξιώματα του προεδρείου του δημοτικού συμβουλίου, το δημοτικό συμβούλιο καλείται να επικυρώσει με ψηφοφορία την εκλογή του υποδειχθέντος υποψηφίου για κάθε αξίωμα.

Ο υποδειχθείς υποψήφιος για κάθε αξίωμα θεωρείται ότι εκλέχθηκε, αν δεν υποβληθεί διαφορετική πρόταση ή εάν καμία από τις διαφορετικές προτάσεις που

τυχόν υποβληθούν, κατά τη μυστική ψηφοφορία που διεξάγεται και στην οποία μετέχει και ο αρχικώς υποδειχθείς υποψήφιος, δεν καταφέρει να συγκεντρώσει τα δύο τρίτα (2/3) του συνολικού αριθμού των μελών του δημοτικού συμβουλίου. Αν, για οποιονδήποτε λόγο, το συμβούλιο δεν συγκληθεί, συνέρχεται χωρίς πρόσκληση, για την πρώτη θητεία του Προέδρου δημοτικού συμβουλίου, την πρώτη Κυριακή του Ιανουαρίου του έτους έναρξης της δημοτικής περιόδου, στις 10:00 π.μ., στην αίθουσα συνεδριάσεων του δημοτικού συμβουλίου και, για τη δεύτερη θητεία του Προέδρου δημοτικού συμβουλίου, την πρώτη Κυριακή του μηνός Ιανουαρίου του τρίτου έτους αυτής, στις 10:00 π.μ., στη αίθουσα συνεδριάσεων του δημοτικού συμβουλίου. Αν ο σύμβουλος του επιτυχόντος συνδυασμού που πλειοψήφησε απουσιάζει, τον αντικαθιστά ένας σύμβουλος του ίδιου συνδυασμού, κατά τη σειρά της επιτυχίας που προκύπτει από την απόφαση του δικαστηρίου. Αν δεν επιτευχθεί εκλογή για οποιονδήποτε λόγο ή η συνεδρίαση ματαιωθεί, επειδή δεν σχηματίστηκε απαρτία, η συνεδρίαση επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή και εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων. Αν και στη δεύτερη συνεδρίαση δεν επιτευχθεί εκλογή ή η συνεδρίαση ματαιωθεί, επειδή δεν σχηματίστηκε απαρτία, θεωρείται ότι εκλέγονται, ανάλογα με την περίπτωση, οι σύμβουλοι που έλαβαν κατά σειρά τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης, σύμφωνα με τη δικαστική απόφαση που τους ανακήρυξε, από την αντίστοιχη παράταξη. Αν δεν υπάρχουν σύμβουλοι των παρατάξεων από τις οποίες προέρχονται τα ανωτέρω αξιώματα οι θέσεις καταλαμβάνονται από τους συμβούλους της παράταξης του δημάρχου, που έλαβαν κατά σειρά τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης, σύμφωνα με την ίδια δικαστική απόφαση.

Τα πρακτικά της εκλογής διαβιβάζονται μέσα σε προθεσμία πέντε (5) ημερών από τη διενέργεια της εκλογής στον Επόπτη Ο.Τ.Α., ο οποίος, αυτεπαγγέλτως ή ύστερα από προσφυγή δημότη ενώπιόν του, η οποία ασκείται εντός αποκλειστικής προθεσμίας πέντε (5) ημερών από τη διενέργεια της εκλογής, αποφαινεται, μέσα σε πέντε (5) ημέρες το αργότερο αφότου παρέλαβε τα πρακτικά, για τη νομιμότητα της εκλογής.

Αν ακυρωθεί οποιαδήποτε εκλογή για τα ανωτέρω αξιώματα, επαναλαμβάνεται την πρώτη Κυριακή, μετά την παραλαβή της ακυρωτικής απόφασης.

Η παραίτηση από το αξίωμα του προέδρου, αντιπροέδρου και του γραμματέα του δημοτικού συμβουλίου υποβάλλεται στο δημοτικό συμβούλιο και γίνεται οριστική, αφότου πληρωθεί η αντίστοιχη θέση. Ο παραιτούμενος παραμένει σύμβουλος.

Στην ίδια συνεδρίαση, η οποία πραγματοποιείται την πρώτη Κυριακή μετά την υποβολή της παραίτησης, το συμβούλιο προβαίνει, κατά περίπτωση, στην εκλογή νέου προέδρου, αντιπροέδρου ή γραμματέα, με τη διαδικασία που ακολουθείται για την αρχική εκλογή.

Η εκλογή στη θέση του αντιπροέδρου και του γραμματέα του δημοτικού συμβουλίου δεν συνεπάγεται κώλυμα συμμετοχής στις επιτροπές του δημοτικού συμβουλίου.

Δημοτικές παρατάξεις

Οι δημοτικοί σύμβουλοι έχουν απεριόριστο το δικαίωμα της γνώμης και της ψήφου κατά συνείδηση.

Τα μέλη του δημοτικού συμβουλίου ανήκουν σε δημοτικές παρατάξεις, ανάλογα με το συνδυασμό με τον οποίο έχουν εκλεγεί.

Επικεφαλής της δημοτικής παράταξης είναι ο σύμβουλος που ήταν υποψήφιος δήμαρχος και, στην περίπτωση θανάτου, παραίτησης, ανεξαρτητοποίησης, διαγραφής ή αδυναμίας του, ο σύμβουλος που εκλέγεται από την πλειοψηφία των δημοτικών συμβούλων που ανήκουν στην παράταξη.

Μέλος του δημοτικού συμβουλίου μπορεί με γραπτή δήλωσή του προς το προεδρείο να ανεξαρτητοποιηθεί από τη δημοτική παράταξη, με την οποία έχει εκλεγεί.

Εάν η δημοτική παράταξη έχει τουλάχιστον τρία (3) μέλη, με αιτιολογημένη απόφαση και με πλειοψηφία των δύο τρίτων (2/3) αυτών, είναι δυνατόν να διαγραφεί σύμβουλος, ο οποίος είναι μέλος της.

Μέλος του δημοτικού συμβουλίου που ανεξαρτητοποιήθηκε ή διαγράφηκε από την παράταξή του, μπορεί να ενταχθεί σε άλλη, με γραπτή δήλωση που υποβάλλεται στο προεδρείο του δημοτικού συμβουλίου και υπογράφεται από τον ίδιο και τα δύο τρίτα (2/3) τουλάχιστον των μελών της παράταξης στην οποία προσχωρεί, εφόσον αυτή έχει τουλάχιστον τρία (3) μέλη, ή από όλα τα μέλη της παράταξης στην οποία προσχωρεί, εφόσον αυτή έχει λιγότερα από τρία (3) μέλη.

Υφιστάμενες παρατάξεις μπορούν να συνενωθούν σχηματίζοντας νέα παράταξη, με γραπτή δήλωση προς το προεδρείο του δημοτικού συμβουλίου, την οποία υπογράφει το σύνολο των μελών των συνενούμενων παρατάξεων.

Το μέλος που ανεξαρτητοποιήθηκε ή διαγράφηκε από την παράταξή του, δεν μπορεί να εξακολουθήσει να είναι μέλος του προεδρείου, όπου εκλέχτηκε ως μέλος της παράταξης από την οποία ανεξαρτητοποιήθηκε ή διαγράφηκε. Είναι δυνατή, όμως, η επανένταξή του στην παράταξη από την οποία ανεξαρτητοποιήθηκε ή διαγράφηκε, εφόσον τούτο γίνει δεκτό από τα δύο τρίτα (2/3) των μελών, προκειμένου για παρατάξεις που έχουν τουλάχιστον τρία (3) μέλη και από όλα τα μέλη, προκειμένου για παρατάξεις με λιγότερα από τρία (3) μέλη.

Για την αποδοτικότερη λειτουργία των δημοτικών παρατάξεων η δημοτική αρχή οφείλει να παραχωρεί σε αυτές κατάλληλα εξοπλισμένο χώρο, καθώς και γραμματειακή υποστήριξη.

Σύγκληση του δημοτικού συμβουλίου

Το δημοτικό συμβούλιο συνεδριάζει ύστερα από πρόσκληση του προέδρου τουλάχιστον μία φορά το μήνα, στην έδρα του δήμου. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις το δημοτικό συμβούλιο μπορεί να συνεδριάζει, εκτός της έδρας του, στην έδρα οποιασδήποτε κοινότητας του δήμου, ύστερα από απόφαση της απόλυτης πλειοψηφίας του συνόλου των μελών του. Η συνεδρίαση του δημοτικού συμβουλίου είναι δημόσια, εκτός αν ληφθεί απόφαση με πλειοψηφία των τριών πέμπτων (3/5) του συνολικού αριθμού των μελών του, η οποία αιτιολογείται ειδικά και απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση, ότι η συνεδρίαση πρέπει να διεξαχθεί κλεισμένων των θυρών.

Ο πρόεδρος καλεί επίσης το συμβούλιο σε συνεδρίαση με γραπτή πρόσκληση, στην οποία αναφέρονται τα θέματα της ημερήσιας διάταξης: όποτε το ζητήσει ο δήμαρχος ή η οικονομική ή η επιτροπή ποιότητας ζωής ή το ένα τρίτο (1/3) τουλάχιστον του συνολικού αριθμού των μελών του συμβουλίου. Στην τελευταία περίπτωση απαιτείται γραπτή αίτηση, στην οποία αναφέρονται τα θέματα που θα

συζητηθούν. Στην ίδια περίπτωση δεν μπορεί να επανυποβληθεί αίτημα για το ίδιο θέμα, πριν παρέλθουν δύο (2) μήνες, αφότου εκδόθηκε απορριπτική απόφαση του συμβουλίου, εκτός εάν γίνεται επίκληση νεότερων στοιχείων.

Αν κατά τον υπολογισμό του ενός τρίτου ($1/3$) προκύπτει δεκαδικός αριθμός, τότε ο αριθμός αυτός στρογγυλοποιείται στην αμέσως μεγαλύτερη μονάδα εφόσον πρόκειται για υποδιαίρεση μεγαλύτερη ή ίση του ημίσεως (0,5).

Αν το συμβούλιο δεν προσκληθεί το αργότερο μέχρι την έκτη ημέρα από την υποβολή της αίτησης, συνέρχεται ύστερα από πρόσκληση εκείνων που υπέβαλαν την αίτηση και αποφασίζει για τα θέματα, για τα οποία είχε ζητηθεί η σύγκλησή του.

Αν ο πρόεδρος παραλείψει αδικαιολόγητα δύο συνεχείς φορές να καλέσει το συμβούλιο, μπορεί να τεθεί σε αργία και σε περίπτωση υποτροπής μπορεί να κηρυχθεί έκπτωτος από το αξίωμα του προέδρου με απόφαση του Επόπτη Ο.Τ.Α..

Η πρόσκληση δημοσιεύεται αυθημερόν στην ιστοσελίδα του δήμου και κοινοποιείται στους συμβούλους, με κάθε πρόσφορο μέσο, τρεις (3) τουλάχιστον πλήρεις ημέρες πριν από την ημέρα που ορίζεται για τη συνεδρίαση.

Σε κατεπείγουσες περιπτώσεις, η πρόσκληση αυτή μπορεί να επιδοθεί ή να γνωστοποιηθεί την ημέρα της συνεδρίασης. Στην πρόσκληση πρέπει να αναφέρεται ο λόγος για τον οποίο η συνεδρίαση έχει κατεπείγοντα χαρακτήρα. Πριν από τη συζήτηση το συμβούλιο αποφαινεται για το κατεπείγον των θεμάτων.

Στις συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου, όταν συζητούνται θέματα που αφορούν κοινότητα ή κοινότητες του δήμου, προσκαλούνται και οι πρόεδροι των συμβουλίων ή οι πρόεδροι των αντίστοιχων κοινοτήτων, οι οποίοι, στην περίπτωση αυτή, μετέχουν στη συζήτηση με δικαίωμα ψήφου.

Στις συνεδριάσεις του συμβουλίου προσκαλείται ο δήμαρχος, αλλιώς η συνεδρίαση είναι άκυρη. Ο δήμαρχος μετέχει στις συζητήσεις του συμβουλίου χωρίς ψήφο. Έχει το δικαίωμα να εκφράζει τις απόψεις του κατά προτεραιότητα. Όταν ο δήμαρχος απουσιάζει ή κωλύεται, αναπληρώνεται νομίμως. Στην περίπτωση όμως αυτή ο αναπληρωτής δεν στερείται του δικαιώματος της ψήφου κατά τη λήψη αποφάσεων από το συμβούλιο. Στις συνεδριάσεις των δημοτικών συμβουλίων λαμβάνουν το λόγο, εκτός του δημάρχου και του αρμόδιου αντιδημάρχου, οι επικεφαλής των παρατάξεων και ειδικοί αγορητές ανά θέμα, που ορίζονται από τις παρατάξεις με σχετική γραπτή δήλωσή τους στο προεδρείο πριν την έναρξη της συνεδρίασης. Με τον ίδιο τρόπο μπορούν να εγγραφούν ως ομιλητές και δημοτικοί σύμβουλοι που επιθυμούν να τοποθετηθούν ανά θέμα. Με τον κανονισμό λειτουργίας του δημοτικού συμβουλίου, επιβάλλονται πάντως αντίστοιχοι χρονικοί περιορισμοί για τις αγορεύσεις και τις συζητήσεις στο δημοτικό συμβούλιο, για τον δήμαρχο, τους αντιδημάρχους, τους επικεφαλής των παρατάξεων, τους ειδικούς αγορητές και τα μέλη του δημοτικού συμβουλίου.

Αν κάποιο μέλος του δημοτικού συμβουλίου αρνηθεί ψήφο ή δώσει λευκή ψήφο, λογίζεται ως παρόν κατά τη συνεδρίαση, μόνο για το σχηματισμό της απαρτίας. Τόσο η άρνηση ψήφου, όσο και η λευκή ψήφος δεν υπολογίζονται στην καταμέτρηση θετικών και αρνητικών ψήφων. Τα μέλη του συμβουλίου που ήταν παρόντα κατά την έναρξη της συνεδρίασης και με την παρουσία τους υπήρξε απαρτία, ακόμα και αν αποχωρήσουν, λογίζονται ως παρόντα μέχρι το τέλος της συνεδρίασης, ως προς την ύπαρξη απαρτίας. Η απαρτία αυτή θεωρείται ότι συντρέχει για όλα τα θέματα που περιλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη της συνεδρίασης. Στην περίπτωση αυτή, για τη λήψη απόφασης για κάθε συγκεκριμένο θέμα, η

απαιτούμενη πλειοψηφία δεν υπολογίζεται επί των πραγματικά παρόντων μελών κατά τη ψηφοφορία, αλλά βάσει του αριθμού των μελών που απαιτούνται για την απαρτία. Για τις συνεδριάσεις τηρούνται πρακτικά.

Με απόφασή του, η οποία λαμβάνεται με απλή πλειοψηφία των παρόντων μελών του, το δημοτικό συμβούλιο μπορεί να επιτρέπει να λάβουν το λόγο εκπρόσωποι φορέων ή πολίτες που παρευρίσκονται στη συνεδρίαση, εφόσον το ζητήσουν. (Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, ύστερα από γνώμη της Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδας, εκδίδεται πρότυπος κανονισμός λειτουργίας του δημοτικού συμβουλίου, ο οποίος δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως). Ο πρόεδρος καταρτίζει την ημερήσια διάταξη. Στην ημερήσια διάταξη αναγράφονται υποχρεωτικά και όλα τα θέματα που προτείνει ο δήμαρχος, η εκτελεστική επιτροπή, καθώς και η οικονομική επιτροπή και η επιτροπή ποιότητας ζωής. Το δημοτικό συμβούλιο έχει δικαίωμα να αποφασίζει, μετά από σχετική πρόταση-εισήγηση του προέδρου ή του δημάρχου ή συμβούλου επικεφαλής δημοτικής παρατάξεως και χωρίς συζήτηση, με την πλειοψηφία των παρόντων μελών του, ότι ένα θέμα το οποίο δεν είναι γραμμένο στην ημερήσια διάταξη είναι κατεπείγον, να το συζητήσει και να πάρει απόφαση γι' αυτό πριν από την έναρξη της συζήτησης των θεμάτων της ημερήσιας διάταξης. Κατά προτεραιότητα και πάντα μετά τον δήμαρχο εκφράζουν τις απόψεις τους οι επικεφαλής των παρατάξεων, σύμφωνα με τη σειρά εκλογής.

Υποχρεώσεις δημοτικών συμβούλων

Οι δημοτικοί σύμβουλοι αμέσως μετά την εγκατάσταση των δημοτικών αρχών οφείλουν να δηλώσουν στον πρόεδρο του δημοτικού συμβουλίου τη διεύθυνση κατοικίας τους και τη διεύθυνση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου τους. Αν δεν κατοικούν στην περιφέρεια του δήμου, οφείλουν επίσης να ορίσουν με την ίδια δήλωση αντίκλητο στην έδρα του δήμου, στον οποίο επιδίδονται οι προσκλήσεις για τις συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου, καθώς και να ορίσουν με την ίδια δήλωση οποιοδήποτε, κατά την επιλογή τους, πρόσφορο μέσο για τη γνωστοποίηση των ανωτέρω προσκλήσεων. Οι προσκλήσεις για τις συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου και οι εισηγήσεις των θεμάτων, γνωστοποιούνται έγκυρα με οποιονδήποτε από τους παραπάνω τρόπους.

Επιτροπές

Το δημοτικό συμβούλιο μπορεί, κατόπιν εισήγησης του προέδρου του, να συγκροτεί επιτροπές για την επεξεργασία και την εισήγηση ενώπιόν του θεμάτων της αρμοδιότητάς του.

Στις επιτροπές προεδρεύει δημοτικός σύμβουλος που ορίζεται με την απόφαση της συγκρότησης. Σε αυτές μετέχουν σύμβουλοι που προτείνονται από όλες τις δημοτικές παρατάξεις του δημοτικού συμβουλίου, υπάλληλοι της αρμόδιας διεύθυνσης του δήμου, καθώς και ιδιώτες εμπειρογνώμονες στα θέματα της επιτροπής και εκπρόσωποι κοινωνικών φορέων της περιοχής.

Με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου που λαμβάνεται με την πλειοψηφία των δυο τρίτων (2/3) του συνόλου των μελών του, είναι δυνατή η καταβολή εξόδων κίνησης και ημερήσιας αποζημίωσης, σε ιδιώτες μέλη επιτροπών, που συγκροτούνται από το συμβούλιο, για μετακινήσεις στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, οι οποίες γίνονται για εκτέλεση υπηρεσίας, σχετικής με το έργο τους. Το ύψος της ημερήσιας αποζημίωσης για τις μετακινήσεις στο εσωτερικό καθορίζεται σύμφωνα με την

κείμενη νομοθεσία. Το ύψος της ημερήσιας αποζημίωσης και τα έξοδα κίνησης στο εξωτερικό καθορίζονται σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες σχετικές διατάξεις.

Θέματα που έχουν εγγραφεί στην ημερήσια διάταξη, ύστερα από πρόταση του δημάρχου ή του ενός πέμπτου (1/5) των μελών του δημοτικού συμβουλίου, μπορούν να παραπεμφθούν σε επιτροπή με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, με την οποία καθορίζεται και προθεσμία για την υποβολή σχετικής μελέτης ή εισηγήσεως.

Θέματα που εισάγει προς συζήτηση η οικονομική επιτροπή ή η επιτροπή ποιότητας ζωής, παραπέμπονται σε επιτροπή μόνο αν τη σχετική απόφαση λάβει η απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των μελών του δημοτικού συμβουλίου.

Πλην των ανωτέρω θεμάτων, ο πρόεδρος δύναται να παραπέμπει σε επιτροπή οποιοδήποτε άλλο θέμα και πριν από την εγγραφή του στην ημερήσια διάταξη.

Συγκρότηση και Εκλογή Οικονομικής Επιτροπής και Επιτροπής Ποιότητας Ζωής

Η οικονομική επιτροπή και η επιτροπή ποιότητας ζωής αποτελούνται από τον δήμαρχο ή τον οριζόμενο από αυτόν αντιδήμαρχο ως πρόεδρο, από δύο ακόμη αντιδημάρχους ως μέλη οριζόμενα από το δήμαρχο και από έξι (6) μέλη, αν το συμβούλιο έχει έως και είκοσι επτά (27) μέλη, οκτώ (8) μέλη, αν το συμβούλιο έχει έως και σαράντα πέντε (45) μέλη και δέκα (10) μέλη, αν το συμβούλιο έχει πάνω από σαράντα πέντε (45) μέλη.

Η θητεία της οικονομικής επιτροπής και της επιτροπής ποιότητας ζωής είναι διετής. Το δημοτικό συμβούλιο, μετά την εκλογή του προεδρείου και κατά τη διάρκεια της ίδιας συνεδρίασης, εκλέγει μεταξύ των μελών του με μυστική ψηφοφορία τα μέλη της οικονομικής επιτροπής και της επιτροπής ποιότητας ζωής, με τη διαδικασία των επόμενων παραγράφων.

Οι δημοτικές παρατάξεις καταρτίζουν ψηφοδέλτια με τους υποψήφιους για κάθε επιτροπή συμβούλους που ανήκουν στη δύναμή τους. Σύμβουλοι που δεν ανήκουν σε καμία παράταξη μπορούν να υποβάλουν επίσης την υποψηφιότητά τους σε ξεχωριστά ψηφοδέλτια. Κάθε σύμβουλος μπορεί να επιλέγει θέτοντας σταυρό προτίμησης για κάθε επιτροπή, από το ψηφοδέλτιο της επιλογής του, τους υποψηφίους της προτίμησής του και μέχρι του συνολικού αριθμού των μελών της επιτροπής, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη ο δήμαρχος και οι οριζόμενοι από αυτόν αντιδήμαρχοι. Ψηφοδέλτιο στο οποίο έχουν σημειωθεί περισσότεροι σταυροί προτίμησης από τους προβλεπόμενους θεωρείται έγκυρο, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη κανένας σταυρός προτίμησης.

Οι έδρες των επιτροπών κατανέμονται μεταξύ των παρατάξεων και των μεμονωμένων συμβούλων ανάλογα με τον αριθμό των ψήφων που λαμβάνουν. Το σύνολο των εγκύρων ψηφοδελτίων διαιρείται με τον συνολικό αριθμό των εδρών των εκλεγόμενων μελών της κάθε επιτροπής, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη ο δήμαρχος και οι οριζόμενοι από αυτόν αντιδήμαρχοι και το πηλίκο της διαίρεσης παραλειπομένου του κλάσματος αποτελεί το εκλογικό μέτρο. Κάθε παράταξη καταλαμβάνει τόσες έδρες σε κάθε επιτροπή όσες φορές χωρεί το εκλογικό μέτρο στον αριθμό των εγκύρων ψηφοδελτίων που έλαβε. Μεμονωμένος σύμβουλος που έλαβε τον ίδιο ή μεγαλύτερο αριθμό ψήφων από το εκλογικό μέτρο καταλαμβάνει μία έδρα στην επιτροπή για την οποία ήταν υποψήφιος. Παράταξη στο ψηφοδέλτιο της οποίας περιλαμβάνονται υποψήφιοι λιγότεροι από τις έδρες των εκλεγόμενων

μελών της επιτροπής, καταλαμβάνει τόσες μόνο έδρες στην επιτροπή όσοι είναι και οι υποψήφιοί της. Οι έδρες που μένουν αδιάθετες κατανέμονται ανά μία μεταξύ όλων των παρατάξεων και των μεμονωμένων υποψηφίων είτε έλαβαν έδρα είτε όχι, ανάλογα με τα αχρησιμοποίητά υπόλοιπά τους. Σε περίπτωση ισοψηφίας ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου διενεργεί κλήρωση.

Μέλη της επιτροπής εκλέγονται, από κάθε παράταξη που κατέλαβε έδρα σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο οι υποψήφιοι που συγκέντρωσαν τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης. Σε περίπτωση ισοψηφίας, ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου διενεργεί κλήρωση. Οι λοιποί υποψήφιοι, ανά παράταξη, αποτελούν, κατά σειρά σταυρών προτίμησης, τα αναπληρωματικά μέλη της επιτροπής.

Τα αναπληρωματικά μέλη, με τη σειρά της εκλογής τους, καταλαμβάνουν τις θέσεις των εκλεγέντων με το ίδιο ψηφοδέλτιο τακτικών μελών που μένουν κενές κατά τη διάρκεια της διετίας. Σε περίπτωση που έχει εξαντληθεί ο αριθμός των αναπληρωματικών μελών ή σε περίπτωση που παραιτηθεί ή για οποιονδήποτε τρόπο εκλείψει μεμονωμένος σύμβουλος που έχει εκλεγεί μέλος επιτροπής, διενεργείται νέα εκλογή, για την κάλυψη των κενών εδρών της επιτροπής, με τη διαδικασία των προηγούμενων παραγράφων. Όταν τα μέλη που εκπροσωπούν τις λοιπές παρατάξεις, πλην αυτής του δημάρχου, παραιτηθούν κατά τη διάρκεια της διετίας και δεν υπάρχει αντικαταστάτης τους, τη θέση τους καταλαμβάνουν τα μέλη της παράταξης του δημάρχου.

Δεν επιτρέπεται να εκλεγεί μέλος της οικονομικής ή της επιτροπής ποιότητας ζωής ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου.

Τα πρακτικά της εκλογής των επιτροπών διαβιβάζονται μέσα σε προθεσμία πέντε (5) ημερών από τη διενέργεια της εκλογής στον Επόπτη Ο.Τ.Α., ο οποίος αυτεπαγγέλτως ή ύστερα από προσφυγή δημότη ενώπιον του, η οποία ασκείται εντός αποκλειστικής προθεσμίας πέντε (5) ημερών από τη διενέργεια της εκλογής, αποφαινεται, μέσα σε πέντε (5) ημέρες το αργότερο αφότου παρέλαβε τα πρακτικά, για τη νομιμότητα της εκλογής.

Οι επιτροπές στην πρώτη συνεδρίαση μετά την εκλογή τους εκλέγουν μεταξύ των μελών τους, με φανερή ψηφοφορία, τον αντιπρόεδρο. Δικαίωμα ψήφου στην περίπτωση αυτή έχει και ο πρόεδρος της επιτροπής.

Όταν τα μέλη της οικονομικής επιτροπής ή της επιτροπής ποιότητας ζωής παύουν για οποιονδήποτε λόγο να είναι μέλη των αντίστοιχων δημοτικών παρατάξεων, εκπίπτουν αυτοδικαίως από την οικονομική επιτροπή ή την επιτροπή ποιότητας ζωής και αντικαθίστανται, τηρουμένης της ίδιας διαδικασίας.

Λειτουργία της Οικονομικής Επιτροπής και της Επιτροπής Ποιότητας Ζωής

Οι επιτροπές έχουν απαρτία, εφόσον τα μέλη που είναι παρόντα είναι περισσότερα από αυτά που απουσιάζουν. Οι επιτροπές συνεδριάζουν δημόσια και αποφασίζουν με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων. Σε περίπτωση ισοψηφίας επικρατεί η ψήφος του προέδρου. Αν σε δύο συνεχείς συνεδριάσεις δεν επιτυγχάνεται απαρτία ή απόλυτη πλειοψηφία, αρμόδιο να λάβει απόφαση είναι το δημοτικό συμβούλιο.

Αν απουσιάζει ή κωλύεται ο πρόεδρος της επιτροπής, προεδρεύει ο αντιπρόεδρος και, σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος του αντιπρόεδρου, το μέλος της επιτροπής το οποίο έχει εκλεγεί με τις περισσότερες ψήφους. Αν απουσιάζουν ή κωλύονται τακτικά μέλη, καλούνται τα αναπληρωματικά με τη σειρά της εκλογής τους.

Ο πρόεδρος καταρτίζει την ημερήσια διάταξη. Στην ημερήσια διάταξη αναγράφονται υποχρεωτικά και όλα τα θέματα που προτείνει ο δήμαρχος. Η επιτροπή μπορεί να αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των μελών της ότι συγκεκριμένο θέμα το οποίο δεν έχει εγγραφεί στην ημερήσια διάταξη είναι κατεπείγον να το συζητά και να λαμβάνει απόφαση γι' αυτό με την ίδια πλειοψηφία, πριν από την έναρξη της συζήτησης των θεμάτων της ημερήσιας διάταξης.

Αν ένα μέλος της επιτροπής απουσιάζει αδικαιολόγητα από τρεις (3) τουλάχιστον συνεχείς συνεδριάσεις, το δημοτικό συμβούλιο με πράξη του το αντικαθιστά.

Ο πρόεδρος της επιτροπής καλεί τα μέλη της σε συνεδρίαση με γραπτή πρόσκληση, στην οποία αναφέρονται τα θέματα της ημερήσιας διάταξης, όποτε το ζητήσει ο δήμαρχος ή το ένα τρίτο (1/3) τουλάχιστον του συνολικού αριθμού των μελών της. Στην τελευταία περίπτωση, απαιτείται γραπτή αίτηση, στην οποία αναφέρονται τα θέματα που θα συζητηθούν. Στην ίδια περίπτωση δεν μπορεί να επανυποβληθεί αίτημα για το ίδιο θέμα, πριν παρέλθει δίμηνο, αφότου εκδόθηκε απορριπτική απόφαση της επιτροπής, εκτός εάν γίνεται επίκληση νεότερων στοιχείων. Αν κατά τον υπολογισμό του ενός τρίτου (1/3) προκύπτει δεκαδικός αριθμός, τότε ο αριθμός αυτός στρογγυλοποιείται στην αμέσως μεγαλύτερη μονάδα εφόσον πρόκειται για υποδιαίρεση μεγαλύτερη ή ίση του ημίσεως (0,5). Αν η επιτροπή δεν συγκληθεί το αργότερο έξι (6) ημέρες μετά την υποβολή της αίτησης, συνέρχεται ύστερα από πρόσκληση εκείνων που υπέβαλαν την αίτηση και αποφασίζει για τα θέματα, για τα οποία είχε ζητηθεί η σύγκλησή της.

Αδικαιολόγητη παράλειψη του προέδρου για δύο συνεχείς φορές να καλέσει την οικονομική ή την επιτροπή ποιότητας ζωής αποτελεί σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα.

Η πρόσκληση δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα του δήμου. Η πρόσκληση κοινοποιείται στα μέλη τρεις (3) τουλάχιστον πλήρεις ημέρες πριν από την ημέρα που ορίζεται για τη συνεδρίαση. Σε κατεπείγουσες περιπτώσεις, η πρόσκληση αυτή μπορεί να επιδοθεί ή να γνωστοποιηθεί την ημέρα της συνεδρίασης. Στην πρόσκληση πρέπει να αναφέρεται ο λόγος για τον οποίο η συνεδρίαση έχει κατεπείγοντα χαρακτήρα. Πριν από τη συζήτηση η επιτροπή αποφαινεται για το κατεπείγον των θεμάτων.

Οι συνεδριάσεις των επιτροπών είναι δημόσιες και γίνονται στο δημοτικό κατάστημα. Η επιτροπή με πλειοψηφία των τριών πέμπτων (3/5) των μελών της και με αιτιολογημένη απόφαση, η οποία απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση, μπορεί να συνεδριάζει κλεισμένων των θυρών. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η επιτροπή μπορεί με την πλειοψηφία του συνόλου των μελών της να αποφασίζει να συνεδριάζει κατά περίπτωση σε άλλο κατάλληλο οίκημα της έδρας, αν κρίνει ότι το δημοτικό κατάστημα είναι ακατάλληλο.

Στις συνεδριάσεις των επιτροπών, όταν συζητούνται θέματα που αφορούν κοινότητα ή κοινότητες του δήμου, προσκαλούνται υποχρεωτικά και οι πρόεδροι των συμβουλίων ή οι πρόεδροι των αντίστοιχων κοινοτήτων, οι οποίοι δικαιούνται να λαμβάνουν το λόγο.

Με απόφασή της, η οποία λαμβάνεται με απλή πλειοψηφία των παρόντων μελών της, η επιτροπή μπορεί να επιτρέπει να λάβουν το λόγο εκπρόσωποι φορέων ή πολίτες που παρευρίσκονται στη συνεδρίαση, εφόσον το ζητήσουν.

Αν κάποιο μέλος της επιτροπής αρνηθεί ψήφο ή δώσει λευκή ψήφο, λογίζεται ως παρόν κατά τη συνεδρίαση, μόνο για το σχηματισμό της απαρτίας. Τόσο η άρνηση ψήφου, όσο και η λευκή ψήφος δεν υπολογίζονται στην καταμέτρηση θετικών και αρνητικών ψήφων. Τα μέλη της επιτροπής που ήταν παρόντα κατά την έναρξη της συνεδρίασης και με την παρουσία τους υπήρξε απαρτία ακόμα και αν αποχωρήσουν λογίζονται ως παρόντα μέχρι το τέλος της συνεδρίασης, ως προς την ύπαρξη απαρτίας. Η απαρτία αυτή θεωρείται ότι συντρέχει για όλα τα θέματα που περιλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη της συνεδρίασης. Στην περίπτωση αυτή για τη λήψη απόφασης για κάθε συγκεκριμένο θέμα η απαιτούμενη πλειοψηφία δεν υπολογίζεται επί των πραγματικά παρόντων μελών κατά τη ψηφοφορία, αλλά βάσει του αριθμού των μελών που απαιτούνται για την απαρτία. Για τις συνεδριάσεις της οικονομικής και της επιτροπής ποιότητας ζωής τηρούνται πρακτικά.

Μέλος της επιτροπής δεν μπορεί να μετάρχει στη συζήτηση ενός θέματος εφόσον ο ίδιος ή συγγενής του έως το δεύτερο βαθμό εξ αίματος ή εξ αγχιστείας έχει υλικό ή ηθικό συμφέρον για τη λήψη απόφασης με συγκεκριμένο περιεχόμενο. Απόφαση που έχει ληφθεί κατά παράβαση της διάταξης αυτής είναι άκυρη. Στο μέλος που έλαβε μέρος στη συνεδρίαση, κατά παράβαση του προηγούμενου εδαφίου, επιβάλλεται η ποινή της αργίας.

Οι αποφάσεις των παραπάνω επιτροπών δημοσιεύονται σύμφωνα με τις διατάξεις για τη δημοσίευση των αποφάσεων του δημοτικού συμβουλίου και αναρτώνται στην ιστοσελίδα του δήμου με ευθύνη του προέδρου.

Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης

Στους δήμους με πληθυσμό μεγαλύτερο από πέντε χιλιάδες (5.000) κατοίκους συγκροτείται, με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, η οποία λαμβάνεται εντός δύο (2) μηνών από την εγκατάσταση των δημοτικών αρχών, δημοτική επιτροπή διαβούλευσης ως όργανο με συμβουλευτικές αρμοδιότητες. Η διάρκεια της θητείας της δημοτικής επιτροπής διαβούλευσης ακολουθεί τη θητεία των δημοτικών αρχών. Δημοτική επιτροπή διαβούλευσης μπορεί να συγκροτηθεί και σε μικρότερους δήμους, με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου. Η δημοτική επιτροπή διαβούλευσης αποτελείται από εκπροσώπους των φορέων της τοπικής κοινωνίας, όπως:

- α) των τοπικών εμπορικών και επαγγελματικών συλλόγων και οργανώσεων,
- β) των επιστημονικών συλλόγων και φορέων,
- γ) των τοπικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών,
- δ) των εργαζομένων στο δήμο και τα νομικά του πρόσωπα,
- ε) των ενώσεων και συλλόγων γονέων,
- στ) των αθλητικών και πολιτιστικών συλλόγων και φορέων,
- ζ) των εθελοντικών οργανώσεων και κινήσεων πολιτών,
- η) άλλων οργανώσεων και φορέων της κοινωνίας των πολιτών,
- θ) των τοπικών συμβουλίων νέων και
- ι) δημότες.

Ο συνολικός αριθμός των μελών της δημοτικής επιτροπής διαβούλευσης, πλην των εκπροσώπων των δημοτών και συμπεριλαμβανομένου του προέδρου, μπορεί να είναι από είκοσι πέντε (25) έως πενήντα (50) μέλη. Στη δημοτική επιτροπή διαβούλευσης συμμετέχουν και δημότες, σε αριθμό ίσο με το ένα τρίτο (1/3) του αριθμού των μελών εκπροσώπων φορέων των περιπτώσεων α' έως θ', οι οποίοι

ορίζονται μετά από κλήρωση, μεταξύ των εγγεγραμμένων σε ειδικό κατάλογο που τηρείται στο δήμο και στον οποίο μπορεί να εγγράφεται κάθε δημότης που είναι εγγεγραμμένος στους εκλογικούς καταλόγους του δήμου. Έναν τουλάχιστον μήνα πριν από τη συγκρότηση της επιτροπής, ο δήμαρχος δημοσιεύει υποχρεωτικά με ανάρτηση στην ιστοσελίδα του δήμου πρόσκληση προς τους δημότες για εγγραφή στον ειδικό κατάλογο του προηγούμενου εδαφίου. Οι οριζόμενοι από τον ειδικό κατάλογο αυτό, έχουν δικαίωμα ψήφου, δεν συνυπολογίζονται όμως για την απαρτία της επιτροπής.

Στη δημοτική επιτροπή διαβούλευσης προεδρεύει ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου. Στις συνεδριάσεις της επιτροπής καλούνται υποχρεωτικά και συμμετέχουν χωρίς δικαίωμα ψήφου ο δήμαρχος, οι αντιδήμαρχοι, οι πρόεδροι των νομικών προσώπων του δήμου, οι πρόεδροι των συμβουλίων των κοινοτήτων του δήμου, οι πρόεδροι των κοινοτήτων του δήμου έως τριακοσίων (300) κατοίκων, καθώς και εκπρόσωποι των τοπικών οργανώσεων των πολιτικών κομμάτων και οι επικεφαλής των δημοτικών παρατάξεων που εκπροσωπούνται στο δημοτικό συμβούλιο. Κατά περίπτωση, μπορεί να καλούνται και εκπρόσωποι αρμόδιων κρατικών αρχών.

Η δημοτική επιτροπή διαβούλευσης:

α) Γνωμοδοτεί στο δημοτικό συμβούλιο σχετικά με τα αναπτυξιακά προγράμματα και τα προγράμματα δράσης του δήμου, το επιχειρησιακό πρόγραμμα και το τεχνικό πρόγραμμα του δήμου.

β) Γνωμοδοτεί για θέματα γενικότερου τοπικού ενδιαφέροντος, που παραπέμπονται σε αυτή από το δημοτικό συμβούλιο ή τον δήμαρχο.

γ) Εξετάζει τα τοπικά προβλήματα και τις αναπτυξιακές δυνατότητες του δήμου και διατυπώνει γνώμη για την επίλυση των προβλημάτων και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων αυτών.

δ) Μπορεί να διατυπώνει παρατηρήσεις επί του περιεχομένου των κανονιστικού χαρακτήρα αποφάσεων.

Η διατύπωση γνώμης από τη δημοτική επιτροπή διαβούλευσης δεν αποκλείει την παράλληλη ηλεκτρονική διαβούλευση με τους πολίτες, μέσω διαδικτύου. Οι προτάσεις της ηλεκτρονικής διαβούλευσης συγκεντρώνονται και συστηματοποιούνται από τις αρμόδιες υπηρεσίες του δήμου και παρουσιάζονται από τον πρόεδρο της δημοτικής επιτροπής διαβούλευσης κατά την αντίστοιχη συνεδρίασή της.

ε) Μπορεί να εισηγείται στο δημοτικό συμβούλιο τη διεξαγωγή δημοτικού δημοψηφίσματος.

στ) Διατυπώνει απλή γνώμη επί του προσχεδίου του προϋπολογισμού.

Η δημοτική επιτροπή διαβούλευσης συνεδριάζει δημόσια, μετά από πρόσκληση του προέδρου της, υποχρεωτικά μια φορά το χρόνο, πριν από τη σύνταξη των προσχεδίων του προϋπολογισμού και του ετήσιου προγράμματος δράσης και τουλάχιστον μία φορά κάθε τρεις (3) μήνες για άλλα θέματα που εισάγονται προς συζήτηση είτε από τον ίδιο τον πρόεδρο είτε από τους φορείς που συμμετέχουν στην επιτροπή σύμφωνα με τις περιπτώσεις α' έως θ' κατά τα ανωτέρω, είτε από το πενήντα τοις εκατό (50%) συν έναν από τους δημότες που συμμετέχουν στην επιτροπή. Η πρόσκληση κοινοποιείται στα μέλη με κάθε πρόσφορο μέσο επτά (7) εργάσιμες ημέρες πριν τη συνεδρίαση και περιλαμβάνει την ημερήσια διάταξη, τον τόπο, την ημερομηνία και την ώρα της συνεδρίασης και συνοδεύεται από εισήγηση

επί των υπό συζήτηση θεμάτων. Σε περίπτωση έλλειψης απαρτίας, η συνεδρίαση επαναλαμβάνεται την αμέσως επόμενη εργάσιμη ημέρα, οπότε θεωρείται σε κάθε περίπτωση ότι υφίσταται απαρτία. Η γραμματειακή υποστήριξη της δημοτικής επιτροπής διαβούλευσης γίνεται από τις υπηρεσίες του δήμου και τηρούνται πρακτικά. Η δημοτική επιτροπή διαβούλευσης διατυπώνει τη γνώμη της μετά από σχετική συζήτηση. Στην εισήγησή της αναγράφονται όλες οι γνώμες που διατυπώνονται.

Η πρόσκληση και η ημερήσια διάταξη κάθε συνεδρίασης της δημοτικής επιτροπής διαβούλευσης αναρτώνται στην ιστοσελίδα του δήμου και, με μέριμνα του προέδρου του δημοτικού συμβουλίου, δημοσιοποιούνται με κάθε πρόσφορο τρόπο, ιδίως στα τοπικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Οι συνεδριάσεις της επιτροπής είναι δημόσιες και η επιτροπή μπορεί με απλή πλειοψηφία των παρόντων μελών της να επιτρέψει να λάβουν το λόγο και πολίτες, πλέον των οριζόμενων, ως μελών της, που παρευρίσκονται στη συνεδρίαση.

Οι αποφάσεις της επιτροπής διαβούλευσης αναρτώνται υποχρεωτικά στην ιστοσελίδα του δήμου και εισάγονται υποχρεωτικά προς συζήτηση στο δημοτικό συμβούλιο εντός ενός (1) μήνα από τη λήψη τους.

Το δημοτικό συμβούλιο, εντός τριών (3) μηνών από την εγκατάσταση των δημοτικών αρχών ψηφίζει ή επικαιροποιεί τυχόν υφιστάμενο κανονισμό διαβούλευσης, ο οποίος ρυθμίζει όλα τα θέματα τα σχετικά με τις διαδικασίες διαβούλευσης, τη συμμετοχή φορέων και πολιτών σε αυτή, καθώς και την παρουσίαση των πορισμάτων της διαβούλευσης στο αρμόδιο όργανο του δήμου.

Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων

Σε κάθε δήμο συγκροτείται και λειτουργεί με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων, ως συμβουλευτικό όργανο του δήμου για την ενίσχυση της ένταξης των μεταναστών και των προσφύγων στην τοπική κοινωνία. Τα Συμβούλια Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων αποτελούνται από έντεκα (11) μέλη, τα οποία ορίζονται από το οικείο δημοτικό συμβούλιο. Ως μέλη ορίζονται έξι (6) δημοτικοί σύμβουλοι και πέντε (5) εκπρόσωποι αναγνωρισμένων φορέων συλλογικής εκπροσώπησης μεταναστών και προσφύγων.

Αν υπάρχουν αναγνωρισμένοι φορείς συλλογικής εκπροσώπησης μεταναστών ή/και προσφύγων, που, σύμφωνα με το καταστατικό τους, δραστηριοποιούνται στο επίπεδο του οικείου δήμου, το δημοτικό συμβούλιο καλεί πέντε (5) από τους φορείς αυτούς να ορίσουν από έναν (1) εκπρόσωπο. Σε περίπτωση που ελλείπουν οι αντίστοιχοι φορείς στο επίπεδο του δήμου ή αυτοί είναι λιγότεροι από πέντε, το δημοτικό συμβούλιο καλεί επιπλέον και έναν από τους αναγνωρισμένους φορείς συλλογικής εκπροσώπησης μεταναστών ή/και προσφύγων, που δραστηριοποιούνται, σύμφωνα με το καταστατικό τους, στην οικεία περιφέρεια, να ορίσει έναν (1) εκπρόσωπό του. Σε περίπτωση που ελλείπουν τέτοιοι φορείς στην οικεία περιφέρεια ή αν και μετά τον ορισμό του εκπροσώπου τους, δεν συμπληρώνεται ο συνολικός αριθμός των πέντε (5) εκπροσώπων φορέων, το δημοτικό συμβούλιο καλεί επιπλέον την αντιπροσωπευτικότερη δευτεροβάθμια ή ομοσπονδιακού χαρακτήρα οργάνωση συλλογικής εκπροσώπησης μεταναστών ή/και προσφύγων, που δραστηριοποιείται, κατά το καταστατικό της, σε εθνικό επίπεδο, να ορίσει τους υπολειπόμενους εκπροσώπους, μέχρι τη συμπλήρωση του συνολικού αριθμού των πέντε (5) εκπροσώπων. Με την ίδια διαδικασία γίνεται η τυχόν

αντικατάσταση ή η αναπλήρωση των μελών του Συμβουλίου Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων, οι οποίοι προέρχονται από τους αναγνωρισμένους φορείς συλλογικής εκπροσώπησης μεταναστών και προσφύγων.

Με την ίδια απόφαση του δημοτικού συμβουλίου ορίζεται πρόεδρος στο Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων ένας εκ των δημοτικών συμβούλων μελών του. Στα παραπάνω συμβούλια ορίζονται κατά προτεραιότητα ως μέλη αλλοδαποί δημοτικοί σύμβουλοι που έχουν τυχόν εκλεγεί. Η συμμετοχή στα ανωτέρω συμβούλια είναι τιμητική και άμισθη.

Αρμοδιότητες των Συμβουλίων Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων είναι:

- α) η καταγραφή και η διερεύνηση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, που κατοικούν μόνιμα στην περιφέρεια του οικείου δήμου, ως προς την ένταξή τους στην τοπική κοινωνία, την επαφή τους με δημόσιες αρχές ή τη δημοτική αρχή, β) η υποβολή εισηγήσεων προς το δημοτικό συμβούλιο για την ανάπτυξη τοπικών δράσεων προώθησης της ομαλής κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και προσφύγων και, εν γένει, την επίλυση των προβλημάτων που αυτοί αντιμετωπίζουν, ιδίως μέσω της οργάνωσης συμβουλευτικών υπηρεσιών από τις δημοτικές υπηρεσίες και γ) η διοργάνωση, σε συνεργασία με τον οικείο δήμο, εκδηλώσεων ευαισθητοποίησης και ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής του τοπικού πληθυσμού.

Εντός του μηνός Δεκεμβρίου κάθε έτους, το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων υποβάλλει προς το δημοτικό συμβούλιο Ετήσια Έκθεση, στην οποία καταγράφονται αναλυτικά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες και οι πρόσφυγες που διαμένουν στο δήμο, τόσο ως προς το βαθμό ένταξής τους στην τοπική κοινωνία όσο και ως προς τη σχέση τους και το βαθμό εξυπηρέτησής τους από τις τοπικές δημοτικές αλλά και δημόσιες αρχές και διατυπώνονται συγκεκριμένες προτάσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών και για τη διευκόλυνση, εν γένει, της ένταξης των μεταναστών και των προσφύγων στην τοπική κοινωνία. Ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου εισάγει υποχρεωτικά την Έκθεση του προηγούμενου εδαφίου προς συζήτηση, στην πρώτη συνεδρίαση του δημοτικού συμβουλίου μετά την υποβολή της.

Στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων καλείται υποχρεωτικά ο δήμαρχος ή ο αρμόδιος αντιδήμαρχος, ενώ είναι δυνατόν να καλούνται οι εκπρόσωποι των κατά περίπτωση αρμόδιων κρατικών φορέων, καθώς και εκπρόσωποι οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται σε θέματα υποστήριξης και ένταξης μεταναστών και προσφύγων.

Διοίκηση Κοινοτήτων

Πρόεδρος συμβουλίου κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων

Πρόεδρος του συμβουλίου της κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων εκλέγεται, από το σύνολο των μελών του οικείου συμβουλίου και για το σύνολο της δημοτικής περιόδου, ο επικεφαλής ενός από τους δύο πρώτους κατά σειρά εκλογής συνδυασμούς, με τη διαδικασία της επόμενης παραγράφου.

Την πρώτη Κυριακή του Ιανουαρίου του έτους έναρξης της δημοτικής περιόδου το συμβούλιο της κοινότητας συνέρχεται σε ειδική συνεδρίαση, για να εκλέξει τον πρόεδρό του, ύστερα από πρόσκληση του συμβούλου του συνδυασμού που πλειοψήφησε στην κοινότητα, ο οποίος έχει εκλεγεί με τις περισσότερες ψήφους και, σε περίπτωση ισοψηφίας, εκείνου που είναι γραμμένος πρώτος κατά σειρά στην απόφαση του δικαστηρίου. Στη συνεδρίαση αυτή προεδρεύει ο σύμβουλος που συγκάλεσε το συμβούλιο, ο οποίος αναθέτει τα καθήκοντα του ειδικού γραμματέα του συμβουλίου σε ένα από τα μέλη του συμβουλίου ή σε έναν από τους υπαλλήλους του δήμου.

Κατά τη συνεδρίαση τίθενται σε μυστική ψηφοφορία οι υποψηφιότητες, για το αξίωμα του προέδρου του συμβουλίου, των επικεφαλής των δύο πρώτων, κατά σειρά εκλογής, συνδυασμών. Κάθε μέλος του συμβουλίου έχει δικαίωμα να επιλέξει έναν μόνο υποψήφιο. Πρόεδρος εκλέγεται εκείνος που θα συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών του συμβουλίου.

Όταν ο πρόεδρος απουσιάζει ή κωλύεται, τα καθήκοντά του ασκεί μέλος του συμβουλίου της κοινότητας, που ορίζεται από αυτόν, ως αναπληρωτής του.

Τα μέλη του συμβουλίου της κοινότητας μπορούν, με γραπτή δήλωσή τους προς τον δήμαρχο, να ανεξαρτητοποιηθούν από το συνδυασμό με τον οποίο έχουν εκλεγεί. Σε περίπτωση ανεξαρτητοποίησης του προέδρου, αυτός εκπίπτει από το αξίωμά του και εφαρμόζεται η διαδικασία της επόμενης παραγράφου.

Αν η θέση του προέδρου του συμβουλίου της κοινότητας κενωθεί λόγω θανάτου ή παραίτησης ή έκπτωσης από το αξίωμα ή εξαιτίας οποιουδήποτε άλλου λόγου, επαναλαμβάνεται η διαδικασία εκλογής μεταξύ δύο υποψηφίων που θα υποδειχθούν, αντίστοιχα, από τους δύο πρώτους, κατά σειρά εκλογής, συνδυασμούς.

Στον πρόεδρο συμβουλίου κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων χορηγούνται από το δήμο έξοδα κίνησης που ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, μετά από γνώμη της Κεντρικής Ένωσης Δήμων.

Πρόεδρος κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων

Πρόεδρος κοινότητας με μόνιμο πληθυσμό έως και τριακοσίων (300) κατοίκων είναι ο επιτυχών υποψήφιος, κατά το ισχύον εκλογικό σύστημα

Στον πρόεδρο της κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων χορηγούνται από το δήμο έξοδα κίνησης, που ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, μετά από γνώμη της Κεντρικής Ένωσης Δήμων.

Αρμοδιότητες προέδρου συμβουλίου κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων
Ο πρόεδρος του συμβουλίου κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων, πέρα από τις αρμοδιότητες εκείνες που προβλέπονται από άλλες διατάξεις, ασκεί και τις εξής αρμοδιότητες:

α) Εκπροσωπεί το συμβούλιο της κοινότητας.

β) Ασκεί κάθε αρμοδιότητα που του ανατίθεται από τον δήμαρχο. Μεταφέρει και παρουσιάζει στον δήμαρχο και στα άλλα αρμόδια όργανα του δήμου τα προβλήματα της κοινότητας, συνεργάζεται με τον δήμαρχο, τους αντιδημάρχους και τις αρμόδιες δημοτικές υπηρεσίες, προκειμένου να προετοιμάσει κάθε θέμα που θα συζητηθεί στο συμβούλιο της κοινότητας, παρακολουθεί την προώθηση από το δήμο των θεμάτων που αναφέρονται στις αποφάσεις του συμβουλίου που έχουν σταλεί σε αυτόν. Συμμετέχει στις συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου, στις οποίες καλείται υποχρεωτικά με δικαίωμα ψήφου, όταν στην ημερήσια διάταξη περιλαμβάνεται θέμα που αφορά ειδικά την αντίστοιχη κοινότητα.

γ) Εισηγείται στο συμβούλιο θέματα της αρμοδιότητας του και εκτελεί τις αποφάσεις του συμβουλίου.

δ) Ενεργεί πληρωμές από την πάγια προκαταβολή, που συνιστάται κατά τις σχετικές διατάξεις.

ε) Συμμετέχει στη διοίκηση κληροδοτήματος, με έδρα την κοινότητα στην οποία ασκεί τα καθήκοντά του, στις περιπτώσεις που προβλέπεται, σύμφωνα με το ν. 2539/1997 (Α' 244) ή την πράξη σύστασής του, η συμμετοχή προέδρου τοπικού συμβουλίου ή δημάρχου δήμου, ο οποίος καταργείται σύμφωνα με το νόμο.

Αρμοδιότητες προέδρου κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων

Ο πρόεδρος της κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων ασκεί κάθε αρμοδιότητα που του ανατίθεται από τον δήμαρχο και συμμετέχει στις συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου, στις οποίες καλείται υποχρεωτικά με δικαίωμα ψήφου, όταν στην ημερήσια διάταξη περιλαμβάνεται θέμα που αφορά ειδικά την αντίστοιχη κοινότητα.

Επί πλέον ο πρόεδρος κοινότητας έως τριακοσίων (300) κατοίκων, ασκεί τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α) εκφράζει γνώμη και διατυπώνει προτάσεις προς το δημοτικό συμβούλιο, για την εκτέλεση νέων έργων εντός της κοινότητας, καθώς και για τη συντήρηση και τη λειτουργία των έργων που έχουν εκτελεστεί,

β) αποφασίζει για την κατανομή του αναλογούντος στην κοινότητα ποσοστού των κεντρικών αυτοτελών πόρων που προορίζονται για επενδυτικές ανάγκες του δήμου,

γ) μεριμνά για την καλή κατάσταση του δικτύου εσωτερικής και αγροτικής οδοποιίας της κοινότητας, εποπτεύοντας τις εργασίες συντήρησης και υποβάλλοντας προς την τεχνική υπηρεσία δια του αρμόδιου αντιδημάρχου, σχετικό υπόμνημα όπου αναγράφεται το είδος των εργασιών, ο τόπος και ο χρόνος που έγιναν αυτές,

δ) μεριμνά για την καθαριότητα των κοινόχρηστων χώρων και συνεργάζεται με την αρμόδια υπηρεσία του δήμου για την καλή τήρηση αυτής,

ε) λαμβάνει μέτρα για την άμεση αποκατάσταση των ζημιών επείγοντος χαρακτήρα στα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης και σε εξαιρετικές περιπτώσεις αναθέτει την εκτέλεση των εργασιών αποκατάστασης ζημιών μικρής κλίμακας εάν από την καθυστέρηση αποκατάστασης δημιουργείται άμεσος κίνδυνος για την

επαρκή υδροδότηση της κοινότητας, ενημερώνοντας εγγράφως για το λόγο αυτόν τον αρμόδιο αντιδήμαρχο ή τον πρόεδρο της ΔΕΥΑ,

στ) μεριμνά για την αποκατάσταση ζημιών και την καλή λειτουργία του δικτύου δημοτικού φωτισμού και συνεργάζεται γι' αυτό με την αρμόδια υπηρεσία του δήμου,

ζ) μεριμνά για την καλή κατάσταση και την ασφάλεια των εγκαταστάσεων των παιδικών χαρών και συνεργάζεται με τον υπεύθυνο λειτουργίας των παιδικών χαρών του δήμου,

η) μεριμνά για την εύρυθμη λειτουργία, τη συντήρηση και την ευταξία του κοιμητηρίου της κοινότητας, προεγκρίνει την κατασκευή οικογενειακών τάφων και λοιπών ταφικών μνημείων και εκδίδει τις άδειες για την παράταση ταφής και την ανακομιδή οστών,

θ) καταγράφει τα μέσα και το ανθρώπινο δυναμικό που μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών και είναι υπεύθυνος της ομάδας πυρασφάλειας της κοινότητας. Για την κατάρτιση του σχεδίου πρόληψης πυρκαγιών και άλλων φυσικών καταστροφών συνεργάζεται με τα αρμόδια όργανα του δήμου ενώ κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων αντιμετώπισης πυρκαγιών ή φυσικών καταστροφών τίθεται στη διάθεση των αρμοδίων αρχών,

ι) είναι υπεύθυνος για την προστασία της δημοτικής περιουσίας στα όρια της κοινότητας και έχει καθήκον να αναφέρει αμελλητί στον δήμαρχο ή στον αρμόδιο αντιδήμαρχο ζημίες ή προσβολές των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων του δήμου,

ια) ενεργεί πληρωμές από την πάγια προκαταβολή, που συνιστάται κατά τις σχετικές διατάξεις,

ιβ) συμμετέχει στη διοίκηση κληροδοτήματος, με έδρα την κοινότητα στην οποία ασκεί τα καθήκοντά του, στις περιπτώσεις που προβλέπεται, σύμφωνα με το ν. 2539/1997 ή την πράξη σύστασής του, η συμμετοχή προέδρου τοπικού συμβουλίου ή δημάρχου δήμου, ο οποίος καταργείται, σύμφωνα με το νόμο.

ιγ) στις περιπτώσεις όπου ο δήμος είναι ο αρμόδιος φορέας λειτουργίας, σύμφωνα με την παρ. 17 του άρθρου 2 και την παρ. 1 του άρθρου 26 του ν. 4497/2017 (Α' 171), ο πρόεδρος κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων προτείνει, ως προς την κοινότητα, τους χώρους λειτουργίας των λαϊκών αγορών, τις θέσεις όπου επιτρέπεται η άσκηση υπαίθριου στάσιμου εμπορίου, η λειτουργία εμποροπανηγύρεων, χριστουγεννιάτικων αγορών και γενικά οι υπαίθριες εμπορικές δραστηριότητες, καθώς και τους χώρους στάθμευσης οχημάτων,

ιδ) προωθεί τον εθελοντισμό και συνεργάζεται με ομάδες εθελοντών για την εξυπηρέτηση των αναγκών της κοινότητας.

Ο πρόεδρος της κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων διατυπώνει επίσης γνώμη στο δημοτικό συμβούλιο για:

α) τις υπηρεσιακές μονάδες του δήμου, για τις οποίες συντρέχουν δυνατότητες λειτουργίας τους στην κοινότητα, με κριτήριο ότι θα συμβάλουν στην καλύτερη εξυπηρέτηση των δημοτών και στην ανάπτυξη της περιοχής,

β) την αξιοποίηση των ακινήτων του δήμου, που βρίσκονται στην κοινότητα, την κάθε μορφής εκμίσθωση ή παραχώρηση εκτάσεων εντός των ορίων αυτής, καθώς και την εκποίηση, εκμίσθωση, δωρεάν παραχώρηση χρήσης, ανταλλαγή και δωρεά, περιουσιακών εν γένει στοιχείων του δήμου που βρίσκονται στα όρια της κοινότητας,

γ) την πολεοδομική ανάπτυξη και ανάπλαση της περιοχής,

δ) τη συντήρηση των δημοτικών και αγροτικών οδών, τη συντήρηση, καθαριότητα και λειτουργία των πλατειών, δημοτικών αλσών, κήπων, υπαίθριων χώρων αναψυχής και γενικά όλων των κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων της περιοχής της κοινότητας,

ε) την κυκλοφορία και τη συγκοινωνία της περιοχής της κοινότητας,

στ) την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, την αναβάθμιση της αισθητικής περιοχών, καθώς και για την καθαριότητα αυτών,

ζ) την προστασία της δημόσιας υγείας και την προστασία των κατοίκων από την ηχορρύπανση,

η) την περισυλλογή και εν γένει τη μέριμνα για τα αδέσποτα ζώα,

θ) τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και γενικότερα την ανάπτυξη της περιοχής της κοινότητας σε πολιτιστικά, πνευματικά και κοινωνικά θέματα,

ι) τη μέριμνα για την υγεία, την πρόνοια και την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και γενικά τη φροντίδα, ώστε η λειτουργία και ανάπτυξη της περιοχής της κοινότητας, να αποβλέπει στην καλύτερη εξυπηρέτηση των κατοίκων της,

ια) την εύρυθμη λειτουργία των δημοτικών ιδρυμάτων, δημοτικών νομικών προσώπων, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, δημοτικών επιχειρήσεων και γενικότερα των παρεχόμενων υπηρεσιών στην περιφέρεια της κοινότητας,

ιβ) την τροποποίηση των ορίων της κοινότητας,

ιγ) την εξέταση γενικών ή ειδικών προβλημάτων που αφορούν τους κατοίκους και την περιφέρεια της κοινότητας, ιδίως αστέγων και ευπαθών ομάδων του πληθυσμού της περιοχής της,

ιδ) την αξιοποίηση των τοπικών πόρων της περιοχής της κοινότητας.

Με αιτιολογημένη απόφασή του, ο πρόεδρος της κοινότητας έως και τριακοσίων (300) κατοίκων εισηγείται στο δημοτικό συμβούλιο, σχετικά με τη λήψη απόφασης, για τη χορήγηση χρηματικών βοηθημάτων και ειδών διαβίωσης ή περίθαλψης σε οικονομικά αδύνατους κατοίκους και πολύτεκνους, καθώς και τη μείωση δημοτικών φόρων ή τελών ή απαλλαγή από αυτούς για τα προβλεπόμενα από τις ισχύουσες διατάξεις πρόσωπα, καθώς και τα πρόσωπα που χρήζουν «βοήθειας στο σπίτι» και «διοικητικής βοήθειας».

Αρμοδιότητες συμβουλίου κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων

Το συμβούλιο κοινότητας άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων ασκεί τις ακόλουθες αρμοδιότητες, εντός των ορίων της κοινότητας:

α) εκφράζει γνώμη και διατυπώνει προτάσεις προς το δημοτικό συμβούλιο, για την εκτέλεση νέων έργων εντός της κοινότητας, καθώς και για τη συντήρηση και τη λειτουργία των έργων που έχουν εκτελεστεί,

β) αποφασίζει ποια έργα και δράσεις θα εκτελεστούν στην κοινότητα, από το ποσοστό των Κεντρικών Αυτοτελών Πόρων που προορίζονται για επενδυτικές ανάγκες του δήμου, που της αναλογούν,

γ) μεριμνά για την καλή κατάσταση του δικτύου εσωτερικής και αγροτικής οδοποιίας της κοινότητας, εποπτεύοντας τις εργασίες συντήρησης και υποβάλλοντας προς την τεχνική υπηρεσία, διά του αρμόδιου αντιδημάρχου, σχετικό υπόμνημα όπου αναγράφεται το είδος των εργασιών, ο τόπος και ο χρόνος που έγιναν αυτές,

δ) μεριμνά για την καθαριότητα των κοινόχρηστων χώρων και συνεργάζεται με την αρμόδια υπηρεσία του δήμου για την καλή τήρηση αυτής,

ε) λαμβάνει μέτρα για την άμεση αποκατάσταση των ζημιών επείγοντος χαρακτήρα στα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης και σε εξαιρετικές περιπτώσεις αναθέτει την εκτέλεση των εργασιών αποκατάστασης ζημιών μικρής κλίμακας εάν από την καθυστέρηση αποκατάστασης δημιουργείται άμεσος κίνδυνος για την επαρκή υδροδότηση της κοινότητας, ενημερώνοντας εγγράφως για το λόγο αυτόν τον αρμόδιο αντιδήμαρχο ή τον πρόεδρο της ΔΕΥΑ,

στ) μεριμνά για την αποκατάσταση ζημιών και την καλή λειτουργία του δικτύου δημοτικού φωτισμού και συνεργάζεται γι' αυτό με την αρμόδια υπηρεσία του δήμου,

ζ) μεριμνά για την καλή κατάσταση και την ασφάλεια των εγκαταστάσεων των παιδικών χαρών και συνεργάζεται με τον υπεύθυνο λειτουργίας των παιδικών χαρών του δήμου,

η) μεριμνά για την εύρυθμη λειτουργία, τη συντήρηση και την ευταξία του κοιμητηρίου της κοινότητας, προεγκρίνει την κατασκευή οικογενειακών τάφων και λοιπών ταφικών μνημείων και εκδίδει τις άδειες για την παράταση ταφής και την ανακομιδή οστών,

θ) καταγράφει τα μέσα και το ανθρώπινο δυναμικό που μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών και έχει την ευθύνη της ομάδας πυρασφάλειας της κοινότητας. Για την κατάρτιση του σχεδίου πρόληψης πυρκαγιών και άλλων φυσικών καταστροφών συνεργάζεται με τα αρμόδια όργανα του δήμου, ενώ, κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων αντιμετώπισης πυρκαγιών ή φυσικών καταστροφών τίθεται στη διάθεση των αρμοδίων αρχών,

ι) είναι υπεύθυνο για την προστασία της δημοτικής περιουσίας στα όρια της κοινότητας και έχει καθήκον να αναφέρει αμελλητί στον δήμαρχο ή στον αρμόδιο αντιδήμαρχο ζημίες ή προσβολές των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων του δήμου,

ια) μέλη του συμβουλίου της κοινότητας συμμετέχουν στη διοίκηση κληροδοτήματος με έδρα την κοινότητα που ασκούν τα καθήκοντά τους, στις περιπτώσεις που προβλέπεται, σύμφωνα με το ν. 2539/1997 ή την πράξη σύστασής του, η συμμετοχή μελών τοπικού συμβουλίου ή μελών του δημοτικού συμβουλίου δήμου ο οποίος καταργείται με το νόμο,

ιβ) στις περιπτώσεις όπου ο δήμος είναι ο αρμόδιος φορέας λειτουργίας, σύμφωνα με την παρ. 17 του άρθρου 2 και την παρ. 1 του άρθρου 26 του ν. 4497/2017 (Α' 171), προτείνει, ως προς την κοινότητα, τους χώρους λειτουργίας των λαϊκών αγορών, τις θέσεις όπου επιτρέπεται η άσκηση υπαίθριου στάσιμου εμπορίου, η λειτουργία εμποροπανηγύρεων, χριστουγεννιάτικων αγορών και γενικά οι υπαίθριες εμπορικές δραστηριότητες, καθώς και τους χώρους στάθμευσης οχημάτων. Οι αποφάσεις του συμβουλίου της κοινότητας για τις περιπτώσεις αυτές, λαμβάνονται με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών του και αποστέλλονται στην επιτροπή ποιότητας ζωής, προκειμένου να διαμορφώσει την εισήγησή της προς το δημοτικό συμβούλιο για την έκδοση των προβλεπόμενων σχετικών τοπικών κανονιστικών αποφάσεων.

ιγ) προωθεί τον εθελοντισμό και συνεργάζεται με ομάδες εθελοντών για την εξυπηρέτηση των αναγκών της κοινότητας.

Το συμβούλιο της κοινότητας διατυπώνει, επίσης, γνώμη και προτάσεις, είτε με δική του πρωτοβουλία είτε κατόπιν παραπομπής από τα αρμόδια όργανα του δήμου, σχετικά με τα ακόλουθα θέματα:

α) τις υπηρεσιακές μονάδες του δήμου, για τις οποίες συντρέχουν δυνατότητες λειτουργίας τους στην κοινότητα, με κριτήριο ότι θα συμβάλουν στην καλύτερη εξυπηρέτηση των δημοτών και στην ανάπτυξη της περιοχής,

β) την αξιοποίηση των ακινήτων του δήμου, που βρίσκονται στην κοινότητα, την κάθε μορφής εκμίσθωση ή παραχώρηση εκτάσεων εντός των ορίων αυτής, καθώς και την εκποίηση, εκμίσθωση, δωρεάν παραχώρηση χρήσης, ανταλλαγή και δωρεά, περιουσιακών εν γένει στοιχείων του δήμου που βρίσκονται στα όρια της κοινότητας.

γ) την πολεοδομική ανάπτυξη και ανάπλαση της περιοχής,

δ) τη συντήρηση των δημοτικών και αγροτικών οδών, τη συντήρηση, καθαριότητα και λειτουργία των πλατειών, δημοτικών αλσών, κήπων, υπαίθριων χώρων αναψυχής και γενικά όλων των κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων της περιοχής της κοινότητας,

ε) την κυκλοφορία και τη συγκοινωνία της περιοχής της κοινότητας,

στ) την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, την αναβάθμιση της αισθητικής περιοχών, καθώς και για την καθαριότητα αυτών,

ζ) την προστασία της δημόσιας υγείας και την προστασία των κατοίκων από την ηχορρύπανση,

η) την περισυλλογή και εν γένει τη μέριμνα για τα αδέσποτα ζώα,

θ) τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και γενικότερα την ανάπτυξη της περιοχής της κοινότητας σε πολιτιστικά, πνευματικά και κοινωνικά θέματα,

ι) τη μέριμνα για την υγεία, την πρόνοια και την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και γενικά τη φροντίδα ώστε η λειτουργία και ανάπτυξη της περιοχής της κοινότητας, να αποβλέπει στην καλύτερη εξυπηρέτηση των κατοίκων της,

ια) την εύρυθμη λειτουργία των δημοτικών ιδρυμάτων, δημοτικών νομικών προσώπων, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, δημοτικών επιχειρήσεων και γενικότερα των παρεχόμενων υπηρεσιών στην περιφέρεια της κοινότητας,

ιβ) την τροποποίηση των ορίων της κοινότητας,

ιγ) την εξέταση γενικών ή ειδικών προβλημάτων που αφορούν τους κατοίκους και την περιφέρεια της κοινότητας, ιδίως αστέγων και ευπαθών ομάδων του πληθυσμού της περιοχής της,

ιδ) την αξιοποίηση των τοπικών πόρων της περιοχής της κοινότητας.

Τα συμβούλια των κοινοτήτων άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων ασκούν και τις αρμοδιότητες του προέδρου των κοινοτήτων έως και τριακοσίων (300) κατοίκων.

Δημοσίευση εκτελεστότητας αποφάσεων οργάνων διοίκησης κοινοτήτων

Οι αποφάσεις των προέδρων των κοινοτήτων με πληθυσμό έως τριακοσίων (300) κατοίκων και οι αποφάσεις των συμβουλίων των κοινοτήτων με πληθυσμό μεγαλύτερο των τριακοσίων (300) κατοίκων δημοσιεύονται, σύμφωνα με τις διατάξεις για τη δημοσίευση των αποφάσεων του δημοτικού συμβουλίου.

Οι αποφάσεις των οργάνων διοίκησης των κοινοτήτων, εκτός από τις γνωμοδοτικές, είναι εκτελεστές από τη δημοσίευσή τους.

Οι εκτελεστές αποφάσεις των οργάνων διοίκησης των κοινοτήτων προσβάλλονται με ειδική διοικητική προσφυγή, ενώπιον του Επόπτη Ο.Τ.Α..

Γενικές διατάξεις για τη λειτουργία των κοινοτήτων

Ο δήμαρχος, με απόφασή του, που δημοσιεύεται σε μία (1) τουλάχιστον ημερήσια ή εβδομαδιαία εφημερίδα και αναρτάται στην ιστοσελίδα του δήμου, μπορεί να μεταβιβάζει αρμοδιότητές του στους προέδρους ή τα συμβούλια κοινοτήτων.

Το δημοτικό συμβούλιο με απόφαση, που λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών του, μπορεί να μεταβιβάζει συγκεκριμένες αρμοδιότητές του στους προέδρους ή στα συμβούλια των κοινοτήτων. Η απόφαση αυτή δημοσιεύεται σε μία (1) τουλάχιστον ημερήσια ή εβδομαδιαία εφημερίδα, και αναρτάται στην ιστοσελίδα του δήμου. Οι αρμοδιότητες αυτές ασκούνται μέσα στα όρια της οικείας κοινότητας.

Δεν επιτρέπεται η μεταβίβαση των ακόλουθων αρμοδιοτήτων:

- α) η έκδοση κανονιστικών πράξεων,
- β) η επιβολή φόρων, τελών και δικαιωμάτων,
- γ) η σύναψη δανείων,
- δ) η σύσταση και λειτουργία δημοτικών ιδρυμάτων και λοιπών δημοτικών νομικών προσώπων, καθώς και η εκλογή των μελών των συλλογικών οργάνων που τα διοικούν και
- ε) οι αποφάσεις που κατά ειδικές διατάξεις λαμβάνονται με ειδική πλειοψηφία των μελών του δημοτικού συμβουλίου.

Η απόφαση αυτή αναρτάται στην ιστοσελίδα του δήμου και δημοσιεύεται σε μία (1) τουλάχιστον εφημερίδα του νομού.

Αν για οποιονδήποτε λόγο ο πρόεδρος ή το συμβούλιο της κοινότητας δεν ασκεί τις αρμοδιότητές του, τις ασκεί ο δήμος με τα αρμόδια όργανά του. Σχετική διαπιστωτική πράξη εκδίδει το δημοτικό συμβούλιο, μετά από σχετική εισήγηση του δημάρχου ή του τυχόν κατά τόπο αρμόδιου ορισμένου αντιδημάρχου.

Με απόφαση του δημάρχου, μετά από εισήγηση της εκτελεστικής επιτροπής, ορίζονται υπάλληλοι του δήμου για τη γραμματειακή εξυπηρέτηση των οργάνων των κοινοτήτων, για τη στελέχωση των υπηρεσιών του δήμου που εδρεύουν σε κοινότητες, καθώς και για την παροχή «διοικητικής βοήθειας» των κατοίκων και διατίθενται κατάλληλοι χώροι και εξοπλισμός για τις ανάγκες των κοινοτήτων.».

Συνέλευση κατοίκων κοινότητας

Με ευθύνη του προέδρου ή του συμβουλίου κοινότητας, σε συνεργασία με τον τυχόν ορισμένο κατά τόπο αρμόδιο αντιδήμαρχο, καλούνται οι κάτοικοι και οι φορείς της κοινότητας, τουλάχιστον μια φορά κατ' έτος σε συνέλευση και προτείνουν στα αρμόδια όργανα του δήμου, ανάλογα με το χαρακτήρα των αναγκών των κατοίκων της κοινότητας και τις προτεραιότητες για την τοπική ανάπτυξη, τις δράσεις που πρέπει να αναλάβει ο δήμος ιδίως ως προς:

- α) την παροχή κοινωνικών ή άλλων υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση των κατοίκων της περιοχής τους,
- β) τη λήψη μέτρων για την προστασία των ηλικιωμένων και των παιδιών στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής του δήμου,
- γ) τα έργα που πρέπει να εκτελεστούν στην κοινότητα,
- δ) την παροχή υπηρεσιών για την τουριστική αξιοποίηση και προβολή της κοινότητας,
- ε) την εφαρμογή πολιτιστικών, ψυχαγωγικών και αθλητικών προγραμμάτων και

στ) κάθε άλλο θέμα που αφορά την κοινότητα.

Για την ανωτέρω διαδικασία τηρούνται πρακτικά από υπάλληλο του δήμου, τα οποία αποστέλλονται με ευθύνη του προέδρου ή του συμβουλίου κοινότητας στον πρόεδρο του δημοτικού συμβουλίου, προς περαιτέρω διανομή στα μέλη του.

Σε κοινότητες άνω των δύο χιλιάδων (2.000) κατοίκων, οι συνελεύσεις των κατοίκων μπορεί να γίνονται και ανά συνοικία, ενορία ή άλλη πρόσφορη υποδιαίρεση.

Διαδικασία υλοποίησης αποφάσεων προέδρου ή συμβουλίου κοινότητας

Οι αποφάσεις των οργάνων των κοινοτήτων με τις οποίες διατυπώνονται οι προτάσεις για τα θέματα της αρμοδιότητάς τους, διαβιβάζονται στον δήμαρχο μέσα σε προθεσμία οκτώ (8) ημερών από τη λήψη τους. Ο δήμαρχος φροντίζει να τεθούν αμέσως υπόψη των αρμόδιων οργάνων του δήμου τα οποία οφείλουν να τις μελετήσουν και να ενημερώσουν σχετικά για κάθε θέμα το αρμόδιο όργανο της κοινότητας μέσα σε ένα (1) μήνα.

Τα αρμόδια όργανα του δήμου μπορούν:

- α) να επιστρέψουν την απόφαση του οργάνου της κοινότητας με παρατηρήσεις για επανεξέταση τυχόν του θέματος,
- β) να την παραπέμψουν στο δημοτικό συμβούλιο,
- γ) να τη διαβιβάσουν στις αρμόδιες υπηρεσίες του δήμου για να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες.

Σε κάθε περίπτωση τα αρμόδια όργανα του δήμου οφείλουν να ενημερώνουν τον πρόεδρο της κοινότητας ή του συμβουλίου της κοινότητας, για τα μέτρα που λαμβάνονται για την προώθηση των θεμάτων που περιλαμβάνονται στις αποφάσεις των οργάνων της κοινότητας.

Ο πρόεδρος του συμβουλίου της κοινότητας στον οποίον κοινοποιούνται όλες οι ενέργειες, πράξεις και παρατηρήσεις των οργάνων και υπηρεσιών του δήμου που αναφέρονται στις αποφάσεις του συμβουλίου της κοινότητας, υποχρεούται να ενημερώνει αμέσως το συμβούλιο.

Στους προέδρους και στα συμβούλια των κοινοτήτων αποστέλλεται αντίγραφο της ημερήσιας διάταξης του δημοτικού συμβουλίου και των αποφάσεων αυτού και των άλλων συλλογικών οργάνων του δήμου.

Σύγκληση του συμβουλίου της κοινότητας

Το συμβούλιο της κοινότητας συνεδριάζει ύστερα από πρόσκληση του προέδρου του υποχρεωτικά τουλάχιστον μία (1) φορά το μήνα, καθώς και όταν το απαιτούν οι υποθέσεις της κοινότητας.

Ο πρόεδρος καλεί το συμβούλιο σε συνεδρίαση με γραπτή πρόσκληση ή ηλεκτρονικά, στην οποία αναφέρονται τα θέματα της ημερήσιας διάταξης. Η πρόσκληση δημοσιεύεται στο γραφείο της κοινότητας, και επιδίδεται στους συμβούλους τρεις (3) τουλάχιστον πλήρεις ημέρες πριν από την ημέρα που ορίζεται για τη συνεδρίαση.

Σε κατεπείγουσες περιπτώσεις, η πρόσκληση αυτή μπορεί να επιδοθεί την ημέρα της συνεδρίασης. Στην πρόσκληση πρέπει να αναφέρεται για ποιο λόγο η συνεδρίαση είναι κατεπείγουσα. Πριν από τη συζήτηση το συμβούλιο αποφαινεται για το κατεπείγον των θεμάτων.

Ο πρόεδρος καλεί το συμβούλιο, ύστερα από γραπτό αίτημα του ενός τρίτου (1/3) τουλάχιστον των μελών του. Στην αίτηση αναφέρονται τα θέματα που θα συζητηθούν. Εάν ο πρόεδρος δεν συγκαλέσει το συμβούλιο το αργότερο μέσα σε δέκα (10) ημέρες από την παραλαβή της αίτησης, το συμβούλιο συνέρχεται με πρόσκληση των μελών του που υπέβαλαν την αίτηση.

Ο πρόεδρος του συμβουλίου καλεί το συμβούλιο ύστερα από γραπτή αίτηση εκατό (100), τουλάχιστον, κατοίκων της κοινότητας. Στην αίτηση αναφέρονται τα θέματα που θα συζητηθούν. Εάν ο πρόεδρος δεν συγκαλέσει το συμβούλιο το αργότερο μέσα σε δέκα (10) ημέρες από την παραλαβή της αίτησης, το συμβούλιο συνέρχεται με πρόσκληση του συμβούλου που αναδείχθηκε πρώτος σε σταυρούς και, επί ισοψηφίας, εκείνου που αναγράφεται πρώτος στην απόφαση ανακήρυξης.

Αν ο πρόεδρος του συμβουλίου της κοινότητας παραλείπει αδικαιολόγητα επί δύο (2) συνεχείς μήνες ή δύο (2) συνεχείς φορές να συγκαλέσει το συμβούλιο, μπορεί να τεθεί σε αργία και, σε περίπτωση υποτροπής, να τιμωρηθεί με την ποινή της έκπτωσης από το αξίωμα κατά την προβλεπόμενη πειθαρχική διαδικασία.

Τόπος συνεδρίασης, απαρτία και λήψη αποφάσεων του συμβουλίου της κοινότητας
Οι συνεδριάσεις του συμβουλίου της κοινότητας είναι δημόσιες και γίνονται στο γραφείο αυτής υπό την προεδρία του προέδρου του συμβουλίου.

Το συμβούλιο έχει απαρτία όταν είναι παρόντα τα δύο τρίτα (2/3) των μελών του.

Το συμβούλιο λαμβάνει τις αποφάσεις του με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων, αν δεν υπάρχει άλλη διάταξη που ορίζει διαφορετικά.

Αν κάποιο μέλος του συμβουλίου αρνηθεί ψήφο ή δώσει λευκή ψήφο, λογίζεται ως παρόν κατά τη συνεδρίαση, μόνο για το σχηματισμό της απαρτίας. Τόσο η άρνηση ψήφου, όσο και η λευκή ψήφος δεν υπολογίζονται στην καταμέτρηση θετικών και αρνητικών ψήφων.

Τα μέλη του συμβουλίου της κοινότητας που ήταν παρόντα κατά την έναρξη της συνεδρίασης και με την παρουσία τους υπήρξε απαρτία, και αν ακόμη αποχωρήσουν, λογίζονται, ως παρόντα μέχρι το τέλος της συνεδρίασης. Ο κανόνας αυτός εφαρμόζεται όχι μόνο για τη συζήτηση κάθε συγκεκριμένου θέματος αλλά και για ολόκληρη συνεδρίαση. Στην περίπτωση αυτή, για τη λήψη απόφασης επί κάθε συγκεκριμένου θέματος, η απαιτούμενη πλειοψηφία δεν υπολογίζεται επί των πραγματικά παρόντων μελών κατά την ψηφοφορία, αλλά βάσει του αριθμού των μελών που απαιτούνται για την απαρτία.

Οι διατάξεις που αναφέρονται στο κώλυμα συμμετοχής δημοτικού συμβούλου στη συνεδρίαση του συμβουλίου εφαρμόζονται και για τους συμβούλους της κοινότητας.

Συγκρότηση διοικήσεων νομικών προσώπων των δήμων

Από την επόμενη δημοτική περίοδο το σύνολο των μελών της διοίκησης των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου που ιδρύονται από τους δήμους, ορίζεται με ψηφοφορία, από το δημοτικό συμβούλιο.

Σύστημα Διακυβέρνησης Περιφερειών

Αντιπεριφερειάρχες

Τον περιφερειάρχη επικουρούν οι αντιπεριφερειάρχες, οι οποίοι ορίζονται και ανακαλούνται με απόφασή του που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Αντιπεριφερειάρχης δεν μπορεί να οριστεί σύμβουλος που ανήκει σε διαφορετική περιφερειακή παράταξη από αυτή του περιφερειάρχη, εάν ο ορισμός δεν εγκριθεί από την πλειοψηφία των συμβούλων της παράταξης στην οποία ανήκει ο σύμβουλος αυτός.

Οι αντιπεριφερειάρχες διακρίνονται σε χωρικούς και σε θεματικούς, ως εξής:

α) Οι χωρικοί αντιπεριφερειάρχες είναι ίσοι σε αριθμό με τις περιφερειακές ενότητες της οικείας περιφέρειας, με εξαίρεση τις Περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Θεσσαλίας και Ιονίων Νήσων, όπου οι χωρικοί αντιπεριφερειάρχες είναι ίσοι σε αριθμό με τους νομούς της οικείας περιφέρειας. Οι θέσεις των χωρικών αντιπεριφερειάρχων καλύπτονται υποχρεωτικά, με ορισμό από τον περιφερειάρχη, μεταξύ των περιφερειακών συμβούλων που εκλέγονται στην οικεία περιφερειακή ενότητα.

β) Οι θεματικοί αντιπεριφερειάρχες μπορούν να είναι έως και έξι (6) σε κάθε περιφέρεια. Ορίζονται δυνητικά από τον περιφερειάρχη, μεταξύ όλων των περιφερειακών συμβούλων.

Οι χωρικοί αντιπεριφερειάρχες έχουν τις εξής αρμοδιότητες:

α) συντονίζουν και εποπτεύουν τις υπηρεσίες της περιφέρειας που λειτουργούν στα όρια της περιφερειακής ενότητας,

β) μεριμνούν για την εφαρμογή των αποφάσεων του περιφερειάρχη, του περιφερειακού συμβουλίου και της οικονομικής επιτροπής, που αφορούν την περιφερειακή ενότητα όπου είναι κατά τόπον αρμόδιοι,

γ) ασκούν τις αρμοδιότητες που τους μεταβιβάζει ο περιφερειάρχης,

δ) διατυπώνουν εισήγηση προς το περιφερειακό συμβούλιο για το σχεδιασμό μέτρων πολιτικής προστασίας της περιφερειακής ενότητας,

ε) έχουν την ευθύνη της διάθεσης και του συντονισμού δράσης του απαραίτητου δυναμικού και μέσων για την πρόληψη, ετοιμότητα, αντιμετώπιση και αποκατάσταση των φυσικών και άλλων καταστροφών στην περιφερειακή ενότητά τους, σύμφωνα με τις οδηγίες και τις κατευθύνσεις που τους παρέχει ο περιφερειάρχης,

στ) προεδρεύουν του Συντονιστικού Οργάνου Πολιτικής Προστασίας της περιφερειακής ενότητας,

ζ) συμμετέχουν στη διοίκηση κληροδοτήματος, με έδρα την πρωτεύουσα της περιφερειακής ενότητας στην οποία ασκούν τα καθήκοντά τους, στις περιπτώσεις που προβλέπεται από την πράξη σύστασής του ή κατ' άλλο νόμιμο τρόπο, η συμμετοχή του Νομάρχη της καταργηθείσας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης.

Οι χωρικοί αντιπεριφερειάρχες δύνανται να συγκαλούν τους περιφερειακούς συμβούλους της οικείας περιφερειακής ενότητας και να διαβουλεύονται επί των θεμάτων που περιλαμβάνονται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, καθώς και για κάθε άλλο θέμα που αφορά την οικεία περιφερειακή ενότητα.

Στους θεματικούς αντιπεριφερειάρχες ο περιφερειάρχης αναθέτει με απόφασή του την άσκηση τομέων αρμοδιοτήτων της περιφέρειας. Μπορεί, επίσης, να τους μεταβιβάζει την άσκηση συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων του. Όμοιες αρμοδιότητες μπορεί ο περιφερειάρχης να αναθέτει και στους χωρικούς αντιπεριφερειάρχες, συμπληρωματικά από αυτές που ορίζονται στο νόμο.

Οι αντιπεριφερειάρχες μπορούν, για την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους, οι οποίες μεταβιβάζονται σε αυτούς από τον περιφερειάρχη, να παρέχουν εξουσιοδότηση υπογραφής, με εντολή τους, σε προϊσταμένους υπηρεσιών της περιφέρειας, με εξαίρεση χρηματικά εντάλματα πληρωμών.

Η θητεία των αντιπεριφερειάρχων δεν μπορεί να είναι μικρότερη των δύο (2) ετών. Κατά τη διάρκεια της θητείας τους οι αντιπεριφερειάρχες δεν μπορούν να εκλεγούν μέλη του προεδρείου του περιφερειακού συμβουλίου. Η ανάκληση του αντιπεριφερειάρχη πριν τη λήξη της θητείας του είναι δυνατή με ειδικά αιτιολογημένη απόφαση του περιφερειάρχη.

Σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος αντιπεριφερειάρχη οι αρμοδιότητές του ασκούνται από τον περιφερειάρχη ή άλλον αντιπεριφερειάρχη που ορίζει ο περιφερειάρχης με πράξη του.

Αναπλήρωση και αντικατάσταση περιφερειάρχη

Όταν ο περιφερειάρχης απουσιάζει ή κωλύεται ή έχει τεθεί σε αργία ή η θέση του είναι κενή για οποιονδήποτε λόγο, τον αναπληρώνει ένας από τους αντιπεριφερειάρχες, με τη σειρά αναπλήρωσης που αυτός έχει ορίσει. Αν ο περιφερειάρχης παραιτηθεί, εκπέσει, αποβιώσει ή ακυρωθεί η εκλογή του, τα καθήκοντα του ασκεί, ώσπου να εκλεγεί νέος περιφερειάρχης, ένας από τους αντιπεριφερειάρχες με τη σειρά αναπλήρωσης, που αυτός έχει ορίσει.

Αν δεν έχει οριστεί αντιπεριφερειάρχης, η αναπλήρωση του περιφερειάρχη γίνεται από τον περιφερειακό σύμβουλο του επιτυχόντος συνδυασμού, που έχει εκλεγεί με τις περισσότερες ψήφους στην πολυπληθέστερη περιφερειακή ενότητα και, σε περίπτωση ισοψηφίας, διενεργείται κλήρωση.».

Εκλογή νέου περιφερειάρχη

Στις περιπτώσεις που για οποιονδήποτε λόγο κενωθεί η θέση του περιφερειάρχη, μέσα σε προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών, το περιφερειακό συμβούλιο συνέρχεται σε ειδική συνεδρίαση, ύστερα από πρόσκληση του προέδρου του και εκλέγει ως περιφερειάρχη, με μυστική ψηφοφορία και με την απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των μελών του, ένα σύμβουλο, που έχει εκλεγεί με τον πρώτο ή με το δεύτερο σε ψήφους συνδυασμό. Η πρόσκληση επιδίδεται με οποιονδήποτε δημόσιο όργανο ή όργανο της περιφέρειας, έως και την παραμονή της συνεδρίασης. Αν ύστερα από δύο διαδοχικές ψηφοφορίες κανείς δεν συγκεντρώνει την πλειοψηφία που απαιτείται κατά το νόμο, γίνεται τρίτη ψηφοφορία, κατά την οποία εκλέγεται όποιος συγκεντρώνει τη σχετική πλειοψηφία. Όλες οι ψηφοφορίες γίνονται στην ίδια συνεδρίαση. Αν στην τρίτη ψηφοφορία δύο ή περισσότεροι έλαβαν ίσο αριθμό ψήφων, γίνεται κλήρωση ανάμεσά τους. Για την εκλογή αυτή γίνεται λεπτομερής μνεία στα πρακτικά.

Αν δεν επιτευχθεί εκλογή για οποιονδήποτε λόγο ή αν η συνεδρίαση ματαιωθεί, η διαδικασία επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή και εφαρμόζεται η ίδια διαδικασία.

Αν και στη συνεδρίαση αυτή δεν επιτευχθεί εκλογή ή η συνεδρίαση ματαιωθεί, επειδή δεν υπήρξε απαρτία, διενεργείται τρίτη συνεδρίαση, κατά την οποία εκλέγεται αυτός που θα λάβει το μεγαλύτερο αριθμό ψήφων και, σε περίπτωση ισοψηφίας, διενεργείται κλήρωση.

Η απόφαση για την εκλογή του περιφερειάρχη υποβάλλεται μέσα σε προθεσμία δύο (2) ημερών στον οικείο Επόπτη Ο.Τ.Α., ο οποίος αυτεπαγγέλτως ή ύστερα από προσφυγή δημότη της περιοχής της περιφέρειας ελέγχει τη νομιμότητά της και εκδίδει απόφαση μέσα σε πέντε (5) ημέρες το αργότερο, αφότου την έλαβε. Αν ο Επόπτης Ο.Τ.Α. ακυρώσει την εκλογή του περιφερειάρχη, το περιφερειακό συμβούλιο συνέρχεται πάλι για να εκλέξει περιφερειάρχη την πρώτη Κυριακή μετά πάροδο τριών (3) ημερών από την περιέλευση της ακυρωτικής απόφασης στην περιφέρεια και τηρείται η αρχική διαδικασία.

Αν αυτός που έχει εκλεγεί περιφερειάρχης αποποιηθεί την εκλογή του, αποβιώσει ή ακυρωθεί η εκλογή του ή η θέση του μείνει κενή για οποιονδήποτε λόγο, στο διάστημα που μεσολαβεί μέχρι την εγκατάσταση των αρχών της περιφέρειας, τα καθήκοντα του εκτελεί, μέχρι να εκλεγεί νέος περιφερειάρχης, ο σύμβουλος του επιτυχόντος συνδυασμού, που έχει εκλεγεί με τις περισσότερες ψήφους και, σε περίπτωση ισοψηφίας, διενεργείται κλήρωση. Η προθεσμία για την εκλογή νέου περιφερειάρχη αρχίζει από την ημερομηνία εγκατάστασης των αρχών της περιφέρειας. Σε όλες τις περιπτώσεις εκλογής ή αναβολής της διαδικασίας, ο Επόπτης Ο.Τ.Α. εκδίδει διαπιστωτική πράξη.

Αποφασιστικού χαρακτήρα επιτροπές περιφερειακού συμβουλίου

Με απόφαση του περιφερειακού συμβουλίου, η οποία λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών του, μπορεί να συνιστώνται μέχρι δύο (2) επιτροπές στις οποίες το συμβούλιο μεταβιβάζει αρμοδιότητές του για συγκεκριμένους τομείς περιφερειακής πολιτικής που ορίζονται από αυτό ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες της οικείας περιφέρειας. Μέλη των επιτροπών αυτών ορίζονται περιφερειακοί σύμβουλοι ανάλογα της δύναμης των περιφερειακών παρατάξεων. Δεν αποτελεί ασυμβίβαστο η ταυτόχρονη συμμετοχή των περιφερειακών συμβούλων στην οικονομική επιτροπή και στις επιτροπές του άρθρου αυτού. Ο αριθμός των μελών κάθε επιτροπής καθορίζεται με απόφαση του περιφερειακού συμβουλίου.

Πρόεδρος κάθε επιτροπής είναι ο αρμόδιος σχετικά με το αντικείμενο της επιτροπής αντιπεριφερειάρχης. Αντιπρόεδρος εκλέγεται στην πρώτη συνεδρίαση ένα από τα μέλη της επιτροπής. Το περιφερειακό συμβούλιο μπορεί οποτεδήποτε να αποφασίζει ότι θα ασκήσει το ίδιο αρμοδιότητες που είχε μεταβιβάσει στις περιφερειακές επιτροπές. Οι επιτροπές, με απόφασή τους μπορούν επίσης να παραπέμπουν συγκεκριμένο θέμα της αρμοδιότητάς τους στο περιφερειακό συμβούλιο για τη λήψη απόφασης. Για τη σύσταση των επιτροπών του περιφερειακού συμβουλίου, τη σύγκληση, την απαρτία, την πλειοψηφία, τη λήψη απόφασης και κάθε άλλο σχετικό θέμα, εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για την οικονομική επιτροπή.

Γνωμοδοτικού χαρακτήρα επιτροπές περιφερειακού συμβουλίου

Το περιφερειακό συμβούλιο, ύστερα από πρόταση του προέδρου του, μπορεί να συγκροτεί γνωμοδοτικές επιτροπές, για την επεξεργασία και εισήγηση στο

περιφερειακό συμβούλιο θεμάτων της αρμοδιότητας της περιφέρειας. Στις επιτροπές προεδρεύει περιφερειακός σύμβουλος, που ορίζεται με την απόφαση της συγκρότησης. Σε αυτές μπορεί να μετέχουν σύμβουλοι που προτείνονται από όλες τις παρατάξεις του περιφερειακού συμβουλίου, υπάλληλοι της αρμόδιας διεύθυνσης της περιφέρειας, καθώς και ιδιώτες εμπειρογνώμονες στα θέματα της επιτροπής και εκπρόσωποι κοινωνικών φορέων της περιοχής.

Με απόφαση του περιφερειακού συμβουλίου που λαμβάνεται με την πλειοψηφία των δυο τρίτων (2/3) του συνόλου των μελών του, είναι δυνατή η καταβολή εξόδων κίνησης και ημερήσιας αποζημίωσης, σε ιδιώτες μέλη επιτροπών, για μετακινήσεις τους στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, οι οποίες γίνονται για εκτέλεση υπηρεσίας, σχετικής με το έργο τους.

Θέματα που έχουν εγγραφεί στην ημερήσια διάταξη, ύστερα από πρόταση του περιφερειάρχη ή του ενός πέμπτου (1/5) των μελών του περιφερειακού συμβουλίου, μπορεί να παραπεμφθούν σε επιτροπή με απόφαση του περιφερειακού συμβουλίου, με την οποία καθορίζεται και προθεσμία για την υποβολή σχετικής μελέτης ή εισήγησης. Θέματα που εισάγει προς συζήτηση η οικονομική επιτροπή ή κάποια από τις επιτροπές που συγκροτούνται παραπέμπονται σε γνωμοδοτική επιτροπή, μόνο αν τη σχετική απόφαση λάβει η απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των μελών του περιφερειακού συμβουλίου. Πλην των ανωτέρω θεμάτων, ο πρόεδρος του περιφερειακού συμβουλίου μπορεί να παραπέμπει σε γνωμοδοτική επιτροπή οποιοδήποτε άλλο θέμα και πριν από την εγγραφή του στην ημερήσια διάταξη.

Συγκρότηση - εκλογή προεδρείου του περιφερειακού συμβουλίου

Το προεδρείο του περιφερειακού συμβουλίου αναδεικνύεται για διετή θητεία το πρώτο και το τρίτο έτος της περιφερειακής περιόδου.

Την πρώτη Κυριακή του Ιανουαρίου του έτους έναρξης της περιφερειακής περιόδου, το περιφερειακό συμβούλιο συνέρχεται, προς τούτο, ύστερα από πρόσκληση του συμβούλου του επιτυχόντος συνδυασμού που έχει εκλεγεί με τις περισσότερες ψήφους και, σε περίπτωση ισοψηφίας, εκείνου που είναι γραμμένος πρώτος κατά σειρά στην απόφαση του δικαστηρίου. Στη συνεδρίαση αυτή προεδρεύει ο σύμβουλος που συγκάλεσε το συμβούλιο, ο οποίος αναθέτει τα καθήκοντα του ειδικού γραμματέα του συμβουλίου σε έναν από τους υπαλλήλους της περιφέρειας. Την πρώτη Κυριακή του Ιανουαρίου του τρίτου έτους αυτής, το περιφερειακό συμβούλιο συνέρχεται για την ανάδειξη νέου προεδρείου, ύστερα από πρόσκληση του προέδρου του, ενώ καθήκοντα ειδικού γραμματέα ασκεί ο γραμματέας του περιφερειακού συμβουλίου.

Το προεδρείο του περιφερειακού συμβουλίου συγκροτείται από τον πρόεδρο, τον αντιπρόεδρο και τον γραμματέα, ως εξής:

α) Ο πρόεδρος προέρχεται από την παράταξη του εκλεγέντος περιφερειάρχη, είτε αναδείχθηκε πρώτη είτε δεύτερη σε εκλογική δύναμη.

β) Ο αντιπρόεδρος προέρχεται από την παράταξη που αναδείχθηκε, αντίστοιχα, δεύτερη ή πρώτη σε εκλογική δύναμη, αλλά δεν ανέδειξε τον περιφερειάρχη.

γ) Ο γραμματέας προέρχεται από την τρίτη σε εκλογική δύναμη παράταξη.

Ο πρόεδρος, ο αντιπρόεδρος και ο γραμματέας του περιφερειακού συμβουλίου εκλέγονται κατά τη συνεδρίαση, χωριστά και με μυστική ψηφοφορία, σύμφωνα με την ακόλουθη διαδικασία:

α) Πρώτα καλούνται οι περιφερειακοί σύμβουλοι που ανήκουν στην παράταξη του περιφερειάρχη και εκλέγουν με μυστική ψηφοφορία έναν εξ αυτών, ως προτεινόμενο για το αξίωμα του προέδρου του περιφερειακού συμβουλίου. Υποψήφιος για το αξίωμα αυτό εκλέγεται όποιος συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών της παράταξης. Αν κανείς από τους ενδιαφερόμενους δεν συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία, τότε η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται. Αν και κατά τη δεύτερη ψηφοφορία δεν συγκεντρωθεί η απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών της παράταξης ή υπάρξει ισοψηφία, διενεργείται και τρίτη ψηφοφορία μεταξύ των δύο επικρατέστερων υποψηφίων. Κατά την τρίτη ψηφοφορία εκλέγεται όποιος συγκεντρώσει τη σχετική πλειοψηφία των παρόντων. Σε περίπτωση ισοψηφίας γίνεται κλήρωση. Την κλήρωση διενεργεί ο προεδρεύων σύμβουλος.

Έπειτα καλούνται οι περιφερειακοί σύμβουλοι που ανήκουν στην δεύτερη σε δύναμη παράταξη και εκλέγουν με μυστική ψηφοφορία έναν από αυτούς, ως προτεινόμενο για το αξίωμα του αντιπροέδρου του περιφερειακού συμβουλίου, με την ίδια διαδικασία.

γ) Ακολούθως, καλούνται οι περιφερειακοί σύμβουλοι που ανήκουν στην Τρίτη σε δύναμη παράταξη και εκλέγουν με μυστική ψηφοφορία έναν από αυτούς, ως προτεινόμενο για το αξίωμα του γραμματέα του περιφερειακού συμβουλίου, με την ίδια διαδικασία.

Αν, για οποιαδήποτε από τις ανωτέρω θέσεις, δεν υπάρξει υποψηφιότητα προερχόμενη από την αντίστοιχη παράταξη, τότε καλείται το σύνολο του σώματος, προκειμένου να εκλέξει, μεταξύ του συνόλου των περιφερειακών συμβούλων, τον προτεινόμενο για το αξίωμα για το οποίο ελλείπει υποψήφιος.

δ) Μετά την εκλογή του προτεινόμενου υποψηφίου για καθένα από τα αξιώματα του προεδρείου του περιφερειακού συμβουλίου, το περιφερειακό συμβούλιο καλείται να επικυρώσει με ψηφοφορία την εκλογή του υποψηφίου που έχει υποδειχθεί για κάθε αξίωμα.

Ο υποψήφιος που έχει υποδειχθεί για κάθε αξίωμα θεωρείται ότι εκλέχθηκε, αν δεν υποβληθεί διαφορετική πρόταση ή αν καμία από τις διαφορετικές προτάσεις που υποβληθούν, κατά τη μυστική ψηφοφορία που διεξάγεται και στην οποία μετέχει και ο υποψήφιος που αρχικώς έχει υποδειχθεί, δεν καταφέρει να συγκεντρώσει τα 2/3 του συνολικού αριθμού των μελών του περιφερειακού συμβουλίου.

Αν, για οποιονδήποτε λόγο, το συμβούλιο δεν συγκληθεί, συνέρχεται χωρίς πρόσκληση, για την πρώτη θητεία του προέδρου περιφερειακού συμβουλίου, την πρώτη Κυριακή του Ιανουαρίου του έτους έναρξης της περιφερειακής περιόδου στις 10:00 π.μ. στην αίθουσα συνεδριάσεων του περιφερειακού συμβουλίου και, για τη δεύτερη θητεία του προέδρου περιφερειακού συμβουλίου, την πρώτη Κυριακή του μηνός Ιανουαρίου του τρίτου έτους αυτής, στις 10:00 π.μ. στη αίθουσα συνεδριάσεων του περιφερειακού συμβουλίου.

Αν δεν επιτευχθεί εκλογή για οποιονδήποτε λόγο ή η συνεδρίαση ματαιωθεί, επειδή δεν σχηματίστηκε απαρτία, η συνεδρίαση επαναλαμβάνεται την επόμενη Κυριακή και εφαρμόζεται η αρχική διαδικασία.

Αν και στη δεύτερη συνεδρίαση δεν επιτευχθεί εκλογή ή η συνεδρίαση ματαιωθεί, επειδή δεν σχηματίστηκε απαρτία, θεωρείται ότι εκλέγονται, ανάλογα με την περίπτωση, οι σύμβουλοι που έλαβαν κατά σειρά τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης, σύμφωνα με τη δικαστική απόφαση που τους ανακήρυξε, από την αντίστοιχη παράταξη. Αν δεν υπάρχουν σύμβουλοι των παρατάξεων οι θέσεις καταλαμβάνονται από τους συμβούλους της παράταξης του περιφερειάρχη, που έλαβαν κατά σειρά τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης, σύμφωνα με την ίδια δικαστική απόφαση.

Τα πρακτικά της εκλογής διαβιβάζονται μέσα σε προθεσμία πέντε (5) ημερών από τη διενέργεια της εκλογής στον Επόπτη Ο.Τ.Α., ο οποίος αυτεπαγγέλτως ή ύστερα από προσφυγή δημότη ενώπιόν του, η οποία ασκείται μέσα σε αποκλειστική προθεσμία πέντε (5) ημερών, από τη διενέργεια της εκλογής, αποφαινεται για τη νομιμότητα της εκλογής, μέσα σε πέντε (5) ημέρες αφότου παρέλαβε τα πρακτικά.

Αν ακυρωθεί οποιαδήποτε εκλογή για τα ανωτέρω αξιώματα, η εκλογή επαναλαμβάνεται την πρώτη Κυριακή, μετά την παραλαβή της ακυρωτικής απόφασης.

Η εκλογή στη θέση του αντιπροέδρου και του γραμματέα του περιφερειακού συμβουλίου δεν συνεπάγεται κώλυμα συμμετοχής στις επιτροπές του περιφερειακού συμβουλίου.

Παραίτηση

Η παραίτηση από το αξίωμα του προέδρου, του αντιπροέδρου και του γραμματέα του περιφερειακού συμβουλίου υποβάλλεται στο συμβούλιο και γίνεται οριστική, αφότου πληρωθεί η αντίστοιχη θέση. Ο παραιτούμενος παραμένει σύμβουλος.

Για την αποδοχή της παραίτησης γίνεται ειδική συνεδρίαση την πρώτη Κυριακή μετά την υποβολή της παραίτησης. Στην ίδια συνεδρίαση το συμβούλιο, μετά την αποδοχή της παραίτησης, προβαίνει, κατά περίπτωση, στην εκλογή νέου προέδρου, αντιπροέδρου ή γραμματέα, με τη διαδικασία που ακολουθείται για την αρχική εκλογή.

Σύγκληση περιφερειακού συμβουλίου

Το περιφερειακό συμβούλιο συνεδριάζει υποχρεωτικά, ύστερα από πρόσκληση του προέδρου του, σε τακτική συνεδρίαση τουλάχιστον μία φορά το μήνα. Οι συνεδριάσεις του συμβουλίου γίνονται πάντοτε στο κατάστημα της έδρας της περιφέρειας και είναι δημόσιες. Το συμβούλιο μπορεί να συνεδριάσει σε άλλον τόπο μετά από απόφαση του συμβουλίου. Το συμβούλιο, με αιτιολογημένη απόφαση που λαμβάνεται με πλειοψηφία των τριών πέμπτων (3/5) του συνολικού αριθμού των μελών και απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση, μπορεί να συνεδριάζει κεκλεισμένων των θυρών. Στις νησιωτικές περιφέρειες το συμβούλιο μπορεί να συνεδριάζει και μέσω τηλεδιάσκεψης σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις. Το ίδιο ισχύει και για τις λοιπές περιφέρειες σε κατεπείγουσες μόνο περιπτώσεις.

Ο πρόεδρος καλεί το συμβούλιο σε συνεδρίαση με γραπτή πρόσκληση, στην οποία αναφέρονται τα θέματα της ημερήσιας διάταξης και συνοδεύεται από γραπτή εισήγηση επί των θεμάτων που θα συζητηθούν. Η πρόσκληση δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα της περιφέρειας και αποστέλλεται ηλεκτρονικά ή ταχυδρομικά μαζί με τις εισηγήσεις στους συμβούλους πέντε (5) τουλάχιστον πλήρεις ημέρες πριν από την ημέρα που ορίζεται για τη συνεδρίαση. Ο περιφερειακός σύμβουλος οφείλει αμέσως

μετά την εγκατάστασή του να δηλώσει στον πρόεδρο τη διεύθυνση κατοικίας του και τα στοιχεία επικοινωνίας ή να ορίσει με την ίδια δήλωση αντίκλητο στην έδρα της περιφέρειας, στον οποίο θα επιδίδονται οι προσκλήσεις για τις συνεδριάσεις του περιφερειακού συμβουλίου, καθώς και να ορίσει με την ίδια δήλωση τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του ή οποιοδήποτε, κατά την επιλογή του, πρόσφορο μέσο για τη γνωστοποίηση. Σε κατεπείγουσες περιπτώσεις η πρόσκληση αυτή μπορεί να επιδοθεί την ημέρα της συνεδρίασης. Στην πρόσκληση πρέπει να αναφέρεται για ποιο λόγο η συνεδρίαση είναι κατεπείγουσα. Πριν από τη συζήτηση το συμβούλιο αποφαίνεται για το κατεπείγον των θεμάτων.

Ο πρόεδρος καλεί επίσης το συμβούλιο, όποτε το ζητήσει ο περιφερειάρχης, η οικονομική επιτροπή ή το ένα τρίτο (1/3) τουλάχιστον του συνολικού αριθμού των μελών του συμβουλίου με γραπτή αίτηση, στην οποία αναφέρονται τα θέματα που θα συζητηθούν. Στην περίπτωση αυτή τα θέματα αυτά προηγούνται, έναντι των λοιπών θεμάτων, στη συζήτηση κατά τη συνεδρίαση του περιφερειακού συμβουλίου. Αν κατά τον υπολογισμό του ενός τρίτου (1/3) προκύπτει δεκαδικός αριθμός, τότε ο αριθμός αυτός στρογγυλοποιείται στην αμέσως μεγαλύτερη μονάδα, εφόσον πρόκειται για υποδιαίρεση μεγαλύτερη ή ίση του ημίσεως (0,5).

Αν το συμβούλιο δεν συγκληθεί το αργότερο μέχρι την έκτη ημέρα από την υποβολή της αίτησης, συνέρχεται, ύστερα από πρόσκληση εκείνων που υπέβαλαν την αίτηση και αποφασίζει για τα θέματα για τα οποία είχε ζητηθεί η σύγκλησή του.

Αν ο πρόεδρος παραλείψει αδικαιολόγητα δύο συνεχείς φορές να καλέσει το συμβούλιο, μπορεί με απόφαση του οικείου Επόπτη Ο.Τ.Α., να τεθεί σε αργία και, σε περίπτωση υποτροπής, να κηρυχθεί έκπτωτος από το αξίωμα.

Δεν μπορεί να επανυποβληθεί αίτημα για το ίδιο θέμα, πριν παρέλθουν δύο (2) μήνες, αφότου εκδόθηκε απορριπτική απόφαση του συμβουλίου, εκτός αν γίνεται επίκληση νεότερων στοιχείων.

Στις συνεδριάσεις του συμβουλίου καλείται ο περιφερειάρχης, διαφορετικά η συνεδρίαση είναι άκυρη. Ο περιφερειάρχης μετέχει στις συζητήσεις του συμβουλίου χωρίς ψήφο. Ο περιφερειάρχης έχει το δικαίωμα να εκφράζει τις απόψεις του κατά προτεραιότητα. Όταν ο περιφερειάρχης απουσιάζει ή κωλύεται, αναπληρώνεται νομίμως. Στην περίπτωση όμως αυτή ο αναπληρωτής δεν στερείται του δικαιώματος της ψήφου κατά τη λήψη αποφάσεων από το συμβούλιο. Στις συνεδριάσεις του περιφερειακού συμβουλίου μπορούν να λάβουν το λόγο, εκτός του περιφερειάρχη, οι αντιπεριφερειάρχες, οι επικεφαλής των παρατάξεων και οι ειδικοί αγορητές ανά θέμα, οι οποίοι ορίζονται από τις παρατάξεις με σχετική γραπτή δήλωσή τους στο προεδρείο πριν από την έναρξη της συνεδρίασης. Με τον ίδιο τρόπο μπορούν να εγγραφούν ως ομιλητές και οι περιφερειακοί σύμβουλοι που επιθυμούν να τοποθετηθούν ανά θέμα. Με τον κανονισμό λειτουργίας του περιφερειακού συμβουλίου επιβάλλονται χρονικοί περιορισμοί για τις αγορεύσεις και τις συζητήσεις στο περιφερειακό συμβούλιο, για τον περιφερειάρχη, τους αντιπεριφερειάρχες, τους επικεφαλής των παρατάξεων, τους ειδικούς αγορητές και τους περιφερειακούς συμβούλους.

Με απόφασή του, η οποία λαμβάνεται με απλή πλειοψηφία των παρόντων μελών του, το περιφερειακό συμβούλιο μπορεί να επιτρέπει να λάβουν το λόγο εκπρόσωποι φορέων ή πολίτες που παρευρίσκονται στη συνεδρίαση, εφόσον το ζητήσουν. (Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, ύστερα από γνώμη της Ένωσης Περιφερειών, εκδίδεται πρότυπος κανονισμός λειτουργίας του περιφερειακού

συμβουλίου, ο οποίος δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Αν δεν έχει θεσπισθεί κανονισμός λειτουργίας από το περιφερειακό συμβούλιο, ισχύει ο πρότυπος κανονισμός)

Λειτουργία περιφερειακού συμβουλίου -περιφερειακές παρατάξεις

Ο πρόεδρος του περιφερειακού συμβουλίου καταρτίζει την ημερήσια διάταξη. Στην ημερήσια διάταξη αναγράφονται υποχρεωτικά και όλα τα θέματα που προτείνει ο περιφερειάρχης, οι αντιπεριφερειάρχες, η εκτελεστική επιτροπή, καθώς και η οικονομική επιτροπή. Το περιφερειακό συμβούλιο έχει δικαίωμα να αποφασίζει, μετά από σχετική πρόταση-εισήγηση του προέδρου ή του περιφερειάρχη ή οποιουδήποτε συμβούλου επικεφαλής περιφερειακής παράταξης και χωρίς συζήτηση, με την πλειοψηφία των παρόντων μελών του, ότι ένα θέμα το οποίο δεν είναι γραμμένο στην ημερήσια διάταξη είναι κατεπείγον, να το συζητήσει και να πάρει απόφαση γι' αυτό πριν από την έναρξη της συζήτησης των θεμάτων της ημερήσιας διάταξης.

Τον πρόεδρο του περιφερειακού συμβουλίου που απουσιάζει ή κωλύεται αναπληρώνει ο αντιπρόεδρος. Αν απουσιάζει ή κωλύεται και ο αντιπρόεδρος, καθήκοντα προέδρου ασκεί όποιος από τους παρόντες συμβούλους της παράταξης του περιφερειάρχη έχει εκλεγεί με τις περισσότερες ψήφους και, σε περίπτωση ισοψηφίας, όποιος είναι γραμμένος πρώτος στην απόφαση του δικαστηρίου.

Ο πρόεδρος του περιφερειακού συμβουλίου μπορεί να ζητεί στοιχεία από τις υπηρεσίες της περιφέρειας και να καλεί στις συνεδριάσεις οποιονδήποτε για τη διατύπωση απόψεων ή παροχή στοιχείων και πληροφοριών για τις υποθέσεις της περιφέρειας.

Ο πρόεδρος του συμβουλίου διευθύνει τη συζήτηση, λαμβάνει κάθε κατάλληλο μέτρο για την ομαλή διεξαγωγή της συνεδρίασης και μπορεί να διατάξει την αποβολή από την αίθουσα κάθε προσώπου, από το ακροατήριο, που διαταράσσει τη συνεδρίαση.

Για τη γραμματειακή υποστήριξη των συνεδριάσεων του περιφερειακού συμβουλίου ορίζονται υπάλληλοι της περιφέρειας με απόφαση του περιφερειάρχη. Στους υπαλλήλους αυτούς παρέχεται, για κάθε συνεδρίαση στην οποία λαμβάνουν μέρος, αποζημίωση ίση με τα δύο τρίτα (2/3) της αποζημίωσης που λαμβάνουν τα μέλη του περιφερειακού συμβουλίου.

Τα μέλη του περιφερειακού συμβουλίου ανήκουν σε περιφερειακές παρατάξεις ανάλογα με το συνδυασμό με τον οποίο έχουν εκλεγεί, ανεξαρτήτως αριθμού εκλεγέντων.

Επικεφαλής της περιφερειακής παράταξης είναι ο σύμβουλος που ήταν υποψήφιος περιφερειάρχης και στην περίπτωση θανάτου, παραίτησης ή αδυναμίας του, ο σύμβουλος που εκλέγεται από την πλειοψηφία των περιφερειακών συμβούλων, που ανήκουν στην παράταξη.

Κατά προτεραιότητα και πάντα μετά τον περιφερειάρχη οι επικεφαλής των παρατάξεων εκφράζουν τις απόψεις τους σύμφωνα με τη σειρά εκλογής τους.

Μέλος του περιφερειακού συμβουλίου μπορεί με γραπτή δήλωσή του προς το προεδρείο να ανεξαρτητοποιηθεί από την περιφερειακή παράταξη, με την οποία έχει εκλεγεί.

Αν η περιφερειακή παράταξη έχει τρία (3) τουλάχιστον μέλη, με αιτιολογημένη απόφαση και με πλειοψηφία των δύο τρίτων (2/3) αυτών, είναι δυνατόν να διαγραφεί σύμβουλος, ο οποίος είναι μέλος της.

Μέλος του περιφερειακού συμβουλίου που ανεξαρτητοποιήθηκε ή διαγράφηκε από την παράταξή του, μπορεί να ενταχθεί σε άλλη, με γραπτή δήλωση που υποβάλλεται στο προεδρείο του περιφερειακού συμβουλίου και υπογράφεται από τον ίδιο και τα δύο τρίτα (2/3) τουλάχιστον των μελών της παράταξης στην οποία προσχωρεί, εφόσον αυτή έχει τουλάχιστον τρία (3) μέλη, ή από όλα τα μέλη της παράταξης στην οποία προσχωρεί, εφόσον αυτή έχει λιγότερα από τρία (3) μέλη.

Υφιστάμενες παρατάξεις μπορούν να συνενωθούν σχηματίζοντας νέα παράταξη, με γραπτή δήλωση προς το προεδρείο του περιφερειακού συμβουλίου, την οποία υπογράφει το σύνολο των μελών των συνενομένων παρατάξεων.

Το μέλος που ανεξαρτητοποιήθηκε ή διαγράφηκε από την παράταξή του, δεν μπορεί να εξακολουθήσει να είναι μέλος του προεδρείου, όπου εκλέχτηκε ως μέλος της παράταξης από την οποία ανεξαρτητοποιήθηκε ή διαγράφηκε. Είναι δυνατή, όμως, η επανένταξή του στην παράταξη από την οποία ανεξαρτητοποιήθηκε ή διαγράφηκε, εφόσον τούτο γίνει δεκτό από τα δύο τρίτα (2/3) των μελών, προκειμένου για παρατάξεις που έχουν τουλάχιστον τρία (3) μέλη και από όλα τα μέλη, προκειμένου για παρατάξεις με λιγότερα από τρία (3) μέλη.

Αν μέλος του συμβουλίου αρνηθεί ψήφο ή δώσει λευκή ψήφο, λογίζεται ως παρόν κατά τη συνεδρίαση μόνο για τον υπολογισμό της απαρτίας, ενώ τόσο η άρνηση όσο και η λευκή ψήφος δεν υπολογίζονται για την καταμέτρηση θετικών και αρνητικών ψήφων.

Οικονομική Επιτροπή

Η οικονομική επιτροπή αποτελείται από τον περιφερειάρχη ή τον οριζόμενο από αυτόν αντιπεριφερειάρχη ως πρόεδρο, δύο ακόμη αντιπεριφερειάρχες ως μέλη οριζόμενα από τον περιφερειάρχη και έξι (6) μέλη στις περιφέρειες με πληθυσμό έως 300.000 κατοίκους, οκτώ (8) μέλη στις περιφέρειες έως 800.000 κατοίκους και δέκα (10) μέλη στις περιφέρειες με πληθυσμό άνω των 800.000 κατοίκων. Τα μέλη της οικονομικής επιτροπής εκλέγονται από το περιφερειακό συμβούλιο. Η διάρκεια της θητείας των μελών της οικονομικής επιτροπής είναι δύο (2) έτη. Το περιφερειακό συμβούλιο, μετά την εκλογή του προεδρείου και κατά τη διάρκεια της ίδιας συνεδρίασης, εκλέγει μεταξύ των μελών του, με μυστική ψηφοφορία, τα μέλη της οικονομικής επιτροπής.

Οι περιφερειακές παρατάξεις καταρτίζουν ψηφοδέλτια με τους υποψήφιους, για την οικονομική επιτροπή, συμβούλους που ανήκουν στη δύναμή τους. Σύμβουλοι που δεν ανήκουν σε καμία παράταξη μπορούν να υποβάλλουν επίσης την υποψηφιότητά τους σε ξεχωριστά ψηφοδέλτια. Κάθε σύμβουλος μπορεί να επιλέγει από το ψηφοδέλτιο της επιλογής του, υποψηφίους μέχρι του συνολικού αριθμού των εκλεγόμενων μελών της επιτροπής, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη ο περιφερειάρχης και οι οριζόμενοι από αυτόν αντιπεριφερειάρχες. Ψηφοδέλτιο στο οποίο έχουν σημειωθεί περισσότεροι σταυροί προτίμησης από τους προβλεπόμενους στο προηγούμενο εδάφιο θεωρείται έγκυρο, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη, όμως, κανένας σταυρός προτίμησης.

Οι έδρες των μελών της επιτροπής που εκλέγονται κατανέμονται μεταξύ των παρατάξεων και των μεμονωμένων συμβούλων ανάλογα με τον αριθμό των ψήφων

που λαμβάνουν. Το σύνολο των έγκυρων ψηφοδελτίων διαιρείται με τον αριθμό των εδρών των εκλεγόμενων μελών της επιτροπής, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη ο περιφερειάρχης και οι οριζόμενοι από αυτόν αντιπεριφερειάρχες και το πηλίκο της διαίρεσης, παραλειπομένου του κλάσματος, αποτελεί το εκλογικό μέτρο. Κάθε παράταξη καταλαμβάνει τόσες έδρες στην κάθε επιτροπή όσες φορές χωρεί το εκλογικό μέτρο στον αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβε. Μεμονωμένος σύμβουλος που έλαβε τον ίδιο ή μεγαλύτερο αριθμό ψήφων από το εκλογικό μέτρο καταλαμβάνει μία έδρα στην επιτροπή για την οποία ήταν υποψήφιος. Παράταξη στο ψηφοδέλτιο της οποίας περιλαμβάνονται υποψήφιοι λιγότεροι από τις έδρες των εκλεγόμενων μελών της επιτροπής, καταλαμβάνει τόσες μόνο έδρες στην επιτροπή όσοι είναι και οι υποψήφιοί της. Οι έδρες που μένουν αδιάθετες κατανέμονται, κατά τη σειρά των αδιάθετων ψήφων. Σε περίπτωση ισοψηφίας ο πρόεδρος του περιφερειακού συμβουλίου διενεργεί κλήρωση.

Μέλη της επιτροπής εκλέγονται, από κάθε παράταξη που κατέλαβε έδρα, οι υποψήφιοι που συγκέντρωσαν τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης. Σε περίπτωση ισοψηφίας, ο πρόεδρος του περιφερειακού συμβουλίου διενεργεί κλήρωση. Οι λοιποί υποψήφιοι, ανά παράταξη, αποτελούν, κατά σειρά σταυρών προτίμησης, τα αναπληρωματικά μέλη της επιτροπής.

Τα αναπληρωματικά μέλη, με τη σειρά της εκλογής τους, καταλαμβάνουν τις θέσεις των εκλεγέντων με το ίδιο ψηφοδέλτιο τακτικών μελών που μένουν κενές κατά τη διάρκεια της διετίας. Αν έχει εξαντληθεί ο αριθμός των αναπληρωματικών μελών ή αν παραιτηθεί ή για οποιονδήποτε λόγο εκλείψει μεμονωμένος σύμβουλος που έχει εκλεγεί μέλος επιτροπής, διενεργείται νέα εκλογή, για την κάλυψη των κενών εδρών της επιτροπής. Όταν τα μέλη που εκπροσωπούν τις λοιπές παρατάξεις, πλην αυτής του περιφερειάρχη, παραιτηθούν κατά τη διάρκεια της διετίας και δεν υπάρχει αντικαταστάτης τους, τη θέση τους καταλαμβάνουν τα μέλη της παράταξης του περιφερειάρχη.

Τα πρακτικά της εκλογής διαβιβάζονται μέσα σε προθεσμία πέντε (5) ημερών από τη διενέργεια της εκλογής στον Επόπτη Ο.Τ.Α., ο οποίος αυτεπαγγέλτως ή ύστερα από προσφυγή δημότη ενώπιόν του, η οποία ασκείται μέσα σε αποκλειστική προθεσμία πέντε (5) ημερών από τη διενέργεια της εκλογής, αποφαινεται για τη νομιμότητα της εκλογής, μέσα σε πέντε (5) ημέρες αφότου παρέλαβε τα πρακτικά. Η επιτροπή στην πρώτη συνεδρίαση μετά την εκλογή της εκλέγει μεταξύ των μελών της, με φανερή ψηφοφορία, τον αντιπρόεδρο. Δικαίωμα ψήφου στην περίπτωση αυτή έχει και ο πρόεδρος της επιτροπής. Ο αντιπρόεδρος της οικονομικής επιτροπής αναπληρώνει τον πρόεδρο όταν αυτός απουσιάζει ή κωλύεται.

Όταν τα μέλη της οικονομικής επιτροπής παύουν για οποιονδήποτε λόγο να είναι μέλη των αντίστοιχων περιφερειακών παρατάξεων, εκπίπτουν αυτοδικαίως από την οικονομική επιτροπή και αντικαθίστανται.

Λειτουργία της Οικονομικής Επιτροπής

Η Οικονομική Επιτροπή συνεδριάζει, ύστερα από πρόσκληση του προέδρου, μια τουλάχιστον φορά το μήνα. Οι συνεδριάσεις της επιτροπής γίνονται πάντοτε στο κατάστημα της περιφέρειας και είναι δημόσιες. Η επιτροπή μπορεί να συνεδριάσει σε άλλον τόπο ύστερα από απόφαση της απόλυτης πλειοψηφίας του συνολικού αριθμού των μελών της. Η επιτροπή, με αιτιολογημένη απόφαση που λαμβάνεται με πλειοψηφία των τριών πέμπτων (3/5) του συνολικού αριθμού των μελών και

απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση, μπορεί να συνεδριάζει κεκλεισμένων των θυρών.

Η Οικονομική Επιτροπή βρίσκεται σε απαρτία, εφόσον τα παρόντα μέλη είναι περισσότερα από αυτά που απουσιάζουν. Η επιτροπή αποφασίζει με απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων. Σε περίπτωση ισοψηφίας επικρατεί η ψήφος του προέδρου.

Αν μέλος της επιτροπής αρνηθεί ψήφο ή δώσει λευκή ψήφο, λογίζεται ως παρόν κατά τη συνεδρίαση μόνο για τον υπολογισμό της απαρτίας, ενώ τόσο η άρνηση ψήφου όσο και η λευκή ψήφος δεν υπολογίζονται στην καταμέτρηση των θετικών και αρνητικών ψήφων. Αν σε δυο συνεχείς συνεδριάσεις δεν επιτυγχάνεται απαρτία ή απόλυτη πλειοψηφία, το σχετικό θέμα παραπέμπεται στο περιφερειακό συμβούλιο για λήψη απόφασης με ευθύνη του προέδρου της περιφερειακής επιτροπής.

Με απόφασή της, η οποία λαμβάνεται με απλή πλειοψηφία των παρόντων μελών της, η οικονομική επιτροπή μπορεί να επιτρέπει να λάβουν το λόγο εκπρόσωποι φορέων ή πολίτες που παρευρίσκονται στη συνεδρίαση, εφόσον το ζητήσουν.

Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης

Σε κάθε περιφέρεια συνιστάται, με απόφαση του περιφερειακού συμβουλίου, που λαμβάνεται μέσα σε δύο (2) μήνες από την εγκατάσταση των περιφερειακών αρχών, Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης ως γνωμοδοτικό όργανο. Η θητεία της Περιφερειακής Επιτροπής Διαβούλευσης ακολουθεί τη θητεία των περιφερειακών αρχών. Η Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης αποτελείται από εκπροσώπους των, κατά το δυνατόν, αντιπροσωπευτικότερων, σε περιφερειακό επίπεδο, φορέων της τοπικής κοινωνίας, όπως:

- α) των οργανώσεων εργοδοτών και εργαζομένων,
- β) των επιμελητηρίων και των επιστημονικών οργανώσεων, συλλόγων και φορέων,
- γ) των συνεταιριστικών οργανώσεων,
- δ) των εργαζομένων στην περιφέρεια και στα νομικά της πρόσωπα,
- ε) των αθλητικών και πολιτιστικών συλλόγων και φορέων,
- στ) οργανώσεων και φορέων της κοινωνίας των πολιτών στην περιφέρεια και
- ζ) πολίτες.

Ο αριθμός των μελών της Περιφερειακής Επιτροπής Διαβούλευσης που ορίζονται από τους φορείς των περιπτώσεων α' έως και στ' μπορεί να είναι από τριάντα (30) έως εξήντα (60) μέλη. Στην περιφερειακή επιτροπή διαβούλευσης συμμετέχουν και δημότες, σε αριθμό ίσο με το 1/3 του αριθμού των μελών εκπροσώπων φορέων των περιπτώσεων α' έως στ', οι οποίοι ορίζονται μετά από κλήρωση, μεταξύ των εγγεγραμμένων σε ειδικό κατάλογο που τηρείται στην περιφέρεια και στον οποίο μπορεί να εγγράφεται κάθε πολίτης που είναι εγγεγραμμένος στους εκλογικούς καταλόγους των δήμων της περιφέρειας. Έναν τουλάχιστον μήνα πριν από τη συγκρότηση της επιτροπής, ο περιφερειάρχης δημοσιεύει υποχρεωτικά με ανάρτηση στην ιστοσελίδα της περιφέρειας πρόσκληση προς τους πολίτες για εγγραφή στον ειδικό κατάλογο του προηγούμενου εδαφίου. Οι οριζόμενοι από τον ειδικό αυτό κατάλογο, έχουν δικαίωμα ψήφου, δεν συνυπολογίζονται όμως για την απαρτία της επιτροπής.

Στην Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης προεδρεύει ο πρόεδρος του περιφερειακού συμβουλίου. Στις συνεδριάσεις της Περιφερειακής Επιτροπής Διαβούλευσης προσκαλούνται και συμμετέχουν υποχρεωτικά με δικαίωμα λόγου ο περιφερειάρχης, οι αντιπεριφερειάρχες, οι εκπρόσωποι των πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στη Βουλή, καθώς και οι επικεφαλής των περιφερειακών παρατάξεων που εκπροσωπούνται στο περιφερειακό συμβούλιο. Επίσης είναι δυνατόν να καλούνται και να παίρνουν το λόγο, ανάλογα με τα συζητούμενα θέματα, οι δήμαρχοι της περιφέρειας, καθώς και εκπρόσωποι της αποκεντρωμένης διοίκησης στην οποία υπάγεται η περιφέρεια, των κρατικών υπηρεσιών που έχουν την έδρα τους στην περιφέρεια και ο περιφερειακός διαμεσολαβητής.

Η Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης:

α) Εισηγείται στο περιφερειακό συμβούλιο σχετικά με τις βασικές αναπτυξιακές προτεραιότητες της περιφέρειας.

β) Γνωμοδοτεί ως προς θέματα γενικότερου περιφερειακού ενδιαφέροντος.

γ) Εξετάζει τα προβλήματα και τις αναπτυξιακές δυνατότητες της περιφέρειας και διατυπώνει γνώμη για την επίλυση των προβλημάτων και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων αυτών.

Η διατύπωση γνώμης από την Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης δεν αποκλείει την παράλληλη ηλεκτρονική διαβούλευση με τους πολίτες, μέσω διαδικτύου. Οι προτάσεις της ηλεκτρονικής διαβούλευσης συγκεντρώνονται και συστηματοποιούνται από τις αρμόδιες υπηρεσίες της περιφέρειας και παρουσιάζονται από τον πρόεδρο της περιφερειακής επιτροπής διαβούλευσης κατά την αντίστοιχη συνεδρίασή της.

δ) Μπορεί να εισηγείται στο περιφερειακό συμβούλιο τη διεξαγωγή περιφερειακού δημοψηφίσματος.

ε) Διατυπώνει απλή γνώμη επί του προσχεδίου του προϋπολογισμού.

Η Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης συνεδριάζει δημόσια, ύστερα από πρόσκληση του προέδρου της, υποχρεωτικά μια φορά το χρόνο, πριν από τη σύνταξη των προσχεδίων του προϋπολογισμού και του ετήσιου προγράμματος δράσης και μία φορά τουλάχιστον κάθε τρεις (3) μήνες για άλλα θέματα που εισάγονται προς συζήτηση είτε από τον πρόεδρο της επιτροπής είτε από τους φορείς των περιπτώσεων α' έως στ' είτε από το 1/3 των πολιτών που συμμετέχουν στην επιτροπή και διατυπώνει τη γνώμη της για τα θέματα που εισάγονται προς συζήτηση. Η σύγκλησή της γίνεται με πρόσκληση του προέδρου της, η οποία κοινοποιείται στα μέλη με κάθε πρόσφορο μέσο επτά (7) εργάσιμες ημέρες πριν τη συνεδρίαση. Η πρόσκληση περιλαμβάνει την ημερήσια διάταξη, τον τόπο, την ημερομηνία και ώρα της συνεδρίασης και συνοδεύεται από εισήγηση επί των υπό συζήτηση θεμάτων. Σε περίπτωση έλλειψης απαρτίας, η συνεδρίαση επαναλαμβάνεται την αμέσως επόμενη εργάσιμη ημέρα, οπότε θεωρείται σε κάθε περίπτωση ότι υφίσταται απαρτία. Η γραμματειακή υποστήριξη της περιφερειακής επιτροπής διαβούλευσης γίνεται από τις υπηρεσίες της περιφέρειας και τηρούνται πρακτικά. Η Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης διατυπώνει, ύστερα από συζήτηση, τη γνώμη της, στην οποία αναγράφονται όλες οι γνώμες των μελών της.

Με πρόταση οποιουδήποτε μέλους της επιτροπής και εφόσον αυτή εγκριθεί από το ένα πέμπτο (1/5) των μελών της, μπορεί να συζητηθεί και οποιοδήποτε θέμα εκτός ημερήσιας διάταξης.

Η πρόσκληση και η ημερήσια διάταξη κάθε συνεδρίασης της Περιφερειακής Επιτροπής Διαβούλευσης αναρτώνται στην ιστοσελίδα της περιφέρειας και, με μέριμνα του προέδρου του περιφερειακού συμβουλίου, δημοσιοποιούνται με κάθε πρόσφορο τρόπο, ιδίως στα τοπικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Οι συνεδριάσεις της επιτροπής είναι δημόσιες και η επιτροπή μπορεί, με απλή πλειοψηφία των παρόντων μελών της, να επιτρέπει να λάβουν το λόγο και πολίτες, ως μελών της, που παρευρίσκονται στη συνεδρίαση.

Οι αποφάσεις της επιτροπής διαβούλευσης αναρτώνται υποχρεωτικά στην ιστοσελίδα της περιφέρειας και εισάγονται υποχρεωτικά προς συζήτηση στο περιφερειακό συμβούλιο μέσα σε ένα (1) μήνα από τη λήψη τους.

Το περιφερειακό συμβούλιο, μέσα σε τρεις (3) μήνες από την εγκατάσταση των περιφερειακών αρχών, ψηφίζει ή επικαιροποιεί τυχόν υφιστάμενο κανονισμό διαβούλευσης, ο οποίος ρυθμίζει όλα τα θέματα τα σχετικά με τις διαδικασίες διαβούλευσης, τη συμμετοχή φορέων και πολιτών σε αυτή, καθώς και την παρουσίαση των πορισμάτων της διαβούλευσης στο αρμόδιο όργανο της περιφέρειας.

Τοπικά δημοψηφίσματα

Δημοτικό ή περιφερειακό δημοψήφισμα μπορεί να προκηρύσσεται για κάθε θέμα, εκτός από ζητήματα σχετικά με την εθνική ασφάλεια, την εξωτερική πολιτική, τη μεταναστευτική πολιτική, την ερμηνεία και εφαρμογή διεθνών συνθηκών, ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και λατρείας ή τη θεσμική οργάνωση όλων των γνωστών θρησκειών.

Δημοψήφισμα δεν προκηρύσσεται για θέματα δημοσιονομικής διαχείρισης του οικείου Ο.Τ.Α., επιβολής τελών, ανακαθορισμού του αριθμού και των ορίων των δήμων, των κοινοτήτων, των περιφερειών και των περιφερειακών ενοτήτων της χώρας.

Ο χαρακτήρας του δημοψηφίσματος ως αποφασιστικού ή συμβουλευτικού καθορίζεται στην απόφαση προκήρυξής του.

Όταν το αντικείμενο του δημοψηφίσματος δεν ανάγεται στην αποφασιστική αρμοδιότητα του οικείου δήμου ή της οικείας περιφέρειας, έχει υποχρεωτικά συμβουλευτικό χαρακτήρα.

Πρωτοβουλία για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος

Δημοτικό ή περιφερειακό δημοψήφισμα διεξάγεται:

α) μετά από απόφαση του οικείου δημοτικού ή περιφερειακού συμβουλίου, που λαμβάνεται με την πλειοψηφία των δύο τρίτων (2/3) του συνόλου των μελών του ή

β) μετά από αίτηση εγγεγραμμένων εκλογέων του οικείου δήμου ή περιφέρειας, ο αριθμός των οποίων δεν μπορεί να είναι μικρότερος του δέκα τοις εκατό (10%) του συνολικού αριθμού των εγγεγραμμένων εκλογέων.

Όταν η πρωτοβουλία για τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος ανήκει στους εκλογείς του οικείου δήμου ή της οικείας περιφέρειας, το αίτημα των ενδιαφερομένων υποβάλλεται στον πρόεδρο του δημοτικού ή του περιφερειακού συμβουλίου, αντίστοιχα, ο οποίος οφείλει να εισαγάγει το θέμα προς συζήτηση και ψήφισμα στο οικείο συμβούλιο μέσα σε ένα (1) μήνα από την υποβολή του. Στην

περίπτωση αυτή και εφόσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, το συμβούλιο εγκρίνει, με απλή πλειοψηφία, την προκήρυξη του δημοψηφίσματος και αποφασίζει για τα θέματα που αποτελούν αντικείμενο δημοψηφίσματος.

Η μη εισαγωγή προς συζήτηση και ψήφιση του αιτήματος δημοψηφίσματος από τον πρόεδρο του οικείου δημοτικού ή περιφερειακού συμβουλίου συνιστά σοβαρό πειθαρχικό αδίκημα.

Περιορισμοί στη διεξαγωγή δημοτικού και περιφερειακού δημοψηφίσματος

Δεν επιτρέπεται να διεξαχθεί δημοψήφισμα κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου για την ανάδειξη των μελών του εθνικού ή του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, για την ανάδειξη των αυτοδιοικητικών αρχών ή για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος σε εθνικό επίπεδο. Δημοψήφισμα δεν επιτρέπεται, επίσης, να διεξαχθεί κατά το ημερολογιακό έτος της διενέργειας των εκλογών για την ανάδειξη των αυτοδιοικητικών αρχών.

Δεν μπορεί να διεξαχθεί δημοψήφισμα πριν περάσει ένα (1) έτος από την διεξαγωγή του προηγούμενου.

Διαδικασία προκήρυξης του δημοτικού ή περιφερειακού δημοψηφίσματος- Ερώτημα

Το δημοψήφισμα προκηρύσσεται με την απόφαση του δημοτικού ή περιφερειακού συμβουλίου. Με την απόφαση αυτή προσδιορίζεται επίσης το ερώτημα ή τα ερωτήματα που πρόκειται να τεθούν σε ψηφοφορία και οι εναλλακτικές απαντήσεις που θα τεθούν υπόψη των εκλογέων, η ημερομηνία διεξαγωγής της ψηφοφορίας, ο χαρακτήρας του προκηρυσσόμενου δημοψηφίσματος ως αποφασιστικού ή συμβουλευτικού, το ύψος της προκαλούμενης δαπάνης, η οποία βαρύνει το δήμο ή την περιφέρεια που προκηρύσσει το δημοψήφισμα, καθώς και κάθε άλλο αναγκαίο θέμα.

Στην περίπτωση δημοψηφίσματος που προκηρύσσεται ύστερα από αίτηση των εκλογέων και μόνον εφόσον το αίτημα που αρχικώς έχει υποβληθεί είναι διατυπωμένο κατά τρόπο ασαφή ή πρόδηλα μεροληπτικό, το οικείο συμβούλιο, με απόφασή του, που λαμβάνεται με πλειοψηφία των δύο τρίτων 2/3 των μελών του, μπορεί να αναδιατυπώνει το ερώτημα, κατά τρόπο ώστε αυτό να μην αφίσταται, πάντως, από το νόημα και το σκοπό του αρχικώς υποβληθέντος αιτήματος.

Το οικείο συμβούλιο μπορεί, με απόφαση που λαμβάνεται με πλειοψηφία των δύο τρίτων 2/3 των μελών του, να προκηρύσσει την ταυτόχρονη διεξαγωγή δημοψηφίσματος και για άλλα θέματα.

Το ερώτημα ή τα ερωτήματα στα οποία θα κληθούν να απαντήσουν οι εκλογείς πρέπει να είναι κατά το δυνατόν πλήρη, σύντομα και σαφή. Η προτίμηση του εκλογικού σώματος εκφράζεται επί δύο εκ των προτέρων καθορισμένων απαντήσεων, είτε με τη χρήση των όρων «ΝΑΙ» ή «ΟΧΙ» και άλλων συναφών, είτε με την επιλογή μεταξύ δύο προτεινόμενων λύσεων ή επιλογών.

Η απόφαση του δημοτικού ή περιφερειακού συμβουλίου για την προκήρυξη δημοψηφίσματος δημοσιεύεται μέσα σε τρεις (3) ημέρες από τη λήψη της, με ευθύνη του προέδρου του, στο δημοτικό ή περιφερειακό κατάστημα, καθώς και σε μία τουλάχιστον έντυπη, ημερήσια ή εβδομαδιαία τοπική εφημερίδα και στην ιστοσελίδα του δήμου ή της περιφέρειας. Επιπλέον, το δημοτικό ή περιφερειακό συμβούλιο, αντίστοιχα, λαμβάνει μέτρα για την όσο το δυνατόν ευρύτερη

δημοσιοποίηση της απόφασης, μέσω των τοπικών μέσων μαζικής ενημέρωσης ή οποιουδήποτε άλλου πρόσφορου μέσου.

Η απόφαση για την προκήρυξη δημοτικού ή περιφερειακού δημοψηφίσματος κοινοποιείται στον Υπουργό Εσωτερικών, καθώς και στον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό.

Υποχρεωτικός έλεγχος νομιμότητας απόφασης περί διενέργειας δημοτικού ή περιφερειακού δημοψηφίσματος

Η απόφαση του δημοτικού ή περιφερειακού συμβουλίου για τη διενέργεια του δημοψηφίσματος, συνοδευόμενη από τα έγγραφα στοιχεία που είναι αναγκαία για τη νόμιμη έκδοσή της, αποστέλλονται υποχρεωτικά για έλεγχο στον Επόπτη Ο.Τ.Α. μέσα σε τρεις (3) ημέρες από την επομένη της συνεδρίασης του αρμόδιου συλλογικού οργάνου.

Ο Επόπτης Ο.Τ.Α. ελέγχει την νομιμότητα της απόφασης και εκδίδει υποχρεωτικά ειδική πράξη με την οποία επικυρώνεται ή ακυρώνεται η σχετική απόφαση, μέσα σε προθεσμία επτά (7) ημερών από την περιέλευσή της σε αυτόν.

Οποιοσδήποτε έχει έννομο συμφέρον μπορεί να προσβάλλει την απόφαση του δημοτικού ή περιφερειακού συμβουλίου ενώπιον του Επόπτη Ο.Τ.Α. για λόγους νομιμότητας μέσα σε προθεσμία τριών (3) ημερών από τη δημοσίευση της απόφασης ή την ανάρτησή της στο διαδίκτυο.

Ο Επόπτης Ο.Τ.Α. αποφαινεται υποχρεωτικά επί της προσφυγής μέσα σε αποκλειστική προθεσμία επτά (7) ημερών από την υποβολή της.

Η απόφαση του Επόπτη Ο.Τ.Α προσβάλλεται μόνο στα αρμόδια δικαστήρια.

Ψηφοφορία - Δικαίωμα εκλέγειν

Το δημοψήφισμα διενεργείται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία.

Η ψηφοφορία διεξάγεται μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από τη δημοσίευση της απόφασης με την οποία προκηρύσσεται το δημοψήφισμα.

Η ψηφοφορία διεξάγεται πάντοτε ημέρα Κυριακή και διαρκεί από τις 7.00 π.μ. έως τις 19.00 μ.μ. της ίδιας ημέρας.

Δικαίωμα ψήφου στο δημοτικό ή περιφερειακό δημοψήφισμα έχουν όσοι έχουν δικαίωμα ψήφου στις εκλογές για την ανάδειξη των δημοτικών ή περιφερειακών αρχών, αντίστοιχα.

Δημόσιος διάλογος

Στο δημόσιο διάλογο, επί του ερωτήματος ή των ερωτημάτων που τίθενται στην ψηφοφορία μπορούν να συμμετέχουν πολιτικά κόμματα, δημοτικές και περιφερειακές παρατάξεις, συνδυασμοί που έλαβαν μέρος στις τελευταίες δημοτικές και περιφερειακές εκλογές ανεξαρτήτως της εκπροσώπησής τους στο δημοτικό συμβούλιο, τοπικές και περιφερειακές ενώσεις προσώπων, τοπικές και περιφερειακές επιστημονικές ενώσεις, επαγγελματικές ή συνδικαλιστικές οργανώσεις και κάθε άλλος φορέας της κοινωνίας των πολιτών. Οι ανωτέρω, φορείς ή εκλογείς, μπορούν να συγκροτούν Επιτροπές Πρωτοβουλίας για την υποστήριξη και προβολή κάποιας από τις εναλλακτικές απαντήσεις στο ερώτημα του δημοψηφίσματος. Η συγκρότηση Επιτροπής Πρωτοβουλίας, καθώς και το φυσικό

πρόσωπο που αποτελεί το νόμιμο εκπρόσωπο του φορέα, γνωστοποιούνται στον πρόεδρο του δημοτικού ή περιφερειακού συμβουλίου, αντίστοιχα.

Το δημοτικό ή περιφερειακό συμβούλιο οφείλει να λαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα για την επαρκή και πολύπλευρη ενημέρωση των πολιτών γύρω από το θέμα επί του οποίου καλούνται να αποφασίσουν.

Για την οργάνωση και προαγωγή του δημόσιου διαλόγου, το δημοτικό ή περιφερειακό συμβούλιο μπορεί να συγκροτεί ειδική επιτροπή με τη συμμετοχή αιρετών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, υπαλλήλων του οικείου Ο.Τ.Α. και προσωπικοτήτων εγνωσμένου τοπικού κύρους. Η Επιτροπή αυτή μπορεί να διοργανώνει εκδηλώσεις και συζητήσεις, να εκδίδει πληροφοριακό υλικό και να λαμβάνει όλα τα μέτρα που ενθαρρύνουν το δημόσιο διάλογο για το θέμα του δημοψηφίσματος, με τρόπο που να διασφαλίζει την ισότιμη και πλουραλιστική προβολή και έκφραση των διαφορετικών απόψεων.

Προεκλογική περίοδος- Χρηματοδότηση και δαπάνες των μετεχόντων στο δημοψήφισμα

Ως προεκλογική περίοδος, για το δημοτικό ή περιφερειακό δημοψήφισμα, ορίζεται η περίοδος από την επομένη της προκήρυξης έως την ημέρα διεξαγωγής του δημοψηφίσματος.

Τα έσοδα και οι δαπάνες όσων μετέχουν στο δημόσιο διάλογο για το δημοψήφισμα κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου θεωρούνται εκλογικές. Απαγορεύεται η χρηματοδότηση και κάθε άλλου είδους παροχές ή διευκολύνσεις προς τους συμμετέχοντες στο δημοψήφισμα από:

- α) Φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν την ελληνική ιθαγένεια.
- β) Φυσικά ή νομικά πρόσωπα που είναι ιδιοκτήτες ή εκδότες ημερήσιων ή περιοδικών εντύπων πανελλήνιας ή τοπικής κυκλοφορίας ή ιδιοκτήτες ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών, εν γένει, σταθμών.
- γ) Νομικά πρόσωπα δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου, και
- δ) οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης του πρώτου και του δεύτερου βαθμού.

Η χρηματοδότηση από το ίδιο φυσικό πρόσωπο δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το ποσό των εκατό (100) ευρώ.

Όποιος από τους συμμετέχοντες στις Επιτροπές Πρωτοβουλίας ή στη διενέργεια του δημοψηφίσματος λαμβάνει χρηματοδότηση κατά παράβαση του νόμου, τιμωρείται με πρόστιμο έως δέκα χιλιάδων (10.000) ευρώ.

Όποιος χρηματοδοτεί συμμετέχοντες στις Επιτροπές Πρωτοβουλίας ή στη διενέργεια του δημοψηφίσματος κατά παράβαση του νόμου τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο (2) έτη και πρόστιμο τουλάχιστον πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ.

Όποιος χρηματοδοτεί συμμετέχοντες στις Επιτροπές Πρωτοβουλίας ή στη διενέργεια δημοψηφίσματος κατά παράβαση του νόμου, τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα (1) έτος και πρόστιμο τουλάχιστον χιλίων (1.000) ευρώ.

Για τη συμμετοχή στη διενέργεια δημοτικού ή περιφερειακού δημοψηφίσματος, επιβάλλεται κοινό όριο δαπανών, το οποίο για κάθε Επιτροπή Πρωτοβουλίας, πολιτικό κόμμα, δημοτική ή περιφερειακή παράταξη ή άλλο φορέα είναι ίσο με το τριάντα τοις εκατό (30%) του ορίου δαπανών που ίσχυσε κατά τις τελευταίες πριν τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος δημοτικές ή περιφερειακές εκλογές, για το συνδυασμό με τους περισσότερους υποψηφίους συμβούλους.

Η υπέρβαση του ορίου δαπανών τιμωρείται με πρόστιμο που ανέρχεται στο πενταπλάσιο του ποσού της υπέρβασης.

Όταν παραβάσεις που προβλέπονται ανωτέρω διαπράττονται από τις Επιτροπές Πρωτοβουλίας οι προβλεπόμενες ποινές και πρόστιμα βαρύνουν αυτόν που έχει οριστεί ως νόμιμος εκπρόσωπός τους.

Κανόνες οικονομικής διαχείρισης και διαφάνειας εκλογικών δαπανών

Η οικονομική διαχείριση κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 9 του ν. 3870/2010 (Α' 138).

Οι Επιτροπές Πρωτοβουλίας, οι ενώσεις προσώπων, οι επιστημονικές, οι επαγγελματικές ή οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και κάθε άλλη οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών, που συμμετέχουν στη διενέργεια δημοψηφίσματος υποχρεούνται να συντάξουν ειδική έκθεση εσόδων και δαπανών, η οποία αποστέλλεται στον Επόπτη του οικείου Ο.Τ.Α. και στον πρόεδρο του οικείου δημοτικού ή περιφερειακού συμβουλίου, μέσα σε ένα (1) μήνα από τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος και αναρτάται με ευθύνη του τελευταίου στην ιστοσελίδα του δήμου ή της περιφέρειας.

Δημόσια προβολή- Απαγορεύσεις κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου- Δημοσκοπήσεις

Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, οι δημόσιοι και οι ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί, οι τηλεοπτικοί σταθμοί ελεύθερης λήψης, καθώς επίσης οι φορείς παροχής συνδρομητικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών κάθε μορφής, τοπικής ή εθνικής εμβέλειας, τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης και οι ιστοσελίδες υποχρεούνται να διασφαλίζουν τη σφαιρική, πολύπλευρη και αντικειμενική ενημέρωση σχετικά με το ερώτημα ή τα ερωτήματα του δημοψηφίσματος.

Επιτροπή Ελέγχου Δαπανών και Εκλογικών Παραβάσεων

Για τον έλεγχο των δαπανών και εκλογικών παραβάσεων των συμμετεχόντων σύμφωνα με τα προηγούμενα άρθρα, συγκροτείται η Επιτροπή που προβλέπεται στο άρθρο 12 του ν. 3870/2010 (Α' 138), με απόφαση του Συντονιστή της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, η οποία εκδίδεται μέσα σε τρεις (3) ημέρες από την προκήρυξη του δημοψηφίσματος.

Για την επιβολή κυρώσεων από την Επιτροπή της παραγράφου 1, εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του άρθρου 13 του ν. 3870/2010 (Α' 138).

Αντιπρόσωποι και έφοροι δικαστικής αρχής -Εφορευτικές επιτροπές

Για τον ορισμό των αντιπροσώπων και των εφόρων της δικαστικής αρχής και των εφορευτικών επιτροπών, τα καθήκοντα και τις εξουσίες αυτών και κάθε σχετικό θέμα αρμόδια είναι, για την περίπτωση των δημοτικών δημοψηφισμάτων, το πρωτοδικείο στο οποίο ανήκει ο δήμος και για την περίπτωση των περιφερειακών δημοψηφισμάτων, το πρωτοδικείο της έδρας της Περιφέρειας.

Η αμοιβή των αντιπροσώπων και των εφόρων της δικαστικής αρχής καταβάλλεται από τον προϋπολογισμό του οικείου δήμου ή της οικείας περιφέρειας. Το ποσό της αμοιβής των αντιπροσώπων και των εφόρων της δικαστικής αρχής, ο

τρόπος και ο χρόνος καταβολής της και κάθε άλλο σχετικό θέμα καθορίζονται με απόφαση του δημάρχου ή περιφερειάρχη.

Εκλογικά τμήματα - Καταστήματα ψηφοφορίας

Το δημοψήφισμα διεξάγεται στα ίδια εκλογικά τμήματα στα οποία διεξήχθησαν οι τελευταίες αυτοδιοικητικές εκλογές στον οικείο δήμο ή περιφέρεια.

Ψηφοδέλτια

Τα ψηφοδέλτια έχουν ορθογώνιο σχήμα και κατασκευάζονται ομοιόμορφα από λευκό χαρτί με φροντίδα του οικείου δήμου ή περιφέρειας.

Πάνω στα ψηφοδέλτια αναγράφεται με σαφή και ευκρινή τρόπο κάθε ερώτημα κατά σειρά, ακολουθούμενο από τις εναλλακτικές διαθέσιμες απαντήσεις, όπως ακριβώς έχουν προσδιοριστεί στην απόφαση προκήρυξης του δημοψηφίσματος.

Οι φάκελοι, μέσα στους οποίους κλείνονται τα ψηφοδέλτια, είναι ομοιόμορφοι και κατασκευάζονται, με φροντίδα του δήμου ή της περιφέρειας από αδιαφανές χαρτί.

Τα ψηφοδέλτια και οι φάκελοι πρέπει να βρίσκονται στη διάθεση του οικείου δημάρχου ή αντιπεριφερειάρχη της περιφερειακής ενότητας της έδρας κάθε νομού ή, για την Περιφέρεια Αττικής, στον Περιφερειάρχη, σε αριθμό επαρκή για τις ανάγκες των εγγεγραμμένων εκλογέων, το αργότερο πέντε (5) ημέρες πριν από τη διεξαγωγή της ψηφοφορίας.

Τρόπος ψηφοφορίας

Οι εκλογείς εκφράζουν την προτίμησή τους σε έντυπο ψηφοδέλτιο θέτοντας σταυρό μαύρης ή κυανής απόχρωσης παραπλεύρως μίας από τις διαθέσιμες προεπιλεγμένες απαντήσεις, που έχουν καθοριστεί με την απόφαση προκήρυξης του δημοψηφίσματος, για κάθε ερώτημα.

Ψηφοδέλτιο που δεν φέρει σταυρό παραπλεύρως μίας από τις διαθέσιμες απαντήσεις θεωρείται, ως προς το συγκεκριμένο ερώτημα, λευκό.

Διαλογή των ψήφων - Επικρατούσα απάντηση

Από τις προτιμήσεις των ψηφοφόρων σε κάθε ερώτημα επικρατεί εκείνη, η οποία συγκεντρώνει την απόλυτη πλειοψηφία των έγκυρων ψηφοδελτίων. Τα λευκά δεν προσμετρώνται στα έγκυρα ψηφοδέλτια.

Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας

Την επομένη της ψηφοφορίας αρχίζει από το αρμόδιο Πρωτοδικείο η συγκέντρωση και η εξαγωγή των αποτελεσμάτων της ψηφοφορίας.

Μόλις συγκεντρωθούν τα αποτελέσματα όλων των εφορευτικών επιτροπών, το αρμόδιο Πρωτοδικείο προβαίνει στη σύνταξη του πίνακα αποτελεσμάτων της επόμενης παραγράφου.

Στον πίνακα αποτελεσμάτων περιλαμβάνονται:

- α. ο αριθμός των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων,
- β. ο αριθμός των ψηφοφόρων που ψήφισαν,
- γ. ο αριθμός των έγκυρων ψηφοδελτίων,

δ. ο αριθμός των λευκών ψηφοδελτίων και
ε. ο αριθμός των άκυρων ψηφοδελτίων
στ. αριθμός των εγκύρων ψηφοδελτίων που συγκέντρωσαν οι απαντήσεις σε
κάθε ερώτημα.

Ο πίνακας υπογράφεται από τον Πρόεδρο του Πρωτοδικείου.

Επικυρωμένο αντίγραφό του αποστέλλεται αμέσως στον περιφερειάρχη ή το
δήμαρχο, αντίστοιχα, οι οποίοι μεριμνούν για τη δημοσίευση και τη δημοσιοποίησή
του.

Έγκυρο θεωρείται το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, εφόσον στην
ψηφοφορία συμμετείχε το σαράντα τοις εκατό (40%) των εγγεγραμμένων στους
εκλογικούς καταλόγους.

Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, που διεξάγεται σύμφωνα με τις
ανωτέρω διατάξεις, δεσμεύει το οικείο συμβούλιο στο πλαίσιο της απόφασης που θα
λάβει αυτό, ως προς το θέμα επί του οποίου έχει διεξαχθεί το δημοψήφισμα.

Έλεγχος του κύρους του δημοψηφίσματος και του αποτελέσματος της ψηφοφορίας

Ο έλεγχος του κύρους του δημοψηφίσματος και του αποτελέσματος της
ψηφοφορίας ανήκει στην αρμοδιότητα του Διοικητικού Εφετείου στο οποίο υπάγεται
η έδρα του οικείου δήμου ή της οικείας περιφέρειας.

Οι ενστάσεις κατά του κύρους του δημοψηφίσματος και του αποτελέσματος
της ψηφοφορίας συζητούνται κατά προτίμηση και πάντως μέσα σε ένα (1) μήνα από
τη διεξαγωγή της ψηφοφορίας. Η απόφαση του Διοικητικού Εφετείου εκδίδεται
εντός προθεσμίας τριάντα (30) ημερών από τη διεξαγωγή της συζήτησης.

Δημοτική και Περιφερειακή Διαμεσολάβηση

Αντικείμενο της δημοτικής και περιφερειακής διαμεσολάβησης είναι:

- α) η καταπολέμηση φαινομένων κακοδιοίκησης στους Ο.Τ.Α. και τα νομικά πρόσωπα αυτών,
- β) η βελτίωση της σχέσης των πολιτών με τις δημοτικές και περιφερειακές αρχές,
- γ) η επίλυση και αποτροπή διαφορών των πολιτών με τις δημοτικές και περιφερειακές αρχές, ώστε να περιορίζεται η προσφυγή σε διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες και
- δ) η συμβολή στη βελτίωση του τρόπου λειτουργίας των δημοτικών και περιφερειακών υπηρεσιών, η ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς τους και της προσβασιμότητας των πολιτών σε αυτές.

Γενικές αρχές που διέπουν την τοπική και περιφερειακή διαμεσολάβηση

Η δημοτική και περιφερειακή διαμεσολάβηση ασκείται με γνώμονα τη νομιμότητα, τη διαφάνεια, την αποτελεσματικότητα της διοίκησης και την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών.

Οι Δημοτικοί και Περιφερειακοί Διαμεσολαβητές, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, διαθέτουν πλήρη λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία έναντι των δημοτικών, περιφερειακών και κρατικών αρχών και οφείλουν να ασκούν τα καθήκοντά τους με ευσυνειδησία και αμεροληψία.

Όργανα δημοτικής και περιφερειακής διαμεσολάβησης

Η δημοτική διαμεσολάβηση ασκείται από τους Δημοτικούς Διαμεσολαβητές. Οι Δημοτικοί Διαμεσολαβητές είναι συνολικά πενήντα οκτώ (58) και η τοπική τους αρμοδιότητα κατανέμεται ως εξής:

- α) Πενήντα (50) Δημοτικοί Διαμεσολαβητές με αρμοδιότητα, ο καθένας, τους πρωτοβάθμιους Ο.Τ.Α. και τα νομικά πρόσωπα αυτών κάθε νομού, πλην Αττικής.
- β) Οκτώ (8) Δημοτικοί Διαμεσολαβητές με αρμοδιότητα, ο καθένας, τους πρωτοβάθμιους Ο.Τ.Α. και τα νομικά πρόσωπα αυτών κάθε Περιφερειακής Ενότητας της Περιφέρειας Αττικής.

Η περιφερειακή διαμεσολάβηση ασκείται από τους Περιφερειακούς Διαμεσολαβητές. Οι Περιφερειακοί Διαμεσολαβητές είναι συνολικά δεκατρείς (13) και η τοπική αρμοδιότητα του καθενός εκτείνεται στην οικεία Περιφέρεια και στα νομικά της πρόσωπα.

Προσόντα- Εγγυήσεις λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας δημοτικών και περιφερειακών διαμεσολαβητών

Για την επιλογή σε θέση Δημοτικού ή Περιφερειακού Διαμεσολαβητή απαιτούνται τα ακόλουθα τυπικά προσόντα:

- α) Κατοχή πτυχίου ή μεταπτυχιακού τίτλου ΑΕΙ της ημεδαπής ή ισότιμου τίτλου της αλλοδαπής στα αντικείμενα των νομικών, πολιτικών, διοικητικών ή οικονομικών επιστημών.
- β) Επαγγελματική εμπειρία τουλάχιστον πέντε (5) ετών στα επιστημονικά αντικείμενα της περίπτωσης α'.

γ) Άριστη ή πολύ καλή γνώση μιας τουλάχιστον ξένης γλώσσας.

Επιτρέπεται η επιλογή δημοσίου υπαλλήλου ως Δημοτικού ή Περιφερειακού Διαμεσολαβητή. Στην περίπτωση αυτή, τα καθήκοντα του επιλεγέντος αναστέλλονται για όσο χρόνο διαρκεί η θητεία του ως Διαμεσολαβητή. Ο χρόνος που διανύεται σε θέση Δημοτικού ή Περιφερειακού Διαμεσολαβητή θεωρείται χρόνος πραγματικής υπηρεσίας σε θέση προϊσταμένου επιπέδου Διεύθυνσης, ως προς όλες τις υπηρεσιακές, μισθολογικές και ασφαλιστικές συνέπειες.

Κωλύματα και ασυμβίβαστα

Τα κωλύματα και τα ασυμβίβαστα που ισχύουν για τους αιρετούς των Ο.Τ.Α. Α' και Β' βαθμού, ισχύουν, αντίστοιχα, και για τους Δημοτικούς και Περιφερειακούς Διαμεσολαβητές.

Επιπλέον δεν επιτρέπεται να επιλεγούν σε θέση Δημοτικού ή Περιφερειακού Διαμεσολαβητή:

α) όσοι έχουν διατελέσει αιρετοί, έως και πέντε (5) έτη πριν την έκδοση της σχετικής προκήρυξης σε οποιοδήποτε αυτοδιοικητικό αξίωμα στον οικείο νομό, ακόμα και αν παραιτηθούν του αιρετού αξιώματός τους,

β) οι διατελέσαντες δικαστικοί λειτουργοί και οι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας,

γ) όσοι έχουν καταδικαστεί για οποιοδήποτε από τα αδικήματα που αποτελούν κώλυμα διορισμού σύμφωνα με το άρθρο 8 του Υπαλληλικού Κώδικα.

Απαγορεύεται οποιαδήποτε επαγγελματική δραστηριότητα του Δημοτικού και Περιφερειακού Διαμεσολαβητή. Δικηγόροι και καθηγητές ΑΕΙ και ΤΕΙ, τίθενται σε υποχρεωτική αναστολή άσκησης καθηκόντων για όσο χρόνο διαρκεί η θητεία τους ως Δημοτικών ή Περιφερειακών Διαμεσολαβητών.

Ευθύνη του Δημοτικού και Περιφερειακού Διαμεσολαβητή

Ο Δημοτικός και Περιφερειακός Διαμεσολαβητής δεν ευθύνεται και δεν διώκεται για γνώμη που διατυπώνει στην άσκηση των καθηκόντων του, με την επιφύλαξη των διατάξεων περί συκοφαντικής δυσφήμισης.

Ο Διαμεσολαβητής ευθύνεται μόνο για δόλο ή βαριά αμέλεια για πράξεις που σχετίζονται με την άσκηση των καθηκόντων του, εφαρμοζομένων αναλόγως των διατάξεων του άρθρου 38 του Υπαλληλικού Κώδικα.

Αντιμισθία

Ο Δημοτικός Διαμεσολαβητής λαμβάνει αντιμισθία: α) ίση με ποσοστό ογδόντα τοις εκατό (80%) επί των συνολικών αποδοχών των προϊσταμένων Γενικών Διευθύνσεων, όταν έχει αρμοδιότητα είτε σε νομό με πληθυσμό άνω των εκατό χιλιάδων (100.000) κατοίκων είτε σε μία από τις Περιφερειακές Ενότητες του Νομού Αττικής, β) ίση με ποσοστό εξήντα τοις εκατό (60%) επί των συνολικών αποδοχών των προϊσταμένων Γενικών Διευθύνσεων, όταν έχει αρμοδιότητα σε νομό με πληθυσμό κάτω των εκατό χιλιάδων (100.000) κατοίκων.

Ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής λαμβάνει αντιμισθία ίση με ποσοστό ογδόντα τοις εκατό (80%) επί των συνολικών αποδοχών των προϊσταμένων Γενικών Διευθύνσεων.

Αν τη θέση του Διαμεσολαβητή καταλαμβάνει δημόσιος υπάλληλος, αυτός επιλέγει είτε την αντιμισθία του Διαμεσολαβητή, είτε τις αποδοχές της οργανικής του θέσης, οι οποίες καταβάλλονται από τον οικείο Δήμο ή Περιφέρεια.

Θητεία του Δημοτικού και Περιφερειακού Διαμεσολαβητή

Ο Δημοτικός και ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής επιλέγονται για πενταετή θητεία, με δυνατότητα ανανέωσης για μία (1) ακόμα φορά.

Αν για οποιονδήποτε λόγο η διαδικασία επιλογής και η ανάληψη των καθηκόντων του νέου Διαμεσολαβητή δεν έχει ολοκληρωθεί ως τη λήξη της θητείας του απερχόμενου, εξακολουθεί να ασκεί τα καθήκοντά του ο απερχόμενος Διαμεσολαβητής.

Αν ο Διαμεσολαβητής παραιτηθεί ή εάν αποβιώσει ή εάν αδυνατεί να ασκήσει τα καθήκοντά του για περισσότερους από έξι (6) μήνες, επιλέγεται νέος Διαμεσολαβητής. Στην περίπτωση αυτή ο νέος Διαμεσολαβητής επιλέγεται για πλήρη θητεία.

Διαδικασία επιλογής του Δημοτικού Διαμεσολαβητή

Έξι (6) μήνες πριν από τη λήξη της θητείας του απερχόμενου Δημοτικού Διαμεσολαβητή, ο δήμαρχος της έδρας του οικείου νομού εκδίδει προκήρυξη για τη θέση του Δημοτικού Διαμεσολαβητή, η οποία δημοσιεύεται σε δύο (2) εφημερίδες πανελλαδικής κυκλοφορίας και σε δύο (2) τοπικές εφημερίδες του οικείου Νομού, επιπλέον δε αναρτάται στην ιστοσελίδα της οικείας Περιφερειακής Ένωσης Δήμων και κάθε δήμου του νομού και στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών. Κατά την πρώτη εφαρμογή του παρόντος, η προκήρυξη εκδίδεται μέσα σε (1) μήνα από την ανάληψη των καθηκόντων των νέων Δημοτικών Αρχών.

Μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από τη δημοσίευση της προκήρυξης οι ενδιαφερόμενοι να καταλάβουν τη θέση του Δημοτικού Διαμεσολαβητή υποβάλλουν τις αιτήσεις τους στο δήμο της έδρας του νομού. Κάθε αίτηση συνοδεύεται από φάκελο υποψηφιότητας, ο οποίος περιλαμβάνει, επί ποινή αποκλεισμού, όλα τα δικαιολογητικά που αποδεικνύουν τα απαιτούμενα τυπικά προσόντα, καθώς και αναλυτικό βιογραφικό σημείωμα του υποψηφίου, ενώ μπορεί να περιλαμβάνει και κάθε επιπλέον στοιχείο, το οποίο ο υποψήφιος κρίνει χρήσιμο για την αξιολόγηση της υποψηφιότητάς του.

Με το πέρας της προθεσμίας υποβολής των αιτήσεων, η αρμόδια υπηρεσία του Δήμου της έδρας του Νομού, ελέγχει τις κατατεθείσες αιτήσεις και τους σχετικούς φακέλους υποψηφιότητας ως προς την πλήρωση των νόμιμων προϋποθέσεων. Με αιτιολογημένη απόφαση του δημάρχου της έδρας του νομού καταρτίζεται πίνακας των υποψηφιοτήτων που έγιναν τυπικά δεκτές, ο οποίος αποστέλλεται στους δήμους του νομού και κοινοποιείται σε όσους υπέβαλαν αίτηση και στον Υπουργό Εσωτερικών.

Όποιος υπέβαλε αίτηση και παραλείφθηκε από τον πίνακα των τυπικά δεκτών υποψηφιοτήτων δικαιούται να προσφύγει κατά της απόφασης του δημάρχου της έδρας του νομού μέσα σε δέκα (10) ημέρες από την κοινοποίηση της απόφασης σε αυτόν ενώπιον του οικείου Επόπτη Ο.Τ.Α., ο οποίος αποφαινεται επί της προσφυγής σε πρώτο και τελευταίο βαθμό μέσα σε προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από την υποβολή της.

Οι εκπρόσωποι των δημοτικών συμβουλίων του νομού στην οικεία Περιφερειακή Ένωση Δήμων (Π.Ε.Δ.), πλην του Δημάρχου και το σύνολο των μελών των Προεδρείων των δημοτικών συμβουλίων του οικείου νομού συνιστούν το αρμόδιο για την επιλογή Δημοτικού Διαμεσολαβητή εκλεκτορικό σώμα.

Με την πάροδο εξήντα (60) ημερών από την έκδοση της απόφασης εκδίδεται πρόσκληση του δημάρχου της έδρας του νομού για ειδική δημόσια συνεδρίαση του ως άνω οργάνου. Στη συνεδρίαση αυτή γίνεται ακρόαση των υποψηφίων για τη θέση του Διαμεσολαβητή.

Μετά την ακρόαση των υποψηφίων, διεξάγεται μυστική ψηφοφορία για την εκλογή του Δημοτικού Διαμεσολαβητή. Δημοτικός Διαμεσολαβητής εκλέγεται ο υποψήφιος που θα συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία των μελών του εκλεκτορικού σώματος. Σε περίπτωση μη επίτευξης απόλυτης πλειοψηφίας, η συνεδρίαση για την εκλογή Διαμεσολαβητή επαναλαμβάνεται άλλες δύο (2) φορές, σε συνεδριάσεις που δεν μπορεί να απέχουν λιγότερο από πέντε (5) και περισσότερες από δεκαπέντε (15) ημέρες η καθεμία από την προηγούμενη. Στην τρίτη μυστική ψηφοφορία, Δημοτικός Διαμεσολαβητής εκλέγεται από τους δύο (2) πλειοψηφήσαντες στην τελευταία συνεδρίαση υποψήφιους, αυτός που συγκέντρωσε τις περισσότερες ψήφους.

Για το διορισμό του Δημοτικού Διαμεσολαβητή που έχει εκλεγεί εκδίδεται διαπιστωτική πράξη του Δημάρχου της έδρας του Νομού, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Πριν από την ανάληψη των καθηκόντων του, ο Δημοτικός Διαμεσολαβητής υποχρεούται να ολοκληρώσει επιτυχώς κύκλο εντατικής εκπαίδευσης μέγιστης διάρκειας δεκαπέντε (15) ημερών, που διοργανώνεται από τον Συνήγορο του Πολίτη, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εσωτερικών, την ΚΕΔΕ, την ΕΝΠΕ και το ΕΚΔΔΑ. Οι λεπτομέρειες για το περιεχόμενο της εκπαίδευσης και τον τρόπο πιστοποίησης της επιτυχούς ολοκλήρωσής της καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών.

Διαδικασία επιλογής του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή

Έξι (6) μήνες πριν από τη λήξη της θητείας του απερχόμενου Περιφερειακού Διαμεσολαβητή, ο οικείος Περιφερειάρχης εκδίδει προκήρυξη για τη θέση του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή, η οποία δημοσιεύεται σε δύο (2) εφημερίδες πανελλαδικής κυκλοφορίας και σε δύο (2) τοπικές εφημερίδες, εκ των οποίων τουλάχιστον η μία (1) της έδρας της Περιφέρειας και αναρτάται στην ιστοσελίδα της Περιφέρειας και του Υπουργείου Εσωτερικών. Κατά την πρώτη εφαρμογή του παρόντος, η προκήρυξη εκδίδεται μέσα σε (1) μήνα από την ανάληψη των καθηκόντων των νέων Περιφερειακών Αρχών.

Εντός τριάντα (30) ημερών από τη δημοσίευση της προκήρυξης οι ενδιαφερόμενοι να καταλάβουν τη θέση του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή υποβάλλουν τις αιτήσεις τους στην οικεία Περιφέρεια. Κάθε αίτηση συνοδεύεται από φάκελο υποψηφιότητας, ο οποίος περιλαμβάνει, επί ποινή αποκλεισμού, όλα τα δικαιολογητικά που αποδεικνύουν τα απαιτούμενα τυπικά προσόντα, καθώς και αναλυτικό βιογραφικό σημείωμα του υποψηφίου, ενώ μπορεί να περιλαμβάνει και κάθε επιπλέον στοιχείο, το οποίο ο υποψήφιος κρίνει χρήσιμο για την αξιολόγηση της υποψηφιότητάς του.

Με το πέρας της προθεσμίας υποβολής των αιτήσεων, η αρμόδια υπηρεσία της Περιφέρειας ελέγχει τις κατατεθείσες αιτήσεις και τους σχετικούς φακέλους

υποψηφιότητας ως προς την πλήρωση των νόμιμων προϋποθέσεων. Με απόφαση του Περιφερειάρχη καταρτίζεται πίνακας των υποψηφιοτήτων που έγιναν τυπικά δεκτές, ο οποίος κοινοποιείται σε όσους υπέβαλλαν αίτηση, στον Πρόεδρο του Περιφερειακού Συμβουλίου και στον Υπουργό Εσωτερικών.

Όποιος υπέβαλε αίτηση και παραλείφθηκε από τον πίνακα των τυπικά δεκτών υποψηφιοτήτων δικαιούται να προσφύγει κατά της απόφασης του Περιφερειάρχη μέσα σε δέκα (10) ημέρες από την κοινοποίηση της απόφασης σε αυτόν ενώπιον του οικείου Επόπτη Ο.Τ.Α., ο οποίος αποφαινεται επί της προσφυγής σε πρώτο και τελευταίο βαθμό μέσα σε προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από την υποβολή της. Αρμόδιο όργανο για την επιλογή Περιφερειακού Διαμεσολαβητή είναι το οικείο Περιφερειακό Συμβούλιο.

Με την πάροδο εξήντα (60) ημερών εκδίδεται πρόσκληση του Προέδρου του Περιφερειακού Συμβουλίου για ειδική δημόσια συνεδρίαση. Στη συνεδρίαση αυτή γίνεται ακρόαση των υποψηφίων για τη θέση του Διαμεσολαβητή.

Μετά την ακρόαση των υποψηφίων, διεξάγεται μυστική ψηφοφορία για την εκλογή του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή. Περιφερειακός Διαμεσολαβητής εκλέγεται ο υποψήφιος που θα συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία των μελών του εκλεκτορικού σώματος. Σε περίπτωση μη επίτευξης απόλυτης πλειοψηφίας, η συνεδρίαση για την εκλογή Διαμεσολαβητή επαναλαμβάνεται άλλες δύο (2) φορές, σε συνεδριάσεις που δεν μπορεί να απέχουν λιγότερο από πέντε (5) και περισσότερες από δεκαπέντε (15) ημέρες η καθεμία από την προηγούμενη. Στην τρίτη μυστική ψηφοφορία Περιφερειακός Διαμεσολαβητής εκλέγεται από τους δύο (2) πλειοψηφήσαντες στην τελευταία συνεδρίαση υποψήφιους, αυτός που συγκέντρωσε τις περισσότερες ψήφους.

Για το διορισμό του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή που έχει εκλεγεί εκδίδεται διαπιστωτική πράξη του Περιφερειάρχη, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Πριν την ανάληψη των καθηκόντων του, ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής υποχρεούται να ολοκληρώσει επιτυχώς κύκλο εντατικής εκπαίδευσης μέγιστης διάρκειας δεκαπέντε (15) ημερών, που διοργανώνεται από τον Συνήγορο του Πολίτη, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εσωτερικών, την ΚΕΔΕ, την ΕΝΠΕ και το ΕΚΔΔΑ. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών καθορίζονται το περιεχόμενο της εκπαίδευσης, ο τρόπος πιστοποίησης της επιτυχούς ολοκλήρωσής της και κάθε άλλο αναγκαίο θέμα.

Παύση Διαμεσολαβητή

Ο Δημοτικός και ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής μπορεί να παυθούν, για σοβαρή πλημμέλεια στην άσκηση των καθηκόντων τους, , με πλειοψηφία τριών πέμπτων (3/5) του συνολικού αριθμού των μελών του, κατά τις διατάξεις του νόμου.

Για την παύση του περιφερειακού διευθυντή αρμοδιότητα έχει επιτροπή που αποτελείται από το Συνήγορο του Πολίτη ή τον οριζόμενο υπό αυτού Βοηθό Συνήγορο, ως πρόεδρο, τον Γενικό Διευθυντή Αποκέντρωσης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης του Υπουργείου Εσωτερικών, έναν (1) Δημοτικό Διαμεσολαβητή, έναν (1) Περιφερειακό Διαμεσολαβητή, έναν (1) εκπρόσωπο της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και έναν (1) εκπρόσωπο της Ένωσης Περιφερειών, με τους αναπληρωτές τους. Η επιτροπή συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, μέσα σε δύο (2)

μήνες από την εγκατάσταση των νέων κάθε φορά δημοτικών και περιφερειακών αρχών.

Αρμοδιότητες δημοτικού και περιφερειακού διαμεσολαβητή

Ο Δημοτικός και ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής επιλαμβάνονται, ύστερα από υποβολή ενυπόγραφης αναφοράς από θιγόμενα φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή και αυτεπαγγέλτως, υποθέσεων που αφορούν κακοδιοίκηση ή προβληματική εν γένει λειτουργία των υπηρεσιών του δήμου, της περιφέρειας, των νομικών τους προσώπων και των επιχειρήσεών τους και διαμεσολαβεί προκειμένου να επιλυθούν οι σχετικές διαφορές, προστατεύοντας τα δικαιώματα των διοικούμενων έναντι των εν λόγω υπηρεσιών.

Επιμέρους αρμοδιότητες - Τρόπος επίλυσης υποθέσεων

Ο Δημοτικός και Περιφερειακός Διαμεσολαβητής εκπληρώνει τους σκοπούς εντός των ορίων της τοπικής και καθ' ύλην αρμοδιότητάς του, με τους εξής, κυρίως, τρόπους:

α) ενημέρωση, η οποία συνίσταται κυρίως σε:

αα) πληροφόρηση του κοινού, αλλά και ατομικά των πολιτών που απευθύνονται σε αυτόν, για τα δικαιώματά τους και τις υποχρεώσεις του οικείου Ο.Τ.Α. ή νομικού προσώπου αυτού, καθώς και για τις δυνατότητες προστασίας που έχουν,

ββ) έκδοση σχετικού πληροφοριακού υλικού.

β) Διαμεσολάβηση, η οποία συνίσταται κυρίως σε:

αα) παραλαβή καταγγελιών και αναφορών πολιτών και εξέτασή τους,

ββ) αλληλογραφία ή/και επιτόπιες επισκέψεις στις υπηρεσίες του οικείου Ο.Τ.Α. ή νομικού προσώπου αυτού και συνεργασία με τα αρμόδια αιρετά όργανα ή υπηρεσιακά στελέχη,

γγ) οργάνωση συναντήσεων διαμεσολάβησης μεταξύ των ενδιαφερόμενων πολιτών και των αρμόδιων αιρετών ή υπηρεσιακών στελεχών,

δδ) σύνταξη και κοινοποίηση έγγραφων αναφορών στον αρμόδιο Επόπτη Ο.Τ.Α. ή και στον Υπουργό Εσωτερικών.

γ) Δημοσιότητα, η οποία συνίσταται κυρίως σε:

αα) σύνταξη και δημοσίευση ετήσιας έκθεσης, η οποία παρουσιάζεται και συζητείται υποχρεωτικά σε ειδική δημόσια συνεδρίαση του οικείου Περιφερειακού Συμβουλίου ή των οικείων Δημοτικών Συμβουλίων, αντίστοιχα, εντός ενός (1) μηνός από την κοινοποίηση σε αυτά,

ββ) σύνταξη και δημοσίευση ειδικών εκθέσεων για συγκεκριμένα θέματα που, κατά την κρίση του Διαμεσολαβητή προκαλούν μεγαλύτερα προβλήματα και χρήζουν διακριτής αντιμετώπισης και ειδικών πορισμάτων, με προτάσεις για τη βελτίωση της λειτουργίας του Δήμου ή της Περιφέρειας και την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών. Οι ειδικές αυτές εκθέσεις και πορίσματα κοινοποιούνται στο οικείο Δημοτικό ή Περιφερειακό Συμβούλιο και εισάγονται υποχρεωτικά προς συζήτηση το αργότερο μέσα σε (1) μήνα από την παραλαβή τους, με ευθύνη του Προέδρου του.

Σχέσεις του Διαμεσολαβητή με τους πολίτες

Ο Δημοτικός ή Περιφερειακός Διαμεσολαβητής είναι υποχρεωμένος να απαντά εγγράφως ή μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου εντός τριάντα (30) ημερών από την υποβολή της σχετικής καταγγελίας ή αναφοράς στους ενδιαφερόμενους, ως προς τις διαμεσολαβητικές ενέργειες στις οποίες προέβη. Αν απαιτείται περισσότερος χρόνος για την επίλυση της υπόθεσης, λόγω των περιστάσεων αυτής, ο Διαμεσολαβητής ενημερώνει, επίσης εγγράφως ή μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, τους ενδιαφερομένους για τους λόγους της καθυστέρησης και για τον εκτιμώμενο χρόνο ολοκλήρωσης της υπόθεσης.

Ο Διαμεσολαβητής δύναται να μην ανακοινώνει το όνομα και τα άλλα προσωπικά στοιχεία του προσώπου που κατέθεσε καταγγελία, εφόσον το ζητήσει εγγράφως ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος και εφόσον η διερεύνηση της καταγγελίας είναι δυνατή χωρίς ανακοίνωση του ονόματος. Αν εκ των πραγμάτων η διερεύνηση δεν είναι δυνατή χωρίς ανακοίνωση του ονόματος, ο ενδιαφερόμενος ειδοποιείται ότι η αναφορά του θα τεθεί στο αρχείο, εφόσον ο ίδιος δεν συναινέσει εγγράφως στην ανακοίνωση του ονόματός του.

Σχέσεις του Διαμεσολαβητή με τις αυτοδιοικητικές υπηρεσίες

Οι υπηρεσίες των Δήμων, των Περιφερειών και των νομικών προσώπων αυτών, προς τις οποίες απευθύνεται ο Δημοτικός ή Περιφερειακός Διαμεσολαβητής, στο πλαίσιο του διαμεσολαβητικού του ρόλου, υποχρεούνται να συνεργάζονται μαζί του, να λαμβάνουν μέρος στις διαμεσολαβητικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται και να τον υποβοηθούν στο έργο του, παρέχοντας, ιδίως, κάθε πληροφορία, έγγραφο ή άλλο στοιχείο που αφορά την εξεταζόμενη υπόθεση. Οφείλουν επίσης να απαντούν εγγράφως ή προφορικά σε ερωτήματα και αιτήματα του Διαμεσολαβητή, μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από την παραλαβή τους. Άρνηση υπαλλήλου να συνεργαστεί με το Διαμεσολαβητή κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα. Σε περίπτωση που από τον Διαμεσολαβητή συντάσσεται έκθεση ή πόρισμα που διατυπώνει συγκεκριμένες προτάσεις ως προς τη βελτίωση της λειτουργίας συγκεκριμένης υπηρεσίας, αυτή οφείλει μέσα σε εξήντα (60) ημέρες, από την παραλαβή της έκθεσης ή του πορίσματος, να γνωστοποιεί εγγράφως στον Διαμεσολαβητή τα μέτρα που έχει λάβει για την υλοποίηση των προτάσεών του ή τους λόγους που καθιστούν αδύνατη ή μη σκόπιμη την υλοποίησή τους.

Οργανωτική συγκρότηση- διοικητική υποστήριξη του έργου του δημοτικού και του περιφερειακού διαμεσολαβητή

Αυτοτελές Γραφείο Δημοτικού Διαμεσολαβητή

Σε κάθε Δήμο που αποτελεί έδρα του οικείου Δημοτικού Διαμεσολαβητή συστήνεται Αυτοτελές Γραφείο Δημοτικού Διαμεσολαβητή. Επικεφαλής του οικείου Γραφείου είναι ο Δημοτικός Διαμεσολαβητής ο οποίος δεν υπάγεται ιεραρχικά στον δήμαρχο. Το Αυτοτελές Γραφείο Δημοτικού Διαμεσολαβητή στελεχώνεται με τρεις (3) υπαλλήλους των δήμων και των νομικών προσώπων αυτών του αντίστοιχου νομού, εκ των οποίων δύο (2) κατηγορίας ΠΕ και ένας (1) κατηγορίας ΔΕ. Για τον σκοπό αυτό, εντός προθεσμίας δέκα (10) εργάσιμων ημερών από την επιλογή του Δημοτικού Διαμεσολαβητή, ο δήμαρχος του δήμου της έδρας του νομού δημοσιεύει πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος, η οποία κοινοποιείται σε όλους τους δήμους του νομού

και δημοσιεύεται στις ιστοσελίδες αυτών. Εντός προθεσμίας ενός (1) μηνός από τη δημοσίευση της πρόσκλησης, υποβάλλονται οι δηλώσεις ενδιαφέροντος των ενδιαφερόμενων υπαλλήλων και, μέσα σε τρεις (3) εργάσιμες ημέρες από τη λήξη της προθεσμίας αυτής, ο δήμαρχος του δήμου της έδρας του νομού, κοινοποιεί στον Διαμεσολαβητή τις υποβληθείσες δηλώσεις. Ο Διαμεσολαβητής επιλέγει, μεταξύ των ενδιαφερόμενων και με βάση τα τυπικά τους προσόντα και την υπηρεσιακή τους εμπειρία, τους υπαλλήλους προς απόσπαση, με δήλωσή του, που κοινοποιείται στον δήμαρχο του δήμου της έδρας του νομού και στον δήμαρχο του δήμου στον οποίο ανήκει η οργανική θέση κάθε αποσπώμενου υπαλλήλου. Η απόσπαση διενεργείται με απόφαση του Δημάρχου της έδρας του νομού, για χρονικό διάστημα ίσο με τη θητεία του Διαμεσολαβητή, κατά παρέκκλιση του ν. 4440/2016 (Α' 224).

Αρμόδιο υπηρεσιακό συμβούλιο για τα θέματα που αφορούν το προσωπικό του Αυτοτελούς Γραφείου του Δημοτικού Διαμεσολαβητή είναι το Συμβούλιο της υπηρεσίας που υπάγεται οργανικά ο υπάλληλος.

Πειθαρχική εξουσία στους υπαλλήλους που υπηρετούν στο Αυτοτελές Γραφείο του Δημοτικού Διαμεσολαβητή για τα πειθαρχικά παραπτώματα που σχετίζονται με την άσκηση των καθηκόντων τους στην υπηρεσία αυτή, ασκούν:

α) Ο Δημοτικός Διαμεσολαβητής, ως πειθαρχικώς προϊστάμενος αυτών, ο οποίος δύναται να τους επιβάλει την ποινή της έγγραφης επίπληξης και του προστίμου έως και τις αποδοχές τριών (3) μηνών.

β) Το Πειθαρχικό Συμβούλιο της υπηρεσίας που υπάγεται οργανικά ο υπάλληλος, στο οποίο παραπέμπεται η υπόθεση από τον Δημοτικό Διαμεσολαβητή, όταν αυτός κρίνει ότι το πειθαρχικό παράπτωμα τιμωρείται με ποινή μεγαλύτερη της αρμοδιότητάς του.

γ) Το Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο και ειδικότερα το αρμόδιο για τις πειθαρχικές υποθέσεις του προσωπικού των Ο.Τ.Α. α' βαθμού τμήμα αυτού.

δ) Ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης.

ε) Το διοικητικό εφετείο.

στ) Το Συμβούλιο της Επικρατείας.

Η δαπάνη μισθοδοσίας των υπαλλήλων που απασχολούνται στο Γραφείο του Δημοτικού Διαμεσολαβητή, η δαπάνη της αντιμισθίας του Δημοτικού Διαμεσολαβητή, καθώς και το λειτουργικό κόστος του Γραφείου του, όπως ενδεικτικά οι δαπάνες για τη στέγαση, τον εξοπλισμό, τη λειτουργία ιστοσελίδας, την έκδοση και δημοσίευση ετήσιας έκθεσης και λοιπών εκθέσεων, το κόστος μετακινήσεων του Διαμεσολαβητή και λοιπές λειτουργικές δαπάνες, βαρύνουν τον προϋπολογισμό του δήμου της έδρας του οικείου νομού, εγγράφονται δε, σε ειδικό προς τούτο κωδικό. Η προϋπολογιζόμενη δαπάνη επιμερίζεται αναλογικά στους δήμους του νομού, με βάση τον πληθυσμό καθενός από αυτούς, παρακρατείται από τους ΚΑΠ που αναλογούν σε αυτούς και αποδίδεται στο Δήμο της πρωτεύουσας από το Υπουργείο Εσωτερικών.

Το Γραφείο Διαμεσολαβητή λειτουργεί τις εργάσιμες ημέρες και ώρες και δέχεται καταγγελίες, αναφορές και αιτήσεις πολιτών ηλεκτρονικά, έγγραφα, τηλεφωνικά ή με αυτοπρόσωπη, προφορική έκθεση.

Ο Διαμεσολαβητής διατηρεί ιστοσελίδα, στην οποία αναρτώνται υποχρεωτικά όλες οι εκθέσεις και τα πορίσματα που εκδίδει, με διασφάλιση της ανωνυμίας των ενδιαφερομένων, καθώς και δυνητικά κάθε άλλη πληροφορία που

είναι χρήσιμη για τους διοικούμενους κατά τις συναλλαγές τους με τις υπηρεσίες των πρωτοβάθμιων Ο.Τ.Α. του νομού και των νομικών προσώπων αυτών.

Αυτοτελές Γραφείο Περιφερειακού Διαμεσολαβητή

Στην έδρα κάθε Περιφέρειας συστήνεται Αυτοτελές Γραφείο Περιφερειακού Διαμεσολαβητή. Επικεφαλής του οικείου Γραφείου είναι ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής, ο οποίος δεν υπάγεται ιεραρχικά στον Περιφερειάρχη. Το Αυτοτελές Γραφείο Περιφερειακού Διαμεσολαβητή στελεχώνεται με τρεις (3) υπαλλήλους της οικείας Περιφέρειας και των νομικών προσώπων αυτής, δύο (2) εκ των οποίων κατηγορίας ΠΕ και ένας (1) κατηγορίας ΔΕ. Για τον σκοπό αυτό, εντός προθεσμίας δέκα (10) εργάσιμων ημερών από την επιλογή του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή, σύμφωνα με το άρθρο 161, ο περιφερειάρχης της οικείας περιφέρειας δημοσιεύει πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος, η οποία αναρτάται υποχρεωτικά στην ιστοσελίδα της περιφέρειας. Εντός προθεσμίας ενός (1) μηνός από τη δημοσίευση της πρόσκλησης, υποβάλλονται οι δηλώσεις ενδιαφέροντος των ενδιαφερόμενων υπαλλήλων και μέσα σε τρεις (3) εργάσιμες ημέρες από τη λήξη της προθεσμίας αυτής, ο περιφερειάρχης, κοινοποιεί στον Διαμεσολαβητή τις υποβληθείσες δηλώσεις. Ο Διαμεσολαβητής επιλέγει, μεταξύ των ενδιαφερόμενων, τους υπαλλήλους προς απόσπαση, με δήλωσή του, που κοινοποιείται στον Περιφερειάρχη. Η απόσπαση διενεργείται με απόφαση του Περιφερειάρχη, για χρονικό διάστημα ίσο με τη θητεία του Διαμεσολαβητή, κατά παρέκκλιση του ν. 4440/2016. Σε περίπτωση ανανέωσης της θητείας του Διαμεσολαβητή, ανανεώνεται αυτοδίκαια και η απόσπαση του προηγούμενου εδαφίου.

Αρμόδιο υπηρεσιακό συμβούλιο για τα θέματα που αφορούν το προσωπικό του Αυτοτελούς Γραφείου του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή είναι το Συμβούλιο της οικείας Περιφέρειας.

Πειθαρχική εξουσία στους υπαλλήλους που υπηρετούν στο Αυτοτελές Γραφείο του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή για τα πειθαρχικά παραπτώματα που σχετίζονται με την άσκηση των καθηκόντων τους στην υπηρεσία αυτή, ασκούν:

α) ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής, ως πειθαρχικός προϊστάμενος αυτών, ο οποίος δύναται να τους επιβάλει την ποινή της έγγραφης επίπληξης και του προστίμου έως και τις αποδοχές τριών (3) μηνών,

β) το Πειθαρχικό Συμβούλιο της υπηρεσίας που υπάγεται οργανικά ο υπάλληλος, στο οποίο παραπέμπεται η υπόθεση από τον Περιφερειακό Διαμεσολαβητή, εφόσον αυτός κρίνει ότι το πειθαρχικό παράπτωμα τιμωρείται με ποινή μεγαλύτερη από αυτές που προβλέπονται στην προηγούμενη περίπτωση α',

γ) το Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο και ειδικότερα το τμήμα που είναι αρμόδιο για τις πειθαρχικές υποθέσεις του προσωπικού των Ο.Τ.Α. β' βαθμού,

δ) ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης,

ε) το Διοικητικό Εφετείο και

στ) το Συμβούλιο της Επικρατείας.

Η δαπάνη μισθοδοσίας των υπαλλήλων που απασχολούνται στο Γραφείο του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή, η δαπάνη της αντιμισθίας του Περιφερειακού Διαμεσολαβητή, καθώς και το λειτουργικό κόστος του Γραφείου του, όπως ενδεικτικά οι δαπάνες για τη στέγαση, τον εξοπλισμό, τη λειτουργία ιστοσελίδας, την έκδοση και δημοσίευση ετήσιας έκθεσης και λοιπών εκθέσεων, το κόστος μετακινήσεων και

λοιπές λειτουργικές δαπάνες, βαρύνουν τον προϋπολογισμό της Περιφέρειας, εγγράφονται δε, σε ειδικό προς τούτο κωδικό.

Το Γραφείο Διαμεσολαβητή λειτουργεί τις εργάσιμες ημέρες και ώρες και δέχεται καταγγελίες και αιτήματα πολιτών ηλεκτρονικά, έγγραφα, τηλεφωνικά ή με αυτοπρόσωπη προφορική έκθεση.

Ο Διαμεσολαβητής διατηρεί ιστοσελίδα, στην οποία αναρτώνται υποχρεωτικά όλες οι εκθέσεις και τα πορίσματα που εκδίδει, με διασφάλιση της ανωνυμίας των ενδιαφερομένων, καθώς και δυνητικά κάθε άλλη πληροφορία που είναι χρήσιμη για τους διοικούμενους κατά τις συναλλαγές τους με τις υπηρεσίες της οικείας Περιφέρειας και των νομικών προσώπων αυτής.

Εθνικό Συμβούλιο Τοπικών Διαμεσολαβητών

Συνιστάται στο Υπουργείο Εσωτερικών, ως εθνικός συντονιστικός και γνωμοδοτικός φορέας σε θέματα τοπικής και περιφερειακής διαμεσολάβησης, Εθνικό Συμβούλιο Διαμεσολαβητών.

Η Ολομέλεια του Συμβουλίου αποτελείται από τον Υπουργό Εσωτερικών ως πρόεδρο, τον αρμόδιο Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Εσωτερικών και το σύνολο των Δημοτικών και Περιφερειακών Διαμεσολαβητών που υπηρετούν κάθε δεδομένη στιγμή.

Αρμοδιότητες

Το Εθνικό Συμβούλιο Διαμεσολαβητών είναι αρμόδιο για:

α) το συντονισμό και την προαγωγή της συνεργασίας και της συναντίληψης μεταξύ των Δημοτικών και Περιφερειακών Διαμεσολαβητών, με στόχο την όσο το δυνατόν πιο ομοιόμορφη αντιμετώπιση αντίστοιχων προβλημάτων,

β) τη διατύπωση προτάσεων και εισηγήσεων προς το αρμόδιο Υπουργείο σχετικά με την τροποποίηση και βελτίωση του θεσμικού πλαισίου για τον Δημοτικό και Περιφερειακό Διαμεσολαβητή,

γ) τη διατύπωση απόψεων σχετικά με όλα τα ζητήματα που αφορούν τη βελτίωση της οργάνωσης και της λειτουργίας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, εφόσον του ζητηθεί ή κάθε φορά που το κρίνει σκόπιμο,

δ) την προαγωγή του θεσμού της τοπικής και περιφερειακής διαμεσολάβησης και την ανάληψη πρωτοβουλιών για την ενημέρωση του κοινού,

ε) τη συνεργασία με το αρμόδιο Υπουργείο, καθώς και με όλους τους συναρμόδιους φορείς, όπως το Συνήγορο του Πολίτη, τον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης και λοιπά ελεγκτικά σώματα της Διοίκησης, τον Εόπτη Ο.Τ.Α., την ΚΕΔΕ, την ΕΝΠΕ και φορείς συνδικαλιστικής εκπροσώπησης εργαζομένων στους Ο.Τ.Α.

Συγκρότηση και λειτουργία

Η Ολομέλεια του Συμβουλίου εκλέγει:

α) Τον Πρόεδρο και τα μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής του. Στη Συντονιστική Επιτροπή μετέχει υποχρεωτικά τουλάχιστον ένας (1) εκπρόσωπος από κάθε κατηγορία Διαμεσολαβητών (Δημοτικών και Περιφερειακών).

β) Τους εκπροσώπους των Διαμεσολαβητών στην ειδική επιτροπή της παραγράφου 3 του άρθρου 162.

Η Ολομέλεια του Συμβουλίου συνέρχεται κατ' ελάχιστο δύο (2) φορές το χρόνο ή όποτε κριθεί απαραίτητο ή ζητηθεί από το ένα τρίτο (1/3) των μελών του ή από τον Υπουργό Εσωτερικών. Στο Συμβούλιο δύναται να καλείται και να παρίσταται και ο Συνήγορος του Πολίτη.

Όλες οι αποφάσεις, εκθέσεις και εισηγήσεις του Εθνικού Συμβουλίου Διαμεσολαβητών υποβάλλονται στον Υπουργό Εσωτερικών και κοινοποιούνται στο Συνήγορο του Πολίτη.

Το Συμβούλιο υποστηρίζεται διοικητικά από τη Διεύθυνση Οργάνωσης και Λειτουργίας Τοπικής Αυτοδιοίκησης του Υπουργείου Εσωτερικών.

Σχέσεις του δημοτικού και του περιφερειακού διαμεσολαβητή με άλλα όργανα και φορείς διαμεσολάβησης και ελέγχου

Ο Δημοτικός και ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής συνεργάζεται με όλες τις αρχές που είναι αρμόδιες για την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών και τον έλεγχο της νόμιμης δράσης των Ο.Τ.Α., σύμφωνα με την εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία, χωρίς να θίγονται οι εκατέρωθεν αρμοδιότητες.

Σχέσεις με το Συνήγορο του Πολίτη

Ο Δημοτικός και ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής είναι ανεξάρτητος από το Συνήγορο του Πολίτη, η δε άσκηση των αρμοδιοτήτων του Διαμεσολαβητή δεν θίγει τις αρμοδιότητες του Συνηγόρου του Πολίτη ως ανεξάρτητης και συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής.

Ο Δημοτικός και ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής υποχρεούται να κοινοποιεί την ετήσια έκθεσή του στον Συνήγορο του Πολίτη.

Ο Δημοτικός και ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής δικαιούται να υποβάλλει ερωτήματα και να ζητεί τις απόψεις του Συνηγόρου του Πολίτη για το χειρισμό υπόθεσης που εκκρεμεί ενώπιόν του, εφόσον κρίνει αιτιολογημένα ότι αυτή έχει κεντρικό χαρακτήρα ή ευρύτερο ενδιαφέρον.

Ο Δημοτικός και ο Περιφερειακός Διαμεσολαβητής υποχρεούται να συνεργάζεται με το Συνήγορο του Πολίτη και να του παρέχει την αναγκαία συνδρομή για υποθέσεις που χειρίζεται και για ενέργειες που απαιτούν εγγύτητα ή αμεσότητα.

Δ. Έλεγχος Διοικητικής Δράσης ΟΤΑ

Άσκηση κρατικής εποπτείας- μία συνταγματική επισκόπηση⁶⁶

Η πρώτη συνταγματική κατοχύρωση της αυτοτέλειας της τοπικής αυτοδιοίκησης απαντάται στο Σύνταγμα του 1927, στο άρθρο 107, παρ. 4 του οποίου, δίδεται ένας ορισμός της κρατικής εποπτείας, σύμφωνα με τον οποίο περιορίζεται «...μόνο σε ανωτάτην εποπτείαν επί των ΟΤΑ μη εμποδίζουσιν την πρωτοβουλία και την ελευθέραν δράσιν αυτών».

Το Σύνταγμα του 1975, ακολουθώντας τα προηγούμενα Συντάγματα, στο άρθρο 102 κατοχυρώνει τη διοικητική αυτοτέλεια των ΟΤΑ (παρ. 2) και, παράλληλα, οριοθετεί το εύρος της εποπτείας του Κράτους, ώστε αυτή να μην εμποδίζει την πρωτοβουλία και την ελεύθερη δράση τους (παρ. 4).

Στο πλαίσιο της Συνταγματικής αναθεώρησης του 2001, στην έννοια της διοικητικής αυτοτέλειας προστέθηκε και η οικονομική (παρ. 2), ακολούθως δε, έγινε εξειδίκευση της εποπτείας του Κράτους, η οποία χωρίς να παρεμποδίζει την πρωτοβουλία και την ελεύθερη δράση των ΟΤΑ, συνίσταται αποκλειστικώς στον έλεγχο νομιμότητας των πράξεων τους (παρ. 4).

Έχει κριθεί ότι η κρατική εποπτεία που δεν συνιστά έλεγχο σκοπιμότητας των πράξεων των δήμων και των περιφερειών, αλλά ελέγχει μόνο τη νομιμότητα των πράξεων δεν αντιβαίνει στις διατάξεις του άρθρου 102 παρ. 1, 2 και 5 του Συντάγματος, διότι η άσκηση ελέγχου νομιμότητας δεν αντίκειται στην συνταγματική κατοχύρωση της τοπικής αυτοδιοίκησης.⁶⁷

Τέλος, ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Τοπικής Αυτονομίας,⁶⁸ ορίζει στο άρθρο 8 το εύρος του ελέγχου που ασκείται στους ΟΤΑ και ειδικότερα, ότι κάθε διοικητικός έλεγχος των πράξεων των ΟΤΑ δεν πρέπει κανονικά να στοχεύει παρά στην εξασφάλιση της τήρησης της νομιμότητας και των συνταγματικών αρχών (παρ. 2).⁶⁹ Ακολούθως, στην παρ. 3 ορίζεται ότι ο διοικητικός έλεγχος των ΟΤΑ πρέπει να ασκείται με την τήρηση της αναλογίας μεταξύ της έκτασης της επέμβασης της εποπτεύουσας αρχής και της σπουδαιότητας των συμφερόντων που η αρχή αυτή προτίθεται να διαφυλάξει.

Άσκηση κρατικής εποπτείας- οι Δημοτικοί και Κοινοτικοί Κώδικες

Υπό το Σύνταγμα του 1952, ο τότε ισχύων Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας (νδ 2888/ 1954, Α' 139), προέβλεπε, ότι οι πράξεις των δημοτικών ή κοινοτικών συμβουλίων καθίστανται εκτελεστές μετά δέκα μέρες, αφότου περιήρχοντο στον αρμόδιο Νομάρχη (άρθρο 124). Η ρύθμιση αυτή αντιστοιχούσε στον προληπτικό έλεγχο νομιμότητας των πράξεων των δήμων και (τότε) κοινοτήτων που ασκούσε ο Νομάρχης. Χαρακτηριστική ήταν, επίσης, και η παροχή έγκρισης του Νομάρχη σε αποφάσεις των δημοτικών και κοινοτικών συμβουλίων, ασκώντας, ουσιαστικά, έλεγχο σκοπιμότητας επί αυτών (άρθρα 127 και 128). Τέλος, προβλέπετο και η άσκηση ειδικής διοικητικής προσφυγής από κάθε εκλογέα και του έχοντος έννομο συμφέρον στον Νομάρχη (άρθρο 125).

⁶⁶ Το παρόν κεφάλαιο στηρίχθηκε στα: Νικ. Μαυρίκας: «Ο έλεγχος νομιμότητας των πράξεων της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, κατά το νέο Δημοτικό και Κοινοτικό Κώδικα (ν. 3463/ 2006)», στο Τόμος Τιμητικός του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, 125 χρόνια, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2008 και Νικόλαος Θ. Μαυρίκας: «Ο έλεγχος νομιμότητας των πράξεων των ΟΤΑ υπό την ισχύ του ν. 3852/ 2010 (ΦΕΚ Α' 87) (Πρόγραμμα «Καλλικράτης»)», ΘΠΔΔ 2/ 2011, σελ. 124- 128. Επίσης το υλικό του παρόντος κεφαλαίου βασίστηκε και στην υπ' αριθμ. 11/ 2007 εγκύκλιο του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

⁶⁷ ΣτΕ 411/ 2005, 650/ 2002, 742/ 1979. Το Σύνταγμα δεν καθιερώνει την «τοπική αυτονομία» (ΣτΕ Ολ. 1819/ 1983), η οποία αποκλείει τη διοικητική εποπτεία. Εάν συνέβαινε αυτό, θα ήταν νοητός, μόνο δικαστικός έλεγχος της νομιμότητας των πράξεων των ΟΤΑ.

⁶⁸ Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Τοπικής Αυτονομίας κυρώθηκε με το ν. 1850/ 1989 (Α' 114) σύμφωνα δε με το άρθρο 28, παρ. 1 του Συντάγματος έχει υπερνομοθετική ισχύ.

⁶⁹ Για την παρ. 2 είχε διατυπωθεί ρητή επιφύλαξη της Ελληνικής Δημοκρατίας (άρθρο πρώτο). Η επιφύλαξη αυτή έχει πλέον καταστεί άνευ αντικείμενου, όχι μόνο μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, σύμφωνα με την οποία η εποπτεία του Κράτους εξαντλείται σε έλεγχο νομιμότητας, αλλά και μετά την ρύθμιση του άρθρου 47, παρ. 1 του ν. 2218/ 1994 (Α' 90), με την οποία καταργήθηκε ο έλεγχος σκοπιμότητας των πράξεων των ΟΤΑ.

Ο, υπό το Σύνταγμα του 1975, Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων (ν. 1650/ 1980, Α' 168) στη θέση της παροχής έγκρισης από το Νομάρχη σε αποφάσεις των δημοτικών και κοινοτικών συμβουλίων θέσπισε τον «ουσιαστικό έλεγχο» των πράξεων των συμβουλίων αυτών.

Ιδιαίτερη αναφορά οφείλεται στη διάταξη του άρθρου 27, παρ. 1 του ν. 2218/ 1994 (Α' 90) με την οποία καταργήθηκε ο έλεγχος σκοπιμότητας των πράξεων της αυτοδιοίκησης. Και, ακολούθως, με το άρθρο 2, παρ. 4 του ν. 2307/ 1995 καταργήθηκε και διακηρυχτικά ο «ουσιαστικός έλεγχος» νομιμότητας επί των πράξεων των ΟΤΑ.

Ο Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας (πδ 410/1995, Α' 231), ο οποίος αποτελούσε προεδρικό διάταγμα κωδικοποίησης νόμων που αναφέρονταν στο ν. 1650/ 1980, διαμόρφωσε ένα αυτοτελές πλέγμα διατάξεων (άρθρα 177-181) ελέγχου νομιμότητας των πράξεων των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ. Τα πιο σημαντικά σημεία του ήταν τα εξής:

- οι πράξεις των δημοτικών και κοινοτικών αρχών ήταν εκτελεστές αφότου εκδίδονταν,
- καθιερώθηκε ένας «οιονεί» προληπτικός έλεγχος νομιμότητας των πράξεων των συλλογικών οργάνων των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ και των ΝΠΔΔ αυτών, από το Γενικό Γραμματέα της (τότε κρατικής) Περιφέρειας, με την υποχρεωτική αποστολή σε αυτόν για έλεγχο νομιμότητας όλων των αποφάσεων των συλλογικών οργάνων των ΟΤΑ α' βαθμού και την εξέταση προσφυγών κατά των πράξεων των μονομελών του οργάνων
- θεσμοθετήθηκε (ήδη, με το άρθρο 18 του ν. 2218/1994) στην έδρα κάθε νομού, τριμελής Επιτροπή⁷⁰, με αποκλειστική αρμοδιότητα τον έλεγχο νομιμότητας των πράξεων, τόσο των συλλογικών οργάνων των ΟΤΑ α' βαθμού (μετά από παραπομπή του Γενικού Γραμματέα της- τότε κρατικής- Περιφέρειας) όσο και κατόπιν προσφυγής, κατά των αποφάσεων των συλλογικών του οργάνων.
- Δυνατότητα άσκησης προσφυγής είχε ο δημότης, κάτοικος του δήμου και ο έχων έννομο συμφέρον

Η δυνατότητα προσφυγής, σύμφωνα με το άρθρο 70 του πδ 30/ 1996 (άρθρο 18, παρ. 13 του ν. 2218/ 1994), κατά των εποπτικών πράξεων που εξεδίδοντο βάσει των ανωτέρω διατάξεων, ενώπιον του καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού, καταργήθηκε με το άρθρο 7, παρ. 2 του ν. 2839/2000 (Α' 196).

Ο Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων (κυρωτ. ν. 3463/2006, Α' 114), εφεξής **ΚΔΚ**, βασίστηκε, ως προς τη διάρθρωση του εποπτικού συστήματός του (Κεφάλαιο Θ', άρθρα 148-154) στο πλαίσιο του προηγούμενου Κώδικα, ενώ οι επελθούσες αλλαγές είχαν ως σκοπό το περιορισμό του ελέγχου νομιμότητας στον απολύτως απαραίτητο, προκειμένου να γίνει πράξη η συνταγματική επιταγή του άρθρου 102, παρ. 1 του Συντάγματος για τη διασφάλιση της διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλει των ΟΤΑ. Τα χαρακτηριστικά του νεοεισαχθέντος εποπτικού συστήματος είναι τα εξής:

- καθορίστηκε επακριβώς ποιές από τις αποφάσεις των δημοτικών και κοινοτικών αρχών υπόκεινται στον κατασταλτικό έλεγχο νομιμότητας του Γενικού Γραμματέα της (τότε κρατικής) Περιφέρειας,
- επανήλθε, σε πρώτο στάδιο, η διοικητική προσφυγή κατά πράξεων των συλλογικών οργάνων των Δήμων και των (τότε) Κοινοτήτων ενώπιον του Γενικού Γραμματέα της (τότε κρατικής) Περιφέρειας,

⁷⁰ Η επιτροπή αποτελούσε ανεξάρτητη δημόσια αρχή, σύμφωνα με την αρχική διάταξη του ν. 2218/ 1994, συγκροτούμενη από το Γενικό Γραμματέα της (τότε κρατικής) Περιφέρειας και υπήγοτο στο Υπουργείο Εσωτερικών. Όμως, με την παράγραφο 1 του άρθρου 7 του ν. 2839/ 1997 τροποποιήθηκαν αυτές οι διατάξεις, με αποτέλεσμα την κατάργηση της Επιτροπής ως ανεξάρτητης δημόσιας αρχής. Για την έννοια της Ειδικής Επιτροπής ως «Ανεξάρτητης Διοικητικής Αρχής» (άρθρο 18, παρ. 6 του ν. 2218/ 1994) και ως «συλλογικού οργάνου της διοίκησης», βλ. Γν ΝΣΚ 393/ 1998. Στην ίδια γνωμοδότηση γίνεται δεκτό ότι ο δημόσιος υπάλληλος και ο αιρετός εκπρόσωπος της ΠΕΔ που αποτελούν μέλη ex officio, της ίδιας της Επιτροπής υπόκεινται, στο πλαίσιο λειτουργίας του συλλογικού οργάνου, σε πειθαρχικό έλεγχο για πράξεις που συνιστούν πειθαρχικά ελεγκτέα αδικήματα, κατά το δίκαιο που διέπει την αντίστοιχη ιδιότητα συμμετοχής (Υπαλληλικός Κώδικας, ΚΔΚ).

- για πρώτη φορά θεσμοθετήθηκε ρητά διοικητική προσφυγή όχι μόνο κατά των εκτελεστών πράξεων των πρωτοβάθμιων οργανισμών, αλλά και κατά της παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας των οργάνων τους,

- επαναφέρεται το δεύτερο στάδιο κρίσης και συστήνεται στην έδρα κάθε (τότε κρατικής) Περιφέρειας τουλάχιστον από μία Ειδική Επιτροπή,

- για πρώτη φορά θεσμοθετήθηκε ρητά η υποχρέωση των δημοτικών και κοινοτικών οργάνων να συμμορφώνονται στις αποφάσεις του Γενικού Γραμματέα της (τότε κρατικής) Περιφέρειας και της Ειδικής Επιτροπής, με σοβαρές πειθαρχικές επιπτώσεις σε αντίθετη περίπτωση.

Άσκηση κρατικής εποπτείας κατά το ν. 3852/ 2010

Επιγραμματικά σημειώνεται, ότι στα άρθρα 224- 227 του ν. 3852/ 2010 καταστρώνεται το κρατικό εποπτικό σύστημα επί των πράξεων που εκδίδουν οι ΟΤΑ α' και β' βαθμού, που διακρίνεται: α) στον υποχρεωτικό έλεγχο πράξεων των συλλογικών οργάνων των δήμων, περιφερειών, νηδδ και, συγκεκριμένων, νηιδ αυτών, που εμπίπτουν σε συγκεκριμένες, σαφώς προσδιορισμένες στην ίδια διάταξη, κατηγορίες αρμοδιοτήτων (άρθρο 225), β) στον αυτεπάγγελο έλεγχο, ο οποίος εκτείνεται στο σύνολο των πράξεων μονομελών και συλλογικών οργάνων των δήμων, περιφερειών, των νηδδ και νηιδ αυτών (άρθρο 226), και τέλος, γ) κατόπιν άσκησης προσφυγής του έχοντος έννομο συμφέρον, κατά οποιασδήποτε πράξης μονομελών και συλλογικών οργάνων των δήμων, περιφερειών, των νηδδ και των συνδέσμων αυτών (άρθρο 227).⁷¹

Κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας της Αυτοτελούς Υπηρεσίας Εποπτείας ΟΤΑ (ΑΥΕ-ΟΤΑ).⁷²

Σύμφωνα με το άρθρο 109 του ν. 4555/ 2018 («Πρόγραμμα Κλεισθένης»), με το οποίο τροποποιείται το άρθρο 215 του ν. 3852/ 2010 συνιστώνται επτά (7) Αυτοτελείς Υπηρεσίες Εποπτείας Ο.Τ.Α. (ΑΥΕ-ΟΤΑ),⁷³ οι οποίες αποτελούν αποκεντρωμένες υπηρεσίες του Υπουργείου Εσωτερικών, υπάγονται απευθείας στον Υπουργό και είναι αρμόδιες για την εποπτεία των Ο.Τ.Α.⁷⁴ Στην κάθε ΑΥΕ- ΟΤΑ συνιστάται θέση προϊσταμένου αυτής, της κατηγορίας ειδικών θέσεων πρώτου βαθμού, που φέρει τον τίτλο «Επόπτης Ο.Τ.Α.» (σε αντικατάσταση του «Ελεγκτή Νομιμότητας» που είχε θεσπίσει ο ν. 3852/ 2010), που διορίζεται με τετραετή θητεία, η οποία μπορεί να ανανεώνεται.

Το προσωπικό των ΑΥΕ- ΟΤΑ αποτελείται από μονίμους υπαλλήλους κατηγορίας ΠΕ, ΤΕ, ΔΕ, ΥΕ, οι οποίοι διορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2190/1994.⁷⁵

Καινοτομία του ν. 4555/ 2015 (άρθρο 115) αποτελεί η σύσταση της Επιτροπής Συντονισμού και Ελέγχου Εποπτείας Ο.Τ.Α., σκοπός της οποίας είναι ο περιοδικός έλεγχος του επιπέδου συμμόρφωσης των Ο.Τ.Α., η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του μηχανισμού εποπτείας, η αμοιβαία ενημέρωση όλων των διοικητικών και δικαστικών φορέων για τα θέματα αρμοδιότητάς τους που αφορούν την Τοπική Αυτοδιοίκηση, καθώς και η εν γένει

71 Βλ. Γν ΝΣΚ 39/ 2011, αναφορικά με τον ορισμό του Συντονιστή ως της αρχής που ασκεί εν γένει κρατική εποπτεία και έλεγχο νομιμότητας επί των πράξεων των ΟΤΑ και των επιχειρήσεων του, κατ' άρθρο 1-2, παρ. 4 του Συντάγματος. Εξάφρευση της εποπτείας αυτής ανακύπτει για τις ανώνυμες δημοτικές εταιρείες (βλ. Γν ΝΣΚ 95/ 2016).

72 Άρθρα 215- 223 του ν. 3852/ 2010, όπως τροποποιήθηκαν με τους ν. 4257/ 2014 και 4555/ 2018

73 Αναφορικά με την οργάνωση της ΑΥΕ- ΟΤΑ έχει εκδοθεί το υπ' αριθμ. 134/ 2010 (Α' 227) προεδρικό διάταγμα, επίσης, αναφορικά με τη διαδικασία ενώπιον του Ελεγκτή Νομιμότητας (Επόπτη) για την αναστολή εκτέλεσης αποφάσεων των ΟΤΑ, έχει εκδοθεί η υπ' αριθμ. 74589/ 29.12.2010 (Β' 2029) απόφαση του Υπουργού ΕΣΑΗΔ και, τέλος, αναφορικά με τη διαδικασία διεξαγωγής επιτόπιων ελέγχων Αυτοτελούς Υπηρεσίας Εποπτείας ΟΤΑ έχει εκδοθεί η υπ' αριθμ. 74531/29.12.2010 (Β' 2044) απόφαση του Υπουργού ΕΣΑΗΔ.

74 Η οργανωτική δομή της ΑΥΕ- ΟΤΑ είναι όμοια με αυτήν που είχε επιλέξει και ο κοινός νομοθέτης του ν. 3852/ 2010. Ενώ, σύμφωνα με το άρθρο 20 του ν. 4257/ 2014 οι ΑΥΕ- ΟΤΑ εντάσσονται στην οργανωτική δομή της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης υπαγόμενη απευθείας στον Συντονιστή της.

75 Άρθρα 217 και 218 του ν. 3852/ 2010

παρακολούθηση και η μέριμνα για τη διαρκή αναβάθμιση της αποτελεσματικότητας της κρατικής εποπτείας επί των Ο.Τ.Α.

Έλεγχος νομιμότητας πράξεων ΟΤΑ, κατά το μεταβατικό στάδιο

Κατά το μεταβατικό στάδιο μέχρι την έναρξη λειτουργίας της ΑΥΕ-ΟΤΑ,⁷⁶ ασκείται έλεγχος νομιμότητας από το Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης στις πράξεις των δήμων και των περιφερειών, κατά τη διαδικασία του ελέγχου νομιμότητας που ασκούσε ο Γενικός Γραμματέας της (τότε κρατικής) Περιφέρειας στους δήμους, κατά τον ΚΔΚ (Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων, κυρωτ. Ν. 3463/ 2006), και τις νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις, κατά τον ΚΝΑ (Κώδικας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, πδ 30/ 1996), εντός του νέου πλαισίου (αναφορικά με το χρονικό διάστημα άσκησης της προσφυγής, εξέτασής της και εύρος του ελέγχου) που ορίζουν ο διατάξεις των άρθρων 225, 226 και 227 του ν. 3852/ 2010, όπως τροποποιήθηκαν με το ν. 4555/ 2018.

Προσφυγή ενώπιον της Ειδικής Επιτροπής άρθρου 152 του ΚΔΚ

Σύμφωνα με την πρόβλεψη του άρθρου 238 του ν. 3852/ 2010, σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 151 ΚΔΚ, οι αποφάσεις του Συντονιστή, οι οποίες εκδίδονται είτε στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας είτε κατόπιν άσκησης ειδικής διοικητικής προσφυγής προσβάλλονται ενώπιον Ειδικής Επιτροπής, η οποία συγκροτείται και λειτουργεί σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 152 ΚΔΚ.⁷⁷ Επισημαίνεται ότι δεν υπόκεινται σε άσκηση προσφυγής απ' ευθείας ενώπιον της Επιτροπής οι πράξεις του Δημοτικού Συμβουλίου.⁷⁸

Η προθεσμία άσκησης της προσφυγής ενώπιον της Ειδικής Επιτροπής ορίζεται σε ένα μήνα από την έκδοση της απόφασης του Συντονιστή ή από την κοινοποίησή της ή αφότου έλαβε γνώση ο προσφεύγων. Σε περίπτωση δε σιωπής του Συντονιστή ή κοινοποίησεως στον ενδιαφερόμενο ή γνώσεως εκ μέρους του αποφάσεως απορριπτικής της προσφυγής του σε χρόνο μεταγενέστερο του ένα μήνα προθεσμίας αποφάνσεως, η προθεσμία για την άσκηση της προσφυγής ενώπιον της Ειδικής Επιτροπής τόσο κατά της ρητής ή σιωπηρής απόρριψης της προσφυγής από τον Συντονιστή αρχίζει από την επόμενη του ένα μήνα προθεσμίας του άρθρου 150, παρ. 2 του ν. 3463/ 2006.⁷⁹

Η πράξη της Ειδικής Επιτροπής που ακυρώνει την πράξη του Συντονιστή είναι υποχρεωτική για τον Συντονιστή, αλλά και τον ΟΤΑ, οι οποίοι δεν μπορούν, επανεξετάζοντας την υπόθεση, να αποστούν από όσα έκρινε η Επιτροπή με την ακυρωτική πράξη της. Με την πράξη της Ειδικής Επιτροπής που ακυρώνεται η προσβαλλόμενη πράξη του Συντονιστή επέρχεται η ανατροπή του δημιουργηθέντος με την πράξη του Συντονιστή καθεστώτος, δηλαδή εάν με την πράξη του Συντονιστή ακυρωνόταν πράξη του Δήμου, τότε μετά την ακυρωτική πράξη της Ειδικής Επιτροπής, η απόφαση του Δήμου είναι νόμιμη και εκτελεστή. Αντίθετα, εάν με την πράξη του Συντονιστή θεωρώταν νόμιμη η πράξη του Δήμου, τότε με την ακυρωτική πράξη της Ειδικής Επιτροπής, η πράξη του Δήμου θεωρείται άκυρη (ακυρώνεται η πράξη νομιμότητά της) και δεν μπορεί να εκτελεστεί.

Επισημαίνεται η υποχρέωση κοινοποίησης των αποφάσεων της Ειδικής Επιτροπής στον Συντονιστή και στον οικείο ΟΤΑ, καθώς και σε αυτόν που έχει ασκήσει την

76 Βλ. αναλυτικά τις υπ' αριθμ. 27/ απ 42203/ 13.8.2018 (ΑΔΑ: 6ΖΝ1465ΧΘ7- Δ51), 60/ 2010 και 15/ 2011 εγκυκλίου του Υπουργείου Εσωτερικών

77 Στο τεύχος Β' αριθμ. Φύλλου 1020/ 22.6.2007 της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως δημοσιεύτηκε ο «Κανονισμός λειτουργίας της Ειδικής Επιτροπής για την εξέταση προσφυγών κατά αποφάσεων του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας». Προηγούμενος είχε εκδοθεί η υπ' αριθμ. 36/ 156/ 25.10.2000 απόφαση του Υπουργού ΕΣΔΔΑ (Β' 1388).

78 ΣτΕ 1114/ 2012. βλ. Γν ΝΣΚ 103/ 1997, 402/ 1987 και υπ' αριθμ. 430/ φ.ερωτ.15/ 11.4.1997 εγγράφου του Γραφείου Νομικού Συμβούλου στο ΥΠΕΣΔΑ, αναφορικά με τη δυνατότητα άσκησης προσφυγής ενώπιον της Ειδικής Επιτροπής κατά: α) βεβαιωτικής απόφασης του Συντονιστή, για τη νομιμότητα πράξης της αυτοδιοίκησης, β) απόρριψης προσφυγής ενώπιον του Συντονιστή, για τυπικούς λόγους και γ) έκδοσης απόφασης του Συντονιστή, που εκδόθηκε εκπροθέσμως (κατ' ανάλογη εφαρμογή με τα διαλαμβανόμενα στη γνωμοδότηση).

79 ΣτΕ 1190/ 2006

προσφυγή. Οι αποφάσεις της Ειδικής Επιτροπής δημοσιεύονται υποχρεωτικά με φροντίδα του δήμου με ανάρτηση στο κατάστημα του οικείου οργανισμού, συντασσόμενου, παράλληλα, πρακτικού ενώπιον δύο μαρτύρων και κοινοποιείται εκτός από τον προσφεύγοντα και στον εμπλεκόμενο ΟΤΑ, ο οποίος οφείλει να συμμορφωθεί με αυτή. Τονίζεται ότι το άρθρο 231, παρ. 3 του ν. 3852/ 2010 καθιστά την μη συμμόρφωση του ΟΤΑ προς την απόφαση της Ειδικής Επιτροπής παράβαση καθήκοντος, η οποία ελέγχεται κατά τις διατάξεις των άρθρων 233επ του ν. 3852/ 2010. Θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι ΟΤΑ⁸⁰ μπορούν να προσβάλλουν τις ακυρωτικές αποφάσεις του Συντονιστή, που εκδίδονται κατ' άρθρα 225, 226 και 227 του ν. 3852/ 2010, ενώπιον της Ειδικής Επιτροπής του άρθρου 152 ΚΔΚ, καθόσον θεμελιώνουν αντίστοιχο έννομο συμφέρον, εφόσον ο νόμος (άρθρο 151 ΚΔΚ) προβλέπει τη συνδρομή του, αδιακρίτως («οποιοσδήποτε»), χωρίς ειδικότερη αναφορά στην ενεργητική νομιμοποίηση του συγκεκριμένου υποκειμένου.⁸¹

Η Ειδική Επιτροπή αποτελεί όργανο της Διοίκησης. Ως εκ τούτου, ούτε ο Συντονιστής, ο οποίος αποτελεί επίσης όργανο της αποκεντρωμένης κρατικής Διοίκησης,⁸² ούτε ο Υπουργός Εσωτερικών, ο οποίος αποτελεί κατ' εξοχήν όργανο της κεντρικής κρατικής Διοίκησης, δικαιούνται να ασκήσουν αίτηση ακυρώσεως κατά πράξεως της Ειδικής Επιτροπής του άρθρου 152 του Ν. 3463/2006, δοθέντος ότι δι' άσκησης αιτήσεως ακυρώσεως θα δημιουργείτο ενδοστροφής δίκη, η οποία είναι κατ' αρχήν, ελλείψει διατάξεως νόμου που να την προβλέπει, ανεπίτρεπτη.⁸³

Μετά την παρέλευση της αποκλειστικής προθεσμίας της παρ. 2 του άρθρου 152 ΚΔΚ, η Ειδική Επιτροπή είναι αναρμόδια να επιληφθεί της εξέτασης προσφυγής για πρώτη φορά ή εκ νέου, ακόμη και αν είχε εκδώσει σχετική απόφαση πριν την εκπνοή της προθεσμίας.⁸⁴ Μετά την παρέλευση της ανωτέρω προθεσμίας, η τυχόν εκδοθείσα απόφαση δεν παράγει έννομα αποτελέσματα, ως αναρμοδίως κατά χρόνο εκδοθείσα.⁸⁵

Το έγγραφο με το οποίο ενημερώνεται ο προσφεύγων ότι η προσφυγή τους απορρίφθηκε, λόγω παρέλευσης της κατά χρόνο αρμοδιότητάς της, δεν αποτελεί εκτελεστή πράξη.⁸⁶

Αποτελεί λόγο διακοπής της προθεσμίας η αναζήτηση στοιχείων που προβλέπονται εκ του νόμου για την έκδοση της προσβαλλομένης πράξης και είναι κρίσιμα για την διάγνωση της νομιμότητάς της,⁸⁷ πλην όμως, ενόψει του αποκλειστικού χαρακτήρα της προθεσμίας, η αρμοδία Επιτροπή οφείλει να μεριμνά για την κατά το δυνατόν ταχύτερη συμπλήρωση του φακέλου της υποθέσεως με τα ελλείποντα στοιχεία, αναζητώντας αυτά τόσο από τις αρμόδιες υπηρεσίες του οικείου Ο.Τ.Α., όσο και από τον τυχόν διαβιβασθέντα σ' αυτήν από τον Συντονιστή φάκελο, ώστε η απόφασή της να εκδίδεται εντός ευλόγου από την ενώπιόν της κατάθεση της προσφυγής χρόνου.⁸⁸ Τέτοιο στοιχείο κρίσιμο για την άσκηση του ελέγχου νομιμότητας μπορεί να αποτελεί το έγγραφο με τις απόψεις της αρμόδιας Υπηρεσίας, εφ' όσον παρίσταται αναγκαίο να αποστείλει η Υπηρεσία αυτή ορισμένα στοιχεία ή να παράσχει διευκρινίσεις σε σχέση με το πραγματικό της υποθέσεως.

80 Σημειώνεται ότι αποτελεί αρμοδιότητα της Οικονομικής Επιτροπής η άσκηση διοικητικής προσφυγής (άρθρο 72 του ν. 3852/ 2010), η οποία απόφαση δεν υπόκειται σε έλεγχο νομιμότητας (ΣτΕ 1633/ 1970, 2075/ 1964).

81 Η νομιμοποίηση σε στενή έννοια, δηλαδή η ύπαρξη δικαιώματος υπεράσπισης της υπόθεσης, στην οποία δικάζεται κάποιος, ως ενάγων ή εναγόμενος ή η εξουσία για διεξαγωγή της δίκης, που αναφέρεται σε συγκεκριμένο δικαίωμα ή έννομη σχέση, συμπίπτει, εκτός ορισμένων εξαιρέσεων (περιπτώσεις, μη υπόχρεων ή μη δικαιούχων διαδικών), με την ιδιότητα του υποκειμένου του δικαιώματος ή της έννομης σχέσης. Ενεργητικά, μεν, νομιμοποιείται να ζητήσει έννομη προστασία εκείνος που ισχυρίζεται ότι είναι δικαιούχος του επίδικου δικαιώματος, παθητικά, δε, εκείνος, που, κατά τους ισχυρισμούς του ενάγοντος, μετέχει στην επίδικη έννομη σχέση (Κ. Μπέης: ΚΠολΔ, υπ' άρθρο 68, τ.2, σελ. 360)

82 ΣτΕ 4048/2008

83 ΣτΕ 1573/ 2010

84 ΣτΕ 1985/ 2010

85 ΣτΕ 637/2002, 1029/ 2014, 2115/ 2009

86 ΣτΕ 1029/ 2014.

87 ΣτΕ 734/ 2011, 1530/2006

88 ΣτΕ 2281/ 2008, 1530/2006, 637/2002, 174/2002, 2484/2001

Η τριακονθήμερη προθεσμία απόφασης της Ειδικής Επιτροπής εξακολουθεί να ισχύει μέχρι την έναρξη λειτουργίας της ΑΥΕ- ΟΤΑ.⁸⁹

Η σιωπηρή απόρριψη προσφυγής από τον Συντονιστή έχει ως αιτιολογία την αιτιολογία της προσβληθείσης πράξης και, ως εκ τούτου, είναι δυνατή, στην συνέχεια, η εξέταση της νομιμότητάς της από την Ειδική Επιτροπή του άρθρου 152 του ΚΔΚ κατόπιν ασκήσεως προσφυγής.⁹⁰

Λειτουργία της Επιτροπής Ελέγχου των Πράξεων του άρθρου 18 του ν. 2218/ 1994

Η θεσμοθέτηση της Επιτροπής του άρθρου 18 του ν. 2218/ 1994 είχε ως χαρακτηριστικό την παραπομπή σε αυτή από τον Περιφερειακό Διευθυντή⁹¹ όλων των πράξεων των συλλογικών οργάνων των Ο.Τ.Α. δεύτερου βαθμού και των νομικών τους προσώπων δημοσίου δικαίου, που θεωρεί αιτιολογημένα ότι δεν είναι νόμιμες. Δημιουργώντας, έτσι, έλεγχο νομιμότητας επί των κρινόμενων πράξεων **δύο σταδίων** και όχι **δύο διαφορετικών ιεραρχικών μεταξύ τους επιπέδων**.

Πιο συγκεκριμένα, υπήρχε επιγραμματικά το εξής σχήμα ελέγχου:

1. Οι πράξεις των συλλογικών οργάνων των Ο.Τ.Α. και των νομικών τους προσώπων δημοσίου δικαίου αποστέλλονταν στον Γενικό Γραμματέα της (τότε κρατικής) Περιφέρειας, μέσα σε προθεσμία δέκα (10) ημερών από τη συνεδρίαση, μαζί με αντίγραφο του αποδεικτικού δημοσίευσης και με τα έγγραφα στοιχεία διοίκησης που είναι αναγκαία για την έκδοσή τους.

2. Ο Γενικός Γραμματέας (της τότε κρατικής) Περιφέρειας παρέπεμπε, και δεν μπορούσε να ακυρώσει, μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών αφότου έλαβε τη σχετική πράξη, στην Επιτροπή του άρθρου 18, που θεωρούσε αιτιολογημένα ότι δεν είναι νόμιμες.

3. Έργο της Επιτροπής ήταν, η άσκηση ελέγχου νομιμότητας στις πράξεις των οργάνων των Ο.Τ.Α. που παραπέμπονται σ' αυτήν από τον Γενικό Γραμματέα της (τότε κρατικής) Περιφέρειας και η εκδίκαση προσφυγών κατά των πράξεων αυτών. Η Επιτροπή αποφάσιζε αιτιολογημένα μέσα σε αποκλειστική προθεσμία είκοσι (20) ημερών από τη λήψη του παραπεμπτικού εγγράφου, μαζί με τα προβλεπόμενα από το νόμο δικαιολογητικά για την έκδοσή της (σε αυτά περιλαμβάνονται και τα κατά την κρίση της Επιτροπής απαραίτητα, είτε για να θεμελιώσουν την αιτιολογία της πράξης είτε για να την ανατρέψουν και των οποίων μπορεί η Επιτροπή να ζητήσει την προσκομιδή τόσο από τη Διοίκηση όσο και από τον προσφεύγοντα),⁹² ακυρώνοντας την πράξη ή αποφαινόμενη ότι νομίμως εξεδόθη. Αν η Επιτροπή δεν αποφανθεί μέσα στην προθεσμία, θεωρείται ότι η πράξη είναι νόμιμη.

4. Κάθε δημότης και ο οποιοσδήποτε έχων έννομο συμφέρον μπορούσε να προσφύγει στην Επιτροπή και να προσβάλει τις πράξεις των συλλογικών οργάνων των Ο.Τ.Α. και των νομικών τους προσώπων δημοσίου δικαίου, για παράβαση νόμου, μέσα σε δέκαπεντε (15) ημέρες, αφότου οι πράξεις αυτές δημοσιεύθηκαν. Κατά των πράξεων των μονομελών οργάνων μπορούσε να προσφύγει στον Γενικό Γραμματέα (της τότε κρατικής) Περιφέρειας, μέσα σε αποκλειστική προθεσμία τριάντα (30) ημερών.

⁸⁹ ΣτΕ 1029/ 2014

⁹⁰ ΣτΕ 1813/ 1999

⁹¹ Οι αρμοδιότητες του Περιφερειακού Διευθυντή περιήλθαν στον Γενικό Γραμματέα της (τότε κρατικής) Περιφέρειας, με το άρθρο 14, παρ. 2 του ν. 2399/ 1996 (Α' 90).

⁹² ΣτΕ 2617/ 2010

Υποχρεωτικός έλεγχος νομιμότητας

Σύμφωνα με το άρθρο 225 του ν. 3852/ 2010, όπως αντικαταστάθηκε σύμφωνα με το άρθρο 116 του ν. 4555/ 2018, οι αποφάσεις των συλλογικών οργάνων των δήμων και των περιφερειών, καθώς και των Ν.Π.Δ.Δ. αυτών, αποστέλλονται υποχρεωτικά για έλεγχο νομιμότητας στην ΑΥΕ Ο.Τ.Α., εφόσον αφορούν: α) ρυθμίσεις κανονιστικού περιεχομένου, β) την ανάθεση έργων, υπηρεσιών, μελετών και προμηθειών, αν το τίμημα υπερβαίνει το ποσό των εξήντα χιλιάδων (60.000) ευρώ χωρίς Φ.Π.Α., γ) την αγορά και εκποίηση, λόγω πώλησης ή δωρεάς κατά κυριότητα, ακινήτων, δ) την κήρυξη αναγκαστικών απαλλοτριώσεων, ε) τη μίσθωση ακινήτων από τρίτους, στ) τη σύναψη πάσης φύσεως δανείων, ζ) την ίδρυση πάσης φύσεως νομικών προσώπων, τη συμμετοχή σε υφιστάμενα νομικά πρόσωπα, καθώς και τη λύση και τη θέση σε εκκαθάριση νομικών προσώπων, η) τη σύναψη προγραμματικών συμβάσεων, με την επιφύλαξη του τελευταίου εδαφίου της περίπτωσης α' της παραγράφου 1 του άρθρου 100 και θ) τη διεξαγωγή δημοτικού ή περιφερειακού δημοψηφίσματος. Στην ΑΥΕ Ο.Τ.Α. αποστέλλονται προς έλεγχο νομιμότητας και οι αποφάσεις των κοινωφελών επιχειρήσεων, των Δημοτικών Επιχειρήσεων Ύδρευσης - Αποχέτευσης και των μονομετοχικών ανωνύμων εταιρειών Ο.Τ.Α. που αφορούν: α) αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου, β) εκποίηση παγίων περιουσιακών στοιχείων, γ) αγορά και εκποίηση ακινήτων, δ) σύναψη δανείων, ε) ανάθεση έργων, υπηρεσιών, μελετών και προμηθειών, εάν το τίμημα υπερβαίνει το ποσό των εξήντα χιλιάδων (60.000) ευρώ χωρίς Φ.Π.Α., στ) μίσθωση ακινήτων από τρίτους και ζ) τη σύναψη προγραμματικών συμβάσεων, με την επιφύλαξη της περίπτωσης α' της παραγράφου 1 του άρθρου 100. Ειδικά, για τις ΔΕΥΑ, εκτός από τις παραπάνω αποφάσεις, αποστέλλονται επιπλέον προς έλεγχο νομιμότητας οι αποφάσεις εκείνες που αφορούν την ψήφιση του προϋπολογισμού της επιχείρησης και του τεχνικού προγράμματος έργων, καθώς και κάθε τροποποίησή τους. Επίσης, αποστέλλονται προς έλεγχο νομιμότητας οι αποφάσεις των Περιφερειακών Ταμείων Ανάπτυξης, εφόσον υπάγονται στις περιπτώσεις των προηγούμενων εδαφίων της παραγράφου αυτής, καθώς και ο προϋπολογισμός τους. Οι ετήσιες οικονομικές καταστάσεις αυτών κοινοποιούνται στην ΑΥΕ Ο.Τ.Α.

Επισημαίνεται ότι στον υποχρεωτικό έλεγχο νομιμότητας εμπίπτουν και αποφάσεις των οργάνων των ΦΟΔΣΑ, ανεξαρτήτως νομικής μορφής, σύμφωνα με το άρθρο 240 του ν.4555/2018 που αφορούν την :

- αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου
- εκποίηση παγίων περιουσιακών στοιχείων
- αγορά και εκποίηση ακινήτων
- σύναψη δανείων
- ανάθεση έργων, υπηρεσιών, μελετών και προμηθειών, εάν το τίμημα υπερβαίνει το ποσό των εξήντα χιλιάδων (60.000) ευρώ χωρίς Φ.Π.Α,
- μίσθωση ακινήτων από τρίτους
- σύναψη προγραμματικών συμβάσεων, με την επιφύλαξη του τελευταίου εδαφίου της περ. α' της παρ. 1 του άρθρου 100 του ν.3852/2010, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 179 του ν. 4555/2018.

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 132 του ν.4555/2018, από την έναρξη ισχύος του νόμου κάθε διάταξη που ρυθμίζει διαφορετικά τον υποχρεωτικό έλεγχο νομιμότητας καταργείται. Συνεπώς, ειδικότερες διατάξεις νόμων που προβλέπουν την άσκηση υποχρεωτικού ελέγχου νομιμότητας σε κατηγορίες αποφάσεων, πέραν αυτών που προβλέπονται στο άρθρο 225 του ν.3852/2010, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 116 του ν. 4555/2018 καταργούνται.

Σε εκκρεμείς υποθέσεις που αφορούν αποφάσεις των, κατά τα ανωτέρω, εξαιρούμενων του υποχρεωτικού ελέγχου κατηγοριών, ελλείψει ειδικής μεταβατικής ρύθμισης, ο υποχρεωτικός έλεγχος νομιμότητας καταργείται από την έναρξη ισχύος του νόμου, λόγω έλλειψης αντικειμένου. Σε κάθε περίπτωση δεν θίγονται οι διατάξεις περί αυτεπάγγελτου

ελέγχου νομιμότητας. Ακολούθως, αποφάσεις των ΟΤΑ και των νομικών τους προσώπων που εντάσσονται στον υποχρεωτικό έλεγχο, για πρώτη φορά με τις διατάξεις του άρθρου 116 του ν. 4555/2018, υπόκεινται στον έλεγχο αυτόν, εάν έχουν ληφθεί μετά την 19η Ιουλίου 2018 (ημερομηνία ισχύος του ν. 4555/2018).

Ο έλεγχος νομιμότητας των πράξεων των συλλογικών οργάνων των ΟΤΑ, που είναι συνυφασμένες και με Συνταγματική πρόβλεψη (άρθρα 105, 102, παρ. 5) εξαντλείται αποκλειστικώς στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που απονέμει ο ΚΔΚ και ο ν. 3852/2010 στο οικείο συλλογικό όργανο.⁹³

Εκτός των ανωτέρω πράξεων ο Συντονιστής (Επόπτης) ελέγχει και τις πράξεις εκλογής οργάνων των Δήμων, των Περιφερειών και των άλλων Ν.Π.Δ.Δ. αυτών. Η αποστολή των ανωτέρω πράξεων και αποφάσεων γίνεται μέσα, σε μικρή προθεσμία δύο και πέντε ημερών, σύμφωνα με τις διατάξεις:

1. Των άρθρων 60, παρ. 5 και 162, παρ. 5 του ν. 3852/ 2010
2. Των άρθρων 64, παρ. 4 και 165, παρ 5 του ν. 3852/ 2010
3. Των άρθρων 74, παρ. 5 και 175, παρ. 5 του ν. 3852/ 2010
4. Του άρθρου 229 παρ. 1 του ΚΔΚ
5. Του άρθρου 246 παρ. 3, 4 και 6 του ΚΔΚ

Όρια ελέγχου νομιμότητας

Μέσα σε προθεσμία δέκα πέντε (15) ημερών από τη συνεδρίαση του οργάνου που έλαβε την απόφαση, την αποστέλλουν στην Αποκεντρωμένη Διοίκηση, συνοδευόμενη από αντίγραφο του αποδεικτικού δημοσίευσης και από τα έγγραφα στοιχεία που είναι αναγκαία για τη νόμιμη έκδοσή της. Η προθεσμία αυτή είναι ενδεικτική, όμως δεν πρέπει να υπερβαίνει ένα εύλογο διάστημα, εντός του οποίου θα πρέπει να αποστέλλεται η απόφαση για τον έλεγχο. Το εύλογο αυτό διάστημα δεν μπορεί να υπερβαίνει τις τριάντα (30) ημέρες.⁹⁴

Αποδεικτικό δημοσίευσης

Η δημοσίευση των πράξεων των οργάνων των ΟΤΑ α' βαθμού πραγματοποιείται τρεις ημέρες μετά τη συνεδρίαση του οικείου συμβουλίου, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 97, παρ. 6 ΚΔΚ. Για τη δημοσίευση συντάσσεται αποδεικτικό από δημοτικό υπάλληλο ή άλλο δημόσιο όργανο.

Εκτός από τις γενικές αυτές διατάξεις για τη δημοσίευση των πράξεων των συλλογικών οργάνων ισχύουν και ειδικές διατάξεις για ορισμένες κατηγορίες αποφάσεων, όπως για τις τοπικές κανονιστικές αποφάσεις του άρθρου 79, παρ. 4 ΚΔΚ⁹⁵, την επιβολή τελών, φόρων και δικαιωμάτων, σύμφωνα με το β.δ 24.9/ 20.10. 1958, την κήρυξη αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, σύμφωνα με το άρθρο 212, παρ. 9 ΚΔΚ κλπ.

Αναγκαία στοιχεία που συναποστέλλονται

Πέραν του αποδεικτικού δημοσίευσης, για να καταστεί εφικτός ο έλεγχος νομιμότητας από τον Συντονιστή (Επόπτη) θα πρέπει η απόφαση να συνοδεύεται από όλα εκείνα τα έγγραφα στοιχεία, τα οποία όχι μόνο μνημονεύονται στη σχετική απόφαση, αλλά και επί των οποίων επισημάρχηκε η λήψη της, όπως είναι πχ για τις αποφάσεις που εντάσσονται στο κύκλο θεμάτων αναφορικά με ανάθεση έργων, υπηρεσιών, μελετών και προμηθειών, όλες οι αποφάσεις που οδήγησαν στην τελική κατακυρωτική απόφαση.

⁹³ Γν ΝΣΚ 550/ 2000, βλ. και ΣτΕ 244/ 1980

⁹⁴ Υπ' αριθμ. 11/ 7666/ 7.2.2007 εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών (κεφ. 2.1, σελ. 10)

⁹⁵ Αυτές δημοσιεύονται υποχρεωτικά, κατά το πλήρες κείμενό τους, στο δημοτικό κατάστημα του Δήμου, σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται από το άρθρο 284 ΚΔΚ και περιλήψη αυτών σε μία ημερήσια ή εβδομαδιαία τοπική εφημερίδα. Οι αποφάσεις αυτές παραμένουν συνεχώς εκτεθειμένες σε χώρο του δημοτικού καταστήματος, που είναι προσιτός στο κοινό.

Κατά τον έλεγχο νομιμότητας που ασκείται από το Συντονιστή (Επόπτη) είτε βάσει του άρθρου 225 του ν. 3852/ 2010, είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατά την εξέταση της ειδικής διοικητικής προσφυγής,⁹⁶ ερευνάται αν η ρύθμιση που επιβάλλεται με την απόφαση αυτή έρχεται σε αντίθεση με ισχύοντα κανόνα δικαίου, δηλ. νόμο, προεδρικό διάταγμα, κανονιστική απόφαση της διοίκησης, αλλά και κανονιστικές αποφάσεις που θεσπίζουν οι ίδιοι οι πρωτοβάθμιοι ΟΤΑ σύμφωνα με το άρθρο 79 ΚΔΚ και με άλλες εξουσιοδοτικές διατάξεις. Λόγοι⁹⁷ που επιφέρουν την ακύρωση της πράξης είναι οι εξής:⁹⁸

- i. αναρμοδιότητα του εκδόντος την πράξη οργάνου
- ii. παράβαση τύπων της διαδικασίας
- iii. παράβαση νόμου

Ο Συντονιστής (Επόπτης) δεν δύναται να λάβει υπ' όψιν και εκτιμήσει νεώτερα στοιχεία της ενώπιον αυτού αχθείσης αυτοδιοικητικής πράξης.⁹⁹

Αναρμοδιότητα

Οι πράξεις του προσώπου που εμφανίσθηκε ως διοικητικό όργανο, χωρίς να λάβει νόμιμη υπόσταση, δεν έχουν χαρακτήρα διοικητικής πράξης και είναι ανύπαρκτες ή ανυπόστατες από την άποψη του διοικητικού δικαίου. Πράξεις που εκδίδονται μετά τη λήξη της νόμιμης υπόστασης του οργάνου ή με συμμετοχή του οργάνου αυτού πάσχουν ακυρότητα.

Όταν προσβάλλεται υποστατή διοικητική πράξη που έχει εκδοθεί κατά δεσμία αρμοδιότητα, είναι αλυσιτελής η έρευνα λόγων ακυρώσεως αναγομένων στην αρμοδιότητα του οργάνου που την εξέδωσε, εφ' όσον ο αιτών δεν αμφισβητεί τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά και ο Συντονιστής (Επόπτης) καταλήγει στην κρίση ότι δεν ήταν κατά νόμο επιτρεπτή η έκδοση της πράξεως με το αξιούμενο από τον αιτούντα περιεχόμενο.¹⁰⁰

Οι λόγοι περί αναρμοδιότητας του εκδόντος την πράξη οργάνου συντρέχει και σε παράβαση των κανόνων που αφορούν την καθ' ύλην, κατά τόπο και κατά χρόνο αρμοδιότητα του, των κανόνων που ρυθμίζουν τη μεταβίβαση της αρμοδιότητας, την εξουσιοδότηση υπογραφής καθώς και την αναπλήρωση. Στα συλλογικά όργανα συντρέχει στη νόμιμη συγκρότηση του αποφασίζοντος συλλογικού οργάνου, που δεν καθιστούν την πράξη απλώς ακυρωτέα αλλά είτε ανυπόστατη είτε άκυρη. Άλλες πλημμέλειες διοικητικής πράξης είναι η έκδοση πράξεων καθ' υπέρβαση αρμοδιοτήτων, κατά νόσφιση εξουσίας και κατά κλάδο αναρμόδιο όργανο.

Παράβαση τύπων της διαδικασίας

Εδώ ερευνάται αν η πράξη έχει τα τυπικά γνωρίσματα που απαιτούνται από τις οικείες διατάξεις προκειμένου να παράγει έννομα αποτελέσματα. Ετσι, κατά το στάδιο αυτό πρέπει οπωσδήποτε να ελεγχθούν τα ακόλουθα:

- αν έχει το συμβούλιο τη νόμιμη απαρτία,¹⁰¹
- αν έχουν προσκληθεί νόμιμα τα απόντα μέλη του συμβουλίου,¹⁰²
- αν στη συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου έχει προσκληθεί ο Δήμαρχος,¹⁰³

εφόσον από το οικείο πρακτικό δεν προκύπτει η παρουσία του,

- αν έχουν προσκληθεί οι Πρόεδροι των Δημοτικών ή Τοπικών Κοινοτήτων

Συμβουλίων, όταν καλούνται υποχρεωτικά,¹⁰⁴

⁹⁶ ΣτΕ 912/ 2012, 1961/ 2008

⁹⁷ Βλ. πιο αναλυτικά: Αριάδνη Σκιαδά: Ο αυτεπάγγελτος έλεγχος της τυπικής νομιμότητας των διοικητικών πράξεων, σε ΘΠΔΔ 7/ 2015, σελ. 619- 634.

⁹⁸ Βλ. και την αναλυτική νομολογία επί των θεμάτων αυτών στο: [www.diaplous-autodioikisi.gr/ νομολογία](http://www.diaplous-autodioikisi.gr/)

⁹⁹ ΣτΕ 1686/ 1980, 1230/ 1978

¹⁰⁰ ΣτΕ 3984/ 2004

¹⁰¹ Άρθρα 96, παρ. 2, ΚΔΚ

¹⁰² Άρθρα 67, παρ. 4 του ν. 3852/ 2010

¹⁰³ Άρθρο 67, παρ.6 του ν. 3852/ 2010

¹⁰⁴ Άρθρο 67, παρ. 8 του ν. 3852/ 2010

- αν η συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου έχει γίνει στο χώρο που ορίζεται από το ΚΔΚ,¹⁰⁵
- αν η συνεδρίαση του συμβουλίου έχει γίνει δημόσια, όπως επιβάλλεται, κατά κανόνα,¹⁰⁶
- αν η απόφαση περιλαμβανόταν ως θέμα στην ημερήσια διάταξη (πρόσκληση),¹⁰⁷
- αν θέμα εκτός ημερήσιας διάταξης έχει εισαχθεί για συζήτηση σύμφωνα με το νόμο ως κατεπείγον,¹⁰⁸
- αν η απόφαση για κάθε θέμα έχει ληφθεί με την απαιτούμενη από το νόμο πλειοψηφία,
- αν έχει δημοσιευθεί νόμιμα η πράξη του συμβουλίου και αν συνοδεύεται από το κατά το νόμο αποδεικτικό δημοσίευσης,¹⁰⁹
- αν έχει παρασχεθεί η γνώμη άλλου οργάνου, όπου αυτή απαιτείται,¹¹⁰
- αν υφίστανται στοιχεία από τα οποία προκύπτει ότι έχει πάρει μέρος στη συζήτηση κάποιου θέματος ή στην κατάρτιση κάποιας απόφασης σύμβουλος που έχει κώλυμα από υλικό συμφέρον ο ίδιος ή συγγενής του μέχρι δευτέρου βαθμού.¹¹¹

Παράβαση νόμου

Εδώ ερευνάται η τήρηση από τον οικείο ΟΤΑ της αρχής της νομιμότητας, δηλ. εάν έχει παραβιασθεί κανόνας δικαίου που σχετίζεται με την ελεγχόμενη απόφαση, από οποιαδήποτε πηγή και αν προέρχεται (Σύνταγμα, νόμος, διάταγμα, απόφαση, νομολογία).¹¹²

Η παράβαση του νόμου κατ' ουσίαν περιλαμβάνει τις εξής ειδικότερες περιπτώσεις:

- Παράβαση του Συντάγματος.
- Παράβαση οποιουδήποτε τυπικού νόμου, ψηφισθέντος από τα νομοθετικά όργανα.
- Παράβαση κανόνα δικαίου, δηλαδή, ουσιαστικού νόμου, π.χ. κανονιστικού διατάγματος, ή κάθε κανονιστικής φύσεως πράξης των οργάνων της διοίκησης.
- Παράβαση του δεδικασμένου. Όταν η πράξη είναι αντίθετη προς το περιεχόμενο μιας αμετάκλητης δικαστικής απόφασης από την οποία έχει προκύψει δεδικασμένο. Αφού το Σύνταγμα αναθέτει στα δικαστήρια την επίλυση ορισμένων υποθέσεων, η Διοίκηση οφείλει να σέβεται το περιεχόμενο αυτών των αποφάσεων, άλλως παραβιάζει έμμεσα το Σύνταγμα.
- Παράβαση των γενικών αρχών του διοικητικού δικαίου, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η ανάκληση των διοικητικών πράξεων¹¹³ και η αρχή της αμεροληψίας (βλ. άρθρο 99 του ΚΔΚ).
- η **πλάνη περί τα πράγματα**, δηλαδή, εφόσον αποδεικνύεται ότι ο ΟΤΑ πεπλανημένα εξέλαβε ότι υφίστανται οι νόμιμες προϋποθέσεις για την έκδοση της πράξης.¹¹⁴
- η **κακή χρήση της διακριτικής ευχέρειας** ή **υπέρβαση των άκρων ορίων της**. Αυτό συμβαίνει στις ατομικές διοικητικές πράξεις, οσάκις η ρύθμιση που επιβάλλεται με αυτές δεν βρίσκεται σε αρμονία με τον κανόνα δικαίου που την προβλέπει. Ετσι έχουμε τα ακόλουθα

¹⁰⁵ Άρθρα 6 παρ. 3 και 96 παρ. 1 ΚΔΚ

¹⁰⁶ Άρθρο 96 παρ. 1 ΚΔΚ

¹⁰⁷ Άρθρα 67, παρ. 7 του ν. 3852/ 2010

¹⁰⁸ Άρθρο 67, παρ. 7 του ν. 3852/ 2010

¹⁰⁹ Άρθρο 97 παρ. 6 ΚΔΚ

¹¹⁰ Άρθρο 79, παρ. 2 ΚΔΚ

¹¹¹ Άρθρα 99 και 115 ΚΔΚ

¹¹² ΣτΕ 974/ 1961

¹¹³ Σημειώνεται ότι η ανάκληση δεν αποκλείεται από το γεγονός ότι η ανακαλούμενη πράξη έχει προσβληθεί με αίτηση ακύρωσης (ΣτΕ 2800/ 1991) ή προσφυγή. Κατά γενική αρχή, η ανάκληση νόμιμων πράξεων ενεργεί από την ημερομηνία της ανακλητικής πράξης και δεν επιτρέπεται η αναδρομική τους ανάκληση. Αντιθέτως, η ανάκληση των παράνομων πράξεων τις εξαφανίζει εξυπαρχής και ανατρέπει στο χρόνο της έκδοσής τους, αποκαθιστά, δε, τη νομική κατάσταση που υπήρξε πριν την έκδοση των ανακαλούμενων πράξεων (ΣτΕ 3667/ 1993).

¹¹⁴ Αν η πράξη ανταποκρίνεται προς τις απαιτήσεις του νόμου και αν το περιεχόμενό της είναι επαρκές ώστε να παρέχεται στα αρμόδια διοικητικά όργανα η δυνατότητα να διακρίβωνουν και αξιολογούν τους κινδύνους και τις συνέπειες του έργου ή της δραστηριότητας και να εκτιμούν αν η πραγματοποίησή του είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της οικείας νομοθεσίας και τις συνταγματικές επιταγές, καθώς και αν το προσδοκώμενο από αυτό όφελος τελεί σε σχέση αναλογίας με την τυχόν επαπειλούμενη βλάβη του φυσικού περιβάλλοντος (ΣτΕ 293/ 2009).

στοιχεία που συνήθως συνιστούν κακή χρήση ή υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας:

- η τήρηση της αρχής της ισότητας
- η αρχή της χρηστής διοίκησης¹¹⁵
- η αρχή της αναλογικότητας¹¹⁶
- τα ελαττώματα της αιτιολογίας ή η έλλειψη αυτής. Στοιχεία της

αιτιολογίας¹¹⁷ είναι η αναφορά των κανόνων δικαίου στους οποίους στηρίζεται η έκδοση της πράξης, η τυχόν ερμηνεία τους, η ουσιαστική εκτίμηση των πραγματικών καταστάσεων,¹¹⁸ καθώς και τα κριτήρια και οι σκέψεις του οργάνου σχετικά με την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας. Στην τελευταία περίπτωση η αιτιολογία μπορεί να προκύπτει και από τα στοιχεία του φακέλλου.

Η αιτιολογία¹¹⁹ πρέπει οπωσδήποτε να έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- να είναι **ειδική** (όχι γενική και αόριστη), δηλ. σχετική με την ελεγχόμενη πράξη, με την έννοια ότι όλα τα στοιχεία της αναφέρονται στη συγκεκριμένη περίπτωση που ρυθμίζεται με την πράξη¹²⁰
- να είναι **πλήρης ή επαρκής**, δηλ. να περιέχει με σαφήνεια τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, ώστε να μην υπάρχει αμφιβολία για την ορθότητα της απόφασης του Δήμου
- να ανταποκρίνεται στα στοιχεία του φακέλλου.¹²¹

Το όργανο που ασκεί την εποπτεία πρέπει να έχει ακόμη υπόψη του κατά τον έλεγχο των πράξεων:

- Ότι οι πράξεις των συμβουλίων δεν επιτρέπεται να θίγουν κεκτημένα δικαιώματα του δημοσίου ή του Δήμου ή των πολιτών, χωρίς ειδική προς τούτο διάταξη νόμου.
- Ότι οι πράξεις ισχύουν πάντα για το μέλλον και δεν μπορεί να έχουν αναδρομική ισχύ, εκτός αν αυτό προβλέπεται ρητά από διάταξη νόμου.
- Ότι οι πράξεις καταργούνται ή τροποποιούνται με τον ίδιο τρόπο που έχουν εκδοθεί.
- Σύμφωνα με γενική αρχή του δικαίου η νομιμότητα της ελεγχόμενης πράξης κρίνεται βάσει του νομικού καθεστώτος που ισχύει κατά το χρόνο της έκδοσής της.

115 Πρόκειται για την αγαθή κρίση που πρέπει να διέπει γενικά τα διοικητικά όργανα κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους.

116 Το επαχθές μέτρο που επιβάλλεται με τη ρύθμιση πρέπει να βρίσκεται σε αναλογία με το εξυπηρετούμενο δημόσιο συμφέρον.

117 Βλ. άρθρο 17 του ν. 2690/1999

118 ΣτΕ 4808/1995

119 Εκτός από τις περιπτώσεις εκείνες που ο νόμος προβλέπει ειδικά την υποχρέωση της διοίκησης να αιτιολογεί τις πράξεις της, οπότε και η σχετική αιτιολογία πρέπει να περιλαμβάνεται στο σώμα της πράξης και να συμπληρώνεται μόνο από τα στοιχεία του φακέλου της υποθέσεως (ΣτΕ 536/1995, 4406/1996), υπάρχουν και αυτές τις οποίες η υποχρέωση αιτιολογίας προκύπτει από τη «φύση» της πράξης. Στην πρώτη περίπτωση η μη ύπαρξη αιτιολογίας νοείται ως «η παράβαση ουσιαστικού τύπου», ενώ στη δεύτερη ως «παράβαση κατ'ουσία διάταξης νόμου». Στην πρώτη κατηγορία εμπίπτουν οι εξής:

- οι δυσμενείς διοικητικές πράξεις (ΣτΕ 3877/1997, 2910/2000),
- πράξεις διοικητικής ευχέρειας (ΣτΕ 3073/1997),
- πράξεις που αποκλίνουν από εύλογη προσδοκία, ιδιαίτερα, δε, όταν υπάρχουν αντίθετες με την προσαλλόμενη πράξη γνωμοδοτήσεις ή προτάσεις (ΣτΕ 3295/1997).

Δεν απαιτούν καταρχήν αιτιολογία οι εξής πράξεις:

- οι κανονιστικές διοικητικές πράξεις οι οποίες ελέγχονται μόνο από την άποψη της τήρησης των προϋποθέσεων που τάσσονται από την εξουσιοδοτική διάταξη για την έκδοσή τους και τη μη υπέρβαση της εξουσιοδότησης (ΣτΕ 3048/1996, 1703/1996),
- γενικές ατομικές και τυπικές αυτοματοποιημένες διοικητικές πράξεις (ΣτΕ 2300/1983),
- πράξεις απόλυτα δέσμιας αρμοδιότητας (ΣτΕ 2887/1996)

120 ΣτΕ 2424/1982

121 ΣτΕ 886/2003, 2070/2004, 886/2003, 428/2001, 1409/1995

- Ο Συντονιστής (Επόπτης) όταν ασκεί έλεγχο νομιμότητας σε πράξη της αυτοδιοίκησης βάσει αντικειμενικών δεδομένων¹²² και άρα δεν είναι επιβεβλημένη η προηγούμενη κλήση του αιτούντος για να εκφράσει τις απόψεις του.¹²³

Αυτεπάγγελτος έλεγχος νομιμότητας

Ο Συντονιστής (Επόπτης) μπορεί αυτεπαγγέλτως να ακυρώσει οποιαδήποτε απόφαση των συλλογικών ή μονομελών οργάνων των δήμων, των περιφερειών, των νομικών προσώπων αυτών, καθώς και των συνδέσμων τους, για λόγους νομιμότητας, μέσα σε προθεσμία δύο (2) μηνών αφότου η απόφαση έχει δημοσιευτεί ή εκδοθεί.

Όπως προκύπτει από τα πρακτικά των συζητήσεων της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής (συνδρ. ΡΜΔ' της 21-3-2001 σελ. 6224 και 6231 επομ), υπεστηρίχθη ευρύτερα η αντίληψη ότι ο έλεγχος νομιμότητας πρέπει να ασκείται, κυρίως, «κατασταλτικά» και σε «οριακές περιπτώσεις» μπορεί ο κοινός νομοθέτης να επιβάλει, κατ' εξαίρεση, προληπτικό έλεγχο νομιμότητας.¹²⁴

Στο πλαίσιο της διοικητικής εποπτείας που ασκεί ο Συντονιστής (Επόπτης), και έχοντας ως γνώμονα τις γενικές αρχές της χρηστής διοίκησης και της δικαιολογημένης προστασίας του διοικούμενου, εγκαθιδρύεται ο αυτεπάγγελτος έλεγχος νομιμότητας του Συντονιστή (Επόπτη).

Κατά τον αυτεπάγγελο έλεγχο νομιμότητας των πράξεων των ΟΤΑ ο Συντονιστής (Επόπτης) δεν υποχρεούται στην εξέταση και αιτιολόγηση του κάθε προβαλλομένου λόγου ακύρωσης της ελεγχόμενης πράξης, που περιλαμβάνονται στην αίτηση πολίτη-ενδιαφερόμενου, βάσει της οποίας διενεργείται ο αυτεπάγγελτος έλεγχος νομιμότητας της πράξης.¹²⁵

Η διάταξη αποσκοπεί στην αποτροπή νομιμοποίησης παράνομων καταστάσεων, κυρίως για περιπτώσεις αποφάσεων που δεν αποστέλλονται υποχρεωτικά για έλεγχο. Οι πράξεις, λοιπόν, αυτές μπορούν να ελεγχθούν από τον Επόπτη, μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δύο (2) μηνών, αφότου η απόφαση αυτή έχει δημοσιευτεί ή εκδοθεί. Σημειώνουμε ότι **εντός** αυτής της προθεσμίας θα πρέπει ο Επόπτης να συλλέξει όλα εκείνα τα έγγραφα που είναι αναγκαία για την ακύρωση της απόφασης, καθώς και να εκδώσει την ακυρωτική απόφαση.

Επομένως, ο Συντονιστής (Επόπτης) μπορεί να ακυρώσει οποιαδήποτε πράξη, μονομελών ή συλλογικών οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμού, πέρα από αυτές που υποχρεωτικά στέλνονται κατά τα ανωτέρω. Ο Συντονιστής (Επόπτης) ασκεί τον αυτεπάγγελο έλεγχο μετά την με οποιονδήποτε τρόπο περιέλευση σε γνώση του της πράξης αυτής. Δηλαδή ο Συντονιστής (Επόπτης) μπορεί να ασκήσει τον έλεγχο αυτόν ή κατόπιν αναφοράς πολίτη, ή δημοσιεύματος στον Τύπο ή εφόσον η πράξη αυτή περιήλθε στην υπηρεσία της Αποκεντρωμένης Διοίκησης από τον ίδιο τον ΟΤΑ α' βαθμού κλπ.

Επισημαίνεται ότι το δημοτικό συμβούλιο δεν μπορεί να επανέλθει στο ζήτημα της απόφασης που ακυρώθηκε από τον Συντονιστή (Επόπτη), παρά μόνο σε περίπτωση αλλαγής των πραγματικών δεδομένων ή ύπαρξης διαφορετικών στοιχείων.¹²⁶ Νοείται ότι μπορεί να εκδώσει απόφαση, το περιεχόμενο της οποίας θα συμμορφώνεται με την ακυρωτική απόφαση. Μη νομίμως ο Συντονιστής (Επόπτης) επανήλθε, κατ' επίκληση του μη εφαρμοζομένου άρθρου 24 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (κυρωτ. Ν. 2690/ 1999, Α' 45), **εφεξής ΚΔΔ**, επί της ελεγκτέας απόφασης και ανακάλεσε την προηγούμενη απόφασή του.¹²⁷

Τέλος, στην παρ. 3 του άρθρου 226 του ν. 3852/ 2010 ορίζεται ότι με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου Εποπτών Ο.Τ.Α. και της Επιτροπής Συντονισμού και Ελέγχου Εποπτείας Ο.Τ.Α., μπορεί να προβλέπεται η

¹²² ΣτΕ 4947/98

¹²³ ΣτΕ 334/ 2007

¹²⁴ Ολ. ΣτΕ 3661/2006

¹²⁵ Το υπ' αριθμ. 32818/ 25.9.2015 έγγραφο του Υπουργείου Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης

¹²⁶ ΣτΕ 431/ 1965

¹²⁷ ΣτΕ 333/ 2007

διενέργεια δειγματοληπτικού ελέγχου, σύμφωνα με συγκεκριμένες ποσοστώσεις ανά κατηγορία πράξης ή ανά Ο.Τ.Α., με τη χρήση μεθόδων εκτίμησης κινδύνου, καθώς και η διαδικασία μέσω της οποίας η ΑΥΕ Ο.Τ.Α. θα λαμβάνει γνώση των εκδιδόμενων πράξεων, η μέθοδος ανάρτησης ή ηλεκτρονικής διακίνησης της σχετικής αλληλογραφίας, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα.

Ειδική διοικητική προσφυγή

Οποιοσδήποτε έχει έννομο συμφέρον μπορεί να προσβάλει τις αποφάσεις των συλλογικών ή μονομελών οργάνων των δήμων, των περιφερειών, των νομικών προσώπων αυτών και των συνδέσμων για λόγους νομιμότητας, μέσα σε προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από τη δημοσίευση της απόφασης ή την ανάρτησή της στο διαδίκτυο ή από την κοινοποίησή της ή αφότου έλαβε γνώση αυτής.

Προσφυγή επιτρέπεται και κατά παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας των ιδίων οργάνων. Στην περίπτωση αυτή η προσφυγή ασκείται εντός δεκαπενθημέρου από την άπρακτη παρέλευση της ειδικής προθεσμίας που, τυχόν, τάσσει ο νόμος για την έκδοση της οικείας πράξης, διαφορετικά μετά την παρέλευση τριμήνου από την υποβολή της σχετικής αίτησης του ενδιαφερομένου.

Προβλέπεται, επίσης, δυνατότητα υποβολής αίτησης θεραπείας από όποιον έχει έννομο συμφέρον κατά ατομικών αποφάσεων ή παραλείψεων των μονομελών ή συλλογικών οργάνων των δήμων, περιφερειών, νομικών προσώπων αυτών και των συνδέσμων τους. Στις περιπτώσεις αυτές η αίτηση θεραπείας υποβάλλεται ενώπιον του αρμόδιου οργάνου του ΟΤΑ που εξέδωσε την πράξη, με αντικείμενο την ανάκληση ή τροποποίηση της προσβαλλόμενης πράξης, και αντίστοιχα ενώπιον του αρμόδιου οργάνου του ΟΤΑ που παρέλειψε την έκδοσή της.

Για λόγους ενημέρωσης και διευκόλυνσης των πολιτών, οι ΟΤΑ οφείλουν να αναγράφουν στις εκδοθείσες ατομικές διοικητικές πράξεις και τη δυνατότητα άσκησης αίτησης θεραπείας ενώπιον του οργάνου που εξέδωσε την πράξη, πέραν της υποχρεωτικής αναγραφής ότι κατά αυτών χωρεί ειδική διοικητική προσφυγή ενώπιον του Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης μέσα σε προθεσμία 15 ημερών.

Η υποβολή της αίτησης θεραπείας αναστέλλει τις προβλεπόμενες προθεσμίες για την άσκηση της ειδικής διοικητικής προσφυγής ενώπιον του Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

Η εν λόγω αναστολή ισχύει μέχρι την έκδοση απόφασης επί της αίτησης θεραπείας ή την άπρακτη παρέλευση της προθεσμίας των 30 ημερών που προβλέπει το άρθρο 24 του ΚΔΔ, εκτός εάν από ειδικές διατάξεις προβλέπεται διαφορετική προθεσμία.

Επισημαίνεται ότι, αν και κατά κανόνα η άσκηση αίτησης θεραπείας είναι απρόθεσμη, βάσει των εφαρμοστέων διατάξεων, το ανασταλτικό αποτέλεσμα που μπορεί να επιφέρει η υποβολή της αίτησης θεραπείας στην προθεσμία άσκησης της ειδικής διοικητικής προσφυγής περιορίζεται εντός της προθεσμίας των 15 ημερών που τίθεται από το νομοθέτη ως χρονικό όριο για το παραδεκτό άσκησης της ειδικής διοικητικής προσφυγής.

Οι ΟΤΑ υποχρεούνται να ενημερώσουν αμελλητί και με κάθε πρόσφορο μέσο την αρμόδια υπηρεσία της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, τόσο για την υποβολή αίτησης θεραπείας, όσο και την έκδοση σχετικής απόφασης πριν της παρέλευση της προθεσμίας εξέτασης των 30 ημερών που προβλέπεται στο άρθρο 24 του ΚΔΔ, ή της προθεσμίας που προβλέπεται από ειδικότερες διατάξεις.

Οι αποφάσεις των μονομελών οργάνων των Δήμων, των Ιδρυμάτων, των Συνδέσμων και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου αυτών που εκδίδονται βάσει του ν. 3584/2007, καθώς και των περιφερειών και των Ιδρυμάτων αυτών που εκδίδονται βάσει του ν. 3528/2007, υπόκεινται στην ειδική διοικητική προσφυγή του άρθρου 227 του ν. 3852/2010.¹²⁸

Εάν ανακληθεί απόφαση δημοτικού συμβουλίου δεν υπάρχει λόγος προσφυγής κατά της ανακληθείσας

Οι πράξεις που εκδίδονται από τις υπηρεσίες των ΟΤΑ, θεωρούνται δημοτικές πράξεις και υπόκεινται στην προσφυγή του άρθρου 227 του ν. 3852/ 2010.¹²⁹

Ο Συντονιστής (Επόπτης) μπορεί να ακυρώσει εν όλω ή εν μέρει την προσβαλλόμενη απόφαση της αυτοδιοίκησης,¹³⁰ αλλά δεν έχει τη δυνατότητα της επανεξέτασης της υπόθεσης, δηλ. της νέας έρευνας και της διαφορετικής εκτίμησης των πραγματικών περιστατικών, αλλιώς θα υφίστατο συνταγματική ασυμβατότητα, ενόψει του μη επιτρεπτού της παρεμπόδισης της πρωτοβουλίας και της ελεύθερης δράσης των ΟΤΑ.¹³¹

Κατά συνέπεια, το αρμόδιο για την κρίση της προσφυγής όργανο, κατά την άσκηση του ελέγχου νομιμότητας, δεν έχει αρμοδιότητα μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής να αποφανθεί επί της προσφυγής, ούτε να τροποποιήσει ή να ανακαλέσει σχετική απόφασή του η οποία εκδόθηκε εντός των ορίων της ανωτέρω προθεσμίας.¹³²

Σε περίπτωση που δεν εκδοθεί απόφαση του Συντονιστή (Επόπτη) υφίσταται ρητή αρνητική πράξη επομένη σιωπηράς αρνήσεως της Διοικήσεως,¹³³ συναγόμενη σιωπηρά απόρριψη της προσφυγής από τον Συντονιστή (Επόπτη).¹³⁴

Προκειμένης προσφυγής, και σε περίπτωση παρέλευσης άπρακτης της αντίστοιχης αποκλειστικής προθεσμίας, ο Συντονιστής (Επόπτης) οφείλει, για λόγους που υπαγορεύονται, επίσης, από την τήρηση των αρχών της χρηστής διοίκησης, να ενημερώσει τον προσφεύγοντα για την τεκμαιρόμενη σιωπηρή απόρριψη της προσφυγής του.¹³⁵

Σε περίπτωση προσβολής ανυπόστατης κανονιστικής απόφασης η προσφυγή απορρίπτεται ως απαράδεκτη,¹³⁶ εκτός εάν η διοίκηση, εκλαμβάνουσα την πράξη αυτή ως ισχυρή, προέβη στην εφαρμογή της, οπότε η πράξη αυτή, καίτοι ανυπόστατη, πρέπει να ακυρωθεί με απόφαση του Συντονιστή (Επόπτη), ώστε να μη συνεχισθεί η εφαρμογή της στο μέλλον.¹³⁷

Υπό το προηγούμενο εποπτικό καθεστώς του ΚΔΚ είχε κριθεί ότι η προθεσμία για την άσκηση της προσφυγής, όπως και η άσκησή της, δεν ήταν λόγοι αναστολής εκτέλεσης της προσβαλλόμενης πράξης. Ούτε από τις διατάξεις προέκυπτε η δυνατότητα χορήγησης από τον Συντονιστή αναστολής εκτέλεσης πράξης συλλογικού ή μονομελούς οργάνου της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης, αφού δεν προβλεπόταν σχετική διαδικασία.¹³⁸ Όμως με τη διάταξη του άρθρου 228 του ν. 3852/ 2010 ορίζεται, πλέον, ρητώς, ότι ο Επόπτης μπορεί να χορηγήσει αναστολή εκτέλεσης σε απόφαση της αυτοδιοίκησης, σύμφωνα με τη διαδικασία που ορίζεται στην οικεία διάταξη.

Ο Συντονιστής (Επόπτη) εξετάζει μόνο τους λόγους που προβάλλονται με την προσφυγή και δεν ερευνά και άλλους λόγους ακυρότητας της πράξης, οι οποίοι δεν προβάλλονται από τον προσφεύγοντα.¹³⁹

Σημειώνεται ότι θα πρέπει να θωρηθεί ορθό να υποβάλλονται νομίμως, εντός της τασσόμενης προθεσμίας για την άσκηση της προσφυγής, και «πρόσθετοι λόγοι» για την ακύρωση, ήδη, προσβληθείσας από τον ενδιαφερόμενο αυτοδιοικητικής απόφασης. Τα στοιχεία που περιέχονται στους «πρόσθετους λόγους» θα πρέπει να είναι συμπληρωματικά στους λόγους που έχουν ήδη προβληθεί με την κύρια προσφυγή, και όχι να προβάλλονται νέοι.

129 ΣτΕ 1813/ 1999, 2762-3/1989 Ολομ

130 ΣτΕ 4406/ 1996

131 Άρθρο 102, παρ. 4 του Συντάγματος

132 ΣτΕ 2709/ 2006, 2577/99, 3396/95, 513/87, 2628/86, 5028/84 κ.ά

133 ΣτΕ 3964/ 2014

134 ΣτΕ 918/ 2011, 1190/ 2006, 2504/2004, βλ. αντίθετη απόφαση ως προς την προθεσμία υποχρεωτικού ελέγχου νομιμότητας κατά το μεταβατικό στάδιο ΣτΕ 2171/ 2014

135 ΣτΕ 1190/ 2006, 2504/ 2004 και Γν ΝΣΚ 34/ 2008

136 ΣτΕ 949/88 κ.α.

137 ΣτΕ 495/ 1995, 2812/84, 164/88, 3735/92 κ.α.)

138 Γν ΝΣΚ 193/ 2005

139 ΣτΕ 1454/ 1975

Εξέταση προσφυγής

Στην περίπτωση υποβολής προσφυγής ο έλεγχος αφορά καταρχήν το παραδεκτό αυτής και στην συνέχεια το βάσιμο. Εφόσον κριθεί ότι η προσφυγή είναι παραδεκτή, τότε ελέγχεται το βάσιμο αυτής, διαφορετικά απορρίπτεται ως απαράδεκτη.

Έχει, δε, κριθεί ότι οι διατάξεις, που αναφέρονται στο περιεχόμενο που πρέπει να έχουν τα δικόγραφα του ενδίκου βοηθήματος της προσφυγής, δεν έχουν εφαρμογή επί ασκήσεως της ειδικής διοικητικής προσφυγής του άρθρου 227 του ν. 3852/ 2010.¹⁴⁰

Προϋποθέσεις παραδεκτού της προσφυγής

Τις ειδικές προϋποθέσεις παραδεκτού της προσφυγής καθορίζουν οι διατάξεις που ισχύουν κατά το χρόνο έκδοσης της πράξης.

Οι προϋποθέσεις αυτές είναι:

το έννομο συμφέρον

Σημειώνεται ότι αναφέρεται πλέον ρητά στο άρθρο 227, παρ. 4 του ν. 3852/ 2010, ότι δικαίωμα για την άσκηση ειδικής διοικητικής προσφυγής τεκμαίρεται ότι έχουν όλοι οι αιρετοί του οικείου δήμου ή περιφέρειας, ανεξάρτητα από το εάν έλαβαν μέρος στη συνεδρίαση κατά την οποία ελήφθη η προσβαλλόμενη απόφαση, εφόσον δεν την υπερψήφισαν. Επιπλέον, δικαίωμα έχουν και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις εργαζομένων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, καθώς και νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που επιδιώκουν σύμφωνα με το καταστατικό τους περιβαλλοντικούς, πολιτιστικούς και εν γένει κοινωνικούς σκοπούς.

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, το έννομο συμφέρον πρέπει να είναι:

- προσωπικό, δηλ. να υπάρχει ειδικός δεσμός του προσφεύγοντος με την προσβαλλόμενη πράξη, η οποία θίγει συγκεκριμένη νομική ή πραγματική κατάσταση που τον αφορά,
- άμεσο, δηλ. την βλάβη να υφίσταται ο ίδιος ο προσφεύγων και όχι άλλο πρόσωπο, με το οποίο αυτός συνδέεται με ορισμένη σχέση (π.χ σύζυγος),
- ενεστώς, δηλ. να υφίσταται συγχρόνως κατά το χρόνο λήψης της απόφασης από τον ΟΤΑ, κατά το χρόνο άσκησης της προσφυγής και κατά το χρόνο εξέτασης της προσφυγής.

Απαιτείται να υπάρχει ιδιαίτερο, άμεσο και ενεστώς έννομο συμφέρον η ύπαρξη του οποίου κρίνεται, όταν η διοικητική πράξη δεν απευθύνεται ευθέως προς τον αιτούντα, από το σύνδεσμο που υπάρχει μεταξύ των εννόμων αποτελεσμάτων τα οποία επέρχονται από την προσβαλλόμενη διοικητική πράξη και του περιεχομένου μιας συγκεκριμένης νομικής κατάστασης ή ιδιότητας στην οποία βρίσκεται ή την οποία έχει και επικαλείται ο αιτών.¹⁴¹ Άλλως, η προσφυγή θα περιέπιπτε σε θέση λαϊκής αγωγής.¹⁴²

140 ΣτΕ 2903/ 2006

141 Για την προσβολή διορισμού τρίτου προσώπου σε δημόσια θέση κατά παράλειψη του ασκούντος την αίτηση ακυρώσεως δεν αρκεί η απλή εκδήλωση ενδιαφέροντος από τον τελευταίο για την κατάληψη της θέσης αυτής ή η απλή συμμετοχή στη διαδικασία επιλογής, αλλά απαιτείται επιπλέον αυτός που προσβάλλει το διορισμό του τρίτου προσώπου και τη δική του παράλειψη να προβάλει και αποδεικνύει, ή να προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλλου, ότι πληροί όλες τις τυπικές προϋποθέσεις, θετικές ή αρνητικές, του νόμου για το διορισμό του ώστε, αν δεν διοριστεί ο τρίτος ή ακυρωθεί ο διορισμός του, να είναι κατ' αρχήν δυνατή σύμφωνα με το νόμο η κατ' ουσία εξέταση της υποψηφιότητάς του και η επιλογή του για διορισμό στη διεκδικούμενη θέση. Αντίθετα, η έλλειψη ορισμένου τυπικού προσόντος ή η συνδρομή στο πρόσωπό του ορισμένου κωλύματος, που καθιστά αδύνατη την κατάληψη της επίδικης θέσης από αυτόν, στερεί τον αιτούντα από το έννομο συμφέρον να επιδιώξει την ακύρωση του διορισμού τρίτου προσώπου, ανεξάρτητα από τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και τη βασιμότητά τους (ΣτΕ 2989/ 2002).

Η ανακατανομή εκ μέρους του νομοθέτη αρμοδιοτήτων δημοσίων υπηρεσιών και οργανισμών δεν παρέχει στο συνδικαλιστικό όργανο των υπηρετούντων σε ένα εξ αυτών υπαλλήλων έννομο συμφέρον προς ένδικη αμφισβήτηση του τρόπου της ανακατανομής (πρβλ. Ολομ. ΣτΕ 5067/1997, ΣτΕ 3185/2000 κ.ά.).

142 ΣτΕ 582/ 2001, 151/93, 602/87, 3608/80, 2189/77

Τέλος, τονίζεται ότι η προσφυγή είναι απαράδεκτη, εάν το συμφέρον είναι μελλοντικό και αβέβαιο, ή παρωχημένο ή αόριστο, ή απλώς προσδοκώμενο. Η βλάβη που αποδίδεται στην πράξη, πρέπει να έχει επέλθει ή να είναι λογικά αναπόφευκτη.

Σύμφωνα με το άρθρο 227, παρ. 4 του μ. 3852/ 2010, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 118 του ν. 4555/ 2018, δικαίωμα για την άσκηση της ειδικής διοικητικής προσφυγής τεκμαίρεται ότι έχουν όλοι οι αιρετοί του οικείου δήμου ή περιφέρειας, ανεξάρτητα από το εάν έλαβαν μέρος στη συνεδρίαση κατά την οποία ελήφθη η προσβαλλόμενη απόφαση, εφόσον δεν την υπερψήφισαν. Δικαίωμα έχουν ομοίως οι συνδικαλιστικές οργανώσεις εργαζομένων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση πρώτου ή δεύτερου βαθμού, καθώς και νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που επιδιώκουν σύμφωνα με το καταστατικό τους περιβαλλοντικούς, πολιτιστικούς και εν γένει κοινωνικούς σκοπούς.

Προθεσμία

Η προθεσμία των δέκα πέντε (15) ημερών που τίθεται στο διοικούμενο για την άσκηση προσφυγής κατά απόφασης συλλογικού ή μονομελούς οργάνου των πρωτοβαθμίων ΟΤΑ είναι αποκλειστική, δηλ. μετά την πάροδό της ο πολίτης χάνει το δικαίωμα για την άσκησή της.

Εάν η προσφυγή αποστέλλεται στην Αποκεντρωμένη Διοίκηση ταχυδρομικά με συστημένη επιστολή, τότε ως ημερομηνία περιέλευσης στο Συντονιστή (Επόπτη) θεωρείται αυτή που αναγράφεται στην απόδειξη του Ταχυδρομικού καταστήματος, όπου κατατέθηκε η απόφαση ως συστημένη επιστολή.¹⁴³

Ως εκπρόθεμη θεωρείται η προσφυγή η οποία υποβλήθηκε, μεν, νομίμως και εμπροθέσμως, με μηχανικό μέσο, δεν προκύπτει όμως ότι υπέβαλε στη συνέχεια, και εντός πέντε ημερών από τη λήξη της προβλεπόμενης από τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας προθεσμίας, όμοιο έγγραφο που να φέρει την ιδιόχειρη υπογραφή του, όπως τούτο ρητώς απαιτείται από την διάταξη του άρθρου 10, παρ. 2 του ν. 2690/ 1999.¹⁴⁴

Η προθεσμία αυτή μπορεί να ανασταλεί μόνο για λόγους ανωτέρας βίας, που συντρέχουν **κατά το χρόνο της εκπνοής της και διαρκούν μέχρι την άσκηση της προσφυγής**. Ανωτέρα βία αποτελούν περιστατικά απρόβλεπτα που εμποδίζουν την κατάθεση της προσφυγής. Τέτοια περιστατικά μπορεί να προκαλούν και πλήρη αδυναμία του προσφεύγοντος να επιμεληθεί των υποθέσεών του, έστω και δια πληρεξουσίου. Π.χ περιστατικά ανωτέρας βίας συνιστούν η διακοπή της λειτουργίας της Αποκεντρωμένης Διοίκησης λόγω σεισμού, ή η βαριά ασθένεια του προσφεύγοντος, συνεπεία της οποίας κατέστη αδύνατον τόσο να ενεργήσει ο ίδιος για την εμπρόθεσμη άσκηση της αιτήσεως όσο και να ειδοποιήσει τον πληρεξούσιο δικηγόρο του να προβεί στην ενέργεια αυτή.¹⁴⁵

Η υπέρβαση της προθεσμίας συγχωρείται εκτός των λόγων ανωτέρας βίας, και όταν ο ενδιαφερόμενος επικαλείται τη συνδρομή γεγονότων γνωστών στην υπηρεσία, εξαιτίας των οποίων παρακωλύθηκε στην εμπρόθεσμη άσκηση της προσφυγής.

Η έναρξη της προθεσμίας υπολογίζεται από το χρόνο:

➤ δημοσίευσης της πράξης ή ανάρτησής της στον ιστοτόπο του Προγράμματος «ΔΙΑΥΓΕΙΑ». Για τις κανονιστικές πράξεις η προθεσμία αρχίζει, αφού συμπληρωθούν οι διατυπώσεις της δημοσίευσης, σύμφωνα με το άρθρο 79, παρ. 2 και 284 παρ. 2 ΚΔΚ. Σε περίπτωση δημοσίευσης με πολλούς τρόπους ή μέσα, κατά τυχόν πρόβλεψη ειδικής ρύθμισης, η προθεσμία αρχίζει από την τελευταία δημοσίευση. Για να αρχίσει ο υπολογισμός της προθεσμίας, στις κανονιστικές αποφάσεις, θα πρέπει η δημοσίευσή τους να είναι πλήρης, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 284 παρ. 2 ΚΔΚ, κατά τρόπο, ώστε να προκύπτει σαφώς

¹⁴³ ΣτΕ 2569/2004

¹⁴⁴ ΣτΕ 987/ 2004

¹⁴⁵ ΣτΕ 5431/ 1996, 3214/1977, 2172/1983, 433/1977

το περιεχόμενό τους. Ακόμη και η δημοσιευτέα περίληψη σε μία ημερήσια ή εβδομαδιαία εφημερίδα, σύμφωνα με το άρθρο 79, παρ. 4 ΚΔΚ, πρέπει, έστω και κατά τρόπο συνοπτικό, να εμπεριέχει το κύριο ρυθμιστικό πεδίο της πράξης.

Για τις ατομικές πράξεις που προβλέπεται ρητώς η δημοσίευσή τους,¹⁴⁶ η προθεσμία αρχίζει από τη δημοσίευση μόνο για τους τρίτους και όχι για εκείνους τους οποίους αφορούν.¹⁴⁷ Για τον ενδιαφερόμενο, η έναρξη της προθεσμίας άρχεται από την κοινοποίησή της σε αυτόν ή τη γνώση της.

➤ κοινοποίησης της πράξης. Στην περίπτωση ατομικών πράξεων, η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής από εκείνον τον οποίο αφορά η πράξη, αρχίζει από την κοινοποίηση της απόφασης του ΟΤΑ σε αυτόν, ανεξαρτήτως εάν η πράξη έχει δημοσιευτεί (διότι είναι εκ του νόμου δημοσιευτέα). Η κοινοποίηση πρέπει να είναι πλήρης,¹⁴⁸ δηλ. να περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία της πράξης κατά το ουσιώδες μέρος και ειδικότερα την αιτιολογία και το διατακτικό της.¹⁴⁹ Επισημαίνουμε ότι, κατά ρητή πρόβλεψη του άρθρου 284, παρ. 1 του ΚΔΚ, η κοινοποίηση γίνεται από όργανα της δημοτικής αστυνομίας ή της αρμόδιας δημοτικής υπηρεσίας με επίδοση, για την οποία πρέπει να συντάσσεται σχετικό πρακτικό. Επίσης, η κοινοποίηση γίνεται μέσω ταχυδρομείου με απόδειξη. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να προκύπτει η ημερομηνία κοινοποίησης. Επίδοση μόνο αποσπάσματος της πράξης ή περίληψης της δεν κινεί την προθεσμία.

Κοινοποίηση νοείται στις ατομικές πράξεις μετά την έκδοσή τους και δεν αποτελεί συστατικό στοιχείο της πράξης,¹⁵⁰ η δε παράλειψη της κοινοποίησης¹⁵¹ ή τα τυχόν ελλωτάματά της δεν θίγουν το υποστατό ή το κύρος της πράξης.¹⁵²

➤ γνώσης της πράξης ή ανάρτησης στον ιστότοπο του Δήμου. Η γνώση της πράξης, ως γεγονός έναρξης της προθεσμίας ισοδυναμεί με την κοινοποίηση. Κατ' ακολουθία, επομένως, στις ατομικές διοικητικές πράξεις, ανεξάρτητα από το εάν επιβάλλεται η κοινοποίησή τους από τις σχετικές διατάξεις, η προθεσμία για εκείνον που τον αφορά αρχίζει, όταν η πράξη περιέλθει σε πλήρη γνώση του.¹⁵³ Έχει κριθεί νομολογιακά ότι κοινοποίηση μεταγενέστερη της γνώσης δεν επιδρά στην προθεσμία που έχει ήδη αρχίσει. Επίσης, κατά πάγια νομολογία του ΣΤΕ η πλήρης γνώση της πράξης θα πρέπει να προκύπτει από συγκεκριμένα στοιχεία του φακέλου της υπόθεσης, όπως η υποβολή αιτήσεως θεραπείας προς το Δήμο, ή αναφοράς παραπόνων προς το Δήμο, διαφορετικά η προσφυγή ενώπιον του Συντονιστή (Επόπτη) θεωρείται ως εμπροθέσμως ασκηθείσα.

146 Για την συντέλεση της δημοσίευσης αυτής, η οποία αποτελεί συστατικό στοιχείο της νομίμου υποστάσεως αυτών των αποφάσεων (πρβλ. ΣτΕ 181/1998, επταμελούς συνθέσεως), πρέπει, σε ό,τι αφορά τις εξ αυτών πράξεις ατομικού περιεχομένου, να τοιχοκολληθεί σε χώρο του δημοτικού καταστήματος πίνακας, στον οποίον σημειώνονται τα θέματα, τα οποία συζητήθηκαν κατά μία συγκεκριμένη συνεδρίαση του οικείου δημοτικού συμβουλίου, οι ληφθείσες ενάριθμες αποφάσεις και περίληψη του περιεχομένου τους. Προς πιστοποίηση της τοιχοκόλλησης αυτής συντάσσεται αποδεικτικό ενώπιον δύο μαρτύρων, οι οποίοι πρέπει (πέραν του διενεργούντος την τοιχοκόλληση οργάνου του Δήμου) να προσυπογράφουν το σχετικό αποδεικτικό. Η σύμπραξη αυτή των δύο μαρτύρων αποτελεί συστατικό στοιχείο για την συντέλεση των τύπων δημοσιότητας και για την απόκτηση νόμιμης υπόστασης των πράξεων των δημοτικών συμβουλίων. Και τούτο διότι ο νομοθέτης θέλησε προδήλως μέσω της συμπράξεως των δύο αυτών μαρτύρων να θεσπίσει ένα δραστικό μέσο για την διασφάλιση της διαφάνειας στην λειτουργία των δημοτικών οργάνων και συγκεκριμένα για την διασφάλιση ότι οι πράξεις των δημοτικών συμβουλίων απέκτησαν νόμιμη υπόσταση κατά την ημερομηνία κατά την οποία έλαβε χώρα η κρίσιμη τοιχοκόλληση, ενόψει και του ότι η ημερομηνία αυτή αποτελεί την αφετηρία της προθεσμίας για την προσβολή των πράξεων. Άνευ της συμπράξεως αυτών των δύο μαρτύρων, θα παρείχετο η δυνατότητα στο δημοτικό όργανο, το οποίο διενήργησε τη συγκεκριμένη τοιχοκόλληση, να ορίσει, κατά βούληση και σκοπίμως, στο σχετικό αποδεικτικό άλλη ημερομηνία τοιχοκόλλησης από την πραγματική, με αποτέλεσμα να απολεσθούν οι προθεσμίες προσφυγής των δημοτών, που έχουν έννομο συμφέρον (ΣτΕ 2918/ 2007, 1351/ 2006, 5358/ 1995).

147 ΣτΕ 969/ 1998, 2814/ 2012, 1518/ 1987

148 Επίδοση μόνο αποσπάσματος της πράξης ή περίληψης της δεν κινεί την προθεσμία (ΣτΕ 482/ 1957 και 1034/ 1956)

149 ΣτΕ 3650/ 1987

150 ΣτΕ 1704/ 1984

151 ΣτΕ 2160/ 1998

152 ΣτΕ 4964/ 1987

153 Ως ταυτούτης νοουμένης της γνώσεως και των αιτιολογιών της πράξεως ταύτης υπό του ενδιαφερομένου εν όψει των οποίων ούτος θα διαπιστώσει το νόμιμον ή μη της πράξεως και εντεύθεν το εφικτόν της ασκήσεως κατ' αυτής προσφυγής (ΣτΕ 1038/ 1995).

Ειδικές περιπτώσεις γνώσης και κοινοποίησης πράξης:

- Για πράξη που έχει κανονιστικό χαρακτήρα η προθεσμία της προσφυγής αρχίζει για όλους από της δημοσίευσής της,¹⁵⁴
- δεν στοιχειοθετείται ότι κοινοποιήθηκε στον προσφεύγοντα, μετά τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης, ούτε συνάγεται γνώση της σε χρόνο που να καθιστά εκπρόθεσμη την κρινόμενη αίτηση,¹⁵⁵
- εκ του γεγονότος, όμως, αυτού, της παράστασης δηλ., κατ' εντολή και για λογαριασμό, των δύο μηχανικών κατά την ημερομηνία εκδίκασης της ένστασής της από την επιτροπή αυθαιρέτων, της προσυπογραφής από τους μηχανικούς αυτούς της απορριπτικής της ένστασης απόφασης της Επιτροπής, αλλά και της σχέσης της αιτούσης αυτής προς τους μηχανικούς καθώς και του ευλόγου ενδιαφέροντός της για την τύχη της ασκηθείσας ένστασης και την έκβαση της υπόθεσής της, σε συνδυασμό και με το χρονικό διάστημα των τεσσάρων περίπου μηνών που διέρρευσε από την έκβαση της απορριπτικής απόφασης της Επιτροπής μέχρι την κατάθεση της αίτησης ακύρωσης, τεκμαίρεται ότι η ίδια αιτούσα έλαβε γνώση της απόφασης της Επιτροπής αυθαιρέτων σε χρόνο που απέχει πλέον των 15 ημερών από την κατάθεση της προσφυγής,¹⁵⁶
- η γνώση μπορεί να διαπιστωθεί είτε από έγγραφο (από το οποίο αποδεικνύεται ότι έγινε προσπάθεια επίδοσης της προσβαλλόμενης πράξης) είτε από τη διαδρομή μεγάλου χρονικού διαστήματος μέχρι την άσκηση της προσφυγής, εν συνδυασμό και προς το εύλογο ενδιαφέρον του αιτούντος για την υπόθεση, το οποίο εκδηλώθηκε με προηγούμενες πράξεις (άσκηση ένστασης),¹⁵⁷
- ο αιτών έλαβε πλήρη γνώση τουλάχιστον από την αίτηση αναθεώρησης της προσβαλλόμενης απόφασης του Διοικητικού Συμβουλίου,¹⁵⁸
- ο αιτών έλαβε πλήρη γνώση τουλάχιστον από την σχετική αίτηση θεραπείας,¹⁵⁹
- ο ισχυρισμός ότι συνάγεται γνώση από το γεγονός ότι την τοπική κοινωνία του είχε από τον μήνα Δεκέμβριο απασχολήσει το ζήτημα της εγκαταστάσεως των ανεμογεννητριών, με την πραγματοποίηση δημοσίων συνελεύσεων των κατοίκων και την αποστολή επιστολών διαμαρτυρίας της οικείας συντονιστικής επιτροπής πολιτών καθώς και ότι μεταξύ των μελών της συντονιστικής αυτής επιτροπής ήταν και ο Πρόεδρος του σωματείου, τα στοιχεία αυτά δεν αρκούν, εν όψει και του όχι ιδιαιτέρως μακρού χρονικού διαστήματος που μεσολάβησε μεταξύ της εκδόσεως των προσβαλλομένων πράξεων και της ασκήσεως της προσφυγής, για την συναγωγή παρόμοιου τεκμηρίου γνώσης,¹⁶⁰
- γνώση της πράξεως από τον προσφεύγοντα δεν προκύπτει από μόνη τη δημοσίευση «Ανακοινώσεως» στο φύλλο της τοπικής εφημερίδας, στην οποία αναφέρεται ότι εκδόθηκε άδεια εγκαταστάσεως σφαγείου ιδιοκτησίας,¹⁶¹
- υπό τα δεδομένα, ιδίως δε από i) το είδος της επιχειρηματικής δραστηριότητάς της, ii) το ότι η εταιρεία της ε γνώριζε, ότι ο Δήμος είχε χρηματοδοτηθεί για την προμήθεια μονάδος αφαλάτωσης, iii) μάλιστα δε σε βάρος των πιστώσεων του έτους του σχετικού προγράμματος εκτέλεσης εργασιών από τον ΟΤΑ και iv) από

---

154 ΣτΕ 969/ 1998

155 ΣτΕ 4006/ 1992 και 838/ 2009

156 ΣτΕ 4087/ 1988

157 ΣτΕ 4004/ 1996

158 ΣτΕ 3152/ 1964

159 ΣτΕ 969/ 1998

160 ΣτΕ 2569/ 2004

161 ΣτΕ 3732/ 2005

το εύλογο ενδιαφέρον της για την υλοποίηση του προγράμματος αυτού, τεκμαίρεται ότι η εταιρεία εγνώριζε το περιεχόμενο των πράξεων,¹⁶²

- προκύπτει και πλήρης εκ μέρους του αιτούντος γνώση των επαλλήλων αιτιολογιών της απορρίψεως του αιτήματος, που περιέχονταν στο έγγραφο, είναι δε αδιάφορο το γεγονός, ότι ο αιτών με την αίτησή του είχε ζητήσει να του χορηγηθούν και όλα τα λοιπά στοιχεία του διοικητικού φακέλου, διότι αυτά δεν ήταν αναγκαία για να στοιχειοθετηθεί πλήρης γνώση της πράξεως (δηλαδή, τόσο του περιεχομένου της όσο και των αιτιολογιών που η πράξη είχε τελικώς υιοθετήσει).¹⁶³

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 10, παρ. 7 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (ν. 2690/1999, Α'45), ο υπολογισμός των προθεσμιών, εάν δεν ορίζεται ειδικώς, γίνεται κατά τις διατάξεις των άρθρων 241 – 246 του Αστικού Κώδικα.¹⁶⁴

Η αίτηση είναι εμπρόθεσμη, εφόσον οι δύο προηγούμενες ημέρες ήταν ημέρες κατά νόμο εξαιρητέες (Κυριακή και Δευτέρα του Αγίου Πνεύματος).¹⁶⁵

Φύση της προσβαλλόμενης της πράξης

Για να είναι παραδεκτή η προσφυγή, πρέπει η προσβαλλόμενη πράξη να έχει εκτελεστό χαρακτήρα. Αυτό σημαίνει ότι η ρύθμιση που θεσπίζεται με αυτή είναι υποχρεωτική, εκτός αν ρητά προκύπτει ότι είναι δυνητική. Δεν έχουν εκτελεστό χαρακτήρα, και άρα προσβάλλονται απαράδεκτα, οι ανακοινώσεις, οι γνώμες, τα πρακτικά ορκωμοσίας, εγκύκλιοι του ΟΤΑ κλπ.

Εκτελεστές διοικητικές πράξεις

Είναι χαρακτηριστικό της βούλησης του νομοθέτη στους νόμους που διέπουν την εποπτεία των πράξεων¹⁶⁶ των Πρωτοβάθμιων ΟΤΑ να διατηρεί την αρχή οι αποφάσεις των συλλογικών οργάνων τους να θεωρούνται εκτελεστές αφότου εκδοθούν.¹⁶⁷ Έκδοση, δε, αυτών των αποφάσεων έχουμε όταν πραγματοποιείται η δημοσίευσή τους, όπως τεκμαίρεται από το άρθρο 224 του ν. 3852/ 2010.

Σημειώνεται ότι η αρχή της άμεσης εκτελεστότητας των αποφάσεων της αυτοδιοίκησης φαίνεται να κάμπτεται με την εισαγωγή του άρθρου 228 του ν. 3852/ 2010, όπως αποτυπώνεται και στην επιφύλαξη του άρθρου 224 του ίδιου νόμου.

Επίσης, στο άρθρο 2 του ν. 3861/ 2010 (Πρόγραμμα «ΔΙΑΥΓΕΙΑ») ορίζονται επακριβώς οι πράξεις της διοίκησης, οι οποίες χρίζουν ανάρτησης (και μάλιστα «αμελλητί») στον ειδικό ιστοτόπο του Προγράμματος «ΔΙΑΥΓΕΙΑ», και ακολούθως στο άρθρο 4, παρ. 2 του ίδιου νόμου ορίζεται ότι οι πράξεις αυτές δεν ισχύουν, εάν δεν έχει προηγηθεί η ανάρτησή τους στο Διαδίκτυο κατά τα οριζόμενα στον νόμο. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι οι αποφάσεις που υπόκεινται στον έλεγχο νομιμότητας των άρθρων 224- 227 του ν. 3852/ 2010 είναι εκτελεστές,

¹⁶² ΣτΕ 124/ 2009 Ασφαλιστικών

¹⁶³ ΣτΕ 2644/ 2011

¹⁶⁴ Άρθρο 241 «Έναρξη»: Η προθεσμία αρχίζει την επόμενη της ημέρας όπου έγινε το γεγονός που αποτελεί την αφετηρία της. Για τη συμπλήρωση της ενηλικίωσης υπολογίζεται και η ημέρα της γέννησης.

Άρθρο 242 «Λήξη»: Η προθεσμία λήγει όταν περάσει ολόκληρη η τελευταία ημέρα και, αν είναι κατά το νόμο εορτάσιμη, όταν περάσει ολόκληρη η επόμενη εργάσιμη.

Άρθρο 243 «Εβδομάδα, μήνας, χρόνος»: Προθεσμία που έχει υπολογιστεί σε εβδομάδες λήγει μόλις περάσει η αντίστοιχη ομώνυμη ημέρα της τελευταίας εβδομάδας. Προθεσμία που έχει προσδιοριστεί σε μήνες λήγει μόλις περάσει η ημέρα του τελευταίου μηνός που αντιστοιχεί σε αριθμό με την ημέρα που άρχισε, και, αν δεν υπάρχει αντίστοιχη, η τελευταία ημέρα του μηνός. Προθεσμία που έχει προσδιοριστεί σε χρόνια λήγει μόλις περάσει ηαντίστοιχη ημερομηνία του τελευταίου χρόνου.

Άρθρο 244 «Προθεσμία μισού χρόνου έχει την έννοια προθεσμίας έξι μηνών»: Προθεσμία μισού μηνός έχει την έννοια προθεσμίας δεκαπέντε ημερών. Αν η προθεσμία που έχει προσδιοριστεί αποτελείται από μήνες και ημέρες, πρώτα υπολογίζονται οι μήνες και κατόπιν γίνεται η πρόσθεση των ημερών.

Άρθρο 245: Αν η προθεσμία παραταθεί, η νέα αρχίζει αφότου περάσει η πρώτη.

Άρθρο 246: Ως αρχή του μηνός νοείται η πρώτη, ως μέση η δέκατη πέμπτη και ως τέλος η τελευταία ημέρα του.

¹⁶⁵ ΣτΕ 1755/ 2008

¹⁶⁶ Διοικητική πράξη είναι μία νομική ρύθμιση με μόνη τη βούληση του διοικητικού οργάνου. Συνεπώς, η διοικητική πράξη είναι το νομικό μέσο με το οποίο ασκείται η δημόσια εξουσία από το διοικητικό όργανο.

¹⁶⁷ Άρθρο 151, του π.δ. 76/ 1985, άρθρο 162 του π.δ. 323/ 1989, άρθρο 176 του π.δ. 410/ 1995, άρθρο 148, παρ. 2 ν. 3463/ 2006 και άρθρο 224 του ν. 3852/ 2010

εφόσον έτυχαν της νόμιμης δημοσίευσης, σύμφωνα με την ειδικότερη νομοθεσία για κάθε μία από τις πράξεις αυτές, συμπεριλαμβανομένης και της, τυχόν, δημοσίευσής τους στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αν και ο νομοθέτης χρησιμοποιεί τον όρο «αποφάσεις», εν τούτοις, εννοεί «πράξεις», προς τις οποίες προσιδιάζει ακριβέστερα η έννοια της εκτελεστότητας αυτών. Επισημαίνεται ότι στις αντίστοιχες διατάξεις των προϊσχύσαντων Δημοτικών και Κοινοτικών Κωδίκων χρησιμοποιείτο ο όρος «πράξεις».

Υπό την παραδοχή αυτή η εκτελεστότητα καταλαμβάνει τόσο τις ατομικές όσο και τις κανονιστικές πράξεις.

Κατ' ακολουθίαν και ελλείψει ρητής περί του αντιθέτου πρόβλεψης, οι προθεσμίες προς διενέργεια του ελέγχου νομιμότητας δεν επάγονται ανασταλτικό αποτέλεσμα, όπως και σε περίπτωση άσκησης διοικητικής προσφυγής, εκτός των περιπτώσεων του άρθρου 228 του ν. 3852/ 2010.

Έλεγχος νομιμότητας ασκείται, μόνο, σε εκτελεστές πράξεις της τοπικής αυτοδιοίκησης.¹⁶⁸

Η διοικητική πράξη αποτελεί εκδήλωση της δράσης της εκτελεστικής λειτουργίας και είναι δημιούργημα της έννοιας του κράτους δικαίου. Με τα δεδομένα αυτά ως διοικητική πράξη ορίζεται η δήλωση βουλήσεως διοικητικού οργάνου ασκούντος δημόσια εξουσία με την οποία

επέρχεται, μονομερώς, μεταβολή στο νομικό κόσμο δια της ιδρύσεως, μεταβολής ή καταργήσεως δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, εντός του πλαισίου εννόμων σχέσεων που διέπονται από το διοικητικό δίκαιο¹⁶⁹ και όχι από το ιδιωτικό δίκαιο.¹⁷⁰

Η εκτελεστότητα, δε, της διοικητικής πράξης συνίσταται στο ότι η καθοριζόμενη, από τον κανόνα που αυτή θέτει, συμπεριφορά είναι αμέσως υποχρεωτική για τον διοικούμενο στον οποίο αφορά και εξασφαλίζεται συνήθως με ένα σύστημα κυρώσεων για τον παραβάτη.

Κατά γενική αρχή του διοικητικού δικαίου, για να λάβουν νόμιμη υπόσταση οι διοικητικές πράξεις πρέπει να διατυπώνονται εγγράφως,¹⁷¹ πλην και οι προφορικές πράξεις είναι δεκτικές προσβολής εφ' όσον αποδεικνύονται.¹⁷² Τα ουσιώδη στοιχεία της διοικητικής πράξης, είναι το περιεχόμενό της, το όργανο, το οποίο την εξέδωσε και ο χρόνος εκδόσεώς της, ώστε να είναι δυνατός ο έλεγχος του παραδεκτού της προσφυγής.¹⁷³

Επίσης, κατά γενική αρχή του διοικητικού δικαίου, οι διοικητικές αρχές υποχρεούνται να αναγνωρίζουν ως ισχυρές και να εφαρμόζουν τις πράξεις άλλων διοικητικών αρχών, εφόσον εξωτερικώς φέρουν τα κατά νόμο γνωρίσματα εγκύρων πράξεων, δοθέντος ότι οι διοικητικές πράξεις και όταν δεν είναι σύννομες, θεωρούνται έγκυρες και παράγουν όλες τις έννομες συνέπειές τους, εφόσον δεν έχουν ανακληθεί διοικητικώς ή ακυρωθεί δικαστικώς.¹⁷⁴

Η διοικητική πράξη τελειούται με την έκδοσή της, η δε κοινοποίησή της, που έπεται της τελειώσεως αυτής, δεν είναι στοιχείο του υποστατού της, ώστε να επηρεάζει το κύρος της, αλλ' απλό μέσο γνωστοποίησεώς της.¹⁷⁵

Επισημαίνεται ότι η Διοίκηση δεν υποχρεούται σε κάθε περίπτωση, χωρίς δηλαδή ειδική περί τούτου διάταξη νόμου, να εκδίδει εκτελεστές διοικητικές πράξεις, κατά την απάντηση που οφείλει να παρέχει στις αναφορές των ενδιαφερομένων.¹⁷⁶

Προϋποθέσεις βασίμου της προσφυγής

Εφόσον η προσφυγή έχει ασκηθεί παραδεκτώς, τότε εξετάζεται η βασιμότητά της.

---

¹⁶⁸ ΣτΕ 2125/ 2006

¹⁶⁹ ΣτΕ 3588/ 1987

¹⁷⁰ ΣτΕ 6339/ 1996

¹⁷¹ ΣτΕ 2963/83

¹⁷² ΣτΕ 3880/ 2004, 1288/92 Ολομ., 661/78 κ.ά.

¹⁷³ ΣτΕ 317/ 2012

¹⁷⁴ ΣτΕ 1287/ 2004

¹⁷⁵ ΣτΕ 2809/ 1999

¹⁷⁶ ΣτΕ 1214/2000, 1778/88

Παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας

Υπό το πρίσμα της νομολογίας, στο πλαίσιο της προϊσχύσασας νομοθεσίας, αμφισβητείτο η δυνατότητα προσβολής παράλειψης ή σιωπηρής άρνησης, που τυχόν τεκμαίρονται από την πάροδο ορισμένου χρόνου.¹⁷⁷

Η σχετική αποκλειστική προθεσμία είναι δέκα πέντε (15) ημερών και αρχίζει, μετά την παρέλευση άπρακτης της προθεσμίας που τυχόν τάσσει ο νόμος προς έκδοση της οικείας πράξης.

Η παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας υπάρχει όταν ειδική διάταξη νόμου επιβάλλει στη Διοίκηση την υποχρέωση να ενεργήσει ή να ρυθμίσει συγκεκριμένη σχέση με την έκδοση εκτελεστής διοικητικής πράξεως¹⁷⁸, εφόσον συντρέχουν οι προβλεπόμενες από την ειδική αυτή διάταξη προϋποθέσεις.¹⁷⁹

Η παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας του ΟΤΑ θεμελιώνεται, όταν συντρέχουν οι εξής περιπτώσεις:

- το αρμόδιο όργανο του ΟΤΑ έχει υποχρέωση να εκδώσει τη διοικητική πράξη εντός συγκεκριμένης προθεσμίας που τάσσεται ρητά από κανόνα δικαίου
- υποβλήθηκε η αίτηση από τον διοικούμενο στο αρμόδιο όργανο (εάν, δε, τα δικαιολογητικά αυτά δεν υποβληθούν ταυτοχρόνως με την αίτηση ή εάν, κατά την αιτιολογημένη κρίση της Διοικήσεως, προς εξέταση του αιτήματος απαιτείται η υποβολή κρίσιμων συμπληρωματικών στοιχείων, αφετηρία του τριμήνου, μετά την άπρακτη παρέλευση του οποίου στοιχειοθετείται παράλειψη της Διοικήσεως να προβεί στην οφειλόμενη νόμιμη ενέργεια, δεν είναι η ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως, αλλά η μεταγενέστερη ημερομηνία υποβολής των δικαιολογητικών ή των συμπληρωματικών στοιχείων του φακέλου)¹⁸⁰ και
- πέρασε άπρακτη η προθεσμία που καθορίζεται για την έκδοση της πράξης, ή εάν δεν καθορίζεται τέτοια προθεσμία παρήλθε άπρακτο διάστημα τριών (3) μηνών από την υποβολή της αίτησης.

Ειδικές περιπτώσεις οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας:

- Τυχόν δε παράλειψη της Διοικήσεως να ανακαλέσει την παράνομη πράξη της, για το λόγο ότι στηρίχθηκε σε διάταξη αντίθετη προς υπέρτερης τυπικής ισχύος κανόνα δικαίου ή σε κανονιστική πράξη της Διοικήσεως που δεν έχει νόμιμο εξουσιοδοτικό έρεισμα,¹⁸¹ τεκμαιρόμενη με την άπρακτη πάροδο τριμήνου από την υποβολή της αιτήσεως του ενδιαφερομένου, συνιστά παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας,¹⁸²
- όμως, η τεκμαιρόμενη, λόγω παρόδου απράκτου ορισμένου χρόνου από της υποβολής σχετικής αιτήσεως, σιωπηρή άρνηση της Διοικήσεως να ανακαλέσει παράνομη πράξη της, δεν συνιστά, καταρχήν, προσβλητή με αίτηση ακυρώσεως παράλειψη οφειλόμενης νομίμου ενεργείας,¹⁸³

¹⁷⁷ ΣτΕ 490/ 2002, 5708/ 1995

¹⁷⁸ ΣτΕ 743/ 2002

¹⁷⁹ ΣτΕ 4531/2009, 1205/2002 κ.α. Για κατ' εξουσιοδότηση έκδοση κανονιστικής πράξης, βλ. ΣτΕ 780/ 2011

¹⁸⁰ ΣτΕ 812/ 2013

¹⁸¹ Η αρχή αυτή κάμπτεται για τις λοιπές ομοίως περιεχομένου ατομικές διοικητικές πράξεις οι οποίες έχουν εκδοθεί με βάση την ίδια διάταξη, εφ' όσον για την ανάκλησή τους υποβληθεί στην Διοίκηση αίτηση σε εύλογο χρόνο μετά τη δημοσίευση της ακυρωτικής αποφάσεως του δικαστηρίου, από πρόσωπο που έχει έννομο συμφέρον. Στην περίπτωση αυτή, η Διοίκηση είναι υποχρεωμένη να επανεξετάσει τη νομιμότητα της πράξεως και να προχωρήσει στην ανάκλησή της, εντός του πλαισίου της απονεμομένης από το νομοθέτη διακριτικής ευχερείας ή δεσμίας αρμοδιότητας για την έκδοσή της, κατ' εκτίμηση των λόγων υπερέτερου δημοσίου συμφέροντος που τυχόν επιβάλλουν ή αποκλείουν την ανάκλησή της, της ανάγκης προστασίας δικαιωμάτων τρίτων που εκτήθησαν καλοπίστως από την εφαρμογή της και του χρόνου που διέρρευσε από την έκδοσή της

¹⁸² Σ.τ.Ε. 2176-7/2004 Ολομ, 2923/ 2006

¹⁸³ ΣτΕ 1041/ 2004 Επτ

- «σύμφωνη γνώμη» θεωρείται εκείνη, η οποία δεσμεύει το όργανο που αποφασίζει, με «την έννοια, ότι το όργανο αυτό μπορεί ή να εκδώσει την πράξη ή, εάν δεν αποδέχεται τη γνωμοδότηση, να μην εκδώσει την πράξη. Έχει όμως τη δυνατότητα να μην εκδώσει την πράξη, μόνο όταν ενεργεί στο πλαίσιο μιας διακριτικής ευχέρειας, η οποία το επιτρέπει,¹⁸⁴ διότι διαφορετικά η μη έκδοση της πράξης συνιστά παράλειψη οφειλόμενη νόμιμης ενέργειας,¹⁸⁵
- με εγκύκλιο δεν είναι δυνατόν να τίθεται κανόνας δικαίου και συνεπώς η μη συμμόρφωση προς αυτήν, πέρα από την τυχόν πειθαρχική ευθύνη του υποχρέου, δεν μπορεί να στοιχειοθετήσει παράλειψη οφειλομένης νομίμου ενέργειας,¹⁸⁶
- το πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη δεν αποτελεί εκτελεστή διοικητική πράξη, ούτε αποτελούν οι περιλαμβανόμενες σε αυτό «προτάσεις» επιταγή, η μη συμμόρφωση προς την οποία συνιστά παράλειψη οφειλομένης νόμιμης ενέργειας,¹⁸⁷
- το αρμόδιο προς διορισμό όργανο δεν δύναται να αρνηθεί την εκτέλεση του πίνακα επιτυχόντων, αλλά δεσμεύεται από αυτόν και είναι υποχρεωμένο να εκδώσει πράξη διορισμού των επιτυχόντων εντός δέκα ημερών από τη δημοσίευσή του, διαφορετικά παραλείπει οφειλόμενη νόμιμη ενέργεια,¹⁸⁸
- η κατόπιν υποβολής σχετικού αιτήματος ή καταγγελίας [που δεν συνιστούν αίτηση θεραπείας ή διοικητική προσφυγή] εντολή προς διενέργειαν ελέγχου, καθώς και η επακόλουθη διενέργεια ελέγχου παρ' ελεγκτού της Δημοσίας Διοικήσεως, με απόληξη τη σύνταξη σχετική εκθέσεως, για ν' αποφασίσει ως προς τις περαιτέρω ενέργειες, δεν συνιστούν άσκηση αποφασιστικής αρμοδιότητας, συνισταμένης στη ρύθμιση συγκεκριμένης σχέσεως, δι' εκτελεστής αποφάσεως. Συνέπεια τούτου είναι ότι επί αρνήσεως του Υπουργού ν' απευθύνει εντολή προς διενέργεια τέτοιου ελέγχου ή επί μη διενεργείας τέτοιου ελέγχου δεν δύναται να στοιχειοθετηθεί, παράλειψη οφειλομένης νομίμου ενέργειας,¹⁸⁹
- σε περίπτωση σιωπής του Συντονιστή (Επόπτη) επί προσφυγής στρεφόμενης κατά δημοτικής πράξης δεν συντρέχει παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας, μετά την πάροδο της κατά άρθρο 227 του ν. 3852/ 2010 προθεσμίας από την υποβολή της προσφυγής, τεκμαίρεται σιωπηρή απόρριψής της.¹⁹⁰

Κατάχρηση εξουσίας

Αυτή υπάρχει μόνο στις ατομικές πράξεις που εκδίδονται βάσει διακριτικής ευχέρειας. Έχει όλα τα χαρακτηριστικά της νόμιμης πράξης, αλλά όμως με αυτή επιδιώκεται άλλος σκοπός και όχι ο σκοπός που τάσσεται με τον κανόνα δικαίου. Για τις κανονιστικές πράξεις δεν υπάρχει κατάχρηση εξουσίας, γιατί αυτή υπάρχει μόνο όταν εφαρμόζονται οι κανόνες δικαίου και όχι όταν τίθενται κανόνες δικαίου, όπως συμβαίνει με τις κανονιστικές πράξεις.¹⁹¹

Η κατάχρηση εξουσίας προϋποθέτει πράξη νόμιμη από κάθε άλλη άποψη, δηλ. αρμοδιότητας, τύπων και παράβαση νόμου κατ' ουσίαν, γιατί αν η πράξη πάσχει από ένα από τα δύο αυτά ελαττώματα, ακυρώνεται γι' αυτό το ελάττωμα και δεν υπάρχει λόγος να εξετασθεί η περίπτωση της κατάχρησης εξουσίας.

¹⁸⁴ ΣτΕ 2898/ 1986

¹⁸⁵ Γν ΝΣΚ 286/ 2003, 138/ 2002

¹⁸⁶ ΣτΕ 1285/ 2004

¹⁸⁷ ΣτΕ 1041/ 2004

¹⁸⁸ ΣτΕ 1180/ 2001 και Γν ΝΣΚ 172/ 2000

¹⁸⁹ ΣτΕ 1653/ 1996

¹⁹⁰ ΣτΕ 382/ 1988

¹⁹¹ ΣτΕ 2734/ 2005, 3135/2002 Ολομ., 3046/2002, 3207/1998, 2836/ 1993, 2007/ 1982, 3462/1984κ.ά

Η κατάχρηση εξουσίας πρέπει να προταθεί από τον βλαπτόμενο πολίτη, ο οποίος και οφείλει να αποδείξει πλήρως τον ξένο σκοπό στον οποίο απέβλεπε το όργανο που εφάρμοσε το νόμο.

Απόφαση Συντονιστή (Επόπτη)

Ο Συντονιστής (Επόπτης) αποφαινεται επί της προσφυγής εντός αποκλειστικής προθεσμίας δύο (2) μηνών, αφότου αυτή υποβληθεί. Η προθεσμία για την έκδοση της απόφασης είναι, ανατρεπτική, υπό την έννοια ότι, μετά την παρέλευσή της, η μεν προσφυγή θεωρείται απορριφθείσα, ο δε Συντονιστής (Επόπτης) καθίσταται αναρμόδιος κατά χρόνο να εκδώσει απόφαση, είτε απορριπτική της προσφυγής, είτε ακυρωτική της προσβαλλόμενης αποφάσεως. **Επίσης κωλύεται να τροποποιήσει ή ανακαλέσει απόφασή του εκδοθείσα επί προσφυγής μέσα στα όρια της προθεσμίας αυτής.**¹⁹²

Η προθεσμία αρχίζει από την πλήρωση των στοιχείων του φακέλου.

Δημοσίευση των αποφάσεων του Επόπτη- Υποχρέωση συμμόρφωσης

Οι αποφάσεις του Επόπτη που εκδίδονται σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 225-227 του Ν. 3852/2010 κοινοποιούνται στα νομικά πρόσωπα που ορίζονται ως αποδέκτες από τις διατάξεις, στον οικείο δημοτικό ή περιφερειακό διαμεσολαβητή, καθώς και σε αυτόν που έχει ασκήσει προσφυγή μέσα σε πέντε (5) ημέρες από την έκδοσή τους.¹⁹³

Οι ανωτέρω αποφάσεις αναρτώνται στην επίσημη ιστοσελίδα της ΑΥΕ ΟΤΑ, καθώς και στην ιστοσελίδα του προγράμματος «Διαύγεια» εντός δύο (2) ημερών από την έκδοσή τους. Παράλειψη της σχετικής υποχρέωσης συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα για τον Επόπτη Ο.Τ.Α..

---

¹⁹² ΣτΕ 2108/ 2006, 2893/2001, 390/1997 κ.ά.

¹⁹³ Άρθρο 230 του Ν. 3852/2010

Ε. Πειθαρχική και ποινική Ευθύνη των Αιρετών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Αυτοδιοίκησης

Εισαγωγή

Σύμφωνα με το άρθρο 102, παρ. 4, δεύτερο εδάφιο του Συντάγματος πειθαρχικές ποινές στα αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης, εκτός από τις περιπτώσεις που συνεπάγονται αυτοδικαίως έκπτωση ή αργία, επιβάλλονται μόνο ύστερα από σύμφωνη γνώμη συμβουλίου που αποτελείται κατά πλειοψηφία από τακτικούς δικαστές, όπως νόμος ορίζει. Η λιτή αναφορά της διάταξης είναι χαρακτηριστικό και του ίδιου του νομοθέτη, που εξουσιοδοτημένος από το ανωτέρω εδάφιο, δεν επέφερε αλλαγές στη διαδικασία της πειθαρχικής δίωξης των αιρετών στη διαδρομή του χρόνου. Τα αντίθετα, όμως, ισχύουν για τη διαδικασία θέσης αιρετού σε αυτοδίκαιη αργία ή έκπτωση στην οποία επέρχονται επανειλημμένες και ουσιώδεις αλλαγές.

Με τις διατάξεις αυτές, με τις οποίες κατοχυρώνεται ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης και καθορίζεται η εποπτική σχέση της κεντρικής διοίκησης με την τοπική αυτοδιοίκηση, συμπλέκονται και ισορροπούν οι δραστηριότητες των εκφραστών της λαϊκής κυριαρχίας και η επιδίωξη της επιβολής της αρχής της νομιμότητας από την εκτελεστική εξουσία, και θεσπίζεται, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η δυνατότητα άσκησης πειθαρχικού ελέγχου επί των αιρετών οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης.¹⁹⁴ Σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ¹⁹⁵, ο ουσιαστικός δικαστικός έλεγχος, κατόπιν προσφυγής ουσίας κατά της πράξεως επιβολής ποινής στους αιρετούς, αποτελεί επιπρόσθετη εγγύηση που διασφαλίζει τη συνταγματικά κατοχυρωμένη θέση τους έναντι της κρατικής εξουσίας. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί ότι τα αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης δεν είναι υπάλληλοι υπό την έννοια του άρθρου 103 του Συντάγματος.¹⁹⁶

Σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις προβλέπονται, περιοριστικώς, αναφορικά με την πειθαρχική ευθύνη των αιρετών: α) η ποινή της αργίας, έως έξι μηνών, ή της έκπτωσης για σοβαρή παράβαση των καθηκόντων των αιρετών ή υπέρβαση της αρμοδιότητάς τους από δόλο ή βαριά αμέλεια, η οποία επιβάλλεται με απόφαση του Επόπτη, ύστερα από σύμφωνη γνώμη πειθαρχικού συμβουλίου (άρθρα 233 και 234 του ν. 3852/ 2010) και β) η παύση από τα καθήκοντά τους για σοβαρούς λόγους δημοσίου συμφέροντος, με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, ύστερα από ειδικά αιτιολογημένη έκθεση του Επόπτη, και σύμφωνη γνώμη πειθαρχικού συμβουλίου (άρθρο 237 του ν. 3852/ 2010).¹⁹⁷

Σημειώνεται ότι η αυτοδίκαιη έκπτωση από το αξίωμα του αιρετού εξαιτίας καταδίκης, για την οποία εκδίδεται διαπιστωτική πράξη του Επόπτη (άρθρο 236 του ν. 3852/ 2010), δεν συνιστά πειθαρχική ποινή αλλά αποτελεί διοικητικό μέτρο, το οποίο έχει θεσπισθεί για το δημόσιο συμφέρον.¹⁹⁸ Ειδικότερα, ο ίδιος ο νομοθέτης στάθμισε την απαξία των περιοριστικώς αναφερομένων στο νόμο, πλημμελημάτων, και τη συνακόλουθη ανάγκη προστασίας του δημοσίου συμφέροντος και διαφύλαξης του κύρους της αιρετής ηγεσίας της τοπικής αυτοδιοίκησης και επέλεξε το μέτρο της υποχρεωτικής αργίας, ως το πλέον πρόσφορο (αρχή της αναλογικότητας).¹⁹⁹

Επισημαίνεται ότι στην παρούσα μελέτη δεν αναπτύσσεται η προβληματική της αναζήτησης της αστικής ευθύνης των αιρετών (άρθρο 232 του ν. 3852/ 2010), καθόσον αποτελεί αντικείμενο διαφορετικής μελέτης και προσέγγισης, λόγω, κυρίως, του οικονομικού πλαισίου της.

¹⁹⁴ ΣτΕ 994/ 1994 επτ, βλ. και ΣτΕ ολ. 2069/ 1999

¹⁹⁵ ΣτΕ 3376/ 2011, 3116/ 2002, 2069/ 1999 ολ.

¹⁹⁶ ΣτΕ ολ 2069/ 1999, 797, 799/1948, 1686, 1687/1961, 1991/1962

¹⁹⁷ ΣτΕ 994/1994 επτ

¹⁹⁸ ΣτΕ 1421/ 2011, 766/ 2006 και ΝΣΚ 456/ 2007, 410/2006

¹⁹⁹ ΣτΕ 27/ 2008

Η αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου που διέπει την αναζήτηση της πειθαρχικής ευθύνης των αιρετών και την ποινική τους ευθύνη μας οδηγεί στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για την διαχρονική σχέση κρατικής διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης.

Οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, κατά χρονολογική σειρά, του νομοθετικού αυτού πλαισίου, από τον πρώτο μεταπολιτευτικό Κώδικα (κυρωτ. ν. 1065/ 1980, ο οποίος ήταν ένα άρτιο νομοτεχνικά κείμενο, με ουσιώδεις αλλαγές στη δομή και τη λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης, και εξ' αυτού του λόγου παρατίθεται ανωτέρω) μέχρι και τον νεότερο Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (κυρωτ. ν. 3463/ 2006, ο οποίος δεν εφαρμόστηκε για μακρύ χρονικό διάστημα, ώστε να «αποδείξει τις αντοχές του», αφού οι κρίσιμες εν προκειμένω διατάξεις του αντικαταστάθηκαν από το ν. 3852/ 2010, «Πρόγραμμα Καλλικράτης»), ήταν οι εξής:

- Σύμφωνα με το άρθρο 123, παρ. 2 του ν. 1065/ 1980 όταν γινόταν παραπομπή αιρετού για κακούργημα, με αμετάκλητο βούλευμα ή με απευθείας κλήση, καθώς και όταν γινόταν παραπομπή για ένα πλημμέλημα, από αυτά που αναφέρονταν ρητώς στην παράγραφο 1 του ιδίου άρθρου, με αμετάκλητο βούλευμα, τίθονταν σε κατάσταση αργίας, ώσπου να εκδοθεί η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου. Επισημαίνεται, ότι η θέση σε αργία του αιρετού επέρχονταν και στις περιπτώσεις της απευθείας κλήσης, όταν αφορούσε κακούργημα, και παραπομπής, όταν αφορούσε πλημμέλημα, χωρίς την προηγούμενη εξάντληση των ενδίκων μέσων κατ' αυτών από τον εγκαλούμενο, όπως συμβαίνει με τις ισχύουσες διατάξεις.
- Το πρόστιμο, ως πειθαρχική ποινή των αιρετών, που προβλέπονταν στο άρθρο 120, παρ. 1 του ν. 1065/ 1980, καταργήθηκε με το άρθρο 18, παρ. 1 του ν. 1270/ 1982 (που μετέπειτα κωδικοποιήθηκε ως άρθρο 158 του πδ 76/ 1985).
- Στο Πειθαρχικό Συμβούλιο των αιρετών συμμετέχει για πρώτη φορά υπάλληλος στην θέση του Διευθυντή, που προβλεπόταν μέχρι τότε, με το άρθρο 1, παρ. 9 του ν. 2307/ 1995. Επίσης, στο Πειθαρχικό Συμβούλιο, που παρέχει τη σύμφωνη γνώμη του για την απόλυση των αιρετών, μετέχει Διευθυντής αντί του προβλεπόμενου, μέχρι τότε, Γενικού Διευθυντή, κατά άρθρο 14 του πδ 49/ 1988.
- Σύμφωνα με το άρθρο 57, παρ. 17 του ν. 2218/1994, από τη δημοσίευσή του, ήρθαν αυτοδικαίως τα διοικητικά μέτρα αργίας που είχαν επιβληθεί, κατά την τρέχουσα, τότε, δημοτική και κοινοτική περίοδο σε αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης με αποφάσεις νομαρχών για παράβαση καθήκοντος, σύμφωνα με το άρθρο 172 του ΔΚΚ, εφόσον δεν είχε εκδοθεί αμετάκλητη δικαστική απόφαση.
- Στη περίπτωση που το πειθαρχικό αδίκημα επέσυρε ποινή αργίας ανώτερης των τριών μηνών ή έκπτωση από το αξίωμα, παρεχόταν προηγουμένως, σύμφωνη γνώμη του ειδικού πειθαρχικού συμβουλίου, που προβλεπόταν από το άρθρο 185 του ΔΚΚ. Ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας μπορούσε να επιβάλει στους αιρετούς την ποινή της αργίας μέχρι τριών (3) μηνών, για σοβαρή παράβαση καθήκοντος ή υπέρβαση αρμοδιότητας από δόλο ή βαριά αμέλεια.²⁰⁰
- Με το άρθρο 27 του ν. 3274/ 2004, το οποίο αντικατέστησε το άρθρο 187 του πδ 410/ 1995, επήλθε μία ουσιώδης μεταβολή στη θέση σε αυτοδίκαιη αργία ή έκπτωση αιρετού, ο οποίος καταδικάστηκε για παράβαση καθήκοντος. Ενώ, μέχρι τότε αρκούσε για την επιβολή του διοικητικού μέτρου η διαπίστωση με καταδικαστική απόφαση της παράβασης καθήκοντος του αιρετού να στρεφόταν κατά των δήμων, κοινοτήτων ή νομικών τους προσώπων, με την αντικατάσταση της διάταξης με το ν. 3274/ 2004, θα έπρεπε η παράβαση καθήκοντος του

αιρετού να προξενεί «συγκεκριμένη» οικονομική βλάβη στο δήμο ή την κοινότητα ή τα νομικά τους πρόσωπα. Επίσης, με το ίδιο άρθρο, απαιτούνταν, για πρώτη φορά, η έκδοση οριστικής απόφασης για τα πλημμελήματα, που ορίζονταν ρητά σε αυτόν, ώστε ο καταδικαστεί αιρετός να τεθεί σε αργία. Επίσης, ρητώς, επισημαίνεται ότι σε περίπτωση έκδοσης αθωωτικής απόφασης, είτε για τα κακούργηματα, είτε για τα πλημμελήματα, αίρεται αυτοδικαίως η επιβληθείσα αργία και «η διοικητική ποινή θεωρείται ως μηδέποτε επιβληθείσα». Αναλυτικότερα για το θέμα της «παράβασης καθήκοντος» και την επιβολή του αντίστοιχου διοικητικού μέτρου της αργίας ή της έκπτωσης, βλ. παρακάτω στην παρ. 27.

- Θεσπίζεται η ιδιόζουσα δωσιδικία των αιρετών, με το άρθρο 57, παρ. 1 του ν. 2218/ 1994, το οποίο κωδικοποιείται ως άρθρο 188 στο πδ 410/ 1995.
- Με το άρθρο 1, παρ. 1 της υπ' αριθμ. 45942/ 6.8.1992 κοινής απόφασης των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης και Εσωτερικών διατηρήθηκε ως συλλογικό όργανο του Υπουργείου Εσωτερικών το Πειθαρχικό Συμβούλιο, που παρέχει «σύμφωνη γνώμη» για την απόλυση.
- Με το άρθρο 142, παρ. 2 του ΚΔΚ καταργείται η πειθαρχική ποινή της έκπτωσης, που μέχρι τότε μπορούσε να επιβληθεί στους αιρετούς, και ταυτόχρονα, αυξήθηκε η χρονική περίοδος για την επιβολή της πειθαρχικής ποινής της αργίας, από τη μέχρι τότε ισχύουσα περίοδο των τριών (3) μηνών, στη νέα περίοδο των έξι (6) μηνών.
- Με την παρ. 4 του ίδιου άρθρου, προβλέφθηκε η θέσπιση τριετούς παραγραφής του αξιοποίνου του παραπτώματος, που άρχιζε από την επόμενη της μέρας που διαπράχθηκε. Μέχρι τότε ίσχυε «οιονεί» απαράγραπτο του παραπτώματος των αιρετών.²⁰¹
- Η προθεσμία των είκοσι (20) ημερών, για την άσκηση προσφυγής ουσίας ενώπιον του ΣτΕ κατά της απόφασης επιβολής πειθαρχικής ποινής, επεκτάθηκε σε τριάντα (30) μέρες με το άρθρο 143, παρ. 8 του ΚΔΚ.²⁰²
- Με το άρθρο 146, παρ. 1γ του ΚΔΚ προστίθεται και το πλημμέλημα της «παράνομης διακίνησης αλλοδαπών», η καταδίκη διάπραξης του οποίου επιφέρει, έκτοτε, την θέση σε αργία και σε περίπτωση αμετάκλητης καταδίκης, τη θέση σε έκπτωσή του. Στην ίδια παράγραφο προβλέπεται η διάπραξη του αδικήματος της παράβασης καθήκοντος, να προξενεί «οικονομική βλάβη» στο δήμο, στην κοινότητα ή τα νομικά τους πρόσωπα, απαλείφοντας το επίθετο «συγκεκριμένη», βλ. παρακάτω στην παρ. 27.
- Με την παρ. 2^α του άρθρου 146 ΚΔΚ, οριζόταν ότι απαιτείτο η εξάντληση του δικαιώματος της προσφυγής του εγκαλούμενου που παραπέμπετε με απευθείας κλήση για κακούργημα, ώστε να επιβληθεί το διοικητικό μέτρο της αργίας.
- Τέλος, με το άρθρο 147, παρ. 3 του ΚΔΚ αυξανόταν η χρονική περίοδος που μπορούσε το Υπουργικό Συμβούλιο να επιβάλλει ποινή αργίας στους αιρετούς που προσέφευγαν σε αυτό κατά της ποινής της παύσης τους, από τρεις (3) μήνες σε έξι (6) μήνες.

Πειθαρχική Ευθύνη των Αιρετών

Οι αλλαγές που επέρχονται με το ν. 3852/ 2010, αναφορικά με την πειθαρχική ευθύνη των αιρετών είναι οι ακόλουθες:

- Σε ένα ενιαίο κείμενο προβλέπεται η διαδικασία άσκησης και αναζήτησης πειθαρχικής ευθύνης για τους αιρετούς και των δύο βαθμίδων της τοπικής αυτοδιοίκησης.

---

²⁰¹ ΝΣΚ 63/ 2007

²⁰² ΣτΕ 790/ 2014

- Επαναφέρεται η πειθαρχική ποινή της έκπτωσης για τους αιρετούς, με, παράλληλη, διατήρηση της αυξημένης περιόδου που μπορούν να τεθούν σε αργία (μέχρι έξι μήνες).

- Στην παρ. 2β του άρθρου 233 του ν. 3852/ 2010 (κωδικοποιείται το άρθρο 144 του ΚΔΚ, άρθρο 186 του πδ 410/ 1995, άρθρο 171 του πδ 323/ 1989, άρθρο 160 του πδ 76/ 1985 και το άρθρο 122 του ν. 1065/ 1980) ορίζεται ότι ο Επόπτης είναι ο μόνος αρμόδιος για την πειθαρχική δίωξη των αιρετών σε περίπτωση παράβασης των καθηκόντων που τους έχουν ανατεθεί σύμφωνα με ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις, χωρίς να απαιτείται, πια, προηγούμενη αναφορά της αρμόδιας υπηρεσίας.²⁰³

- Με την παρ. 4 του ίδιου άρθρου αυξάνεται το χρονικό όριο της παραγραφής του αξιοποίνου του παραπτώματος των αιρετών από τα τρία (3) έτη στα πέντε (5) έτη, η οποία αρχίζει από την ημέρα που διαπράχθηκαν.

- Στο άρθρο 234, παρ. 3, τελευταίο εδάφιο ορίζεται ότι η πειθαρχική ποινή πρέπει να είναι ανάλογη με τη βαρύτητα του παραπτώματος, στο οποίο έχει υποπέσει ο εγκαλούμενος, ρυθμίζοντας και πανηγυρικά την αρχή της αναλογικότητας που πρέπει να διέπει την επιβολή των πειθαρχικών ποινών. Σημαντική είναι, επίσης, και η κατάργηση του δικαιώματος του εγκαλούμενου να προσφύγει ενώπιον του Υπουργού Εσωτερικών, ασκώντας ενδικοφανή προσφυγή, κατά της απόφασης επιβολής της πειθαρχικής ποινής της αργίας ή της έκπτωσης.²⁰⁴ Ο διωκόμενος αιρετός μπορεί, πλέον, να προσφύγει κατά της απόφασης αυτής, ασκώντας προσφυγή ουσίας, ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 39 του ν. 4325/ 2015 (Α' 47) αίρεται το αξιόποινο των πράξεων, που έλαβαν χώρα μέχρι τη δημοσίευση του νόμου και παύουν οριστικά οι ποινικές, πειθαρχικές δίωξεις και παύει κάθε διαδικασία καταλογισμού σε βάρος αιρετών εκπροσώπων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και υπαλλήλων των ΟΤΑ και των υπαλλήλων των Υπηρεσιών Δημοσιονομικού Ελέγχου, επί υποθέσεων σχετικών: α. με μη άσκηση ένδικων μέσων επί υποθέσεων εργατικών διαφορών του προσωπικού των ΟΤΑ και του προσωπικού δημοτικών νομικών προσώπων (ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ) και β. με την παράταση ισχύος συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου και συμβάσεων μίσθωσης έργου του εν λόγω προσωπικού

Τα κατωτέρω άρθρα του Κλεισθένη θα ισχύουν μετά τη λειτουργία των ΑΥΕ- ΟΤΑ, μέχρι τη χρονική αυτή στιγμή θα ισχύουν οι διατάξεις του ν. 3852/ 2010.

Άρθρο 233 Πειθαρχική ευθύνη

1. Την πειθαρχική δικαιοδοσία ως προς τους περιφερειάρχες, αντιπεριφερειάρχες, περιφερειακούς συμβούλους, δημάρχους, αντιδημάρχους, δημοτικούς συμβούλους, προέδρους κοινοτήτων και συμβούλους κοινότητας, η οποία αφορά παραβάσεις των καθηκόντων τους, ασκεί ο Επόπτης Ο.Τ.Α.

2. Στους αιρετούς της παραγράφου 1 επιβάλλονται οι πειθαρχικές ποινές της αργίας έως έξι (6) μηνών και της έκπτωσης.

3. Ο Επόπτης Ο.Τ.Α. μπορεί να επιβάλλει τις πειθαρχικές ποινές της προηγούμενης παραγράφου στους αιρετούς που αναφέρονται σε αυτή:

α. αν έχουν διαπράξει σοβαρή παράβαση των καθηκόντων τους ή υπέρβαση της αρμοδιότητάς τους από δόλο ή βαριά αμέλεια,

β. αν έχουν διαπράξει παραβάσεις των καθηκόντων που τους έχουν ανατεθεί σύμφωνα με ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις.

4. Οι πειθαρχικές ποινές της παραγράφου 2 επιβάλλονται ύστερα από προηγούμενη τήρηση της διαδικασίας του άρθρου 234.

²⁰³ ΣτΕ 4068/ 2009

²⁰⁴ ΣτΕ ολ 94/ 2013

5. Τα πειθαρχικά παραπτώματα της παραγράφου 3 υπόκεινται σε πενταετή παραγραφή, η οποία αρχίζει από την ημέρα που διαπράχθηκαν.».

Άρθρο 234 Πειθαρχική διαδικασία

1. Οι πειθαρχικές ποινές της αργίας και της έκπτωσης επιβάλλονται με αιτιολογημένη απόφαση του Επόπτη Ο.Τ.Α., αφού προηγηθεί απολογία του εγκαλούμενου ή παρέλθει η προθεσμία που έχει τάξει ο Επόπτης Ο.Τ.Α. με γραπτή κλήση στον εγκαλούμενο, χωρίς ο τελευταίος να έχει απολογηθεί. Η προθεσμία αυτή δεν μπορεί να είναι μικρότερη από δέκα (10) ημέρες.

2. Για την επιβολή των πειθαρχικών ποινών της αργίας και τη διάρκειά της, καθώς και της έκπτωσης απαιτείται σύμφωνη γνώμη πειθαρχικού συμβουλίου, το οποίο αποτελείται: α) από έναν πρόεδρο Εφετών του Διοικητικού Εφετείου στο οποίο υπάγεται η έδρα της ΑΥΕ Ο.Τ.Α. ή το νόμιμο αναπληρωτή του, ως πρόεδρο, β) δύο δικαστές με το βαθμό του Εφέτη που υπηρετούν στο ανωτέρω Διοικητικό Εφετείο, με τους αναπληρωτές τους, γ) δύο δικαστές με το βαθμό του Εφέτη που υπηρετούν στο Εφετείο στο οποίο υπάγεται η έδρα της ΑΥΕ Ο.Τ.Α., με τους αναπληρωτές τους, δ) έναν Προϊστάμενο Διεύθυνσης του Υπουργείου Εσωτερικών, με τον αναπληρωτή του και ε) τρεις αιρετούς εκπροσώπους της οικείας Περιφερειακής Ένωσης Δήμων, όταν ελέγχεται πειθαρχικά αιρετός δήμων ή της Ένωσης Περιφερειών, όταν ελέγχεται πειθαρχικά αιρετός περιφέρειας, ως μέλη. Γραμματέας του συμβουλίου και αναπληρωτής του ορίζεται με απόφαση του Επόπτη Ο.Τ.Α. υπάλληλος του κλάδου ΠΕ Διοικητικού της ΑΥΕ Ο.Τ.Α.

3. Ο εγκαλούμενος μπορεί να εμφανίζεται αυτοπροσώπως, καθώς και με πληρεξούσιο δικηγόρο ή να εκπροσωπείται από πληρεξούσιο δικηγόρο στο συμβούλιο. Το συμβούλιο συνεδριάζει σε δημόσια συνεδρίαση για την οποία συντάσσονται πρακτικά, μπορεί να εξετάζει μάρτυρες και να εκτιμά οποιοδήποτε πρόσφορο αποδεικτικό μέσο. Η σύμφωνη γνώμη παρέχεται ύστερα από μυστική διάσκεψη, δύο (2) μήνες το αργότερο, αφότου το συμβούλιο έλαβε το σχετικό παραπεμπτικό έγγραφο του Επόπτη Ο.Τ.Α.. Η ποινή πρέπει να είναι ανάλογη με τη βαρύτητα του παραπτώματος, στο οποίο έχει υποπέσει ο εγκαλούμενος.

4. Σε περίπτωση παραπομπής στο πειθαρχικό συμβούλιο, το παραπεμπτήριο προς αυτό έγγραφο πρέπει να είναι αιτιολογημένο και να διαλαμβάνει πρόταση επί της ποινής, αφού ληφθεί υπόψη η απολογία του πειθαρχικώς διωκόμενου. Το παραπεμπτήριο έγγραφο δεν ανακαλείται.

5. Το πειθαρχικό συμβούλιο μπορεί: α) να παράσχει σύμφωνη γνώμη ως προς την πρόταση του Επόπτη, β) να μην παράσχει σύμφωνη γνώμη, εφόσον κρίνει ότι δεν συντρέχει πειθαρχική ευθύνη του ελεγχόμενου και γ) να προτείνει στον Επόπτη την επιβολή ηπιότερης ή αυστηρότερης ποινής. Στην περίπτωση γ' η πρόταση του πειθαρχικού συμβουλίου είναι υποχρεωτική για τον Επόπτη.

6. Τα δικαστικά μέλη του συμβουλίου της παραγράφου 2 ορίζονται με απόφαση του οργάνου που διευθύνει το οικείο δικαστήριο, ύστερα από αίτημα του Επόπτη Ο.Τ.Α.. Με την ίδια απόφαση ορίζονται και τα αναπληρωματικά μέλη, εφόσον ο αριθμός αυτών που υπηρετούν είναι επαρκής.

7. Οι αιρετοί εκπρόσωποι της οικείας Περιφερειακής Ένωσης Δήμων ή οι αιρετοί εκπρόσωποι της Ένωσης Περιφερειών μαζί με τους αναπληρωτές τους ορίζονται από το Διοικητικό Συμβούλιο της οικείας Ένωσης.

8. Ο Προϊστάμενος Διεύθυνσης του Υπουργείου Εσωτερικών, μαζί με τον αναπληρωτή του, ορίζονται από τον Υπουργό Εσωτερικών.

9. Το συμβούλιο της παραγράφου 2 συγκροτείται για δύο (2) χρόνια με απόφαση του Επόπτη Ο.Τ.Α. και το αργότερο εντός δύο (2) μηνών από τη λήξη της θητείας του προηγούμενου. Τα αρμόδια όργανα για τον ορισμό μελών στο πειθαρχικό συμβούλιο, σύμφωνα με την παράγραφο 6, οφείλουν να ορίσουν αυτά εντός ενός μήνα από την υποβολή του αιτήματος του Επόπτη.

10. Ο ενδιαφερόμενος μπορεί μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από την κοινοποίηση της απόφασης του Επόπτη Ο.Τ.Α. να προσφύγει κατ' αυτής στο Συμβούλιο της Επικρατείας, το οποίο κρίνει την υπόθεση και κατ' ουσίαν. Η προθεσμία για την άσκηση της προσφυγής αναστέλλει την εκτέλεση της απόφασης που επιβάλλει την ποινή. Αν ασκηθεί η προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας, η επιτροπή αναστολών του δικαστηρίου, ύστερα από αίτηση του προσφεύγοντος, κρίνει για τη χορήγηση ή μη αναστολής εκτέλεσης της ποινής σταθμίζοντας και τη συνδρομή του δημόσιου συμφέροντος. Σε περίπτωση κατάθεσης αίτησης αναστολής, η ποινή που έχει επιβληθεί δεν εκτελείται εωσότου εκδοθεί η απόφαση της επιτροπής αναστολών.».

Ερμηνεία των διατάξεων για την πειθαρχική ευθύνη των αιρετών

Γενικές αρχές που διέπουν την πειθαρχική δίωξη των αιρετών

Α. Μη δυνατότητα διασταλτικής ερμηνείας

Κατά γενική αρχή, οι διατάξεις που προβλέπουν ποινές ή άλλες κυρώσεις δεν επιδέχονται διασταλτική ερμηνεία.²⁰⁵ Είναι, δε, στενώς ερμηνευτές, διότι συνεπάγονται για τους αιρετούς την οριστική απομάκρυνση από την δημοτική αρχή πριν από την συμπλήρωση της θητείας, για την οποία εκλέχθηκαν από τους δημότες.²⁰⁶

Β. Εφαρμογή του ευμενέστερου για τον κατηγορούμενο ουσιαστικού νόμου

Εν όψει της αποτυπούμενης στο άρθρο 2 παράγραφος 1 του ΠΚ γενικής αρχής περί εφαρμογής του ευμενέστερου για τον κατηγορούμενο ουσιαστικού νόμου, αρχής που ισχύει και στο πειθαρχικό δίκαιο (βλ. και το άρθρο 108 του ήδη ισχύοντος κώδικα κατάστασης δημοσίων πολιτικών διοικητικών υπαλλήλων και υπαλλήλων νπδδ που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 3528/2007, καθώς και το αντίστοιχο άρθρο 108 του προϊσχύσαντος ομώνυμου κώδικα που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 2683/1999, φ. 19, περί ανάλογης εφαρμογής και στο πειθαρχικό δίκαιο κανόνων και αρχών του ποινικού δικαίου), η διάταξη του άρθρου 142 παράγραφος 4 του ΚΔΚ, ως ουσιαστική διάταξη,²⁰⁷ εφαρμόζεται και στα πειθαρχικά αδικήματα των δημοτικών αρχόντων που είχαν διαπραχθεί πριν από την έναρξη ισχύος της, δηλαδή πριν από την 8η Ιουνίου 2006, και για τα οποία δεν είχε ακόμη εκδοθεί πειθαρχική απόφαση κατά το χρονικό αυτό σημείο.²⁰⁸

Υ. Ανάλογη εφαρμογή βασικών διατάξεων και αρχών του ποινικού δικαίου

Στο πειθαρχικό δίκαιο έχει επικρατήσει, ως γενική αρχή, η δυνατότητα ανάλογης εφαρμογής βασικών διατάξεων και αρχών του ποινικού δικαίου, ενόψει του γεγονότος, ότι και οι δύο αυτοί κλάδοι του δικαίου αφορούν κυρωτική λειτουργία, υπό την προϋπόθεση, ότι συνάδουν με τη φύση και το σκοπό της πειθαρχικής ποινής και την επιδίωξη τήρησης της υπηρεσιακής ευταξίας. Στο πλαίσιο της ανωτέρω παραδοχής γίνεται δεκτή:

- η αναδρομική ισχύς του ηπιότερου ουσιαστικού νόμου, κατ' άρθρο 2, παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα. Ως εκ τούτου, αν από τη τέλεση του πειθαρχικού αδικήματος μέχρι την έκδοση της απόφασης από το οικείο όργανο, ίσχυσαν περισσότεροι νόμοι, εφαρμόζεται ο νόμος που περιέχει τις ευμενέστερες διατάξεις για τον διωκόμενο.

- η στενή ερμηνεία των οικείων διατάξεων

- οι διατάξεις για τον ορισμό της έννοιας της υπαιτιότητας (δόλος και αμέλεια, άρθρα 27 και 28 ΠΚ) και οι διατάξεις που προβλέπουν τους λόγους αποκλεισμού ή άρσης του αδίκου ή αποκλεισμού της υπαιτιότητας και της ικανότητας προς καταλογισμό

- οι διατάξεις για τις ελαφρυντικές περιστάσεις²⁰⁹

- το δικαίωμα της σιωπής του πειθαρχικώς διωκόμενου²¹⁰

²⁰⁵ ΣτΕ 271/ 1993, 2579/66

²⁰⁶ ΣτΕ 2323/ 2002

²⁰⁷ ΣτΕ 1930/2006, 3420/1985, 2759/1982, 2144/1982, 2129/1982, 1656/1981, 927/1980, 813/1980, 307/1961, 805/1931

²⁰⁸ ΣτΕ 790/ 2014, 3585/2013

²⁰⁹ Άρθρο 84 ΠΚ

²¹⁰ Άρθρο 273, παρ. 2 ΚΠολΔ

- το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορούμενου²¹¹
- η αρχή της επιείκειας υπέρ του διωκόμενου²¹²

Δ. Η πειθαρχική διαδικασία είναι ανεξάρτητη από την ποινική

Δεν μπορεί να παρασχεθεί αναστολή προόδου της πειθαρχικής διαδικασίας μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση από το ποινικό δικαστήριο επί της ποινικής διώξεως που ασκήθηκε εναντίον του αιρετού για ποινικά αδικήματα, η αντικειμενική υπόσταση των οποίων ταυτίζεται με τα πραγματικά περιστατικά που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση του παραπτώματος για το οποίο διώκεται πειθαρχικά, διότι, κατά γενική αρχή του πειθαρχικού δικαίου, η πειθαρχική διαδικασία είναι ανεξάρτητη από την ποινική.²¹³ Εάν η αθώωση με αμετάκλητη ποινική απόφαση του πειθαρχικώς διωκόμενου αιρετού στηριχτεί στη μη συνδρομή πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν την αντικειμενική υπόσταση τόσο του ποινικού, όσο και του πειθαρχικού αδικήματος, τίθεται ζήτημα δέσμευσης της πειθαρχικής διαδικασίας από την απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, ως προς την αθώωση του αιρετού για τη μη συνδρομή πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν την αντικειμενική υπόσταση του πειθαρχικού παραπτώματος.²¹⁴

Ε. Επανάληψη πειθαρχικής διαδικασίας, κατόπιν αμετάκλητης απόφασης

Είναι δυνατή η επανάληψη της πειθαρχικής διαδικασίας, μετά την επιβολή πειθαρχικής ποινής αργίας εις βάρος αιρετού, στο πλαίσιο γενικότερης αρχής του πειθαρχικού δικαίου (άρθρα 114 Υπαλληλικού Κώδικα και 118 Κώδικα Κατάστασης Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων), εφόσον επακολούθησε αμετάκλητη αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, ανεξαρτήτως εάν τούτο εξέφερε κρίση μετά ή άνευ αμφιβολιών και υπό την προϋπόθεση, ότι τα πραγματικά περιστατικά της ποινικής δίωξης ταυτίζονται με εκείνα της πειθαρχικής.²¹⁵

Αιρετοί που υπόκεινται σε πειθαρχική ευθύνη

Α. Οι αιρετοί που υπόκεινται σε πειθαρχική ευθύνη είναι οι περιφερειάρχες, αντιπεριφερειάρχες, περιφερειακοί σύμβουλοι, δήμαρχοι, δημοτικοί σύμβουλοι, σύμβουλοι δημοτικών ή τοπικών κοινοτήτων και εκπρόσωποι τοπικών κοινοτήτων.

Β. Στις περιπτώσεις που ο δήμαρχος εκτελεί αποφάσεις του δημοτικού συμβουλίου, της οικονομικής επιτροπής και της επιτροπής ποιότητας ζωής δεν υπέχει ποινική και πειθαρχική ευθύνη, εφόσον αυτές δεν έχουν ακυρωθεί, ανακληθεί ή ανασταλεί, σύμφωνα με τη παρ. 4 του άρθρου 58 του ν. 3852/ 2010

Υ. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 247, παρ. 4 του ΚΔΚ οι διατάξεις που αναφέρονται στην πειθαρχική ευθύνη των αιρετών οργάνων, εφαρμόζονται ανάλογα και για τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και της εκτελεστικής επιτροπής του Συνδέσμου.

Ακολουθώντας, σύμφωνα με τα άρθρα 234, παρ. 1 και 240, παρ. 2 του ΚΔΚ τα θέματα, τα σχετικά με την πειθαρχική ευθύνη των οργάνων διοίκησης των δημοτικών ιδρυμάτων και δημοτικών νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, ρυθμίζονται με ανάλογη εφαρμογή των σχετικών διατάξεων που αφορούν τα μέλη του δημοτικού συμβουλίου.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 261, παρ. 4 του ΚΔΚ σοβαρή παράβαση των καθηκόντων εκ μέρους των αιρετών μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της δημοτικής κοινωφελούς επιχείρησης είναι δυνατόν να συνιστά και πειθαρχικό αδίκημα.

Δ. Η πειθαρχική ποινή της αργίας μπορεί να επιβληθεί όχι μόνο για τις πράξεις ή παραλείψεις των αιρετών, αλλά και για εκείνες που διαπράττονται κατά την εκτέλεση καθηκόντων που τους έχουν ανατεθεί αποκλειστικά λόγω της ιδιότητάς τους ως δημοτικών λειτουργών, ή που

²¹¹ Άρθρο 6, παρ. 2 ΕΣΔΑ

²¹² Άρθρο 371, παρ. 2 ΚΠολΔ

²¹³ ΣτΕ 2828/ 2006

²¹⁴ ΣτΕ 1390/ 2014

²¹⁵ ΣτΕ 1670/ 2009 και ΝΣΚ 395/ 2009

απορρέουν από την ιδιότητά τους αυτήν.²¹⁶ Περαιτέρω, ως πράξεις ή παραλείψεις της δεύτερης αυτής κατηγορίας, για τις οποίες είναι επίσης κατά νόμο δυνατή η επιβολή της ποινής της αργίας, νοούνται και εκείνες που διαπράττονται από δημάρχους κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους ως προέδρων των διοικητικών συμβουλίων των συνιστωμένων δημοτικών νομικών προσώπων, διότι και τα καθήκοντα αυτά τους ανατίθενται με την πράξη συστάσεως των νομικών αυτών προσώπων, αποκλειστικά λόγω της ιδιότητάς τους ως δημοτικών λειτουργών.²¹⁷

Ε. Είναι δυνατή η επιβολή σε δημοτικό σύμβουλο, που κατείχε θέση προέδρου του Δ.Σ. δημοτικής επιχείρησης, της πειθαρχικής ποινής της αργίας για παράβαση καθήκοντος, σχετική με την πρόσληψη εποχιακού προσωπικού σε Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης και Αποχέτευσης.²¹⁸ Είχε, όμως, **κριθεί και το αντίθετο**, δηλαδή, ότι οι αιρετοί εκπρόσωποι των ΟΤΑ, οι οποίοι συμμετέχουν στο Διοικητικό Συμβούλιο δημοτικών επιχειρήσεων, υπέχουν, μόνον, ποινική ευθύνη και δεν υπόκεινται σε πειθαρχική δίωξη, κατά τις διατάξεις των άρθρων 184- 186 του ΔΚΚ, προκειμένου για παραβάσεις του ν. 2190/1994, οι οποίες έχουν διαπιστωθεί, κατόπιν σχετικού πορίσματος του ΑΣΕΠ.²¹⁹

Στη σκέψη 5 της υπ' αριθμ. 1897/ 2014 απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας αναφέρεται ότι ο ορισμός μελών του δημοτικού συμβουλίου ως μελών του διοικητικού συμβουλίου δημοτικής επιχείρησης ύδρευσης και αποχέτευσης, όπως άλλωστε και οποιασδήποτε άλλης δημοτικής επιχείρησης κοινωφελούς χαρακτήρα ιδρυόμενης κατά το άρθρο 254 του ΚΔΚ, απορρέει ευθέως από την ιδιότητά τους ως αιρετών οργάνων του οικείου ΟΤΑ και συνδέεται λειτουργικά με τη διοίκηση από τον Οργανισμό αυτόν, μέσω της δημοτικής επιχείρησης, των σχετικών τοπικών υποθέσεων. Η άσκηση, κατά συνέπεια, καθηκόντων διοίκησης της δημοτικής επιχείρησης από τα ορισθέντα μέλη του δημοτικού συμβουλίου είτε με την ιδιότητα του μέλους του ΔΣ της επιχείρησης είτε, πολύ περισσότερο, με την ιδιότητα του Προέδρου ή Αντιπροέδρου του ΔΣ αυτής (εφόσον ληφθεί σχετική απόφαση του δημοτικού συμβουλίου) αποτελεί, κατά τη φύση της, άσκηση υπηρεσιακών καθηκόντων διοίκησης των τοπικών υποθέσεων. Κατά την άσκηση των καθηκόντων τους αυτών τα εν λόγω αιρετά όργανα οφείλουν, σύμφωνα με το άρθρο 135 του ΚΔΚ, να μεριμνούν για τη τήρηση των αρχών της νομιμότητας, της διαφάνειας, της αποδοτικότητας και της χρηστής διοίκησης και υπόκεινται, ως προς τη τήρηση των υποχρεώσεων αυτών, σε κρατική εποπτεία, η οποία μπορεί να συνίσταται, σύμφωνα με το άρθρο 102, παρ. 4 του Συντάγματος, σε έλεγχο νομιμότητας των σχετικών πράξεων ή παραλείψεων, καθώς και σε πειθαρχικό έλεγχο, κατ' εφαρμογή των εκάστοτε ισχυουσών διατάξεων για την πειθαρχική ευθύνη των αιρετών οργάνων των ΟΤΑ.

Διατάξεις που προβλέπουν αυτοτελή πειθαρχικά παραπτώματα των αιρετών

Α. Οι διατάξεις του ΚΔΚ που διατηρούνται σε ισχύ και προβλέπουν αυτοτελή πειθαρχικά παραπτώματα των αιρετών είναι τα ακόλουθα:

- το άρθρο 80, παρ.6, αναφορικά με την ανάκληση ή οριστική αφαίρεση άδειας, προσωρινή αφαίρεση άδειας και σφράγιση καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος,
- το άρθρο 97, παρ. 2, αναφορικά με τη μη τήρηση των πρακτικών (άρθρο 170, παρ. 2 για το περιφερειακό συμβούλιο),
- το άρθρο 99, αναφορικά με το κώλυμα συμμετοχής αιρετού σε συλλογικά όργανα του Δήμου όταν από τη λήψη της απόφασης ή τη γνωμοδότησης οι ίδιοι ή συγγενείς τους έως το δεύτερο βαθμό, εξ αίματος ή εξ αγχιστείας, εξαρτούν υλικό ή ηθικό συμφέρον (άρθρο 172 για περιφερειακούς συμβούλους),
- το άρθρο 162, παρ. 3, αναφορικά με την υποχρέωση αναμόρφωσης του προϋπολογισμού.

²¹⁶ ΣτΕ 3188/68, 974/61, 1829/60

²¹⁷ ΣτΕ 271/ 1993

²¹⁸ ΣτΕ 1897/ 2014

²¹⁹ ΝΣΚ 258/ 2001

Β. Οι διατάξεις του ν. 3852/ 2010, οι οποίες προβλέπουν αυτοτελή πειθαρχικά παραπτώματα των αιρετών είναι οι ακόλουθες:

- το άρθρο 58 παρ. 1, περ. β', αναφορικά με τη μη εκτέλεση από το Δήμαρχο των αποφάσεων του δημοτικού συμβουλίου, της οικονομικής επιτροπής και της επιτροπής ποιότητας ζωής,
- το άρθρο 58, παρ. 3, αναφορικά με την περίπτωση όπου τα ιδιωτικά συμφέροντα του δημάρχου ή συγγενή του έως το δεύτερο βαθμό εξ αίματος ή εξ αγχιστείας συγκρούονται με τα συμφέροντα του δήμου (άρθρο 159, απρ. 3 για τον περιφερειάρχη),
- το άρθρο 67, παρ. 3, αναφορικά με την παράλειψη του Προέδρου του δημοτικού συμβουλίου να καλέσει, αδικαιολόγητα, δύο συνεχείς φορές το συμβούλιο (άρθρο 167, παρ. 3 για πρόεδρο περιφερειακού συμβουλίου),
- το άρθρο 68, παρ. 3, αναφορικά με την αδικαιολόγητη απουσία συμβούλου σε τρεις (3) συνεχείς συνεδριάσεις (άρθρο 171, παρ. 3 για περιφερειακό σύμβουλο),
- το άρθρο 68, παρ. 4, αναφορικά με τη μη τέλεση των υποχρεώσεων από σύμβουλο για διάστημα που υπερβαίνει τους τρεις (3) συνεχείς μήνες, χωρίς την άδεια του συμβουλίου (άρθρο 171, παρ. 4 για περιφερειακό σύμβουλο),
- το άρθρο 68, παρ. 5, αναφορικά με την υποχρέωση του Προέδρου του δημοτικού συμβουλίου να ενημερώνει γραπτώς τον Επόπτη για κάθε περίπτωση αδικαιολόγητης απουσίας συμβούλου σε τρεις συνεχείς συνεδριάσεις, καθώς και σε κάθε περίπτωση μη εκτέλεσης των υποχρεώσεων συμβούλου για διάστημα μεγαλύτερο από τρεις (3) συνεχείς μήνες (άρθρο 171, παρ. 5 για πρόεδρο περιφερειακού συμβουλίου), [η υποχρέωση αυτή υφίσταται και για τον Πρόεδρο του συμβουλίου της Δημοτικής Κοινότητας²²⁰ και για τον Πρόεδρο του συμβουλίου της Τοπικής Κοινότητας²²¹]
- το άρθρο 88, παρ. 5, αναφορικά με την περίπτωση που ο πρόεδρος της τοπικής ή δημοτικής κοινότητας παραλείψει αδικαιολόγητα επί δύο (2) συνεχείς μήνες ή δύο (2) συνεχείς φορές να συγκαλέσει το συμβούλιο,
- το άρθρο 231, παρ. 3, αναφορικά με τη μη συμμόρφωση των αιρετών στις αποφάσεις του Επόπτη, που εκδίδονται κατά την άσκηση ελέγχου νομιμότητας κατά τα άρθρα 225επ του ιδίου νόμου.

Υ. Ειδικές ρυθμίσεις που ορίζουν πειθαρχικά παραπτώματα αιρετών

- Στους προέδρους ιδρυμάτων ή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή επιχειρήσεων ή συνδέσμων των Ο.Τ.Α. που παραβιάζουν τις διατάξεις του ν. 2190/1994 ή της παρ. 3 του άρθρου 1 του ν. 2527/1997, εφόσον είναι αιρετά όργανα των Ο. Τ.Α., εφαρμόζονται οι διατάξεις περί πειθαρχικής ευθύνης, βάσει αιτιολογημένης έκθεσης επιθεωρητή του ΑΣΕΠ που διαπιστώνει την παράβαση και που αποστέλλεται στον Συντονιστή της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης.²²²
- Ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης μπορεί να διατάσσει, αυτεπαγγέλτως, τη διενέργεια επιθεωρήσεων, ελέγχων και ερευνών από το Σώμα Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης και από τα ιδιαίτερα Σώματα και Υπηρεσίες Επιθεώρησης και Ελέγχου των Υπουργείων, των Περιφερειών, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού, των επιχειρήσεων τους, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των κρατικών νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου και των δημόσιων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων τη διοίκηση των οποίων ορίζει άμεσα ή έμμεσα το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχος.²²³

220 Βλ. υπ' αριθμ. 49/ 74572/ 29.12.2010 (ΑΔΑ: 4ΗΛΚ- 9Γ), σελ. 10, εγκύκλιο του Υπουργείου Εσωτερικών Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης

221 Βλ. υπ' αριθμ. 49/ 74572/ 29.12.2010 (ΑΔΑ: 4ΗΛΚ- 9Γ), σελ. 16, εγκύκλιο του Υπουργείου Εσωτερικών Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης

222 Άρθρο 10, παρ. 7 του ν. 3051/ 2002

223 Άρθρο 1, παρ. 2α του ν. 3074/ 2002. Η διαπίστωση, ύστερα από διενέργεια επιθεώρησης ή ελέγχου, από τον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης και τα Σώματα και τις Υπηρεσίες Επιθεώρησης και Ελέγχου της παρ. 2α του άρθρου 1 του ν. 3074/2002 πειθαρχικών παραπτωμάτων υπαλλήλων, λειτουργών ή οργάνων των φορέων της προαναφερόμενης διάταξης δεσμεύει τα αρμόδια όργανα των φορέων αυτών για την άσκηση πειθαρχικής δίωξης (άρθρο 14, παρ. 7 του ν. 3345/ 2005). Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 12, παρ. 1 του ν. 3320/ 2005 ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών και ο γραμματέας του δικαστηρίου ή του δικαστικού συμβουλίου υποχρεούνται να ανακοινώνουν στον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης ο μὲν πρώτος την ποινική δίωξη, που ασκείται με κάθε μορφή συμμετοχής κατά υπαλλήλου, λειτουργού ή οργάνου των φορέων της παρ. 2α του άρθρου 1 του ν. 3074/2002 για εγκλήματα περί την υπηρεσία

Σε κάθε περίπτωση, ο Ειδικός Γραμματέας του Σώματος Ελεγκτών- Επιθεωρητών Δημόσιας Διοίκησης μπορεί να προκαλέσει τη διενέργεια ένορκης διοικητικής εξέτασης, το πόρισμα της οποίας, πλήρως τεκμηριωμένο, του γνωστοποιείται χωρίς καθυστέρηση. Στην περίπτωση αυτή, εάν προκύψουν πειθαρχικές ευθύνες, η άσκηση πειθαρχικής δίωξης αποτελεί δέσμια διοικητική ενέργεια για τα αρμόδια όργανα, η οποία εκ δηλώνεται εντός αποκλειστικής προθεσμίας δέκα ημερών από την περιέλευση του πορίσματος.²²⁴

- Επισημαίνεται ότι οι αιρετοί **δεν υπάγονται** στις ρυθμίσεις της υποπαρ. 23 του ν. 4093/ 2012, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 16, παρ. 3 του ν. 4210/ 2013, καθόσον διέπονται από ειδικές διατάξεις, οι οποίες ρητώς και αποκλειστικώς ρυθμίζουν τα θέματα του πειθαρχικού δικαίου τους.

- Από το ρυθμιστικό πλαίσιο των διατάξεων των άρθρων 233επ του ν. 3852/ 2010, συνάγεται ο ειδικός τους χαρακτήρας και η ιδιαίτερη διαδικασία αναζήτησης της πειθαρχικής τους ευθύνης, που την καθιστά διάφορη από αυτή που εφαρμόζεται από τον Υπαλληλικό Κώδικα, καθώς και από τον Κώδικα Κατάστασης Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων.

Αντιθέτως, οι διατάξεις του άρθρου 3, παρ. 5 του ν. 3613/ 2007, οι οποίες αναφέρονται σε συγκεκριμένες ενέργειες πειθαρχικού χαρακτήρα του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, καταστρώνονται με τρόπο που περιορίζει το πεδίο εφαρμογής τους, μόνο, στους υπαλλήλους των ΟΤΑ α' και β' βαθμού, χωρίς να επεκτείνονται ή να τροποποιούν την πειθαρχική διαδικασία που ακολουθείται για τους αιρετούς αυτών. Η αναφορά, επομένως, στις ανωτέρω διατάξεις για δυνατότητα διενέργειας ΕΔΕ και άσκησης ένστασης «κατά οποιασδήποτε απόφασης των πειθαρχικών οργάνων των φορέων του πρώτου εδαφίου, παραπέμποντας στο αμέσως ανώτερο πειθαρχικό όργανο», υποδηλώνει βούληση του νομοθέτη για εφαρμογή των διατάξεων σε υπαλλήλους και όχι σε αιρετούς, το νομικό πλαίσιο αναζήτησης πειθαρχικής ευθύνης των οποίων δεν αναφέρεται σε «ανώτερο πειθαρχικό όργανο».

Από τα ανωτέρω συνάγεται, ότι οι διατάξεις του άρθρου 3, παρ. 5 του ν. 3613/ 2007 δεν παρέχουν δικαίωμα στον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης άσκησης ένστασης ενώπιον του Υπουργού Εσωτερικών κατά απόφασης του Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, η οποία εκδίδεται κατά τις ανωτέρω πειθαρχικές διατάξεις των αιρετών των ΟΤΑ α' και β' βαθμού.²²⁵

- Η άρνηση λειτουργού ή υπαλλήλου ή μέλους διοίκησης να συνεργασθεί με τον Συνήγορο του Πολίτη, κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα παράβασης καθήκοντος.²²⁶

- Η παράλειψη της έγκαιρης αποστολής προς το Συμβούλιο της Επικρατείας των στοιχείων και πληροφοριών που προβλέπονται από στο άρθρο 23 του πδ 18/ 1989, καθώς και της έκθεσης, συνιστά ιδιαίτερο πειθαρχικό αδίκημα των αρμοδίων για την ενέργεια αυτή υπαλλήλων.²²⁷ Το αυτό πειθαρχικό αδίκημα υφίσταται και για τις διοικητικές διαφορές ουσίας.²²⁸

Στοιχειοθέτηση «παράβασης καθήκοντος»

Α. Για να στοιχειοθετηθεί το παράπτωμα της παράβασης καθήκοντος απαιτείται παράβαση υπηρεσιακού καθήκοντος, το οποίο καθορίζεται με νόμο ή με διοικητική πράξη ή με ιδιαίτερες οδηγίες της προϊστάμενης αρχής, ή ενυπάρχει στη φύση της υπηρεσίας του αιρετού, που έχει ως αποτέλεσμα τη μη λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών αποκλειστικά προς το συμφέρον της πολιτείας και της κοινωνίας που έχουν ταχθεί να εξυπηρετούν οι αιρετοί με χρηστότητα και καθαρότητα.

(άρθρα 235 και 263Α Π.Κ.), περί τα υπομνήματα (άρθρα 216, 217, 218, 220, 222 Π.Κ.), κατά της ιδιοκτησίας (άρθρα 372, 375, 381, 382 Π.Κ.) και κατά περιουσιακών δικαιωμάτων (άρθρα 386, 386Α, 389, 390, 394), που στρέφονται κατά του Δημοσίου και των ως άνω φορέων, ο δε δεύτερος τα παραπεμπτικά ή απαλλακτικά βουλεύματα, σε κάθε βαθμό δικαιοδοσίας, καθώς και τις εκδιδόμενες, επίσης σε κάθε βαθμό δικαιοδοσίας καταδικαστικές ή αθωωτικές αποφάσεις κατά των ως άνω προσώπων και για τις αξιόποινες αυτές πράξεις.

²²⁴ Άρθρο 5, παρ. 4βι του ν. 3074/ 2002

²²⁵ Το υπ' αριθμ. 19169/ 27.3.2008 έγγραφο του Υπουργείου Εσωτερικών

²²⁶ Άρθρο 4, παρ. 11 του ν. 3094/ 2003, βλ. και ΣτΕ 1378/ 2010

²²⁷ Άρθρο 24 του πδ 18/ 1989

²²⁸ Άρθρο 129, παρ. 5 του ν. 2717/ 1999

β. Ενεργητικό υποκείμενο στην παράβαση καθήκοντος είναι και τα αιρετά όργανα των ΟΤΑ.²²⁹ Η εξ' αμελείας παράβαση καθήκοντος δεν τιμωρείται ποινικώς αλλά είναι μόνο πειθαρχικώς κολάσιμη (αιτιολογική έκθεση Ποινικού Κώδικα, σελ. 443).²³⁰

Υπέρβαση αρμοδιότητας

Για να στοιχειοθετηθεί το παράπτωμα της υπέρβασης αρμοδιότητας απαιτείται έκδοση διοικητικής πράξης αναρμοδίως (που δεν προβλέπεται στα ανατιθέμενα καθήκοντα του αιρετού) από πλευράς οργανωτικής ενότητας της διοίκησης (κατά κλάδο αναρμόδιο όργανο) ή από όργανο άλλης λειτουργίας.

Δόλος ή βαριά αμέλεια

Ο δόλος ή η βαριά αμέλεια συνιστούν την υποκειμενική υπόσταση του πειθαρχικού παραπτώματος του αιρετού.²³¹

Ο δόλος διακρίνεται σε άμεσο και ενδεχόμενο. Άμεσος δόλος υπάρχει όταν το πρόσωπο είτε επιδιώκει ευθέως το ζημιогόνο αποτέλεσμα με την πράξη του (επιδίωξη) είτε το προβλέπει ως αναγκαία συνέπεια της πράξης του (αναγκαίος δόλος). Ενδεχόμενος δόλος υπάρχει όταν ο δράστης προβλέπει ότι από την πράξη του είναι δυνατό να παραχθεί το ζημιогόνο αποτέλεσμα και παρά ταύτα δεν απέχει αποδεχόμενος την επέλευση του αποτελέσματος.

Αντιθέτως, δεν υπάρχει δόλος αλλά αμέλεια, όταν προβλέπει ως ενδεχόμενο το ζημιогόνο αποτέλεσμα, αλλά πιστεύει βάσιμα ότι θα το αποφύγει.²³²

Η αμέλεια σημαίνει απόκλιση από τη συμπεριφορά του μέσου επιμελούς ανθρώπου. Όταν η απόκλιση αυτή είναι ασυνήθιστα μεγάλη, θα πρόκειται για βαριά αμέλεια.²³³

Επειδή, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 233 παρ. 1 και 2 περ. α' του ν. 3852/2010, τα αιρετά όργανα των δήμων υπέχουν πειθαρχική ευθύνη για σοβαρή παράβαση των καθηκόντων τους που τελείται είτε με δόλο είτε με βαριά αμέλεια, χωρίς να απαιτείται η συμπεριφορά αυτή να έχει ως αποτέλεσμα την πρόκληση συγκεκριμένης βλάβης. Ενόψει των ανωτέρω, ο λόγος της προσφυγής με τον οποίο προβάλλεται ότι η προσφεύγουσα δεν είχε πρόθεση να προσπορίσει στον εαυτό της ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος ή να προκαλέσει σχετική βλάβη («...εις βάρος των συμφερόντων της υπηρεσίας, του Δήμου ή του Δημοσίου γενικότερα») ούτε άλλωστε προκλήθηκε τέτοια βλάβη στην προκειμένη περίπτωση, πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελής, εφόσον για τη στοιχειοθέτηση του πειθαρχικού παραπτώματος δεν απαιτείται πρόκληση συγκεκριμένης βλάβης, ως βαθμός δε υπαιτιότητας- ο οποίος άλλωστε αποδόθηκε στην προσφεύγουσα- αρκεί η βαριά αμέλεια.²³⁴

Χρόνος παραγραφής των πειθαρχικών παραπτωμάτων

α. Η παραγραφή των πειθαρχικών παραπτωμάτων των αιρετών οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης αποτελεί λόγο εξαλείψεως του αξιοποιήσιμου και έχει την έννοια ότι πρέπει να ολοκληρώνεται η σχετική διαδικασία με την έκδοση πειθαρχικής αποφάσεως μέσα σε πέντε έτη από την επόμενη της ημέρας που διαπράχθηκαν.²³⁵ Η παραπεμπτική απόφαση είχε κρίνει, **αντιθέτως**, ότι κατ' εφαρμογή γενικής αρχής που αποτυπώνεται στο άρθρο 113 παρ. 2 του ΠΚ, το οποίο προβλέπει ότι η προθεσμία της παραγραφής αναστέλλεται για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η κύρια διαδικασία, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η παραγραφή των πειθαρχικών

²²⁹ ΑΠ 275/ 1976

²³⁰ ΝΣΚ 190/ 2004

²³¹ πρβλ. ΣτΕ 196/2008

²³² ΑΠ 1272/2001

²³³ ΑΠ 816/2001

²³⁴ ΣτΕ 161/ 2016 και 2964/ 2002 επτ.

²³⁵ ΣτΕ 790/ 2014

παραπτώματων των δημοτικών και κοινοτικών αρχόντων αναστέλλεται από την επίδοση σ' αυτούς της κλήσης σε απολογία.²³⁶

β. Σε περίπτωση τέλεσης παραπτώματος με περισσότερες πράξεις ή παραλείψεις

Επί πειθαρχικών παραπτώματων που τελούνται με περισσότερες από μία πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες αποτελούν εκδήλωση και συνέχεια (εξακολούθηση) του ίδιου πειθαρχικού παραπτώματος, ο χρόνος της παραγραφής δεν αρχίζει να υπολογίζεται πριν την συντέλεση της συνιστώσας το οικείο πειθαρχικό παράπτωμα τελευταίας πράξης ή παράλειψης, δηλαδή από το χρονικό σημείο κατά το οποίο έπαυσε να τελείται το κατ' εξακολούθηση πειθαρχικό αδίκημα.²³⁷

γ. Επιβολή πειθαρχικής ποινής σε ακόλουθη δημοτική περίοδο

Επιτρέπεται να ασκηθεί πειθαρχική δίωξη κατά δημοτικού άρχοντα και να επιβληθεί σ' αυτόν πειθαρχική ποινή για αδικήματα που διαπράχθηκαν στην προηγούμενη ή σε προηγούμενες θητείες του εφόσον, πάντως, κατά τον χρόνο επιβολής της πειθαρχικής ποινής ο τιμωρηθείς έχει επανεκλεγεί.²³⁸

δ. Η διάταξη του άρθρου 142 παράγραφος 4 ΚΔΚ προβλέπεται το πρώτον τριετής παραγραφή των πειθαρχικών παραπτώματων των αιρετών οργάνων, η οποία αρχίζει από την επομένη της ημέρας που διαπράχθηκαν. Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 142 παράγραφος 4 του κώδικα δήμων και κοινοτήτων, εν όψει της, σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην οικεία εισηγητική έκθεση, επιδιωκόμενης με αυτήν σύντομης εκκαθάρισεως των εν λόγω πειθαρχικών υποθέσεων στην οποία κατατείνει και η πρόβλεψη προθεσμίας τριάντα (30) ημερών για την άσκηση προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά των σχετικών πειθαρχικών αποφάσεων (άρθρο 143 παράγραφος 8 του τελευταίου κώδικα), σε αρμονία δε προς την φύση του αξιώματος και της οριζόμενης θητείας, η τριετής παραγραφή των πειθαρχικών παραπτώματων των αιρετών οργάνων της τοπικής αυτοδιοικήσεως αποτελεί λόγο εξαλείψεως του αξιοποιήσιμου τους και έχει την έννοια ότι πρέπει να ολοκληρώνεται η σχετική διαδικασία με την έκδοση πειθαρχικής αποφάσεως μέσα σε τρία (3) έτη από την επόμενη της ημέρας που διαπράχθηκαν. Περαιτέρω με την διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 233 του ν. 3852/2010 προβλέπεται πενταετής παραγραφή των πειθαρχικών παραπτώματων των αιρετών οργάνων, η οποία αρχίζει από την ημέρα που διαπράχθηκαν. Εξ άλλου εν όψει της αποτυπούμενης στο άρθρο 2 παράγραφος 1 του ποινικού κώδικα (πδ 283/1985, Α' 106) γενικής αρχής περί εφαρμογής του ευμενέστερου για τον κατηγορούμενο ουσιαστικού νόμου, αρχής που ισχύει και στο πειθαρχικό δίκαιο (βλ. και το άρθρο 108 του κώδικα κατάστασης δημοσίων πολιτικών διοικητικών υπαλλήλων και υπαλλήλων νπδδ που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 3528/2007, καθώς και το αντίστοιχο άρθρο 108 του προϊσχύσαντος ομώνυμου κώδικα που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 2683/1999, περί ανάλογης εφαρμογής και στο πειθαρχικό δίκαιο κανόνων και αρχών του ποινικού δικαίου), η ευμενέστερη για τον πειθαρχικώς διωκόμενο διάταξη του άρθρου 142 παράγραφος 4 του κώδικα δήμων και κοινοτήτων (που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 3463/2006), που θεσπίζει τριετή παραγραφή των πειθαρχικών παραπτώματων, ως ουσιαστική διάταξη,²³⁹ εφαρμόζεται και στα πειθαρχικά αδικήματα των δημοτικών και κοινοτικών αρχόντων που είχαν διαπραχθεί κατά την διάρκεια της ισχύος της, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία η πειθαρχική ποινή επιβλήθηκε υπό την ισχύ της δυσμενέστερης διατάξεως του άρθρου 233 παράγραφος 4 του ν. 3852/2010, που θεσπίζει πενταετή παραγραφή.²⁴⁰

Έχει κριθεί,²⁴¹ σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 142 παρ. 4 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων, εν όψει της επιδιωκόμενης με αυτήν σύντομης εκκαθάρισης των εν λόγω πειθαρχικών υποθέσεων, στην οποία κατατείνει και η πρόβλεψη προθεσμίας τριάντα (30) ημερών για την

²³⁶ ΣτΕ 1678/ 2013

²³⁷ ΣτΕ 3585/ 2013, 1789/2011 σκ. 8

²³⁸ ΣτΕ 2964/ 2002

²³⁹ ΣτΕ 1417/2014, 790/2014 επταμελής, 1930/2006, 3420/1985, 2759/1982, 2144/1982, 2129/1982, 1656/1981, 927/1980, 813/1980, 307/1961, 805/1931

²⁴⁰ ΣτΕ 1218/ 2015, 1417/2014, 790/2014 επταμελής

²⁴¹ ΣτΕ 790/2014 7μ.

άσκηση προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά των σχετικών πειθαρχικών αποφάσεων (άρθρο 143 παρ. 8 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων και ήδη άρθρο 234 παρ. 6 του ν. 3852/2010), σε αρμονία δε προς την φύση του αξιώματος και της οριζόμενης θητείας, η τριετής παραγραφή των πειθαρχικών παραπτωμάτων των αιρετών οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης αποτελεί λόγο εξάλειψης του αξιοποίνου τους και έχει την έννοια ότι η σχετική διαδικασία πρέπει να ολοκληρώνεται με την έκδοση πειθαρχικής απόφασης μέσα σε τρία (3) έτη από την επόμενη της ημέρας που διαπράχθηκαν. Εξ άλλου, όπως έχει κριθεί,²⁴² στα κατ' εξακολούθηση τελούμενα πειθαρχικά αδικήματα, ο χρόνος της παραγραφής δεν αρχίζει να υπολογίζεται πριν από τη συντέλεση της συνιστώσης το οικείο πειθαρχικό παράπτωμα τελευταίας πράξης ή παράλειψης, δηλαδή από το χρονικό σημείο, κατά το οποίο έπαυσε να τελείται το κατ' εξακολούθηση πειθαρχικό αδίκημα.

Ο Επόπτης αποκλειστικά αρμόδιο όργανο για πειθαρχική δίωξη αιρετών

α. Ο Επόπτης έχει διακριτική ευχέρεια για την επιβολή της πειθαρχικής ποινής.²⁴³

β. Όταν υπάρχει ποινική δίωξη, σύμφωνα με το άρθρο 43, παρ. 1 και 2 του ΚΠΔ, η έναρξη της ποινικής δίωξης ενεργείται δια του εισαγγελέα, όταν λάβει τη μήνυση ή την αναφορά, παραγγέλλοντας προανάκριση ή ανάκριση ή εισάγοντας την υπόθεση με απευθείας κλήση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο, όπου αυτό προβλέπεται. Επίσης, μπορεί να μην ενεργηθεί προκαταρκτική εξέταση, εφόσον έχει προηγηθεί ένορκη διοικητική εξέταση και προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις για να κινηθεί η ποινική δίωξη. Αν η μήνυση ή η αναφορά δεν στηρίζεται στο νόμο ή είναι προφανώς αβάσιμη στην ουσία της ή ανεπίδεκτη δικαστικής εκτίμησης, ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών την αρχειοθετεί και υποβάλλει αντίγραφο στον εισαγγελέα εφετών, αναφέροντας τους λόγους που τον οδήγησαν να μην κινήσει την ποινική δίωξη. Στις ίδιες ενέργειες προβαίνει και αν μετά την ενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης ή τις ανακριτικές πράξεις που έγιναν κατά το άρθρο 243 παρ. 2 ή την ένορκη διοικητική εξέταση κρίνει αιτιολογημένα ότι δεν προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις για να κινηθεί η ποινική δίωξη.

Επομένως, εφόσον ασκήθηκε ποινική δίωξη σε αιρετό δήμου για αδικήματα τα οποία διώκονται πειθαρχικά, τότε θα πρέπει να εξεταστεί και η άσκηση πειθαρχικής δίωξης για τα παραπτώματα αυτά, αφού έχει κριθεί από τον αρμόδιο εισαγγελέα το βάσιμο των καταγγελιών για τη διάπραξή τους.

Η πειθαρχική δίωξη μπορεί να ασκηθεί κατόπιν σχετικής αλληλογραφίας με τον εγκαλούμενο αιρετό (ενημέρωση επί των παραπτωμάτων που διώκονται ποινικά, κλήση σε απολογία) ή κατόπιν διεξαγωγής ΕΔΕ από υπάλληλο της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, ώστε να διερευνηθούν τα πραγματικά περιστατικά, που στοιχειοθετούν το διωκόμενο παράπτωμα.

γ. Αιρετός, κατά το διάστημα που τελεί σε αργία, μπορεί να διωχθεί πειθαρχικά κατά τις διατάξεις των άρθρων 233 και 234 του ν. 3852/ 2010, εφόσον εξακολουθεί να κατέχει το αξίωμα και δεν έχει εκπέσει ούτε έχει απολέσει την ιδιότητα του αιρετού.²⁴⁴

δ. Η πειθαρχική διαδικασία σκοπό έχει την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των υπηρεσιών, την τήρηση της αρχής της νομιμότητας και την προάσπιση του Δημοσίου συμφέροντος. Επομένως, μέσα σε αυτά τα πλαίσια διεξαγωγής της πειθαρχικής διαδικασίας, δεν είναι νοητή η ύπαρξη αντιδικίας ανάμεσα σε αυτόν που κατήγγειλε μία παράνομη πράξη και στο όργανο της διοικήσεως κατά του οποίου ασκείται ο πειθαρχικός έλεγχος, ώστε να είναι αναγκαίο το κάθε διάδικο μέρος να λαμβάνει γνώση των ισχυρισμών του άλλου, για να μπορεί εγκαίρως να τους αντικρούσει. Ούτε προβλέπεται από τις σχετικές διατάξεις παρέμβαση του καταγγέλλοντος σε βάρος του εγκαλουμένου, για να επιτύχει την πειθαρχική του καταδίκη.²⁴⁵

²⁴² ΣτΕ 3585/2013, 1789/2011, 898/2010, 361/2010, 2770/2006, 2664/2003, 1517/2003 κ.ά.

²⁴³ ΝΣΚ 38/ 2014

²⁴⁴ Το υπ' αριθμ. 15970/ 23.4.2012 έγγραφο του Υπουργείου Εσωτερικών

²⁴⁵ ΝΣΚ 372/ 2009

Προδικασία

α. Ο Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοίκησης δύναται να διατάσσει ένορκη διοικητική εξέταση για πειθαρχικά παραπτώματα μόνο των αιρετών οργάνων των Ο.Τ.Α.²⁴⁶

β. Στον Επόπτη σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 234 του ν. 3852/2010, ανήκει η αρμοδιότητα της κίνησης της πειθαρχικής αγωγής με την έκδοση του παραπεμπτηρίου εγγράφου προς το πειθαρχικό συμβούλιο,²⁴⁷ καθόσον η έναρξη πειθαρχικής δίωξης συνδέεται άμεσα με την ύπαρξη της πειθαρχικής ευθύνης του αιρετού. Αναγκαία, δε, καθίσταται η παραπομπή στο Συμβούλιο του άρθρου 234, παρ. 2 του ν. 3852/ 2010, εφόσον ο Επόπτης εκτιμήσει, από το σύνολο του αποδεικτικού υλικού και την απολογία του αιρετού, ότι συντρέχει περίπτωση πειθαρχικού κολασμού με ποινή αργίας έως 6 μηνών ή με έκπτωση την οποία και προσδιορίζει,²⁴⁸ πράγμα που συνάδει και με την γραμματική εκφορά της παρ. 2 του άρθρου 233 του ν. 3852/ 2010, σύμφωνα με την οποία παρέχεται διακριτική ευχέρεια στον Επόπτη για την επιβολή της ποινής για την οποία, όμως, προϋποτίθεται διαπίστωση στοιχειοθέτησης του πειθαρχικού παραπτώματος και η κατ' αποτελεσμα παραπομπή ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου. Αντίθετη ερμηνευτική προσέγγιση θα κατέληγε στο άτοπο συμπέρασμα ακόμα και στην περίπτωση που δεν υπάρχουν αποχρώσεις ενδείξεις για τέλεση πειθαρχικού αδικήματος να καθίσταται υποχρεωτική η παραπομπή του αιρετού στο πειθαρχικό συμβούλιο, εκμηδενίζοντας ουσιαστικό τον ρόλο του Επόπτη σε αυτόν του απλού διαβιβαστή εγγράφων.²⁴⁹

γ. Δεν θεμελιώνεται παράβαση της αρχής της αμεροληψίας στην περίπτωση που υπάλληλος συμμετείχε στην πειθαρχική διαδικασία αιρετού ως «εισηγητής» και «συντάκτης», αφενός, της κλήσης του αιρετού σε απολογία και, αφετέρου, του παραπεμπτηρίου εγγράφου, ο οποίος είναι αδελφός του συμβούλου, κατόπιν αναφοράς του οποίου είχε αρχίσει η πειθαρχική διαδικασία σε βάρος του αιρετού. Η παροχή όμως πληροφοριών σε σχέση με τις επίδικες πράξεις από τον υπάλληλο της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, όπως και η σύνταξη του κειμένου των πράξεων αυτών από τον ίδιο στο πλαίσιο των υπηρεσιακών του καθηκόντων, δεν μπορούν να θεμελιώσουν αντικειμενικά δικαιολογημένη αμφιβολία για την αμεροληψία της κρίσης του οργάνου που υπέγραψε τα έγγραφα αυτά, δεδομένου ότι δεν συνιστούν διατύπωση γνώμης ή πρότασης προς το όργανο αυτό.²⁵⁰

δ. Περιεχόμενο κλήσης σε απολογία

Η κλήση προς απολογία πρέπει να περιέχει όλα τα κρίσιμα περιστατικά που συνιστούν την επιλήψιμη συμπεριφορά με μνεία μάλιστα των σχετικών κρίσιμων εγγράφων και των διατάξεων του νόμου που προβλέπουν την πειθαρχική ευθύνη των δημάρχων,²⁵¹ έτσι ώστε να τους δίνεται η δυνατότητα να απολογηθούν ενόψει συγκεκριμένης κατηγορίας και να προσδιορίζεται εκ των προτέρων το αντικείμενο των ζητημάτων που εισάγονται προς εξέταση ενώπιον του συμβουλίου.

Από τις ίδιες διατάξεις συνάγεται ότι το εν λόγω συμβούλιο δεν επιτρέπεται να γνωμοδοτήσει υπέρ της επιβολής πειθαρχικής ποινής, για παράβαση για την οποία τα ανωτέρω πρόσωπα δεν έχουν κληθεί σε απολογία ή για παράβαση τα πραγματικά περιστατικά της οποίας δεν περιγράφονται στην κλήση τους σε απολογία. Η δε παράλειψη περιγραφής των πραγματικών περιστατικών της παράβασης καθιστά μη νόμιμη την απόφαση του συμβουλίου με την οποία προτείνεται στη συνέχεια η επιβολή πειθαρχικής ποινής για την παράβαση αυτή, καθώς και την περαιτέρω πειθαρχική διαδικασία η οποία στηρίζεται στην απόφαση του συμβουλίου.²⁵²

²⁴⁶ ΝΣΚ 465/ 2006 και ΣτΕ 3534/ 2010

²⁴⁷ ΝΣΚ 138/ 2002

²⁴⁸ ΝΣΚ 286/ 2003

²⁴⁹ ΝΣΚ 38/ 2014

²⁵⁰ ΣτΕ 915/ 2014, 2365/2013 7μ

²⁵¹ ΣτΕ 3755/ 2010

²⁵² ΣτΕ 3116/ 2002

Για την άσκηση πειθαρχικής δίωξης κατά δημάρχου ή μελών δημοτικού συμβούλου απαιτείται στην κλήση προς απολογία του ασκούντος την πειθαρχική δίωξη και στο παραπεμπτήριο έγγραφο ενώπιον του Πειθαρχικού Συμβουλίου να προσδιορίζονται επακριβώς κατά τόπο και χρόνο τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν το πειθαρχικό παράπτωμα, έτσι ώστε να παρέχεται στον διωκόμενο η δυνατότητα να απολογηθεί εν όψει συγκεκριμένης κατηγορίας.²⁵³ Η περιγραφή όμως των στοιχείων αυτών μπορεί να γίνει και με αναφορά στην κλήση σε απολογία ή στο παραπεμπτήριο έγγραφο άλλου εγγράφου με την προϋπόθεση ότι από το εν λόγω έγγραφο προκύπτουν σαφώς τα πραγματικά περιστατικά του πειθαρχικού παραπτώματος, ο χρόνος και ο τόπος τελέσεώς του, τα στοιχεία ενοχής του διωκόμενου και το έγγραφο αυτό του κοινοποιείται μαζί με το την κλήση σε απολογία ή παραπεμπτήριο ή προκύπτει ότι περιήλθε σε πλήρη γνώση του εγκαίρως. Η επέκταση της αρξάμενης πειθαρχικής διαδικασίας και σε άλλα αδικήματα είναι δυνατή εφόσον τηρηθεί η νόμιμη διαδικασία ασκήσεως πειθαρχικής δίωξης με την έκδοση συμπληρωματικής παραπεμπτήριας κλήσεως από το αρμόδιο όργανο. Η μη έκδοση συμπληρωματικής παραπεμπτήριας κλήσεως καλύπτεται όμως στην περίπτωση κατά την οποία ο παραπεμπόμενος λάβει πλήρη γνώση των πραγματικών περιστατικών που συμπληρώνουν τις κατηγορίες που αποδόθηκαν σε αυτόν και, στην συνέχεια, απολογηθεί για τις νέες κατηγορίες, χωρίς να προβάλει καμία σχετική ένσταση ή αντίρρηση.²⁵⁴

Ε. Η κλήση σε απολογία συνιστά ουσιώδη τύπο της πειθαρχικής διαδικασίας, η παράλειψη δε της κλήσεως αυτής επιφέρει ακυρότητα της ακολουθούσης πειθαρχικής διαδικασίας και της εκδιδόμενης αποφάσεως.²⁵⁵ Έχει κριθεί ότι διέπραξε το παράπτωμα παράβασης υπαλληλικού καθήκοντος υπάλληλος που τιμώρησε με πειθαρχική ποινή, χωρίς την προηγούμενη κλήση σε απολογία του διωκόμενου.²⁵⁶

στ. Κοινοποίηση

Ενόψει του ότι στον ν. 3852/ 2010 δεν περιλαμβάνεται διάταξη για τον τρόπο κοινοποίησης στον εγκαλούμενο δημοτικό άρχοντα της κλήσεως σε απολογία, η κοινοποίηση αυτή γίνεται με κάθε πρόσφορο τρόπο, σύμφωνα με την συμπληρωματικώς εφαρμοστέα εν προκειμένω διάταξη του άρθρου 19 παρ. 2 ΚΔΔ.²⁵⁷

Παραπομπή στο Πειθαρχικό Συμβούλιο

Κατά γενική αρχή του πειθαρχικού δικαίου το παραπεμπτήριο έγγραφο προς το υπηρεσιακό (πειθαρχικό) συμβούλιο δεν ανακαλείται. Η έκδοση του προπεμπτηρίου εγγράφου, από το Συντονιστή και η διαβίβαση του στο πειθαρχικό συμβούλιο επάγεται την κίνηση της πειθαρχικής αγωγής, η οποία και δεν είναι ανακλητέα.

Η άσκηση πειθαρχικής δίωξης κατά τα άρθρα 233 και 234 του ν. 3852/2010 προϋποθέτει ότι στο παραπεμπτήριο έγγραφο ενώπιον του Πειθαρχικού Συμβουλίου του άρθρου 234 παρ. 2 μνημονεύονται τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος που αφορά η πειθαρχική δίωξη, προσδιορίζονται κατά τόπο και χρόνο και αναφέρονται τα στοιχεία, από τα οποία πιθανολογείται η ενοχή του διωκόμενου και προσδιορίζει το ύψος της ποινής. Περαιτέρω, τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν το πειθαρχικό παράπτωμα πρέπει να προσδιορίζονται επακριβώς κατά τόπο και χρόνο και στην κλήση προς απολογία. Η περιγραφή όμως των στοιχείων αυτών μπορεί να γίνει και με αναφορά άλλου εγγράφου στο παραπεμπτήριο έγγραφο ή την κλήση σε απολογία, υπό την προϋπόθεση ότι από το εν λόγω έγγραφο προκύπτουν σαφώς τα πραγματικά περιστατικά του αδικήματος, ο χρόνος και ο τόπος τελέσεώς του και τα στοιχεία ενοχής του διωκόμενου και το έγγραφο αυτό του κοινοποιείται

²⁵³ ΣτΕ 2464/2007, 3116/2002, βλ. και 2164/2014 επταμελής

²⁵⁴ ΣτΕ 1218/ 2015, 2164/2014 επταμελής και 2464/2007

²⁵⁵ ΣτΕ 1557/2006

²⁵⁶ ΣτΕ 437/ 1987, για υπάλληλο

²⁵⁷ ΣτΕ 1678/ 2013

μαζί με το παραπεμπτήριο ή την κλήση σε απολογία ή προκύπτει ότι περιήλθε σε πλήρη γνώση του διωκόμενου εγκαίρως.²⁵⁸

Πειθαρχικό Συμβούλιο αιρετών

Α. Νόμιμη συγκρότηση

Η διάταξη του άρθρου 234 παρ. 2 του ν. 3852/ 2010 ευρίσκει έρεισμα στην ειδική διάταξη του άρθρου 102, παρ. 4, εδ. τρίτο του Συντάγματος και, επομένως, δεν τίθεται ζήτημα αντιθέσεως προς τις διατάξεις του άρθρου 89 του Συντάγματος.²⁵⁹

Ο ισχύων Κώδικας περί Οργανισμού των Δικαστηρίων και Καταστάσεως Δικαστικών Λειτουργιών (ν. 1756/1988), ενώ διακρίνει σαφώς τους Προέδρους Εφετών, Εφέτες, Προέδρους Πρωτοδικών, Πρωτοδίκες και Παρέδρους της Διοικητικής Δικαιοσύνης με τον προσδιορισμό «διοικητικών δικαστηρίων», δεν πράττει το ίδιο και για τους αντίστοιχους λειτουργούς της Πολιτικής Δικαιοσύνης (βλ. άρθρ. 33 περ. β' και δ' του εν λόγω Κώδικα). Συνεπώς, ορθό είναι να δεχθεί κανείς ότι όπου ο νόμος προβλέπει ως μέλη πειθαρχικών συμβουλίων Προέδρους Εφετών, Εφέτες, Προέδρους Πρωτοδικών και Πρωτοδίκες χωρίς άλλο ειδικότερο προσδιορισμό εννοούνται, όπως και στον ανωτέρω Κώδικα, αποκλειστικά λειτουργοί της Πολιτικής Δικαιοσύνης.²⁶⁰

Β. Πρόσκληση για τη συνεδρίαση

Το πειθαρχικό συμβούλιο πρέπει να καλεί τον εγκαλούμενο, τουλάχιστον, 48 ώρες πριν τη συνεδρίαση, σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 11 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας που επιβάλλει, ως ουσιώδη τύπο της διαδικασίας, όπως η κλήση του ενδιαφερομένου ενώπιον του συλλογικού οργάνου, όταν αυτό συνεδριάζει δημόσια, να γίνεται τουλάχιστον σαράντα οκτώ ώρες πριν τη συνεδρίαση.²⁶¹

Υ. Μυστικότητα διάσκεψης

Με τη διάταξη του άρθρου 234, παρ. 3 του ν. 3852/ 2010 επιβάλλεται μεν η μυστικότητα της διάσκεψης του Πειθαρχικού Συμβουλίου, αλλά δεν απαιτείται να βεβαιώνεται στο οικείο πρακτικό, ως ουσιώδης τύπος, ότι η απόφαση του Συμβουλίου εκδόθηκε ύστερα από μυστική διάσκεψη.²⁶²

Δ. Δημοσιότητα συνεδρίασης

Η έλλειψη ρητής βεβαίωσης στο οικείο πρακτικό του πειθαρχικού συμβουλίου ότι η επίμαχη συνεδρίαση έγινε δημοσίως δεν καθιστά πλημμελή την απόφαση του Επόπτη, εφόσον από το όλο περιεχόμενο του επίμαχου πρακτικού συνάγεται ότι τηρήθηκε ο τύπος της δημοσιότητας.²⁶³

Εάν από το πρακτικό δεν προκύπτει ούτε ότι η συνεδρίαση του Συμβουλίου αυτού έγινε δημοσίως ούτε ότι προηγήθηκε μυστική διάσκεψη, τότε πρόκειται για παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας.²⁶⁴

Όπως βεβαιώνεται με το πρακτικό συνεδριάσεως του πειθαρχικού συμβουλίου, οι προσφεύγοντες παρέστησαν κατά την ως άνω συνεδρίαση και εξέθεσαν προφορικά τις απόψεις τους, χωρίς μάλιστα να προβάλουν οποιαδήποτε αιτίαση σχετική με μη προσήκουσα ανακοίνωση του τόπου και χρόνου της συνεδριάσεως, η οποία είχε ως συνέπεια την πλημμελή υπεράσπισή τους.²⁶⁵ Ο ισχυρισμός τους, συνεπώς, ότι δεν προηγήθηκε ανακοίνωση του τόπου και του χρόνου της δημοσίας συνεδριάσεως του πειθαρχικού συμβουλίου είναι απορριπτέος προεχόντως ως προβαλλόμενος χωρίς έννομο συμφέρον. Περαιτέρω, ναι μεν με το πρακτικό του πειθαρχικού συμβουλίου δεν βεβαιώνεται ρητώς ότι τηρήθηκε η δημοσιότητα κατά τη συνεδρίασή του, όμως από το όλο περιεχόμενο του πρακτικού αυτού (εκφώνηση των υποθέσεων, κλήση από την πρόεδρο

²⁵⁸ ΣτΕ 914/ 2014

²⁵⁹ ΣτΕ ολ 94/ 2013

²⁶⁰ Το υπ' αριθμ. 14799/ 4.5.2012 έγγραφο του Υπουργείου Εσωτερικών

²⁶¹ ΣτΕ 2072/ 2006

²⁶² ΣτΕ 1352/ 2013 και 3585/ 2013

²⁶³ ΣτΕ 3585/ 2013

²⁶⁴ ΣτΕ 1852/ 2006

²⁶⁵ ΣτΕ 2072/2006

των εγκαλουμένων, εμφάνιση αυτών κλπ.) προκύπτει, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, ότι ο χαρακτήρας της συνεδριάσεως του πειθαρχικού συμβουλίου υπήρξε πράγματι δημόσιος.²⁶⁶ Ο δημόσιος, εξάλλου, χαρακτήρας της συνεδριάσεως δεν αποκλείεται από μόνο το γεγονός ότι ο χώρος διεξαγωγής της είναι μικρός ή ότι η θύρα παραμένει κλειστή, διότι, ανεξαρτήτως του αναποδείκτου των αιτιάσεων αυτών, η συνεδρίαση είναι δημόσια εφόσον δεν απαγορεύεται η είσοδος στο χώρο διεξαγωγής της οποιουδήποτε ενδιαφερομένου, ουδόλως δε αμφισβητείται από τους προσφεύγοντες η έλλειψη, στην προκειμένη περίπτωση, οποιασδήποτε τέτοιας απαγορεύσεως.²⁶⁷

Ε. Η πρόβλεψη διατύπωσης σύμφωνης γνώμης, κατά το άρθρο 234 παρ.2 του ν. 3852/ 2010, από το πειθαρχικό συμβούλιο αφορά όχι μόνο τη στοιχειοθέτηση πειθαρχικής ευθύνης αλλά και το ύψος της επιβλητέας πειθαρχικής ποινής.²⁶⁸

ΣΤ. Η προθεσμία των δύο μηνών από την παραλαβή του παραπεμπτικού εγγράφου εντός τη οποίας οφείλει να εκδώσει τη γνωμοδότησή του δεν είναι αποκλειστική, αλλά ενδεικτική, με την έννοια ότι περιέχει έντονη υπόδειξη, προκειμένου το συμβούλιο να εκδώσει το ταχύτερο δυνατό τη γνωμοδότησή του.²⁶⁹

Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 234 παρ. 3 του ν. 3852/2010, η σύμφωνη γνώμη του Πειθαρχικού Συμβουλίου παρέχεται το αργότερο δύο μήνες, αφότου το συμβούλιο έλαβε το σχετικό παραπεμπτικό έγγραφο. Εξάλλου, το άρθρο 10 παρ. 5 ΚΔΔ ορίζει ότι «Οι προθεσμίες για τη Διοίκηση είναι ενδεικτικές, εκτός αν από τις διατάξεις που τις προβλέπουν προκύπτει ότι είναι αποκλειστικές. Οι προθεσμίες για την έκδοση ατομικών διοικητικών πράξεων, δυσμενών για το πρόσωπο το οποίο αφορούν αμέσως, είναι αποκλειστικές». Η θεσπιζόμενη με την ως άνω διάταξη του άρθρου 234 παρ. 3 του ν. 3852/2010 προθεσμία δεν είναι αποκλειστική αλλά ενδεικτική, με την έννοια ότι περιέχει έντονη υπόδειξη προς το Πειθαρχικό Συμβούλιο του άρθρου 234 παρ. 2 του ν. 3852/2010 να γνωμοδοτήσει όσο αφορά τα παραπτώματα, που αποδίδονται σε βάρος των πειθαρχικώς διωκόμενων αιρετών οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης, μέσα σε εύλογο χρόνο. Κατεξοχήν, δε, κριτήριο προσδιορισμού του εύλογου αυτού χρόνου είναι η τυχόν προκύπτουσα ανάγκη εκκαθάρισης των πραγματικών περιστατικών της εκάστοτε κρινόμενης υπόθεσης και διεξαγωγής σχετικής ανάκρισης.²⁷⁰ Η ρύθμιση, εξάλλου, του άρθρου 10 παρ. 5 ΚΔΔ δεν αναφέρεται, κατά την έννοια του συνόλου των διατάξεων του άρθρου αυτού, σε προθεσμίες που προβλέπονται για την έκδοση πειθαρχικών αποφάσεων, μετά από ορισμένη πειθαρχική διαδικασία, η οποία, από τη φύση της, δεν μπορεί να περιορίζεται χρονικά, χωρίς να απειλείται η ουσιαστική ορθότητα της υπό έκδοση πειθαρχικής απόφασης.²⁷¹

ΣΤ. Σημειώνεται ότι σε περίπτωση διάπραξης αδικήματος, που τελέστηκε με την ιδιότητα του π.χ. περιφερειακού συμβουλίου, αλλά κατά το χρόνο της πειθαρχικής δίωξης ο αιρετός φέρει την ιδιότητα του π.χ. δημοτικού συμβούλου, τότε στο πειθαρχικό συμβούλιο συμμετέχει αιρετός εκπρόσωπος της Περιφερειακής Ένωσης Δήμων, καθόσον η, τυχόν, επιβολή της πειθαρχικής ποινής θα ενεργηθεί επί της ιδιότητας του δημοτικού συμβούλου.

Ζ. Η γνωμοδότηση του πειθαρχικού συμβουλίου του άρθρου 234 παρ. 2 του ν. 3852/2010 πρέπει μεν να περιέχει περιγραφή των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών, που συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση του αποδιδόμενου στο αιρετό όργανο της τοπικής αυτοδιοίκησης πειθαρχικού παραπτώματος και τον προσδιορισμό τους κατά χρόνο και τόπο, ώστε να καθίσταται σαφής η πραγματική βάση, στην οποία στηρίζεται η πειθαρχική ευθύνη του ως άνω αιρετού οργάνου, καθώς και η επιμέτρηση της επιβαλλόμενης ποινής.²⁷² Όμως, τυχόν έλλειψη των

²⁶⁶ ΣτΕ 3585/2013, 2072/2006, 1852/2006

²⁶⁷ ΣτΕ 171/ 2014

²⁶⁸ ΣτΕ 4068/ 2009

²⁶⁹ ΣτΕ 1390/ 2014

²⁷⁰ πρβλ. ΣτΕ 4311/2012, 1553/2008, πρβλ. επίσης ΣτΕ 1652/2008, 1553/2008, 2336/2004, 92/2003, 1740/1994

²⁷¹ ΣτΕ 3618/ 2015, 4311/2012, 92/2003

²⁷² ΣτΕ 1613/2012

ανωτέρω στοιχείων από το σώμα της ως άνω γνωμοδότησης καλύπτεται από τα στοιχεία του φακέλου, στα οποία αυτή παραπέμπει.²⁷³

Απόφαση επιβολής πειθαρχικής ποινής

Α. Η υποχρέωση του Συντονιστή (Επόπτη) για αποδοχή της σύμφωνης γνωμοδότησης του πειθαρχικού συμβουλίου, προς επιβολή της ποινής της αργίας, θα πρέπει να εκδηλωθεί εντός του, κατά τη συγκεκριμένη περίπτωση, ευλόγου χρόνου, ο οποίος δεν μπορεί να υπερβεί το τρίμηνο.²⁷⁴

Β. Μετά την άσκηση της πειθαρχικής δίωξης και την παροχή γνωμοδότησης από το πειθαρχικό συμβούλιο, ότι έχει συντελεσθεί πειθαρχική παράβαση, η οποία επισύρει ποινή αργίας, ο ασκών την πειθαρχική δικαιοδοσία Συντονιστής δεν έχει διακριτική ευχέρεια να μην αποδεχθεί, έστω και αιτιολογημένως, την προαναφερθείσα γνωμοδότηση. Τούτο διότι κατά την αντίθετη εκδοχή θα συνέτρεχε, απαγορευμένη ανάκληση του παραπεμπτηρίου και κατ' ουσία αναίρεση της όλης διαδικασίας πειθαρχικής δίωξης, εφόσον το αδίκημα θα παρέμενε ατιμώρητο. Επομένως, ο ασκών την πειθαρχική δικαιοδοσία Συντονιστής δεσμεύεται από τη σύμφωνη γνώμη του αρμόδιου συμβουλίου για το διαπραχθέν πειθαρχικό αδίκημα και το είδος της αντίστοιχης ποινής που επισύρει (αργία).²⁷⁵

Υ. Κατά γενική αρχή του διοικητικού δικαίου ως «σύμφωνη γνώμη» θεωρείται εκείνη, η οποία δεσμεύει το όργανο που αποφασίζει, με την έννοια ότι το όργανο αυτό μπορεί ή να εκδόσει την πράξη σύμφωνα με τη γνωμοδότηση ή, εάν, δεν αποδέχεται τη γνωμοδότηση να μην εκδόσει την πράξη. Έχει όμως δυνατότητα να μην εκδόσει την πράξη, μόνο, όταν ενεργεί στο πλαίσιο διακριτικής ευχέρειας, η οποία το επιτρέπει,²⁷⁶ διότι διαφορετικά η μη έκδοση της πράξης συνιστά παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας.²⁷⁷

Δ. Μη δυνατότητα ανάκλησης της απόφασης για επιβολή της πειθαρχικής ποινής.

Εάν ο Επόπτης επιβάλει πειθαρχική ποινή, η αρμοδιότητά του εξαντλείται και δεν μπορεί πλέον, επανερχόμενος επί της υποθέσεως, να ανακαλέσει την αρχική του απόφαση, ούτε για λόγους που ανάγονται στη νομιμότητα της αποφάσεως αυτής.²⁷⁸

Ε. Η απόφαση επιβολής της πειθαρχικής ποινής δεν είναι υποχρεωτικό να παραθέτει αιτιολογία για την επιβολή της ποινής στο σώμα της.²⁷⁹

ΣΤ. Η ποινική δίκη δεν αναστέλλει την πειθαρχική διαδικασία, αλλά το πειθαρχικό όργανο μπορεί με απόφασή του- η οποία είναι ελεύθερα ανακλητή- να διατάξει για εξαιρετικούς και μόνο λόγους, δηλαδή για λόγους ιδιαίτερα σοβαρούς, την αναστολή της πειθαρχικής διαδικασίας ενόψει της ποινικής δίκης, λαμβάνοντας υπόψη και το χρονικό διάστημα της παραγραφής.²⁸⁰

Ζ. Επανάληψη της πειθαρχικής διαδικασίας αποτελεί η έκδοση αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης ποινικού δικαστηρίου (όχι λόγω αμφιβολιών²⁸¹ ή άρσης του αξιοποίνου ή του καταλογιστού²⁸² ή παύσης της ποινικής δίωξης λόγω παραγραφής²⁸³) ή αμετάκλητου απαλλαχτικού βουλεύματος (όχι εάν αποφασίσθηκε η μη άσκηση κατηγορίας, για το λόγο ότι δεν υπάρχουν αποχρώσεις ενδείξεις σε βάρος του διωκόμενου)²⁸⁴ για την πράξη ή παράλειψη, για την οποία

²⁷³ ΣτΕ 3618/ 2015, πρβλ. ΣτΕ 1613/2012, 1159/2004, 472/1997 7μ., 3617/1996 7μ.

²⁷⁴ ΝΣΚ 138/ 2002

²⁷⁵ ΝΣΚ 138/ 2002

²⁷⁶ ΣτΕ 3898/ 1986

²⁷⁷ ΝΣΚ 286/ 2003 και 38/ 2014

²⁷⁸ ΣτΕ 994/ 1994

²⁷⁹ ΣτΕ 1390/ 2014

²⁸⁰ ΣτΕ 3971/ 2010

²⁸¹ ΣτΕ 811/ 2004

²⁸² ΣτΕ 1312/ 2009, 1430/ 2005

²⁸³ ΣτΕ 1915/ 1999

²⁸⁴ ΣτΕ 76/ 1988

διώκεται πειθαρχικά ο αιρετός, μετά από την έκδοση καταδικαστικής πειθαρχικής απόφασης.²⁸⁵ Την επανάληψη της πειθαρχικής δίκης μπορεί να ζητήσει ο αιρετός, για τον οποίο έχει εκδοθεί ευνοϊκή δικαστική απόφαση.²⁸⁶

Υφίσταται, όμως, αδυναμία του πειθαρχικού οργάνου να επανέλθει επιβάλλοντας βαρύτερη ποινή για το ίδιο παράπτωμα, με ανάκληση της αρχικής πειθαρχικής ποινής ή επιβάλλοντας ποινή παρά την απαλλαγή του υπαλλήλου από την πειθαρχική ευθύνη (*non bis in idem*).²⁸⁷

Σε περίπτωση που συντρέχουν δύο ιδιότητες στο ίδιο πρόσωπο του αιρετού, τότε θα επιβληθούν στο ίδιο πρόσωπο για το αυτό παράπτωμα δύο ξεχωριστές ποινές.²⁸⁸

Σημειώνεται ότι η απονομή χάριτος δεν έχει ως αποτέλεσμα την τυπική εξαφάνιση της καταδικαστικής ποινικής απόφασης ούτε την αναδρομική άρση των ουσιαστικών αποτελεσμάτων, αλλά απλώς συνεπάγεται για τον εφεξής χρόνο την άρση των στερήσεων και ανικανοτήτων που είχαν επέλθει εξαιτίας της καταδίκης.²⁸⁹

η. Ως ελαφρυντικές περιστάσεις για την επιμέτρηση της πειθαρχικής ποινής θα μπορούσαν να αναφερθούν, ενδεικτικά:

- το λευκό πειθαρχικό παρελθόν του αιρετού²⁹⁰
- η πολύ καλή υπηρεσιακή του εικόνα²⁹¹
- η ειλικρινής συμπεριφορά²⁹²
- το γεγονός ότι ο διωκόμενος δεν απέκρυψε την αλήθεια²⁹³
- η έμπρακτη μετάνοια²⁹⁴
- ο διωκόμενος βρίσκεται σε πραγματική ή νομική πλάνη²⁹⁵

Σε περίπτωση αμφιβολίας το πειθαρχικό συμβούλιο θα πρέπει να εκδίδει απόφαση υπέρ του διωκόμενου αιρετού (*in dubio pro reo*).²⁹⁶ Η δε ποινή πρέπει να λαμβάνεται βάσει των αρχών της αναλογικότητας και της επιείκειας.

θ. Ως επιβαρυντικές περιστάσεις για την επιμέτρηση της πειθαρχικής ποινής θα μπορούσαν να αναφερθούν, ενδεικτικά:

- η σοβαρότητα ή η ιδιάζουσα βαρύτητα του τελεσθέντος αδικήματος²⁹⁷
- η ιδιαίτερη φύση και οι συνθήκες τέλεσης του αδικήματος²⁹⁸
- οι συνθήκες τέλεσης του αδικήματος και η χρήση ιδιαίτερων τεχνασμάτων²⁹⁹
- η κατ' επανάληψη τέλεση και τιμωρία παραπτωμάτων³⁰⁰

ι. Η πειθαρχική διαδικασία κινείται υποχρεωτικά από την διοίκηση στις υπό του νόμου προβλεπόμενες περιπτώσεις και σκοπό έχει την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των υπηρεσιών, την τήρηση της αρχής της νομιμότητας και την προάσπιση του Δημοσίου συμφέροντος. Επομένως, μέσα σε αυτά τα πλαίσια διεξαγωγής της πειθαρχικής διαδικασίας, δεν είναι νοητή η ύπαρξη αντιδικίας ανάμεσα σε αυτόν που κατήγγειλε μία παράνομη πράξη και στο όργανο της

---

285 ΣτΕ 3029/ 1988

286 ΣτΕ 1597/ 1996

287 ΣτΕ 345/ 1933

288 ΣτΕ 436/ 1945

289 ΣτΕ 4393/ 2005, ολ 866/ 1988

290 Βλ. ΣτΕ 659/ 1997, για υπάλληλο

291 Βλ. ΣτΕ 1575/ 1996, για υπάλληλο

292 Βλ. ΣτΕ 990/ 1996, για υπάλληλο

293 Βλ. ΣτΕ 654/ 1996, για υπάλληλο

294 Βλ. ΣτΕ 2027/ 2001, για υπάλληλο

295 Η πραγματική πλάνη (η πλάνη, δηλαδή οφείλεται σε πραγματικό γεγονός που συνιστά την αντικειμενική υπόσταση του πειθαρχικού παραπτώματος) αποκλείει τον καταλογισμό και νομική πλάνη (η εσφαλμένη εκτίμηση της σχέσης του δικαίου προς τα αντικειμενικά στοιχεία του πειθαρχικού παραπτώματος) αποκλείει το αξιόποινο, μόνο εάν είναι συγγνωστή.

296 ΣτΕ 1285/ 1990

297 Βλ. ΣτΕ 2868/ 2000, για υπάλληλο

298 Βλ. ΣτΕ 2601/ 1988, για υπάλληλο

299 Βλ. ΣτΕ 424/ 1990, για υπάλληλο

300 Βλ. ΣτΕ 2868/ 2000, για υπάλληλο

διοικήσεως κατά του οποίου ασκείται ο πειθαρχικός έλεγχος, ώστε να είναι αναγκαίο το κάθε διάδικο μέρος να λαμβάνει γνώση των ισχυρισμών του άλλου, για να μπορεί εγκαίρως να τους αντικρούσει. Ούτε προβλέπεται από τις σχετικές διατάξεις παρέμβαση του καταγγέλλοντος σε βάρος του εγκαλουμένου, για να επιτύχει την πειθαρχική του καταδίκη.³⁰¹

Εξέταση προσφυγής από το Συμβούλιο της Επικρατείας

Α. Το ένδικο μέσο κατά της απόφασης του Επόπτη, με την οποία επιβάλλεται πειθαρχική ποινή, αποτελεί προσφυγή, η εκδίκαση της οποίας υπάγεται στο Συμβούλιο της Επικρατείας.³⁰²

Β. Έννομο συμφέρον (ηθικό) στην άσκηση της προσφυγής έχει και ο Δήμαρχος του οποίου η θητεία έληξε και δεν υπέβαλε εκ νέου υποψηφιότητα.³⁰³

Υ. Κατά το άρθρο 43 παρ.1 του π.δ/τος 18/1989 (Α' 8) σε περίπτωση ασκήσεως προσφυγής, το Συμβούλιο της Επικρατείας δικάζει και κατά νόμο και κατ' ουσία, ήτοι προβαίνει σε αυτοτελή διαπίστωση και εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και στον ορθό νομικό χαρακτηρισμό των αποδιδομένων στον πειθαρχικώς διωκόμενο πειθαρχικών παραπτωμάτων, εκφέρει δε δική του ουσιαστική κρίση ως προς την τέλεση των παραπτωμάτων και τη σοβαρότητά τους καθώς και ως προς την επιμέτρηση της πειθαρχικής ποινής,³⁰⁴ ανάλογα με την βαρύτητα του πειθαρχικού παραπτώματος και των λοιπών συντρέχουσών συνθηκών της υπόθεσης.³⁰⁵

Συνεπώς, αλυσιτελώς προβάλλονται ενώπιον του λόγιοι περί πλάνης, περί τα πράγματα,³⁰⁶ περί αναιτιολογήτου ή πλημμελούς αιτιολογίας της πειθαρχικής αποφάσεως,³⁰⁷ περί παραβάσεως νόμου,³⁰⁸ περί κακής χρήσεως της διακριτικής εξουσίας της Διοίκησης,³⁰⁹ περί καταχρήσεως εξουσίας,³¹⁰ περί παραβάσεως της αρχής της αναλογικότητας,³¹¹ καθώς και περί παραβάσεως του τεκμηρίου της αθωότητας του προσφεύγοντος.³¹²

Το ΣτΕ μπορεί να διατάξει και νέες αποδείξεις ή να ζητήσει διοικητικώς πληροφορίες, χωρίς να αποκλείεται και το δικαίωμα του προσφεύγοντος να προσκομίσει οποιαδήποτε αποδεικτικά στοιχεία.³¹³

Δ. Αναστολή εκτέλεσης της πειθαρχικής ποινής

Όπως παγίως γίνεται δεκτό, η αναστολή εκτελέσεως πράξεων που επιβάλλουν πειθαρχικές κυρώσεις δεν είναι κατ' αρχήν επιτρεπτή, διότι η άμεση εκτέλεση των πράξεων αυτών επιβάλλεται για λόγους δημοσίου συμφέροντος.³¹⁴ Η Επιτροπή Αναστολών του ΣτΕ απορρίπτει τις αιτήσεις για αναστολή της πειθαρχικής ποινής, σταθμίζοντας αφενός τους λόγους δημοσίου συμφέροντος και αφετέρου την ηθική βλάβη, που επιφέρεται στον πειθαρχικώς διωκόμενο αιρετό από την εκτέλεση της πειθαρχικής απόφασης, η οποία θα αποκατασταθεί πλήρως σε περίπτωση αποδοχής της προσφυγής του αιρετού.³¹⁵

Ε. Δυνατότητα παρέμβασης στη δίκη της προσφυγής

Η διάταξη του άρθρου 44 του πδ 18/ 1989, αναφορικά με τη μη δυνατότητα άσκησης παρέμβασης, εφαρμόζεται σε όλες τις προσφυγές κατά πράξεων, με τις οποίες επιβάλλονται

301 ΝΣΚ 372/ 2009

302 ΣτΕ 904/87, 2830, 1627/86 κ.α.

303 ΣτΕ 3366/2011

304 ΣτΕ ολ 94/ 2013

305 ΣτΕ 3387/2010, 424/2004, 642/2002 κ.ά.

306 ΣτΕ 4061/1984, 1376/1987, 1317/2008, 478/2008

307 ΣτΕ 584/2008, 2138/2008

308 ΣτΕ 4045/1986

309 ΣτΕ 2828, 1378/1987 κ.α.

310 ΣτΕ 2828/1987

311 ΣτΕ 1352/ 2013, 2138/2008

312 ΣτΕ 2464/ 2007

313 ΣτΕ ολ 734/ 2008

314 Ε.Α. 242/2013, 532/2012 κ.ά.

315 ΣτΕ ΕΑ 56/ 2014

πειθαρχικές ποινές, όπως είναι και η προσφυγή αιρετού κατά της πράξης επιβολής πειθαρχικής ποινής, σύμφωνα με τα άρθρα 233επ του ν. 3852/ 2010.³¹⁶

Περιπτώσεις πειθαρχικής ευθύνης

- Ο δημόσιος υπάλληλος και ο αιρετός εκπρόσωπος της ΠΕΔ που αποτελούν μέλη ex officio, της Ειδικής Επιτροπής του άρθρου 152 ΚΔΚ υπόκεινται, στο πλαίσιο λειτουργίας του συλλογικού οργάνου, σε πειθαρχικό έλεγχο για πράξεις που συνιστούν πειθαρχικά ελεγκτέα αδικήματα, κατά το δίκαιο που διέπει την αντίστοιχη ιδιότητα συμμετοχής (Υπαλληλικός Κώδικας, ΚΔΚ).³¹⁷

- Εν όψει των δεδομένων σχετικά με την φερόμενη ευθύνη του εν λόγω ταμία του Δήμου για το ταμειακό έλλειμμά του, η οποία ήταν σε γνώση του προσφεύγοντος αφού ανέλαβε καθήκοντα Δημάρχου, η άσκηση πειθαρχικής διώξεως του εν λόγω ταμία του Δήμου μέσα στην κατά το άρθρο 152 του κώδικα κατάσταση δημοτικών και κοινοτικών υπαλλήλων προθεσμία δύο (2) μηνών από την υποβολή της παραιτήσεώς του ήταν υποχρεωτική για τον προσφεύγοντα, ο οποίος, ως Δήμαρχος, ήταν πειθαρχικός προϊστάμενος του εν λόγω υπαλλήλου. Η παράλειψη ασκήσεως πειθαρχικής διώξεως και η αντ' αυτής αποδοχή της παραιτήσεως αυτού αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα και ειδικότερα σοβαρή παράβαση των καθηκόντων του, που ορθώς αποδόθηκε σε αυτόν με την προσβαλλόμενη απόφαση, σύμφωνα με τις ταυτοσήμου περιεχομένου διατάξεις των άρθρων 233 παράγραφος 2 εδάφιο α' του ν. 3852/2010³¹⁸

- Ο προσφεύγων, προέβη ως Πρόεδρος των Διοικητικών Συμβουλίων των προαναφερθέντων νομικών προσώπων του Δήμου σε απευθείας αναθέσεις προμηθειών, έργων, και υπηρεσιών χωρίς την τήρηση των προβλεπόμενων στο νόμο διαδικασιών υπέπεσε στο πειθαρχικό παράπτωμα της σοβαρής παράβασης καθηκόντων από δόλο, απορριπτομένων όσων περί του αντιθέτου ο ως άνω προβάλλει.³¹⁹

Έκπτωση εξ' αιτίας καταδίκης

Σύμφωνα με το ν. 3852/ 2010, όπως αντικαταστάθηκε με το ν. 4555/ 2018

Άρθρο 235

Ιδιάζουσα δωσιδικία -

Εξαίρεση από τη συνοπτική διαδικασία

1. Οι δήμαρχοι, οι περιφερειάρχες, καθώς και οι πρόεδροι των συνδέσμων υπάγονται στην ιδιάζουσα δωσιδικία της παραγράφου 6 του άρθρου 111 και της παραγράφου 2 του άρθρου 112 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

2. Για τα πταίσματα ή πλημμελήματα των αιρετών της προηγούμενης παραγράφου, τα οποία διαπράττονται κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και εξαιτίας αυτών, δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 409 έως 413 και 417 έως 427 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως ισχύουν κάθε φορά.

---

³¹⁶ ΣτΕ ολ. 734/ 2008

³¹⁷ ΝΣΚ 393/ 1998

³¹⁸ ΣτΕ 1218/ 2015

³¹⁹ ΣτΕ 3618/ 2015

Άρθρο 236
Έκπτωση εξαιτίας καταδίκης

1. Οι περιφερειάρχες, οι αντιπεριφερειάρχες, οι δήμαρχοι, οι δημοτικοί και περιφερειακοί σύμβουλοι, οι πρόεδροι κοινοτήτων και τα μέλη συμβουλίων κοινότητας εκπίπτουν αυτοδικαίως από το αξίωμά τους:

α. Αν τεθούν σε δικαστική συμπαράσταση με τελεσίδικη δικαστική απόφαση.

β. Αν στερηθούν τα πολιτικά τους δικαιώματα με αμετάκλητη δικαστική απόφαση.

γ. Αν καταδικαστούν με αμετάκλητη δικαστική απόφαση, ως αυτουργοί ή συμμέτοχοι σε κακούργημα ή σε οποιαδήποτε ποινή για παραχάραξη, κιβδηλεία, πλαστογραφία, ψευδή βεβαίωση, δωροδοκία, εκβίαση, κλοπή, υπεξαίρεση, απιστία, απάτη, καταπίεση, αιμομιξία, μαστροπεία, σωματεμπορία, παράνομη διακίνηση αλλοδαπών, παράβαση της νομοθεσίας για την καταπολέμηση των ναρκωτικών, τη λαθρεμπορία, καθώς και για παράβαση καθήκοντος, εφόσον κατά τη διάπραξη του τελευταίου αυτού αδικήματος προκαλείται οικονομική βλάβη στο δήμο, στην περιφέρεια ή στα νομικά τους πρόσωπα.

2. Για την έκπτωση εκδίδεται διαπιστωτική πράξη του Επόπτη Ο.Τ.Α., εντός δεκαπέντε (15) ημερών από τότε που έλαβε γνώση της σχετικής δικαστικής απόφασης. Η διαπιστωτική πράξη ανατρέπει στην ημερομηνία κατά την οποία η σχετική δικαστική απόφαση κατέστη τελεσίδικη ή αμετάκλητη, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ισχύουν για κάθε περίπτωση της παραγράφου 1.

3. Με την επιμέλεια της αρμόδιας Εισαγγελίας κοινοποιείται στον οικείο Επόπτη Ο.Τ.Α. κάθε καταδικαστική απόφαση σε βάρος των προσώπων της παραγράφου 1 για τα ποινικά αδικήματα της περίπτωσης γ' της παραγράφου αυτής. Ο Επόπτης Ο.Τ.Α. μπορεί να λαμβάνει από την Εισαγγελία κάθε αναγκαία πληροφορία σχετικά με την πορεία της υπόθεσης, όπως η τελεσιδικία ή το αμετάκλητο αυτής, καθώς και αντίγραφα των αποφάσεων και των πρακτικών.».

Άρθρο 236Α
Διοικητικά μέτρα - Αργία

1. Εάν εκδοθεί τελεσίδικη καταδικαστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, για τα πλημμελήματα της περίπτωσης γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 236 ή καταδικαστική απόφαση σε πρώτο βαθμό για κακούργηματα, ο Επόπτης Ο.Τ.Α. οφείλει να θέσει τον καταδικασθέντα σε κατάσταση αργίας. Η αυτοδίκαιη θέση σε αργία επιβάλλεται με την ίδια διαδικασία και σε περίπτωση αμετάκλητης παραπομπής για κακούργημα, εφόσον έχουν επιβληθεί περιοριστικοί όροι ή προσωρινή κράτηση. Μεταγενέστερη αντικατάσταση ή άρση των περιοριστικών όρων ή της προσωρινής κράτησης, κατά τη διάρκεια της εκκρεμοδικίας, δεν κωλύει τη θέση σε αργία του αιρετού που παραπέμφθηκε για κακούργημα. Εάν εκδοθεί τελεσίδικη αθωωτική απόφαση, αίρεται αυτοδικαίως η αργία και το διοικητικό μέτρο θεωρείται ως ουδέποτε επιβληθέν. Στην περίπτωση αυτή καταβάλλεται αναδρομικά η αντιμισθία του αποκατασταθέντος από το χρόνο έκδοσης της διαπιστωτικής σε βάρος του πράξης.

2. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται αναλόγως οι παράγραφοι 2 και 3 του άρθρου 236. Στην περίπτωση που η αργία επιβάλλεται λόγω αμετάκλητης παραπομπής για κακούργημα, όπου στις παραγράφους αυτές αναφέρεται ο δικαστής, εννοείται ο Εισαγγελέας που χειρίζεται την υπόθεση, ενώ όπου αναφέρεται η δικαστική απόφαση εννοείται το βούλευμα ή το κλητήριο θέσπισμα, με βάση το οποίο παραπέμπεται στο ακροατήριο η υπόθεση.».

Ερμηνεία των διατάξεων που προβλέπουν την επιβολή διοικητικού μέτρου

Επί των διατάξεων που αφορούν το διοικητικό μέτρο της αργίας ή της έκπτωσης εξαιτίας καταδίκης αιρετού παρατηρητέα τα ακόλουθα:

- Εξέλιπε η προσθήκη της διάταξης του άρθρου 7, παρ. 6 του ν. 4071/ 2012, για καταβολή αναδρομικά του απολεσθέντος ποσού της αντιμισθίας σε περίπτωση αθώωσης του, ήδη, εν αργία αιρετού, λόγω πρωτόδικης καταδίκης του, καθόσον, κατά πάγια νομολογία όταν εξαφανίζεται η

πρωτόδικη καταδικαστική απόφαση και αθωώνεται ο αιρετός πρέπει να θεωρηθεί ότι εκλείπει ο δικαιολογητικός λόγος θέσης σε κατάσταση αργίας του αιρετού, με αποτέλεσμα η διοικητική πράξη επιβολής του διοικητικού μέτρου να έχει απωλέσει αναδρομικώς την νόμιμη βάση της.³²⁰

- Για πρώτη φορά είχε τεθεί με το άρθρο 29, παρ. 2 του ΚΔΚ ως κώλυμα εκλογιμότητας για τους αιρετούς η προηγούμενη έκπτωσης τους από το αξίωμα εξαιτίας καταδίκης, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 146 ΚΔΚ. Το κώλυμα αυτό υφίσταται για τις δημοτικές εκλογές για την ανάδειξη των νέων δημοτικών αρχών της επόμενης της έκπτωσης του αιρετού δημοτικής περιόδου. Η ίδια διάταξη ισχύει και ως άρθρο 14, παρ. 2 του ν. 3852/ 2010.³²¹

- Επισημαίνεται, emphaticά, η νομοθετική αλλαγή (με το άρθρο 22 του ν. 4257/ 2014) στη διαδικασία θέσης σε αργία, η οποία επέρχεται, μόνο, κατόπιν πρωτόδικης καταδικαστικής απόφασης του αιρετού για κακούργημα και τελεσίδικης για τα πλημμελήματα. Η νομοθετική αλλαγή αυτή πρέπει να κριθεί, κυρίως, και σε σχέση με τις αλλαγές (προς αντίθετη κατεύθυνση) του υπαλληλικού πειθαρχικού δικαίου.

- Οι αιρετοί των δήμων απολαμβάνουν νομικής στήριξης από δικηγόρο του δήμου ή της περιφέρειας, ενώπιον των δικαστηρίων ή των δικαστικών αρχών, όταν δίνονται ποινικώς για αδικήματα που τους αποδίδονται κατά την ενάσκηση των καθηκόντων τους, σύμφωνα με τις ειδικότερες ρυθμίσεις του άρθρου 51 του ν. 3979/ 2011.³²²

- Κατά την έννοια των διατάξεων του ν. 3852/ 2010, το αδίκημα για το οποίο επιβάλλεται η αργία δεν απαιτείται να έχει σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του αιρετού άρχοντα, εξαιρουμένης της περίπτωσης καταδίκης για το αδίκημα της παράβασης καθήκοντος.³²³ Αναφορικά, δε, με το ποινικό αδίκημα της παράβασης καθήκοντος, η οποία, από τη φύση της ως έγκλημα περί την υπηρεσία, στρέφεται κατά της καλής λειτουργίας του οικείου ΟΤΑ, στο πλαίσιο του κράτους δικαίου.³²⁴

Η προβλεπόμενη από τις διατάξεις του άρθρου 236 παρ. 2 του Ν. 3852/ 2010 θέση σε κατάσταση αργίας δημοτικού ή περιφερειακού άρχοντα δεν συνιστά πειθαρχική ποινή ούτε ποινική κύρωση (δεν διέπεται, δηλαδή, από διατάξεις και αρχές που αφορούν ποινικό ή πειθαρχικό καθεστώς)³²⁵, αλλά αποτελεί διοικητικό μέτρο, το οποίο έχει θεσπισθεί για το δημόσιο συμφέρον.³²⁶ Συγκεκριμένα, με το διοικητικό μέτρο της αργίας, που επιβάλλεται σε περίπτωση α) έκδοσης καταδικαστικής απόφασης Ποινικού Δικαστηρίου, σε πρώτο βαθμό, για κακούργημα, β) αμετάκλητης παραπομπής (είτε με αμετάκλητο βούλευμα, ή με απευθείας κλήση, κατά της οποίας έχει εξαντληθεί το δικαίωμα προσφυγής) για κακούργημα, εάν έχουν επιβληθεί περιοριστικοί όροι ή προσωρινή κράτηση και γ) έκδοσης τελεσίδικης καταδικαστικής απόφασης για τα πλημμελήματα, που ορίζονται περιοριστικώς στο άρθρο 236, παρ. 1 του ν. 3852/ 2010, τα αιρετά όργανα απομακρύνονται προσωρινά της ενεργού άσκησης των καθηκόντων τους, ώσπου να εκδοθεί αθωωτική απόφαση, οπότε και αίρεται αυτοδικαίως το διοικητικό μέτρο της αργίας. Έτσι, σε κάθε περίπτωση διασφαλίζεται το αδιάβλητο των ενεργειών της δημοτικής ή περιφερειακής αρχής.³²⁷ Η σχετική διαπιστωτική πράξη περί εκπτώσεως εξυπηρετεί λόγους δημοσίου συμφέροντος, το οποίο επιβάλλει την απομάκρυνση του καταδικαζομένου για κάποιο από τα αναφερθέντα ποινικά αδικήματα δημοτικού άρχοντα από την ενεργό άσκηση των καθηκόντων του, έτσι ώστε να διασφαλίζεται το αδιάβλητο των ενεργειών του οικείου οργανισμού τοπικής αυτοδιοικήσεως.³²⁸

Η έκπτωση ή η αργία δεν ενέχουν κρίση επί της ενοχής του αιρετού.³²⁹

320 ΣτΕ 5258/ 1996

321 ΔΠρ Πύργου 274/ 2014

322 Βλ. το υπ' αριθμ. 35379/ 2013/ 17.3.2014 έγγραφο του Υπουργείου Εσωτερικών

323 Στ 4648/ 2014

324 ΝΣΚ ολ 262/ 2010 και ΝΣΚ 456/ 2007

325 ΣτΕ 788/ 2014

326 ΣτΕ 1421/ 2011 και ΝΣΚ 410/2006

327 ΣτΕ 27/ 2008

328 ΣτΕ 788/ 2014

329 ΣτΕ 788/ 2014

Όταν κατά τη χρονική στιγμή που το παραπεμπτικό Βούλευμα καθίσταται αμετάκλητο έχουν αρθεί οι περιοριστικοί όροι, τότε δεν πληρούνται οι όροι της διάταξης.³³⁰

Το παραπεμπτικό βούλευμα έχει την επιβαλλόμενη από τα άρθρα 93 παρ. 3 του Συντάγματος και 139 του ΚΠΔ ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, η έλλειψη της οποίας ιδρύει τον από το άρθρο 484 παρ. 1 στοιχ. δ΄ ΚΠΔ λόγο αναιρέσεως, όταν αναφέρονται σ' αυτό με πληρότητα, σαφήνεια και χωρίς αντιφάσεις τα πραγματικά περιστατικά τα οποία προέκυψαν από την ανάκριση ή την προανάκριση για τα αντικειμενικά και υποκειμενικά στοιχεία του εγκλήματος, οι αποδείξεις που τα θεμελιώνουν και οι σκέψεις με τις οποίες το Συμβούλιο υπήγαγε τα περιστατικά αυτά στην εφαρμοσθείσα ουσιαστική ποινική διάταξη και έκρινε ότι προέκυψαν ή δεν προέκυψαν επαρκείς ενδείξεις για την πραγμάτωση ή μη του εγκλήματος και την παραπομπή ή την απαλλαγή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο.³³¹

Η θέση σε αργία των αιρετών αυτών οργάνων προϋποθέτει την παραπομπή για κακούργημα με βούλευμα, το οποίο έχει καταστεί αμετάκλητο για τον κατηγορούμενο, χωρίς να απαιτείται και η παρέλευση της προθεσμίας άσκησης αναίρεσης και για τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου. Όμως, η πράξη θέσης σε αργία χάνει το νόμιμο έρεισμά της, αν το παραπεμπτικό βούλευμα ανααιρεθεί κατόπιν άσκησης από τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου αναίρεσης κατ' αυτού.³³²

Νομιμότητα θέσπισης της διάταξης

Α. Δεν αντίκειται στο άρθρο 102 του Συντάγματος, με το οποίο κατοχυρώνεται η αρμοδιότητα και η αυτοτέλεια των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (παρ. 1 και 2), αφού στο ίδιο άρθρο προβλέπεται ρητώς η άσκηση εποπτείας του Κράτους επί των οργανισμών αυτών (παρ. 5), η οποία περιλαμβάνει και τη δυνατότητα λήψεως διοικητικών μέτρων σε βάρος των δημοτικών και κοινοτικών αρχόντων για λόγους δημοσίου συμφέροντος.³³³

Β. Το διοικητικό μέτρο δεν πλήσσει το παθητικό εκλογικό δικαίωμα του αιρετού

Η διάταξη του άρθρου 236, παρ 2 του ν. 3852/ 2010, κατά την οποία ο Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοίκησης επιβάλλει το διοικητικό μέτρο της αργίας όταν διαπιστώσει ότι συντρέχει η προϋπόθεση του νόμου και δεν έχει διακριτική ευχέρεια να επιλέξει μεταξύ περισσοτέρων μέτρων δεν πλήσσει το παθητικό εκλογικό δικαίωμα του εκλεγμένου δημοτικού άρχοντα καθώς και το συναφές πολιτικό δικαίωμα κατοχής και άσκησης του δημοτικού αξιώματος καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας του ούτε αντίκειται στην συνταγματική αρχή της αναλογικότητας εφόσον στη διάταξη του άρθρου 102 παρ. 4 του Συντάγματος ρητώς προβλέπεται ότι στην άσκηση εποπτείας του Κράτους επί των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως περιλαμβάνεται και η λήψη του διοικητικού μέτρου της υποχρεωτικής αργίας, η οποία, κατά το νόμο, έχει προσωρινό χαρακτήρα και επιβάλλεται, για ορισμένα, περιοριστικώς αναφερόμενα στο νόμο, πλημμελήματα, την απαξία των οποίων και την συνακόλουθη ανάγκη προστασίας του δημοσίου συμφέροντος και διαφύλαξης του κύρους της αιρετής ηγεσίας της τοπικής αυτοδιοικήσεως στάθμισε, καταρχήν, ο ίδιος ο νομοθέτης που θεμιτώς επέλεξε το μέτρο της υποχρεωτικής αργίας, ως το πλέον πρόσφορο.³³⁴

Υ. Η επιβολή του μέτρου δεν αντίκειται στον ΕΣΔΔΑ

Η επιβολή του προβλεπομένου στο άρθρο 236 παρ. 2 του ν. 3852/ 2010 διοικητικού μέτρου της αργίας σε βάρος δημοτικού άρχοντα, συναρτάται μεν προς την τελεσίδικη διαπίστωση της ενοχής του δεν επιβάλλεται όμως ως κύρωση για το αδίκημα που του έχει αποδοθεί, αλλά ως διοικητικό μέτρο προστασίας του δημοσίου συμφέροντος και διαφύλαξης του κύρους της αιρετής ηγεσίας της τοπικής αυτοδιοικήσεως. Εξάλλου, αυτό το διοικητικό μέτρο παύει να ισχύει με την έκδοση αθωωτικής αποφάσεως από ένα ανώτερο ποινικό δικαστήριο. Συνεπώς, με τις ανωτέρω

330 Το υπ' αριθμ. 17445/ 4.7.2016 έγγραφο του Υπουργείου Εσωτερικών και ΔΑ

331 ΑΠ 30/ 2007

332 ΣτΕ 2990/ 2014

333 ΣτΕ 27/ 2008, 1844/ 2006, 4335/ 1996 κ.ά.

334 ΣτΕ 27/ 2008

διατάξεις δεν παραβιάζονται οι διατάξεις των άρθρων 6 παρ. 1 και 2 της Ε.Σ.Δ.Α.,³³⁵ ούτε του άρθρου 2 του 7ου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.³³⁶

Αναφορικά με το αδίκημα της «παράβασης καθήκοντος».

Υπό την ισχύ του άρθρου 187 του προϊσχύσαντος Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα (πδ 410/1995), μέχρι την αντικατάστασή του με το άρθρο 27 του ν. 3274/ 2004, το σύνολο της διοικητικής νομολογίας συνέκλινε στο ότι δεν απαιτείτο να έχει επέλθει με το αδίκημα της παράβασης καθήκοντος βλάβη και μάλιστα οικονομική, πολύ δε περισσότερο και συγκεκριμένη στα συμφέροντα του δήμου ούτε η παράβαση αυτή να απέβλεπε σε τέτοια βλάβη, αλλά αρκούσε μόνον ότι το εν λόγω αδίκημα στρεφόταν κατά του δήμου.³³⁷ Μετά την αντικατάσταση, όμως, της διάταξης αυτής με το άρθρο 27 του ν. 3274/ 2004, έγινε δεκτό ότι, ενόψει της ρητής της διατύπωσης περί του ότι η έκπτωση των αιρετών οργάνων, ειδικά μετά από αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση που αφορούσε το αδίκημα της παράβασης καθήκοντος, προϋπέθετε ότι από αυτό προκαλείται «συγκεκριμένη οικονομική βλάβη» στο δήμο. Ο Συντονιστής οφείλει να θέσει τον καταδικασθέντα αιρετό σε κατάσταση αργίας, εφόσον στην καταδικαστική απόφαση βεβαιώνεται ότι από τη διαπραχθείσα παράβαση καθήκοντος προκλήθηκε και τελικώς επιτεύχθηκε η σκοπούμενη «συγκεκριμένη οικονομική βλάβη».³³⁸

Ακολουθώντας, ενόψει του ότι στη διάταξη του άρθρου 146 του ΚΔΚ δεν περιλαμβάνεται η λέξη «συγκεκριμένη», που ως επιθετικός προσδιορισμός συνόδευε τον και υπό την ισχύ του προηγούμενου Κώδικα όρο «οικονομική βλάβη», γίνεται δεκτό ότι ο νομοθέτης της διάταξης του άρθρου 146 του ΚΔΚ αρκείται απλώς και μόνο στην επέλευση της σκοπούμενης οικονομικής βλάβης σε βάρος του Δήμου, χωρίς πλέον να είναι απαραίτητη και η αναφορά του ακριβούς ύψους αυτής, οπότε, για την έκπτωση αιρετού οργάνου κατά το άρθρο 146, παρ. 1 του ΚΔΚ αρκεί να προκύπτει εκ του καθόλου σκεπτικού της καταδικαστικής απόφασης και από τα πραγματικά περιστατικά που δέχεται η απόφαση, η επενεχθείσα στο δήμο οικονομική βλάβη.³³⁹

Εν συνεχεία η διάταξη του άρθρου 236 του ν. 3852/2010 εφαρμόζεται με μόνη την συνδρομή μετά την έναρξη της ισχύος της (στην 1.1.2011) της αμετάκλητης καταδίκης για κάποιο από τα μνησθέντα αδικήματα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η παράβαση καθήκοντος και ότι κρίσιμος χρόνος για την επιβολή του διοικητικού μέτρου της εκπτώσεως δεν είναι ο χρόνος διαπράξεως του αδικήματος, αλλά ο χρόνος κατά τον οποίο η ποινική απόφαση καθίσταται αμετάκλητη.³⁴⁰

Με το ισχύον, τώρα, καθεστώς, για να επέλθει η αυτοδίκαιη έκπτωση εκλεγμένου οργάνου του δήμου θα πρέπει η πράξη ή η παράλειψη που συνιστά παράβαση της υπερεσιακής υποχρέωσης, ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος της παράβασης καθήκοντος, να στρέφεται ευθέως κατά των οικονομικών συμφερόντων του Δήμου. (Όπως θα ήταν πχ η έγκριση λογαριασμού για την πληρωμή εργολάβου δημοσίου έργου χωρίς να έχουν πιστοποιηθεί οι προς πληρωμή εργασίες). Η επελθούσα οικονομική βλάβη πρέπει επίσης να συνδέεται άμεσα με την πράξη ή την παράλειψη, να αποτελεί άμεσο αποτέλεσμα αυτής και να απέβλεπε σε αυτήν ο καταδικασθείς. Δηλαδή ο σκοπός πρόκλησης βλάβης, ως στοιχείο της υποκειμενικής υπόστασης του αδικήματος της παράβασης καθήκοντος να κατευθύνεται στην προκείμενη περίπτωση σε βάρος του δήμου και όχι κάποιου τρίτου. Επομένως η ισχύουσα διάταξη για την επέλευση της αυτοδίκαιης έκπτωσης από το αξίωμα εκλεγμένου οργάνου του ΟΤΑ, εξ' αιτίας καταδίκης σε παράβαση καθήκοντος, έχει την έννοια ότι, η υπηρεσιακή πράξη ή παράλειψη

335 πρβλ. ΣτΕ 4335/1996 και αποφάσεις Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Allenet de Ribemont κατά Γαλλίας της 23.1.1995 παρ. 32-41, Υ.Β. και άλλοι κατά Τουρκίας της 28-1-2005 παρ. 40-51, Nolktenbockhoff κατά Γερμανίας της 25-8-1987 παρ. 39, Hammern κατά Νορβηγίας της 11.2.2003, παρ. 41-46, Matijasevic κατά Σερβίας της 19-9-2006 παρ. 45-50, Bhhmer κατά Γερμανίας της 21.5.2003 παρ. 53-67

336 ΣτΕ 27/ 2008 και 788/ 2014

337 βλ. ΣτΕ 972/ 1994, 1120/ 2005, 766/ 2006 βλ. ΣτΕ 972/ 1994, 1120/ 2005, 766/ 2006

338 ΣτΕ 2783/ 2006

339 ΝΣΚ ολ 262/ 2010 και 456/ 2007

340 ΣτΕ 788/ 2014

του οργάνου που καταδικάστηκε, πρέπει να στρέφεται κατά του δήμου με σκοπό να προξενήσει οικονομική βλάβη σε αυτόν.³⁴¹

Έκδοση διαπιστωτικής πράξης θέσης αιρετού σε αργία ή έκπτωση

Α. Κατά τη νομολογία³⁴² το διοικητικό μέτρο της θέσης σε αργία αιρετού δήμου επιβάλλεται σύμφωνα με το δίκαιο που ισχύει κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης του ποινικού δικαστηρίου με την οποία καταδικάζεται ο αιρετός.

Η διαπιστωτική πράξη θέσης σε αργία, προκειμένου για τα πλημμελήματα, ανατρέχει στην ημερομηνία κατά την οποία η εν λόγω δικαστική απόφαση κατέστη τελεσίδικη. Αντίστοιχα, προκειμένου για κακουργήματα, η διαπιστωτική πράξη θέσης σε αργία ανατρέχει στην ημερομηνία δημοσίευσης της πρωτόδικης καταδικαστικής απόφασης ή έκδοσης του αμετάκλητου παραπεμπτικού βουλεύματος ή του κλητήριου θεσπίσματος με βάση το οποίο παραπέμπεται στο ακροατήριο η υπόθεση.

Σημειώνεται ότι μεταγενέστερη αντικατάσταση ή άρση των περιοριστικών όρων ή της προσωρινής κράτησης, κατά τη διάρκεια της εκκρεμοδικίας, δεν κωλύει τη θέση σε αργία του αιρετού που παραπέμφθηκε για κακούργημα. Εάν δε εκδοθεί τελεσίδικη αθωωτική απόφαση, αίρεται αυτοδικαίως η αργία και το διοικητικό μέτρο θεωρείται ως ουδέποτε επιβληθέν. Στην περίπτωση αυτή καταβάλλεται αναδρομικά η αντιμισθία του αποκατασταθέντος από το χρόνο έκδοσης της διαπιστωτικής σε βάρος του πράξης.

Τέλος, για τα ποινικά αδικήματα της περ. γ' της παρ. 1 του άρθρου 236 του ν.3852/2010, όπως αντικαταστάθηκε, και ισχύει, προβλέπεται η κοινοποίηση από την αρμόδια Εισαγγελία στον Συντονιστή της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης κάθε καταδικαστικής απόφασης σε βάρος των προβλεπόμενων στα αντίστοιχα άρθρα αιρετών προσώπων (άρθρο 236 παρ. 3 ν.3852/2010, όπως αντικαταστάθηκε). Ο Συντονιστής δύναται να λαμβάνει από την Εισαγγελία κάθε αναγκαία πληροφορία σχετικά με την πορεία της υπόθεσης, όπως η τελεσιδικία ή το αμετάκλητο αυτής, καθώς και αντίγραφα των αποφάσεων και των πρακτικών.

Β. Για την επέλευση δε των αποτελεσμάτων της αργίας ή της έκπτωσης είναι αδιάφορος ο χρόνος τελέσεως του αδικήματος, αφού κρίσιμος χρόνος για την αργία είναι ο χρόνος κατά τον οποίο εκδίδεται η καταδικαστική ποινική απόφαση³⁴³ και για την έκπτωση είναι ο χρόνος που η καταδίκη κατέστη αμετάκλητη, σύμφωνα με τα οριζόμενα από τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (άρθρα 473, παρ. 2 και 546, παρ. 2).³⁴⁴

Γ. Είναι δυνατή η επιβολή του διοικητικού μέτρου της εκπτώσεως σε βάρος αιρετού οργάνου της τοπικής αυτοδιοικήσεως κατόπιν καταδίκης του για αδικήματα που διαπράχθηκαν στην προηγούμενη ή σε προηγούμενες θητείες του, εφόσον, πάντως, κατά τον χρόνο επιβολής της εκπτώσεως, έχει επανεκλεγεί σε κάποιο από τα ως άνω αξιώματα.³⁴⁵ Συνάγεται, επομένως, ότι αιρετός δημοτικός ή περιφερειακός άρχοντας, ο οποίος είχε τεθεί σε κατάσταση αργίας κατά την προηγούμενη δημοτική περίοδο, λόγω καταδίκης αυτού με απόφαση ποινικού δικαστηρίου, ο οποίος επανεκλέχθηκε, πρέπει να τεθεί εκ νέου σε αργία.³⁴⁶ Δεν είναι δυνατή, όμως, η απαγγελία εκπτώσεως από αξίωμα του οποίου η θητεία δεν έχει αρχίσει ακόμα κατά το χρόνο στον οποίο ανατρέχει η έκπτωση, όταν δηλαδή η ποινική καταδίκη καταστεί αμετάκλητη πριν από την εγκατάσταση των νέων δημοτικών αρχών που εκλέχθηκαν (ή επανεκλέχθησαν).³⁴⁷

Επειδή, όπως ήδη έχει κριθεί (βλ. ΣΕ 3376/2013 επτ.) κατά την έννοια του άρθρου 236 παρ. 2 περ. β.α του ν. 3852/2010 η επιβολή σε αιρετό τοπικό όργανο του διοικητικού μέτρου της αργίας

³⁴¹ ΝΣΚ 333/ 2010

³⁴² ΣτΕ 766/ 2006 κ.ά. και ΝΣΚ ολ 262/ 2010

³⁴³ ΣτΕ 3376/ 2013

³⁴⁴ ΣτΕ 1120/ 2005. πρβλ. ΣτΕ 766/ 2006, 1120/2005, 972/1994, 3228/1982, 3801/1978

³⁴⁵ ΣτΕ 1844/ 2006

³⁴⁶ ΣτΕ 3376/ 2011 και ΝΣΚ 341/ 2007

³⁴⁷ ΣτΕ 2856/ 2014, 2894/ 2001 και ΝΣΚ 467/ 2011

για αδίκημα που φέρεται να διέπραξε σε προηγούμενη ή σε προηγούμενες θητείες δεν προϋποθέτει αναγκαιώς την επανεκλογή του στο ίδιο αξίωμα, αλλά αρκεί προς τούτο η επανεκλογή του σε ανάλογο αξίωμα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Αντίθετη ερμηνευτική εκδοχή θα συνεπαγόταν αδυναμία διασφάλισης του αδιάβλητου των ενεργειών του οικείου Ο.Τ.Α. και του κύρους της ηγεσίας του, τα οποία πλήττονται αντικειμενικά από την ποινική καταδίκη αιρετού οργάνου του, για τα οριζόμενα στο νόμο αδικήματα που φέρεται να διέπραξε σε προηγούμενη θητεία του με την ιδιότητα αιρετού τοπικού οργάνου στον ίδιο ή σε άλλον Ο.Τ.Α.³⁴⁸

Δ. Η έκπτωση αυτή επέρχεται αυτοδίκαια, χωρίς δηλαδή προηγούμενη έρευνα ή κρίση διοικητικού οργάνου, και αφορά στο υπόλοιπο της θητείας του πιο πάνω αξιώματος, απαιτείται όμως πάντοτε η έκδοση διαπιστωτικής αποφάσεως του Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, η οποία καθορίζει τον χρόνον στον οποίο ανατρέχει η έκπτωση, από τον οποίο και παύει οριστικά η άσκηση των καθηκόντων του για το υπόλοιπο χρονικό διάστημα μέχρι τέλους της θητείας αυτής.³⁴⁹

Ε. - Εφόσον το κατά τη διάταξη του άρθρου 236 παρ. 2 του ν. 3852/ 2010 μέτρο της αργίας λαμβάνεται από ένα διοικητικό όργανο, αρκεί για την επιβολή του η ύπαρξη τελεσίδικης καταδικαστικής ποινικής απόφασης ακόμη και αν η εκτέλεση της επιβληθείσας ποινής έχει ανασταλεί κατά τις διατάξεις των άρθρων 99-104 του Ποινικού Κώδικα που αφορούν στην «υπό όρον αναστολή εκτελέσεως των ποινών».³⁵⁰

- Η διάταξη του άρθρου 236 του ν. 3852/ 2010 δεν προβλέπει ρητώς περίπτωση μη υποχρεωτικής θέσης σε αργία αιρετού λόγω της ερήμην καταδίκης του για πλημμέλημα και ως εκ τούτου δεν δύναται να συναχθεί τέτοια εξαίρεση.³⁵¹

- Η απόπειρα είναι μία μορφή εμφάνισης του εγκλήματος.³⁵² Με την διάταξη του ΠΚ επεκτείνεται ο ποινικός κολασμός του ολοκληρωμένου εγκλήματος και στο στάδιο της απόπειράς του. Από την ίδια διάταξη συνάγεται ότι απόπειρα είναι η, μετά από απόφαση του δράστη προς εκτέλεση ορισμένου κακούργηματος ή πλημμελήματος, ενέργειά του προς πραγμάτωση της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος που αποφάσισε, αλλά για οποιοδήποτε λόγο (είτε από την ίδια τη θέληση του δράστη, είτε από περιστατικά ανεξάρτητα της θελήσεώς του, είτε από τύχη) δεν έφτασε στην τελείωσή του.³⁵³ Περαιτέρω, από τη γραμματική ερμηνεία τόσο της διάταξης του άρθρου 236 του ν. 3852/ 2010 και ειδικότερα από τη χρήση του όρου «καταδίκη σε οποιαδήποτε ποινή», την έλλειψη του όρου «τέλεση» και τη μη πρόβλεψη οιασδήποτε άλλης διάκρισης, συνάγεται ότι ο νομοθέτης θέλησε για την επιβολή του διοικητικού μέτρου όχι μόνο τετελεσμένο το προβλεπόμενο έγκλημα αλλά και την απλή απόπειρα τέλεσής του.³⁵⁴

- Η απόφαση του Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, περί θέσεως σε αργία αιρετού, όταν έχει επιβληθεί, κατόπιν παραπομπής του για κακούργημα με αμετάκλητο βούλευμα, ως διοικητικό μέτρο, διατηρεί την ισχύ της, όταν, ακολούθως, εχώρησε καταδίκη με δικαστική απόφαση, ακόμη και αν η εκτέλεση της ποινής αναστέλλεται με την άσκηση ενδίκου μέσου.³⁵⁵

- Δεν ασκεί επιρροή στην νομιμότητα της αργίας, που ετέθη ο αιρετός, το γεγονός ότι σύμφωνα με βεβαίωση της Δημόσιας Οικονομικής Υπηρεσίας προέβη μετά την έκδοση της καταδικαστικής αποφάσεως στην εξόφληση βεβαιωμένων σε βάρος του οφειλών, που αποτέλεσαν αντικείμενο της καταδικαστικής απόφασης, που προέρχονται από καταλογισμούς του Ελεγκτικού Συνεδρίου.³⁵⁶

---

348 ΣτΕ 4212/ 2015

349 ΣτΕ 2894/ 2001 και ΝΣΚ 467/ 2011 και 104/ 2009

350 ΣτΕ 27/ 2008

351 ΣτΕ 5258/ 1996

352 βλ. ΑΠ 284/1956

353 ΑΠ 782/1978

354 ΣτΕ 3361/ 2010

355 ΝΣΚ 189/ 2006

356 ΣτΕ 3687/ 2010

Α. Η διάταξη του άρθρου 236, παρ. 1^α του ν. 3852/ 2010 προβλέπει την αυτοδίκαιη έκπτωση ως συνέπεια στερήσεως της περιουσίας, η οποία πραγματοποιείται ευθέως και αμέσως με δικαστική απόφαση. Όμως, η δικαστική απόφαση με την οποία κηρύσσεται η πτώχευση προσώπου επιφέρει μόνο ως συνέπεια την στέρηση της διοίκησης της πτωχευτικής περιουσίας. Εξ' άλλου η στέρηση την οποία συνεπάγεται η πτώχευση αναφέρεται μόνο στην πτωχευτική περιουσία, και δεν επιφέρει ολική ανικανότητα, ή θέση σε απαγόρευση του πτωχεύσαντος. Η πτώχευση επιφέρει τον χωρισμό της περιουσίας του πτωχού σε δύο ομάδες, την πτωχευτική που δεσμεύεται και την μεταπτωχευτική που δεν δεσμεύεται και διοικεί ελεύθερα ο πτωχός, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι δεν επέρχεται κατά νόμο σχετική στέρηση της διοικήσεως και διαχειρίσεως της περιουσίας από τον πτωχό. Συνεπώς κατ' αρχήν δεν εμπίπτει άνευ άλλου τινός η κήρυξη της πτωχεύσεως στην έννοια της στέρησης της περιουσίας, η οποία μάλιστα θα πρέπει να έχει επέλθει με τελεσίδικη δικαστική απόφαση. Εξ' άλλου η πτωχευτική απαλλοτρίωση διατηρείται καθόσον χρόνο διατηρείται και η πτώχευση. Επί ανακλήσεως της δε, θεωρείται η πτώχευση ως μηδέποτε κηρυχθείσα.³⁵⁷

Β. Το αδίκημα της φοροδιαφυγής, η οποία συνιστά ιδιώνυμο αδίκημα διωκόμενο σε βαθμό πλημμελήματος, δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των περιοριστικώς αναφερομένων πλημμελημάτων, η τέλεση των οποίων συνεπάγεται, σε περίπτωση αμετάκλητης καταδίκης, την έκπτωση εκ του αιρετού αξιώματος, εκτός, βεβαίως, της περιπτώσεως που το αδίκημα αυτό εμπίπτει στην με την παρ.1 του άρθρου 40 του Ν 3220/2004, προστεθείσα στο άρθρο 19 παρ.1 ως εδ.β' περ.β' του Ν 2523/1997 ιδιαίτερα διακεκριμένη μορφή πραγμάτωσης του εγκλήματος της έκδοσης και αποδοχής εικονικών φορολογικών στοιχείων, που τιμωρείται σε βαθμό κακουργήματος.³⁵⁸

Προηγούμενη ακρόαση του εγκαλούμενου

Η συνταγματική διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 20 δεν έχει έδαφος εφαρμογής σε περιπτώσεις δυσμενών διοικητικών πράξεων, οι οποίες εκδίδονται βάσει αντικειμενικών προϋποθέσεων, ασυνδέτως προς οποιαδήποτε υποκειμενική συμπεριφορά του προσώπου, του οποίου τα συμφέροντα θίγουν.³⁵⁹ Επομένως, η τήρηση του τύπου της προηγούμενης ακρόασης δεν είναι επιβεβλημένη στην περίπτωση, κατά την οποία ο Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, με την διαπίστωση και μόνο ότι ο αιρετός έχει με τελεσίδικη απόφαση ποινικού δικαστηρίου καταδικασθεί για κάποιο από τα αναφερόμενα στην διάταξη πλημμελήματα, οφείλει, χωρίς προηγούμενη έρευνα και εκτίμηση των στοιχείων της ποινικής υποθέσεως, να θέσει σε αργία τον αιρετό.³⁶⁰ Περαιτέρω, ο αιρετός δεν στερείται του, κατά την παρ. 1 του άρθρου 20 του Συντάγματος, δικαιώματος παροχής δικαστικής προστασίας, εφόσον έχει την δυνατότητα ασκήσεως αιτήσεως ακυρώσεως της πράξης του Συντονιστή, που τον θέτει σε αργία, για λόγους νομιμότητας αυτής, ενώ, εξ' άλλου, δύναται να αμφισβητήσει την ορθότητα της ποινικής αποφάσεως δια της άσκησης ενδίκου μέσου ενώπιον του αρμοδίου ποινικού δικαστηρίου.³⁶¹

Δίκη ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας

Α. Η κατά το άρθρο 236, παρ. 2 του ν. 3852/ 2010 θέση δημοτικού άρχοντα σε κατάσταση αργίας δεν συνιστά πειθαρχική ποινή, αλλά διοικητικό μέτρο που έχει θεσπισθεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος, και επομένως, το κρινόμενο ένδικο μέσο αποτελεί αίτηση ακυρώσεως,³⁶² το οποίο αρμοδίως εκδικάζεται ενώπιον του Γ' Τμήματός του.³⁶³

357 ΝΣΚ 276/ 2001

358 ΝΣΚ 421/ 2010

359 ΣτΕ 1533/2002, 3222/2000

360 ΣτΕ 4335/1996, 972/1994, 3228/1982

361 ΣτΕ 3238/ 2007 και 4335/ 1996

362 ΣτΕ 4335/ 1996

363 ΣτΕ 788/ 2014

Σύμφωνα με τον προέχοντα χαρακτήρα των διατάξεων κατ' εφαρμογή των οποίων εκδόθηκε η προσβαλλόμενη πράξη και ανεξάρτητα από το νομοθέτημα στο οποίο έχουν αυτές ενταχθεί,³⁶⁴ η διαφορά της υπό κρίση υποθέσεως ανάγεται στην ειδική θεματική ενότητα των υποθέσεων που αφορούν μεταβολές της καταστάσεως των οργάνων ή των μελών συλλογικών οργάνων διοικήσεως των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και ειδικότερα των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως και όχι στη γενικότερη κατηγορία των υποθέσεων που αναφέρονται στην εφαρμογή της νομοθεσίας περί οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως.³⁶⁵ Κατά συνέπεια η υπό κρίση διαφορά δεν ανήκει σε κάποια από τις κατηγορίες διαφορών που έχουν ήδη υπαχθεί κατά τον νόμο στην αρμοδιότητα του διοικητικού εφετείου και μάλιστα στις διαφορές που αναφύονται κατ' εφαρμογή της νομοθεσίας περί οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως, οι οποίες, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 1, παρ. 1 εδάφιο ια' του ν. 702/ 1977, εκδικάζονται από το διοικητικό εφετείο και άρα η διαφορά αυτή ανήκει στη γενική ακυρωτική αρμοδιότητα του Συμβουλίου της Επικρατείας και ειδικότερα ενώπιον του Γ' Τμήματος του, σύμφωνα με το άρθρο 3, παρ. 1 εδάφιο α' του πδ 361/ 2001 (Α' 244).³⁶⁶

β. Αναστολή εκτέλεσης διοικητικού μέτρου

Η Επιτροπή Αναστολών σταθμίζοντας αφ' ενός τη βλάβη που υφίσταται ο αιρετός από την επιβολή του διοικητικού μέτρου και αφετέρου το δημόσιο συμφέρον που υπαγορεύει την άμεση εκτέλεση της πράξης επιβολής του διοικητικού μέτρου, κρίνει, κατά πάγιο τρόπο, τη μη χορήγηση της αναστολής εκτέλεσης της διαπιστωτικής πράξης.³⁶⁷

---

364 ΣτΕ 1117/ 1985, 2071/ 1999, 3582/ 1999, κ.ά.

365 ΣτΕ 2069/ 1999 ολ.

366 ΣτΕ 2058/ 2012, 3068/ 2011 επταμ., 3376/ 2011 επταμ.

367 ΣτΕ ΕΑ 203/ 2010, ΕΑ 111/ 2013, ΕΑ 325/ 2013, ΕΑ 474/ 2012

Πειθαρχική ποινή της Παύσης Αιρετού

Σύμφωνα με το ν. 3852/ 2010 ορίζεται ότι

Άρθρο 237

Παύση

1. Περιφερειάρχες, αντιπεριφερειάρχες, δήμαρχοι, δημοτικοί και περιφερειακοί σύμβουλοι, σύμβουλοι δημοτικών και τοπικών κοινοτήτων και εκπρόσωποι τοπικών κοινοτήτων επιτρέπεται να παυθούν για σοβαρούς λόγους δημόσιου συμφέροντος, με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών,³⁶⁸ ύστερα από ειδικά αιτιολογημένη έκθεση του οικείου Επόπτη και σύμφωνη γνώμη πειθαρχικού συμβουλίου, το οποίο αποτελείται: α) από έναν Πρόεδρο Εφετών Αθηνών, ως πρόεδρο, με τον αναπληρωτή του β) δύο Εφέτες, που έχουν τριετή τουλάχιστον υπηρεσία στο βαθμό αυτόν και υπηρετούν στο Εφετείο Αθηνών, με τους αναπληρωτές τους, γ) έναν προϊστάμενο Γενικής Διεύθυνσης του Υπουργείου Εσωτερικών και δ) τον Πρόεδρο της Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδας, προκειμένου για τους αιρετούς των δήμων, ή τον Πρόεδρο της Ένωσης Περιφερειών, προκειμένου για τους αιρετούς των περιφερειών. Τα δικαστικά μέλη του συμβουλίου, τακτικά και αναπληρωματικά, ορίζονται από το όργανο που διευθύνει το Εφετείο Αθηνών. Ο ανωτέρω προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης ορίζεται από τον Υπουργό Εσωτερικών. Οι αναπληρωτές του Προέδρου της Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδας και του Προέδρου της Ένωσης Περιφερειών ορίζονται από το Διοικητικό Συμβούλιο αυτών. Το πειθαρχικό συμβούλιο συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών.

2. Για τον ίδιο λόγο και με την ίδια διαδικασία, μπορεί να διαλυθεί ένα δημοτικό ή περιφερειακό συμβούλιο. Η διάλυση αυτή συνεπιφέρει και τη διάλυση των συμβουλίων των δημοτικών και τοπικών κοινοτήτων. Στην περίπτωση αυτή γίνεται νέα εκλογή σύμφωνα με τα άρθρα 56 και 158 του παρόντος.

3. Κατά της απόφασης της παραγράφου 1 που διατάσσει την παύση, ο παυθείς μπορεί να ασκήσει προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας εντός προθεσμίας δεκαπέντε ημερών από την κοινοποίηση της σε αυτόν.

4. α. Καθήκοντα γραμματέα του συμβουλίου της παραγράφου 1 εκτελεί υπάλληλος της Κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Εσωτερικών, του Κλάδου ΠΕ Διοικητικού, βαθμού Δ³⁶⁹, που ορίζεται μαζί με τον αναπληρωτή του από τον Υπουργό Εσωτερικών.

β. Οι διατάξεις των παραγράφων 1, 3 και 5 του άρθρου 234 του παρόντος εφαρμόζονται αναλόγως.

Οι αλλαγές που επέρχονται με την ανωτέρω διάταξη είναι:

- Η συμμετοχή στο Πειθαρχικό Συμβούλιο Παύσης αιρετών ενός προϊσταμένου Γενικής Διεύθυνσης του Υπουργείου Εσωτερικών, όπως προβλεπόταν και στο άρθρο 124 του ν. 1065/ 1980, αλλά είχε, εν τω μεταξύ, αντικατασταθεί με έναν Διευθυντή του Υπουργείου Εσωτερικών με το άρθρο 1, παρ. 5 της υπ' αριθμ. 32489/ 26.4.1982 (Β' 213) απόφασης των Υπουργών Προεδρίας της Κυβερνήσεως και Εσωτερικών.

- Η δυνατότητα του αιρετού να προσφύγει κατά της Υπουργικής απόφασης που τον έθεσε σε παύση στο Συμβούλιο της Επικρατείας, και όχι στο Υπουργικό Συμβούλιο, όπως ίσχυε, με το άρθρο 124 του ν. 1065/ 1980, το οποίο μπορούσε είτε να απορρίψει, είτε να δεχθεί την προσφυγή και να εξαφανίσει την απόφαση για την απόλυση ή να επιβάλει ποινή αργίας έως τριών μηνών.

³⁶⁸ Στο άρθρο 20 παρ.16 ν. 4257/2014, ορίζεται ότι:

«Όπου στις διατάξεις των άρθρων 215 έως και 238 του ν. 3852/2010 αναφέρεται ο Υπουργός Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης νοείται ο Υπουργός Εσωτερικών και όπου στις ανωτέρω διατάξεις αναφέρεται το Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης νοείται το Υπουργείο Εσωτερικών».

³⁶⁹ Η λέξη «Α» αντικαταστάθηκε από τη λέξη «Δ» με το άρθρο 20 παρ. 9 του ν. 4257/2014

Για την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου περί παύσεως αιρετού οργάνου Ο.Τ.Α. δεν αρκούν μόνο οι λόγοι δημοσίου συμφέροντος, αλλά πρέπει να είναι και «σοβαροί». Ο πρόσθετος αυτός όρος προσδίδει στην ανωτέρω διάταξη χαρακτήρα εξαιρετικού δικαίου και ως εκ τούτου είναι στενώς ερμηνευτέα.³⁷⁰

Ως λόγοι δημοσίου συμφέροντος θα πρέπει να νοηθούν ενέργειες ή παραλείψεις αιρετών οργάνων που επιφέρουν συγκεκριμένη βλάβη στα συμφέροντα του κράτους ή των Ο.Τ.Α.³⁷¹

Με τις συνταγματικές διατάξεις κατοχυρώνεται ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοικήσεως και στο πλαίσιο της εποπτείας που ασκεί το κράτος στους οικείους οργανισμούς προβλέπεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις η άσκηση πειθαρχικού ελέγχου από τα όργανα της κρατικής εξουσίας στα αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοικήσεως. Περαιτέρω οι πράξεις με τις οποίες ασκείται πειθαρχική εξουσία είναι δεκτικές ουσιαστικού δικαστικού ελέγχου ως επί πλέον εγγύηση που διασφαλίζει την συνταγματικά κατοχυρωμένη θέση των αιρετών οργάνων της τοπικής αυτοδιοικήσεως έναντι της κρατικής εξουσίας.³⁷² Μεταξύ των πειθαρχικών ποινών στα αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοικήσεως που μπορεί να προβλέψει ο νομοθέτης περιλαμβάνεται η ποινή της παύσεως, με την προϋπόθεση της προηγούμενης σύμφωνης γνώμης συμβουλίου αποτελούμενου κατά πλειοψηφία από δικαστές, που απαιτείται για την επιβολή οποιασδήποτε πειθαρχικής ποινής στα εν λόγω αιρετά όργανα.³⁷³ Διαφορετικές είναι οι οριζόμενες περιπτώσεις της αυτοδίκαιης εκπτώσεως και αργίας που αποτελούν διοικητικά μέτρα.³⁷⁴ Συνεπώς το άρθρο 102 του Συντάγματος δεν αποκλείει την επιβολή της πειθαρχικής ποινής της παύσεως στα αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοικήσεως. Εξ άλλου η διάταξη του άρθρου 237 του ν. 3852/2010, η οποία προβλέπει την επιβολή της πειθαρχικής ποινής της παύσεως σε αιρετό όργανο της τοπικής αυτοδιοίκησης για λόγους σοβαρούς δημοσίου συμφέροντος, συνδέεται με τις ειδικές διατάξεις για τις αρμοδιότητες των αιρετών οργάνων της τοπικής αυτοδιοικήσεως. Η σχετική επιλήψιμη συμπεριφορά, η οποία ελέγχεται με την πειθαρχική διαδικασία των άρθρων 237 και 234 παράγραφοι 1, 3 και 5 του ν. 3852/2010 (που περιλαμβάνει: κλήση σε απολογία, ειδικά αιτιολογημένη έκθεση και σύμφωνη γνώμη πειθαρχικού συμβουλίου αποτελούμενου κατά πλειοψηφία από δικαστές), δεν είναι δυνατό να προσδιορισθεί περαιτέρω επακριβώς και εξαντλητικά εκ των προτέρων, αφού, εν όψει των αρμοδιοτήτων των αιρετών οργάνων της τοπικής αυτοδιοικήσεως, η συμπεριφορά αυτή είναι δυνατόν να εκδηλωθεί με πολλές και ποικίλες μορφές, τις οποίες δεν είναι δυνατόν να προβλέψει εκ των προτέρων ο νομοθέτης.³⁷⁵

Σε εφαρμογή του άρθρου αυτού έχει εκδοθεί η υπ' αριθμ. 36221/ 10.9.2013 απόφασης του Υπουργού Εσωτερικών, η ασκηθείσα προσφυγή κατά της οποίας απορρίφθηκε με την υπ' αριθμ. 1600/ 2015 απόφαση του ΣτΕ.

---

370 ΣτΕ 1167/1954

371 ΣτΕ 2238/1958

372 ΣτΕ 3376/2013, 2069/1999 Ολομέλεια 5η σκέψη, 994/1994 5η σκέψη

373 βλ. ΣτΕ 3376/2013 8η σκέψη, 3376/2002 7η σκέψη

374 ΣτΕ 3376/2013 7η-8η σκέψη

375 πρβλ. ΣτΕ 4662/2012 Ολομέλεια 13η σκέψη

Μεταβατικό Στάδιο

Σύμφωνα με το ν. 3852/ 2010 ορίζεται ότι

Άρθρο 238

Έλεγχος νομιμότητας πράξεων Ο.Τ.Α. αστική και πειθαρχική ευθύνη αιρετών μέχρι την έναρξη λειτουργίας της Αυτοτελούς Υπηρεσίας Εποπτείας Ο.Τ.Α.

1. Μέχρι την έναρξη λειτουργίας της ΑΥΕ Ο.Τ.Α. ο έλεγχος νομιμότητας των πράξεων, κατά τα άρθρα 225 έως 227, ασκείται από τον Συντονιστή της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης και τις Ειδικές Επιτροπές του άρθρου 152 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (ν. 3463/2006, Α` 114), οι οποίες βρίσκονται στις έδρες των περιφερειών που ανήκουν στην ανωτέρω Αποκεντρωμένη Διοίκηση, καθώς και τις Επιτροπές Ελέγχου των Πράξεων του άρθρου 68 του Κώδικα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (π.δ. 30/1996, Α` 21), που βρίσκονται στην έδρα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Οι επιτροπές αυτές συγκροτούνται με απόφαση του Συντονιστή της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

2. Όπου στα ανωτέρω άρθρα αναφέρεται ο Επόπτης Ο.Τ.Α., κατά το μεταβατικό διάστημα, νοείται ο Συντονιστής της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Όπου αναφέρεται ο Προϊστάμενος της Διεύθυνσης Εποπτείας Ο.Τ.Α. της ΑΥΕ Ο.Τ.Α., νοείται ο Προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικής Λειτουργίας ή της αντίστοιχης Διεύθυνσης στην οποία υπάγεται η εποπτεία των Ο.Τ.Α. της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Όπου αναφέρεται υπάλληλος της ΑΥΕ Ο.Τ.Α., νοείται υπάλληλος της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

3. Το προσωπικό που υπηρετεί σε κάθε Αποκεντρωμένη Διοίκηση και που, στα υπηρεσιακά του καθήκοντα, περιλαμβάνονταν, κατά την 1.1.2018, ο έλεγχος νομιμότητας των πράξεων των Ο.Τ.Α. και τα θέματα της πειθαρχικής ευθύνης των αιρετών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης μετατάσσεται αυτοδίκαια, με τη δημοσίευση της διαπιστωτικής πράξης της παραγράφου 4, σε συνιστώμενες προσωποπαγείς θέσεις στις οικείες ΑΥΕ Ο.Τ.Α. και στα αντίστοιχα Γραφεία αυτών, ακόμα και αν δεν διαθέτει τα προσόντα της παρ. 2 του άρθρου 217 του ν. 3852/2010. Στο προσωπικό που μετατάσσεται κατά το προηγούμενο εδάφιο περιλαμβάνεται και το πενήντα τοις εκατό (50%) τουλάχιστον των υπαλλήλων που, κατά την 1η.1.2018, ασκούσαν, παράλληλα με τα καθήκοντα της οργανικής τους θέσης και καθήκοντα ελέγχου νομιμότητας των πράξεων των Ο.Τ.Α.. Κριτήριο για τον προσδιορισμό των μετατασσόμενων, κατά το προηγούμενο εδάφιο, υπαλλήλων είναι ο μακρότερος χρόνος άσκησης των παράλληλων καθηκόντων. Οι υπάλληλοι που μετατάσσονται σύμφωνα με την παράγραφο αυτή καθορίζονται με απόφαση του οικείου Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης, εντός ενός (1) μήνα από την έναρξη ισχύος του παρόντος. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών μπορεί να ρυθμίζεται κάθε άλλο θέμα σχετικό με την εφαρμογή της παρούσας.

4. Η έναρξη λειτουργίας κάθε Αυτοτελούς Υπηρεσίας Εποπτείας Ο.Τ.Α. διαπιστώνεται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών.

5. Οι πράξεις των δήμων, των περιφερειών, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου αυτών, των επιχειρήσεων τους, των συνδέσμων, καθώς και προσφυγές που εκκρεμούν προς έλεγχο νομιμότητας και εκκρεμείς πειθαρχικές διώξεις, κατά το χρόνο έναρξης λειτουργίας της ΑΥΕ Ο.Τ.Α. ενώπιον του Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης και των ανωτέρω Επιτροπών, διαβιβάζονται στην ΑΥΕ Ο.Τ.Α. και οι σχετικές προθεσμίες αρχίζουν από την περιέλευσή τους στην εν λόγω Υπηρεσία.

6. Μέχρι την έναρξη λειτουργίας της ΑΥΕ Ο.Τ.Α. δεν εφαρμόζεται η παράγραφος 6 του άρθρου 227.

7. Μέχρι την έναρξη λειτουργίας της ΑΥΕ Ο.Τ.Α. δεν εφαρμόζονται τα άρθρα 124, 125 και 126 του παρόντος και εξακολουθούν να ισχύουν τα άρθρα 232, 233, 234 του ν. 3852/2010. Κατά το μεταβατικό αυτό διάστημα τις αρμοδιότητες του Ελεγκτή Νομιμότητας ασκεί ο Συντονιστής της

οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Όπου στις διατάξεις αυτές προβλέπεται η συμμετοχή υπαλλήλου της ΑΥΕ Ο.Τ.Α. ορίζεται, με απόφαση του οικείου Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, υπάλληλος της Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Στην κατά το άρθρο 232 παρ. 2 του ν. 3852/2010 ελεγκτική επιτροπή μετέχει, αντί του Ελεγκτή Νομιμότητας, προϊστάμενος Διεύθυνσης της Αποκεντρωμένης Διοίκησης που ορίζεται μαζί με τον αναπληρωτή του από τον οικείο Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

Μέχρι την έναρξη λειτουργίας της Αυτοτελούς Υπηρεσίας Εποπτείας ΟΤΑ χρέη Επόπτη θα ασκεί ο Συντονιστής της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, σύμφωνα με τα οριζόμενα, ειδικότερα για τα θέματα της παρούσας μελέτης, στις υπ' αριθμ. 60/ 7485/ 30.12.2010 (ΑΔΑ: 4ΠΚΚ-Υ2) και 15/ 5370/ 2.2.2011 (ΑΔΑ: 4ΑΛ9Κ-Κ) εγκυκλίου του Υπουργείου Εσωτερικών.

Επίλογος

Με την παρούσα εργασία επιδιώχθηκε να παρουσιαστεί η νέα μεταρρύθμιση του «Προγράμματος Κλεισθένης Ι» αναφορικά με την τοπική αυτοδιοίκηση. Ο αναγνώστης μπορεί να διακρίνει την ανάπτυξη των σκέψεων των συγγραφέων που ισορροπεί ανάμεσα στην καταγραφή των κυριότερων σημείων της μεταρρύθμισης κατά τρόπο συμβατό με ένα εκπαιδευτικό υλικό και στην ανάλυση του τρόπου εφαρμογής νέων θεσμών του Προγράμματος, ώστε να καλυφθούν και οι περαιτέρω πρακτικές απαιτήσεις των σπουδαστών του ΕΚΔΔΑ.

Η τοπική αυτοδιοίκηση και στις δύο βαθμίδες της αποτελεί τον πυλώνα εκείνο της ελληνικής δημόσιας διοίκησης που, εν μέσω της πολυποίκιλης κρίσης που ξεκίνησε το 2011 (δημοσιονομικής, πολιτικής και κοινωνικής), στάθηκε δίπλα στους πολίτες και στους κατοίκους της προσφέροντάς τους τις στοιχειώδεις συνθήκες για την καθημερινή τους επιβίωση. Η τοπική αυτοδιοίκηση, επιπλέον, ανέπτυξε εργαλεία (όπως το κοινωνικό παντοπωλείο, το κοινωνικό μαγειρείο, κ.ά.) προσφοράς στους πολίτες, αποδεικνύοντας ότι αποτελεί έναν από τους πιο αποτελεσματικούς διοικητικούς μηχανισμούς της χώρας.

Με την εισαγωγή των νέων ρυθμίσεων που εισάγει το «Πρόγραμμα Κλεισθένης Ι», όπως το σύστημα της απλής αναλογικής, το τοπικό δημοψήφισμα, κ.ά., και παρουσιάστηκαν στην παρούσα μελέτη, ευελπιστούμε ότι η συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων από τις δημοτικές αρχές θα συμβάλλει στην περαιτέρω αποδοχή της δράσης και της λειτουργίας της τοπικής αυτοδιοίκησης στη συνείδηση των πολιτών. Είμαστε σε χρόνο αναμονής για την αποτελεσματικότητα των ρυθμίσεων αυτών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Βενιζέλος Ε., «Πολιτικές και συμμετοχικές διαδικασίες στο χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η τοπική αυτοδιοίκηση ως θεσμός πίεσης», ΕΔΔΔ /1992.
- Γέροντας Α., «Η συμμετοχή των πολιτών και των κοινωνικών φορέων στη διαδικασία λήψης διοικητικών αποφάσεων», Αθήνα-Κομοτηνή 1986
- Κατσούλης Δ., «Συνταγματική Πολιτική για την αυτοδιοίκηση», Τετράδια Αυτοδιοίκησης, τ.2/2000
- Λογοθέτης Γ., «Ο Σουηδός Δήμαρχος», Αθήνα 2014
- Μακρυδημήτρης Α., «Διοίκηση και Κοινωνία-Η δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα», Αθήνα 1999
- Μπαμπάς Σ., «Τοπική Αυτοδιοίκηση και διαλεκτική του Δημόσιου Χώρου», Τετράδια Αυτοδιοίκησης τ.1/2001
- Μπαμπούνης Χ., «Όψεις της τοπικής αυτοδιοίκησης στο ελληνικό κράτος», Αθήνα 2008
- Παπαδημητρίου Γ., «Το εκλογικό σύστημα των δημοτικών λειτουργιών και το Σύνταγμα», Αθήνα-Κομοτηνή 1986.
- Σωτηρέλλης Γ., «Από τη Νομαρχιακή στη Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση», Αθήνα 2010.
- Τσάτσος Δ., «Η τοπική Αυτοδιοίκηση στη σύγχρονη δημοκρατία», Αθήνα-Κομοτηνή, 1993.
- Τσουντας Κ. και Τριανταφυλλοπούλου Α., «Η οργάνωση και οι Λειτουργίες της Κεντρικής Διοίκησης και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης», Αθήνα 2010.
- Τριανταφυλλοπούλου Α., «Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία- Η ανάδειξη των Τοπικών Αρχών», ΕΔΕ/2016.
- Χλέπας Ν-Κ., «Ο Δήμαρχος», Αθήνα 2005.